serie de autor

VINTILĂ HORIA

VREMEA

FID

editura Vremea

CAVALERUL RESEMNĂRII

VINTILĂ HORIA
CAVALERUL RESEMNĂRII

roman

Traducere din limba franceză de
Ileana Cantuniari
Postfaţă de *Monica Nedelcu*

EDITURA VREMEA BUCUREŞTI
2016

În memoria Clarissei Pradier, care, odată cu franceza, m-a învăţat codul secret al revoltei.

Locuitorilor pădurii mele, care, în numele oamenilor, se înclină în faţa libertăţii.

„CAVALERUL RESEMNĂRII RENUNŢĂ LA ÎMPLINIRE ŞI SE ÎNCLINĂ CU TOATĂ UMILINŢA ÎN FAŢA PUTERII ETERNE. ACEASTA ESTE LIBERTATEA SA.”

KIERKEGAARD

CAPITOLUL I
TOTUL NU-I DECÂT MEMORIE

„Dacă raiul n-ar fi făcut decât din tămâie, aş prefera...” Nu îndrăzni să rostească cuvântul şi lacrimi îi ţâşniră, calde, de sub pleoapele obosite, reci pe măsură ce i se scurgeau pe obraji. S-ar fi putut crede că durerea îi sfredelea din nou măruntaiele şi că prezenţa acelui mort făcea iarăşi să curgă izvoarele secate ale lacrimilor. Nu era însă decât teama. Va fi el oare atât de pregătit să îl imite pe cel mort, să recadă în vechiul făgaş al păcatului? Respira fumul tămâii, de ceasuri sau de zile întregi, era atât de istovit – umerii i se încovoiau sub brocartul domnesc, se îndrepta apoi, tot mai sfârşit, simţind o durere în spate ca atunci când ai presăra sare peste o rană vie – încât, încetul cu încetul, îi scăpa sensul acestei ceremonii ce nu se mai sfârşea. Ar fi putut huli fără să-şi dea seama şi această teamă îi dădea putere, ca o apă greţoasă, apă totuşi pentru gura celui însetat. Îşi puse casca pe tron, în spatele său, şi se sprijini cu toată greutatea pe mânerul spadei.

O adiere de tămâie îl făcu să închidă ochii şi se pomeni cu silueta tatălui său înaintea sa, ca şi cum tocmai s-ar fi trezit, iar înmormântarea n-ar fi fost decât un vis. Lungul ritual al ceremoniei continua dincolo de pleoapele sale închise, în zgomotul vocilor şi clinchetul argintiu al cădelniţelor. Mai simţi, încă o clipă, ca pe un freamăt timid, oboseala nobililor – ce mai rămânea din nobili – iar mai departe, în fundul bisericii şi afară, în liniştea după-amiezii, oboseala norodului – ce mai rămânea din norodul său. Cântarea corului părea că se pierde spre cerul bolţilor, purtată ca o frunză de rotocoalele de tămâie. Deschise ochii, de teamă să nu adoarmă, întoarse capul şi îl văzu pe Della Porta făcând semnul crucii, de-a-ndoaselea, se închină el însuşi, maşinal, atingând umerii cu degetele, de la dreapta spre stânga, ca şi cum ar li vrut să conjure gestul eretic al străinului. Închise iarăşi ochii pentru a se ruga, însă vorbele rugăciunii se destrămară sub degetele nevăzute care îl împingeau îndărăt.

„... Inamicul se desfăşura lent, cu o mişcare aproape imperceptibilă, pe care o ştiam bine. Eram singurul care cunoşteam sensul ascuns al acestei

mişcări, căci eram singurul dintre toţi aceşti principi creştini care înfruntasem deja inamicul şi-l învinsesem. Am încercat să-i înştiinţez, era însă prea târziu. Cavalerii apuseni se puseseră în mişcare, înaintau, în zornăitul uriaş al armurilor, drept spre masa aceea aparent diformă care se încovoie sub şoc, îi înghiţi, îi înăbuşi, îi sufocă, pentru a-i sfârteca înainte de căderea nopţii. M-am năpustit împreună cu oamenii mei în încleştare, sigur fiind deja de înfrângere. Dar cum să scap? M-ar fi învinuit de laşitate sau de trădare. Voiam măcar să pătrund prin încăierare, să ajung la cortul sultanului, acolo unde vedeam unduind flamura verde, să încerc să răzbun înfrângerea ucigându-l pe Baiazid. El se afla însă la adăpost de orice lovitură, înconjurat de un zid de ieniceri, şi mă pierdui în clocotul de oameni. M-am pomenit, seara, pe o colină de unde am văzut, la stânga, focurile de bucurie pe care necredincioşii le aprinseseră pe câmpie, iar la dreapta, apele Dunării. Totul era pierdut pentru noi. Luptele mele încununate de victorie, pe care le câştigasem singur, îndelunga rezistenţă la fluviu, totul ar fi fost zadarnic. Mi-am înălţat ochii spre cerul însângerat şi l-am blestemat pe Dumnezeu. Mă auzi, fiule? L-am blestemat pe Dumnezeu...”.

Toate vechile sale răni îl făceau pe Bătrân să sufere, însă din această mărturisire şi sufletul său devenise o rană, iar el avea să piară sub povara tuturor păcatelor sale la un loc. Mai spuse: „Dumnezeu nu mă pedepseşte, însă. Am ajuns teafăr şi nevătămat la bătrâneţe, iar noi nu am pierdut chiar totul. Mă tem pentru tine, fiule, şi pentru fiii tăi, şi pentru fiii fiilor tăi. Continuă lupta, striveşte-i pe păgâni. Va fi poate singurul mijloc pentru a dobândi iertarea. Aş vrea ca odată şi odată să stau liniştit în mormânt”.

Moştenise în acelaşi timp tronul şi păcatul. Această mărturisire îl lăsase singur, îl însemnase aşa cum ar fi făcut-o un tunet neaşteptat căzut dintr-un cer atent la gesturile oamenilor. Puţine bucurii îi mai rămâneau în mijlocul dealurilor înverzite unde duşmanul îi încercuise de ani de zile, însă vorbele muribundului i le răpiseră dintr-o dată. Nu mai putea alătura pe nimeni, de acum înainte, destinului său. Un Radu-Negru întemeiase dinastia cu mai bine de trei sute de ani înainte, iar el purta numele domnitorului întemeietor, se simţea însă deja un soi de bastard, întemeietor al unei noi descendenţe blestemate, sortite tuturor dezastrelor. Nu-i plăcea războiul. I se părea nedrept să poruncească oamenilor. Îi era profund neplăcut să se facă ascultat, pentru că prea multă vreme dăduse el însuşi ascultare poruncilor

Bătrânului care se stinsese în braţele sale, în singurul gest de afecţiune pe care i-l cunoscuse vreodată.

Era adevărat, îşi amintea cu o limpezime care izvora din el şi îl năpădea ca sunetul unui clopot îndepărtat ce deschidea porţile unui trecut până atunci lipsit de enigme. Trecuse Dunărea înot, cu un grup de călăreţi. Era prima dată în viaţă când lua o iniţiativă. Vestea înfrângerii îl aruncase în căutarea tatălui său. Asta se întâmpla toamna, căci apele erau reci, iar cerul fără strălucire. O duhoare de moarte, de trup omenesc ce se descompunea în noapte, plutea peste fluviu, şi ţipete de păsări, excitate de prada lipsită de apărare care se oferea ciocurilor flămânde pe câmpia tăcută, străpungeau aerul ca nişte săgeţi picurând otravă. Nu le vedea, ştia însă că păsările se îndreptau spre miazăzi şi că trupurile prietenilor săi, şi poate şi cel al Bătrânului, aveau să le fie hrană. Caii se scuturau de apă în jurul lui, speriaţi de mişcarea valurilor şi mirosul cadavrelor. Odată ajunşi pe malul opus, dăduseră de o patrulă duşmană şi o nimiciseră. Însă această victorie nu schimba nimic din sensul acelei zile cumplite. Îl găsise pe Bătrân pe colină, aşezat pe jos, printre cei salvaţi.

Della Porta, care îi însoţea pe veneţieni, îngrijea de rana pe care Bătrânul o primise drept în piept, însă, de îndată ce avu putinţa să-şi privească tatăl în ochi, Radu-Negru avu certitudinea că disperarea care i se citea acestuia în privire nu venea nici de la rană, nici de la înfrângere. Ani de zile mai târziu, după spovedania muribundului, el înţelesese pricina spaimei care îi cuprindea privirea în noaptea aceea pe colină. De atunci, Della Porta nu îi mai părăsise şi devenise medicul Curţii. Da, era noaptea de după înfrângere, când Bătrânul cutezase să blesteme, cu ochii înălţaţi spre cer. Şi el înţelegea acum acea revoltă care îl făcea solidar, îl unea pe veci cu destinul tatălui său. Dumnezeu nu bate cu băţul, spunea norodul. Dumnezeu nu îl lovise pe Bătrân, însă o pedeapsă subtilă avea să cadă asupra lui însuşi, într-una din zile, în clipa cea mai neaşteptată, căci sângele păcătosului, sângele său, trebuia să-şi plătească preţul său omenesc. Ochiul pe care îl vedea în această clipă, pictat în vârful cupolei, în interiorul triunghiului, dincolo de fumul de tămâie, acest ochi era aţintit asupra sa, căci Bătrânul murise, iar el era cel care îi moştenea şi datoria.

Radu-Negru îşi îndreptă din nou umerii care îl dureau. Un glas de copil se înălţa din mijlocul corului cu o limpezime care părea să pună capăt ceremoniei. Însă vocea arhimandritului îl opri şi slujba funebră continuă,

sortită să nu se isprăvească nicicând, ca şi cum moartea Bătrânului îi trăgea pe toţi după sine într-un mormânt alcătuit din cântece, tămâie şi aşteptare.

Nu, nu mai exista nicio bucurie.

Ea era singură. Radu-Negru o urmărise de departe, în pădurea ce renăştea în amurg. Flori creşteau pe sub frunzele uscate, poate nişte violete, şi aerul era înmiresmat de ele. Aproape că se putea auzi cum înmugureau frunzele proaspete pe vârfurile crengilor şi un zgomot de ape îndepărtate ajungea până la el, un pârâu sau poate seva care urca de pretutindeni la întâia chemare a căldurii. Maria-Domna se găsea pe malul râpei, la marginea pădurii, acolo unde începeau câmpia şi pământul cotropit. Lumina soarelui pogora peste munţi. Tufişurile de la marginea pădurii erau scăldate în asfinţit, iar scoarţa mestecenilor părea de marmură trandafirie. Se vedeau, dincolo de râpă, corturile unei mici tabere duşmane şi o coloană de fum care se înălţa dreaptă în lumina înserării. În acel moment, sute de coloane se înălţau spre cer jur-împrejurul pădurii libere, marcând hotarul între pământul subjugat şi pădurea răzvrătită, între duşman şi această insulă care se pregătea de primăvară şi în care se ascunsese Bătrânul după înfrângere, cu trupele sale credincioase. Aici, în jurul bisericii şi mormintelor strămoşilor, se născuse Principatul, la sfârşitul secolului al XIII-lea, aici se pregătea el acum pentru o rezistenţă îndelungată sau pentru moarte. Restul ţării era deja de doi ani al necredincioşilor care instalaseră undeva o altă capitală şi un principe supus lor. *Acolo,* se spunea în pădure, şi era ca un fel de timp trecut pe care sperau să-l recucerească, într-o zi, printr-o minune.

Se aşezase alături de ea şi îi vorbise ca odinioară, în vremea când se jucau împreună sub aceiaşi copaci. Era locul unde îşi juraseră iubire veşnică. Însă catastrofa schimbase totul, iar aceşti copaci aplecaţi deasupra hăului deveniseră un hotar. Maria-Domna se căsătorise. Cum de fuseseră cu putinţă toate acestea, într-un timp aşa de scurt, în pofida speranţelor şi jurămintelor? *Acolo* turcii, aici soţul ei, spătarul Dragomir, le contestau trecutul, însă ea nu se feri, îşi lăsă mâinile în mâinile lui şi-l atrase către ea, abia tremurând, ca şi cum totul reintra în sfârşit într-o ordine stabilită de ei înşişi, încă din copilărie. Se revăzuseră în acelaşi loc, până în luna mai, când Bătrânul hotărî să trimită un ambasador în Apus pentru a cere ajutorul vechilor săi aliaţi. Radu-Negru făcu tot ce-i stătu în putinţă pentru ca acest sol să fie Dragomir, care studiase la Padova, călătorise mult şi păstra încă preţioase relaţii la Veneţia, la Roma şi în Franţa. Bănuia el, oare, ceva? De

atunci se scursese un an şi nu primiseră veşti de la el. Căzuse oare în mâinile necredincioşilor? Nu era exclus, căci întreg teritoriul pe care trebuia să-l străbată până la Adriatica fusese cucerit de Semilună. Ajunsese oare la Veneţia, unde îşi pregătea întoarcerea în fruntea întăririlor? Era greu de spus. Bătrânul şi oamenii săi nu aveau altă speranţă decât această întoarcere şi nu trăiau decât din această speranţă. Iar Bătrânul murise înainte ca să se poată şti ceva despre Dragomir şi despre solia sa.

În timpul acestor luni de aşteptare, Radu-Negru se întrebase dacă prefera moartea lui Dragomir întoarcerii sale. Moartea însemna posibilitatea de a o păstra pentru totdeauna pe Maria-Domna. Întoarcerea însemna salvarea alor săi şi a Principatului, victoria asupra turcilor, o nouă viaţă liberă pentru toţi, sfârşitul acestui asediu fără ieşire. Îşi amintea adeseori povestea lui David şi a Bethsabeii, pe care o citise în Biblie, iar amintirea regelui psalmist, care îl trimisese pe soţul amantei sale la o moarte sigură, îi bântui visele vreme de îndelungi săptămâni.

Devenea tot mai evident că Dragomir nu atinsese ţinta călătoriei sale, că fusese asasinat sau luat prizonier de turci şi că un alt emisar trebuia să-şi încerce norocul. O ieşire în masă era de acum înainte ceva de negândit, căci nu avea niciun scop. Ţara se găsea în întregime ocupată şi la fel şi ţările din jur, până la Adriatica, iar la nord, până dincolo de Carpaţi. Se spunea chiar că necredincioşii se îndreptau spre Viena. Venise poate clipa să se organizeze o nouă cruciadă şi Bătrânul se gândea la acest lucru, cu câteva luni înainte de moartea sa. Dacă un nou sol ar fi putut să ajungă la Veneţia, ar fi furnizat ştiri despre trupele libere care aşteptau în pădure, dincolo de liniile turceşti, şi ar fi putut convinge pe doge, pe papa, pe împărat şi pe rege să intervină împreună pentru a salva creştinătatea ameninţată. Dacă Viena era asediată şi dacă ea ceda, tot Occidentul era în primejdie, iar rezistenţa în pădure nu mai avea rost.

Pe cine ar alege el pentru a merge pe urmele solului care plecase şi nu mai dăduse semn de viaţă?

Întoarse capul şi o căută pe Maria-Domna printre capetele nobililor care o înconjurau. Ea nu îndrăzni să-i întoarcă privirea. Totul se sfârşise. Dragostea ei, care fusese şi ea un păcat şi o trădare, se ştergea în faţa revelaţiei ce reteza una câte una toate legăturile cu trecutul. Va fi singur, în miezul vieţii sale, aşteptând lovitura care ar fi trebuit să cadă pe capul

Bătrânului. Nimeni nu-l putea însoţi pe acest drum care nu va fi decât singurătate.

Nici măcar poporul său. Acest gând îl dezmetici şi respiră fumul ca şi cum vântul ar fi adus aer proaspăt sub bolţi. Cum de nu-şi dăduse seama Bătrânul? Să fugă ar fi însemnat pentru el singura soluţie cu putinţă. Să se îndepărteze de ai săi pentru ca ei să nu fie făcuţi părtaşi la pedeapsă. El nu se clintise şi ţara fusese cotropită, trecută prin foc, distrusă şi subjugată, în vreme ce Bătrânul, în acea fortăreaţă imensă şi absurdă, aştepta o lovitură fatală care nu venise. Şi îi trăsese pe toţi după sine în cădere. Acum venise rândul lui să îi facă părtaşi la soarta sa blestemată. Nu. Trebuia să plece pentru a-i salva. Noul sol, el va fi. Della Porta îl va însoţi. Prin gura înţeleptului medic va vorbi dogelui, papei, împăratului şi regelui, va lupta de departe pentru poporul său şi, dacă trăsnetul aşteptat va cădea asupră-i, va fi singurul care să sufere de pe urma lui.

*

Privi din nou spre nobili şi recunoscu buclele negre ale lui Mihai şi fruntea sa albă îmbrobonită de sudoare. Deşi foarte tânăr, Mihai îşi avea locul său în Sfat, unde vocea lui era întotdeauna ascultată. Avea comanda trupelor din partea de răsărit, dinspre râpa cea mare, şi incursiunile sale eroice, la începutul asediului, le dăduseră tuturor încredere. Se întorsese adesea din raidurile lui încărcat de alimente, de armament şi de cai, toate luate turcilor. Erau amândoi de aceeaşi vârstă, însă lui Mihai îi plăcuse întotdeauna războiul. În dimineaţa aceea blândă de vară, la marginea unei alte păduri... vedea perfect stejarii uriaşi, dincolo de spiralele de tămâie, îi confunda cu stâlpii bisericii... Pe vremea aceea, Dunărea era încă un hotar sigur şi Bătrânul o pornise, în fruntea unei oştiri, să-i urmărească pe tătari. Mama sa era încă în viaţă. Era o dimineaţă plină de soare, greierii cântau şi se auzea cucul în pădure. Se jucau de-a războiul, iar Mihai comanda oastea creştină, în timp ce Andrei se făcea că porunceşte forţelor turceşti. Îl primiră pe duşman cu săgeţi pe care le trăgeau de la adăpostul trunchiurilor groase de stejari, acoperite de muşchi înspre miazănoapte, un muşchi răcoros şi gros care păstra încă mireasma nopţii. Mihai strigă: „Atacaţi cu sabia!” şi ei se năpustiră la lumina soarelui, înălţând săbiile de lemn. Andrei căzu repede în mâinile învingătorilor. Cât era de plăcută în amintirea sa

acea margine de pădure nemişcată în soare, nemişcată în căldura care se făcea simţită şi care trezea miresmele şi zvânta rouă! Mihai fu cel care rosti sentinţa. Sultanul prizonier, adică Andrei, trebuia să fie spânzurat îi trecură o funie pe la subsuori, un copil se căţără pe o cracă şi ridicară încetişor trupul condamnatului care se zbătea râzând, cu părul blond strălucind de lumină. Râdeau cu toţii, iar războiul era deja uitat. Se jucau de-a un alt joc.

— Daţi-mi drumul! Mă strânge funia.

Acestea au fost ultimele cuvinte ale lui Andrei. Nişte turci, adevăraţi, apărură brusc din pădure, copiii o luară la goană, răsunară ţipete. Radu-Negru alergă printre copaci, însoţit de Mihai, se opriră într-o poiană, în mijlocul tăcerii. Li se făcu ruşine şi făcură cale-ntoarsă, pe furiş, pentru a vedea ce se întâmplă. Foarte departe, pe câmpia însorită, nişte soldaţi călări îi urmăreau pe turcii care fugeau spre Dunăre – era una din acele bande care se încumetau noaptea să treacă fluviul pentru a fura vite şi a răpi femei – însă, gata pregătit pentru jertfă, înaintea ochilor lor, corpul lui Andrei se legăna la capătul funiei, străpuns de săgeţi. Iarba de la picioarele lui era roşie de sânge.

La cincisprezece ani Mihai se făcuse un adevărat războinic. Purta la şold o sabie veneţiană, iar pe piept îi strălucea o platoşă argintată, sclipitoare ca o oglindă întunecată. Îi plăcea să ucidă, chinuit poate de ideea răzbunării şi de amintirea lui Andrei, a acelui sânge pe care-l avea pe conştiinţă. Orice acţiune, chiar şi cea mai cutezătoare, i se părea prea timidă, voia să se găsească pretutindeni în acelaşi timp, să lupte fără încetare, apărarea pădurii i se părea un joc de copii sortit eşecului. În cursul lungilor ore ale Sfatului pe care Bătrânul îl întrunea la castel, Mihai se opunea violent planurilor domnitorului şi ale nobililor şi susţinea, singur împotriva tuturor, ideea unei ieşiri în masă menite să spargă asediul şi să restabilească contactul oastei cu ţara. Luna trecută, el înaintase un nou plan Sfatului. Bătrânul trebuia, după părerea lui, să plece în secret în Apus, pentru a-i uni pe suveranii creştini împotriva Semilunii, în vreme ce el şi cu nobilii, conduşi de Negru-Vodă şi împărţiţi în grupuri mici, se vor strecura printre asediatori şi vor ajunge în punctele cele mai îndepărtate ale ţării, pentru a aţâţa la revoltă, a ridica oştiri, a le ţine pregătite pentru acţiunea finală care avea să coincidă cu întoarcerea domnitorului şi sosirea ajutorului apusean. Iar dacă acest ajutor – în care el credea prea puţin, căci se gândea că principii apuseni nu realizau dimensiunile primejdiei, preocupaţi cum

erau de certurile lor interne şi de excesul bunăstării lor materiale – dacă acest ajutor nu sosea, el ar fi condus singur războiul. Ar fi atacat peste tot, în fiecare săptămână într-alt loc, ar fi otrăvit apele, ar fi dat foc recoltelor, ar fi retezat podurile peste Dunăre, până ce turcii, istoviţi de o luptă necurmată, sleiţi şi decimaţi, ar fi părăsit de bună voie ţara. Însă Bătrânul se opusese, căci nu voia să renunţe la mica realitate pe care o ţinea în mâinile sale, acea insulă de libertate în care el încă purta coroana, acel castel clădit de strămoşii săi, acea biserică plină de oseminte domneşti şi pe care fără îndoială că turcii ar fi pângărit-o. El credea încă în întoarcerea lui Dragomir şi în ajutorul aliaţilor săi.

Acum era rândul lui să hotărască.

*

Preoţii continuau să parfumeze cu tămâie aerul saturat. Glasurile lor aproape că nu-i mai ajungeau la urechi. Mânerul săbiei îi ardea mâinile. Vocile corului păreau că vin de afară, îndepărtate şi meditative. Maria-Domna îşi ştergea ochii cu o năframă. Cadavrul Bătrânului începea să duhnească. Efluvii tot mai puternice îi veneau din când în când dinspre sicriul descoperit în care zăcea corpul tatălui său. Murise de trei zile, norodul înlăcrimat se perindase pe dinaintea lui, popii răguşiseră tot cântând slujbele, iar cadavrul părea că dă el însuşi semne de oboseală. Părul alb, sub coroana cu lungi vârfuri gotice, îşi pierduse strălucirea şi se răsfira pe perna de catifea roşie precum o lână murdară, galbenă pe alocuri.

Aceste trăsături, acest păr, el nu le mai recunoştea. Ura această moarte care îl lăsase singur în faţa atâtor nelinişti. Totul era mic şi murdar în jurul lui, pădurea, războiul, coroana pe care arhiereul avea să o pună pe capul său, totul în afară de propria sa prezenţă în mijlocul acestei comedii care nu se mai sfârşea. Să se ridice şi să strige: „Terminaţi odată!” Ceremonia, războiul, toate astea nu au nicio noimă! Nu există decât o singură problemă cu adevărat gravă şi importantă: prezenţa mea în faţa lui Dumnezeu! Aşteptarea mea! Restul nu-i decât o farsă!

Sudoarea îi şiroia în mici dâre fierbinţi pe spate, pe frunte, pe mâini, se scurgea de-a lungul sabiei sale ca un sânge fără culoare. O lumină începea să se facă în el. Îl privi pe Della Porta, cu pletele cărunte înclinate spre mort, într-o atitudine de salut plin de nobleţe. Medicul îl va înţelege. Îi

vorbise atât de des de Platon, de Pitagora, de Marsilio Ficino, de Gemistos Plethon, de însemnătatea omului faţă de restul universului, de putinţa de a deveni veşnici pe lumea asta, de datoria pe care o ai de a te transforma într-o fiinţă pe zi ce trece mai bună, de a căuta perfecţiunea personală şi frumuseţea mai presus de orice altceva. Datoria lui era să se scuture de moştenirea de la tatăl său, să combată prin perfecţiune ameninţarea care-i plutea deasupra capului. Înţelegea brusc că existau pe lume probleme mult mai importante de rezolvat. Cu mult mai importante decât lupta din pădure, decât turcii şi decât acest biet principat pierdut dincolo de fruntariile omenirii. Soarta tatălui său şi alor săi şi a tuturor oamenilor în general îi apărea dintr-o dată sub un alt aspect. Luptau cu toţii, cu înverşunare, cu eroism chiar, împotriva unor forţe vizibile, pentru a uita de forţele invizibile care, doar ele, ameninţau cu adevărat pe oameni: moartea, răul, bătrâneţea, slăbiciunea şi fatalismul în faţa suferinţei şi a oprimării. Se resemnau cu toţii înaintea forţelor supraomeneşti, alegând drept duşmani nişte biete forţe omeneşti, pe măsura laşităţii şi prostiei lor. Chiar şi cei mai activi, eroii, cei care se jertfesc pentru sau împotriva unui ideal, care se năpustesc orbeşte împotriva unei primejdii iminente, nu erau de fapt decât nişte cavaleri ai resemnării. Se agitau cu deznădejde împotriva unor duşmani făuriţi, sau aleşi, pe măsura lor, pentru a uita de adevăratul rău, de adevărata primejdie. Radu-Negru se simţea gata să se lepede de tot în clipa aceea, pentru a recunoaşte mai bine silueta duşmanului. Dinaintea acestui cadavru care nu era, la rându-i, decât sfârşitul unei resemnări, ştia de-acum înainte că primejdia pentru oameni nu se afla în om, ci dincolo, şi că asta trebuia să fie ţinta tuturor săgeţilor şi a tuturor duşmăniilor...

Della Porta era cel care îi vorbise într-o zi despre marşul ienicerilor. În tinereţe, Della Porta locuise ani îndelungaţi la Constantinopol, ca medic oficial al ambasadei Veneţiei pe lângă sultan. Îi cunoscuse pe turci, ajunsese chiar să-i îndrăgească, pentru că îndrăgeşti pe toţi oamenii dacă te obişnuieşti să-i iei aşa cum sunt, lipsiţi de masca ce li se aplică pe obraz încă înainte de a le vorbi. I se întâmplă să asiste odată la parada forţelor armate, în prezenţa sultanului şi a ambasadorilor străini. Totul se petrecu ca oriunde în alte părţi în zilele de sărbătoare naţională. Cai, soldaţi, arme, flamuri multicolore fremătând în briza care venea dinspre Bosfor, strigăte de entuziasm scoase de o mulţime în delir. Dintr-o dată se lăsă un moment de linişte, se făcu vid în piaţă, apoi muzica intonă un marş lent, aproape

funebru, care anunţa defilarea gărzii personale a sultanului. Erau ienicerii, recrutaţi dintre copiii pe care turcii îi răpeau de la creştini şi pe care îi creşteau în credinţa Profetului, făcând din ei soldaţi perfecţi, fără teamă şi fără milă. Sângele tuturor popoarelor creştine curgea în vinele lor. Abia de înaintau, cu paşi de dans şi se învârteau încet, toţi în acelaşi timp, în jurul lor. Chipurile lor nu aveau nimic omenesc, privirea le era goală, mulţimea nu mai aplauda. O linişte de gheaţă coborâse asupra pieţei, căci însăşi muzica, monotonă şi lentă, nu făcea altceva decât să marcheze acest dans al morţii care îngheţa inimile. Numai ochii oamenilor păreau să trăiască, înspăimântaţi de această înaintare ritmică ce parcă năpădea pământul ca o ciumă, ca imaginea unui rău căruia era în zadar să îi mai opui rezistenţă.

Ienicerii înaintau, se roteau, cu iataganele încovoiate în mâini, cu turbanele înalte ridicate spre cer ca nişte mitre episcopale. Nu erau fiinţe umane, ci nişte produse ale conştiinţei noastre vinovate, ale răului care ne ameninţă de pretutindeni şi pe care nu avem curajul să-l numim. Dansul morţii ţinu mult în tăcerea respectuoasă a fanfarei. Della Porta începu să-i urască pe turci pentru că se gândiseră la crearea unor astfel de monştri. Nişte oameni smulseseră copiii de la sânul mamelor pentru a le ucide sufletele şi a-i transforma în unelte ale răului. Cum să te împiedici să urăşti această idee şi pe cei care o concepuseră?

Radu-Negru confruntă preţ de o clipă această imagine cu ceea ce gândise mai înainte. Însă raţionamentul lui rămase în picioare. Se simţi ispitit să se lase pradă vechilor sale prejudecăţi, să se lase furat de amintirea pe care i-o istorisise Della Porta şi să rămână cel care fusese întotdeauna, un duşman al turcilor, un continuator, astăzi, al tatălui său şi al neîmblânzitei sale rezistenţe. Îşi reveni însă repede. Dansul morţii vibra în toţi oamenii. Ienicerii nu erau decât un simbol sincer şi curajos, un afront adus principiilor în spatele cărora ne ascundem duşmăniile, minusculele noastre resentimente. Nu ucigându-i pe ieniceri se putea ucide răul sau moartea. Ci doar făcându-i să înţeleagă, pe ei ca şi pe ceilalţi, că setea lor de sânge nu era nici ea altceva decât o renunţare, o laşitate, că ienicerii nu erau decât nişte cavaleri ai resemnării, mai sălbatici, dar tot atât de descumpăniţi ca şi ceilalţi. Tot atât de mult sortiţi morţii şi decrepitudinii. La ce bun ura noastră, la ce bun să-i ucizi, dacă aceşti opresori se credeau campionii justiţiei şi ai adevăratei credinţe, în aceeaşi măsură ca şi noi? Unde erau justiţia şi credinţa, dacă era de ajuns o vorbă sau o spadă, pentru a te

proclama apărătorul lor? O victorie totală şi definitivă putea demonstra raţiunile juste ale unuia sau altuia din cei doi adversari, însă nu exista niciodată o victorie definitivă şi nici nu va exista vreodată.

Adevărul se găsea în mod necesar în afara tuturor acestor lucruri.

Della Porta îi spusese că existau înţelepţi care se consacrau căutării acestui adevăr, în Apus şi în Orient... Erau încă în plin asediu, pe vremea când turcii supravegheau de aproape marginile pădurii. Taberele lor se stabiliseră la vest pe malul drept al Alutei, la est de malul stâng al râului Ordessus, la nord pe versantul dinspre miazănoapte al Carpaţilor, în timp ce la sud pădurea se termina în unghi ascuţit, astfel încât refugiul Bătrânului sugera forma unui scut medieval, cu vârful îndreptat spre Dunăre. Duşmanii încercaseră la început să pătrundă în pădure şi să forţeze trecerea, acolo unde Ordessus îşi lărgea cursul şi putea fi trecut fără osteneală. Însă odată aflaţi sub copaci, cavalerii pierdeau orice siguranţă, devenind o pradă uşoară chiar şi pentru copiii care se distrau să-i doboare cu săgeţile lor la adăpostul primitoarelor frunzişuri înalte. Şi în faţa deselor incursiuni ale lui Mihai, turcii dăduseră încetul cu încetul înapoi, stabilindu-se tot mai departe, până ce corturile lor dispăruseră dincolo de orizont. Se ştia că se găseau undeva, „acolo”, însă nu mai erau văzuţi.

Della Porta îi vorbise la înapoierea dintr-una din acele incursiuni bogate în pradă. După ce îşi lăsaseră caii, mergeau spre castel, pe o cărare străjuită de brazi, în amurg. Radu-Negru fusese rănit la braţul stâng; medicul îi îngrijise rana, uşoară, şi el îl asculta pe acest bărbat copt, încă robust, care învăţase limba alor săi şi se ataşase cu o curioasă iubire de nebuneasca aventură a Bătrânului. S-ar fi putut întoarce la Veneţia, unde avea o casă la marginea uneia din acele străzi în care apa înlocuieşte praful, însă *el voia să vadă* şi voia să slujească unei cauze care i se părea dreaptă. Sute de războinici îi datorau viaţa.

— Nu, nu sunt vrăjitor, nici vraci. Îmi cunosc doar bine meseria, asta-i tot. Şi nu sunt nici sfânt. Nu vezi, principe, cât de mult îmi plac femeile? Poate că femeile voastre sunt cele care mă reţin aici.

Zâmbea maliţios în barbă, iar ochii săi albaştri, sau poate verzi, schimbători ca marea care îl văzuse născându-se, scânteiau cu o frumoasă culoare umană.

— Aş fi vrut să fiu un vraci, să redau oamenilor viaţa, să înving timpul şi să readuc tinereţea în trupurile istovite, să transform plumbul în aur curat,

să descopăr în fundul sufletelor izvorul răului şi să-l sting cu un deget aşa cum vindeci o rană. Sau să cuget şi să scriu, în liniştea unei biblioteci, să caut toate obârşiile răului şi să încerc să le vindec departe de oameni. Însă trupul îmi este mai lacom de cunoaştere decât spiritul. Asta mi-a fost pierzania, dar şi mângâierea. M-am rătăcit printre dorinţele şi printre viciile mele şi este prea târziu ca să mai pot ieşi de-acum înainte. Am rămas totuşi nesătul, căci un bătrân m-a învăţat în tinereţe celălalt viciu, cel al cunoaşterii, şi ştiu că mai puţin cunoşti bătând drumurile lumii decât rămânând acasă, la gura sobei. Ştiu că este mai nobil să cercetezi cauzele morţii în general decât să salvezi un rănit, şi că marile secrete nu se descoperă călărind, ci rămânând aşezat, aşa cum războaiele se lasă câştigate de către cei care le gândesc înainte de a le întreprinde.

Atunci îi vorbi Della Porta despre Platon, era însă ceva prea nou şi prea profund pentru el. Şi despre Paracelsus şi de Girolamo Fracastoro. Nu-şi amintea decât numele lor, însă, din toate acele consideraţii, nu o reţinuse decât pe aceasta: că poţi fi mai util gândind la lucruri decât abordându-le, şi că pe treapta cea mai de sus a speţei umane existau fiinţe care căutau fericirea perfectă, veşnicia, sănătatea, echilibrul între indivizi şi între popoare, bună-starea pentru toţi, şi că oamenii aceia, geniile acelea, erau rebeli care nu acceptau lumea aşa cum ea se înfăţişa privirilor tuturor. Mai ştia şi că exista o *religio communis*, un acelaşi adevăr religios valabil pentru toate popoarele, dincolo de Biserici. Îşi amintea acea frază a lui Ficino, pe care Della Porta i-o citase adesea: „Caută-te pe tine însuţi, spune Dumnezeu în dialogul său cu sufletul, în afara lumii; pentru a te căuta şi pentru a te găsi în afară, zboară în afară, priveşte în afară; pentru că, în clipa în care tu cuprinzi lumea, te afli în afara ei”. Era ceva înţelept şi perfect. Situat în afara întregului, poţi vedea acest întreg, îi poţi găsi defectele şi lipsurile, poate şi o soluţie pentru a le atenua şi chiar pentru a le vindeca.

Îi era ruşine să se aşeze, însă îl dureau umerii. Cu dosul mâinii îşi şterse fruntea scăldată în sudoare. Acea voce de copil, el o auzise deja, nu demult. Maria-Domna se afla alături de el, întinsă lângă el, fremătând încă, sub acoperişul de crengi al colibei în care se întâlneau. Era o colibă părăsită, prea apropiată de râpa dinspre răsărit pentru a fi locuită. O reparase el însuşi, acoperind cu crengi proaspete acoperişul stricat, aducând un covor şi perne de la castel, înlocuind vechiul zăvor şi consolidând poarta şubrezită. Îşi regăsea acolo întreaga copilărie, cu mania lui de a înălţa colibe de-abia

intrat într-o pădure. De câte ori nu o invitase pe Maria-Domna să treacă peste pragul unuia din acele frunzare pe care le clădea pentru ea la vârsta la care se gândea la dragoste ca la o casă, ca la un spaţiu închis, destinat unui cuplu etern? Această presimţire copilărească se înfăptuise, însă acel spaţiu al lor nu le aparţinea decât o oră-două, nu în fiecare zi, căci Maria-Domna avea un alt spaţiu şi un pat la care lui nu îi era îngăduit să ajungă. Plânseseră ades sub acoperişul care îşi pierdea frunzele, gândindu-se, încă din clipa întâlnirii, la cea a despărţirii şi la ruşinea care nu avea să întârzie să-i copleşească dacă Bătrânul, nobilii şi norodul ajungeau să afle... Trăiseră o seară sub teroarea acelei voci de copil. Maria-Domna ridică prima capul şi îi puse degetul pe buze. „Ascultă!” Un copil cânta în pădure, poate că se rătăcise, era speriat la căderea serii şi cânta pentru a-şi face curaj. Vocea era puternică şi blândă şi cânta o doină de o tristeţe pe care copilul nu o simţea, căci sensul cuvintelor scăpa fără îndoială înţelegerii sale. Vocea se apropia. Auziră chiar zgomotul unei ramuri strivite sub paşii săi. Ajuns în faţa colibei, copilul tăcu. Liniştea cuprinse pădurea şi coliba. Se temeau. Maria-Domna tremura în braţele lui. Priveliştea vechii colibe îl speriase, la rându-i, pe copil. O masă întunecată se ridicase în faţa lui, pe fundalul neclar al copacilor, printre care lumina pălea deja. El strigă:

— E cineva aici?

Se feriră să răspundă. Această linişte sfârşi prin a-l îngrozi pe copil. Îi auziră fuga grăbită, ramurile uscate care trosneau pe loc sub picioarele sale goale, apoi, după o lungă tăcere, vocea liniştită care relua cântecul întrerupt. Ei însă nu se liniştiseră. Uitaseră de gesturile şi vorbele de dragoste la auzul acelei voci care îi scruta, îi expunea, goi şi ruşinaţi, în faţa oamenilor. Îşi închipuise mii de şiretlicuri pentru a se descotorosi de Dragomir, însă totul era la fel de ruşinos şi de temut ca şi iubirea lor. Abia în faţa Sfatului îl îndemnă Radu-Negru pe Bătrân să îl trimită pe Dragomir la Veneţia.

Auzea acum aceeaşi voce. Era fără îndoială copilul vreunui ţăran. Ar fi putut să se rătăcească în pădure, să cadă în râpă, să strige după ajutor. Ar fi fugit el oare să-l salveze, în seara aceea în care vocea îi pusese în faţa propriei lor greşeli? Respiră uşurat. Copilul nu se rătăcise, ştiuse să regăsească drumul cel bun.

Câţiva paşi îl despărţeau în clipa asta de Maria-Domna, iar el devenise Principele, stăpânul absolut al acelei păduri libere în care toate speranţele, în afară de a sa, trăiau încă. Înainte de a muri, Bătrânul îl despărţise de

dragoste şi, fără să vrea, de toţi ai săi, de coroană chiar. Nicicând nu va mai avea curajul să o cuprindă pe această femeie în braţe, de teamă să nu-i transmită răul pe care Bătrânul i-l lăsase moştenire. Cum de cutezase el să-l blesteme pe Dumnezeu? Îşi aducea aminte de chipul tatălui său, în noaptea de după înfrângere, pe colina care străjuia Dunărea. Era singur, printre cei câţiva nobili şi cei câţiva cavaleri care scăpaseră odată cu el, cu părul răvăşit, cu o privire de nebun, nemişcat în beznă. Nu îndrăzniseră să aprindă focul, căci turcii erau pe aproape, şi aceste neguri ale fricii sporeau sentimentul dureros al bătăliei pierdute, dădeau disperării un ton încă şi mai tragic şi mai profund. Descurajaţi de victoria neaşteptată a necredincioşilor, aliaţii apuseni refuzaseră să vină în ajutor, iar înaintarea turcilor nu mai contenise de atunci. Caii lor îşi făcură curând apariţia pe malul drept al Dunării peste care trecură după câteva luni. Tăiară orice contact cu Apusul, ocupând ţinuturile aşezate la sudul şi vestul fluviului, până la Adriatica, şi înaintară în forţă până la limita răsăriteană a teritoriilor veneţiene. Pe litoralul adriatic, Republica lui San Marco mai deţinea încă posesiunile Spalato, Zara şi Raguzza, dar oare pentru câtă vreme încă? Bătrânul fortificase aşadar teritoriul, din care străbunii săi porniseră să cucerească principatul, înălţând turnuri, construind palisade, săpând şanţuri abil camuflate sub tufe de verdeaţă, transformând în fortăreaţă toată acea întindere de formă triunghiulară din care familia sa îşi recrutase cei mai buni războinici. Oraşele şi satele îndepărtate cădeau, unul după altul, în mâinile turcilor, sprijiniţi de invaziile tot mai frecvente ale tătarilor, aliaţii şi fraţii lor întru Mahomed, însă lupta continua şi fiecare cucerire îl costa pe duşman mii de morţi. Ienicerii luaţi prizonieri într-o ambuscadă, puşi la jug ca boii, arară pământul pe care voiseră să-l cucerească. Într-o bună zi, supravieţuitorii fură aduşi înaintea Bătrânului, în piaţă, în faţa castelului, ca să fie văzuţi de norod – nenorociţi şi hămesiţi – acei soldaţi din garda sultanului care îşi pierduseră sufletul şi care, pierzându-şi armele în bătălie, nu mai speriau pe nimeni.

Se petrecu atunci un lucru îngrozitor. Unul din ieniceri începu să strige, arătând cu mâna spre turnul castelului şi spre biserică. Neîndoielnic foamea şi oboseala îl făcuseră să-şi piardă minţile. Camarazii lui îl priveau ca şi cum ochii lor ar fi fost dintr-o dată în stare să exprime un simţământ omenesc, ca şi cum sufletul rătăcit s-ar fi întors în trupurile lor. Ienicerul îşi scutura lanţurile cu furie, îl implora pe Bătrân, arăta din nou castelul şi

biserica, apoi oraşul jur împrejur. Aduseră un tălmaci, care lămuri cuvintele nebunului. Pretindea că recunoaşte acele locuri, îşi amintea de copilăria petrecută în capitală şi voia să-şi regăsească părinţii şi fraţii şi să-i îmbrăţişeze înainte de a muri. Familiile ai căror feciori fuseseră răpiţi de către turci nu erau numeroase în oraş, existau însă vreo câteva. Puseră să-l cheme pe potcovarul Nicolae şi pe soţia sa Ioana, al căror fiu mai mare, în vârstă atunci de şase ani, fusese răpit de o bandă de turci pe când se întorcea dintr-o călătorie în tovărăşia unchiului său, ucis sau răpit şi el de către necredincioşi în acea tragică întâmplare. Trecuseră douăzeci de ani, însă părinţii ienicerului, tineri încă, îşi recunoscură feciorul, care nu le mai vorbea limba şi care le căzu plângând în braţe. Celorlalţi li se tăie capul.

Şi mii de fugari îşi căutară scăparea în pădurea liberă. Satele erau înţesate, oamenii desţeleniră pământul în jurul oraşului, semănară grâu în poieni, iar recoltele bune favorizară lunga rezistenţă ocrotită de mâna lui Dumnezeu. Câtă vreme însă mai putea să dureze această luptă inegală? O singură recoltă proastă ar fi fost de ajuns pentru ca totul să ia sfârşit. Turcii nu aşteptau decât un semn de disperare pentru a înainta.

La ce bun toate astea, Doamne, la ce bun?

O căută din ochi pe Maria-Domna, însă tânăra femeie privea lespezile de piatră sau vârful lucitor al încălţărilor şi se gândea desigur la un viitor fericit, cu sufletul uşurat fără îndoială de moartea Bătrânului. Ar fi vrut să-şi ia rămas bun de la ea, căci era hotărât să nu o mai revadă.

Se pomeni în urma sicriului, înaintând cu greu în masa compactă. Nişte bătrâni plângeau, preoţii şi corul încetaseră să mai cânte, înaintau spre criptă printre două ziduri de lumânări. Piatra de pe mormânt era ridicată. Zugrăvite în frescă, portretele lui Radu-Negru, întemeietorul, şi Mircea cel Bătrân, care extinsese hotarele Principatului până la mare şi la Carpaţi, se mişcau pe zid în lumina pâlpâitoare a făcliilor. Ei nu cunoscuseră nicicând înfrângerea şi asistau în clipa asta la o înmormântare care însemna poate un sfârşit, sfârşitul a tot ceea ce ei începuseră. Radu-Negru nu se simţi în stare să le înfrunte privirea... Dincolo de Aluta, pe malul drept al fluviului, acolo unde apele scapă din strânsoarea munţilor, la Nucet, Mircea cel Bătrân pusese să se zidească o minunată mănăstire, ale cărei ziduri de incintă ţineau piept presiunii curentului. Radu-Negru trecuse fluviul într-o noapte împreună cu un grup de călăreţi pentru a căuta arme şi a distruge o tabără duşmană. Nişte ţărani veniţi de pe celălalt mal le arătau drumul în întuneric.

Era o noapte de vară, iar cerul era acoperit, însă din spatele norilor se ghicea lumina lunii. Trecură pe lângă un sat, câinii lătrară, un miros de fum şi de vite plutea în aerul liniştit. Era ţara sa, o recunoştea după acest plăcut miros familiar care venea dinspre satul adormit, iar el călărea în tăcere, ca un hoţ, alături de oamenii săi care vorbeau aceeaşi limbă şi care se fereau să facă zgomot. Erau la ei acasă, însă turcii îi despărţeau de ţară. Simţea în mijlocul adierii ceva ca un soi de prezenţă străină, cu miros de fiară. Oare, frica era cea care i-o făcea simţită, sau exista ea cu adevărat, ca o umbră care atârna peste noapte, făcând-o şi mai adâncă? Îi surprinseră pe turci dormind şi îi omorâră cu zecile, luând cu ei arme şi toate vitele. Îi puse pe oamenii săi să treacă, cu prada, de partea cealaltă a fluviului şi, însoţit de şase călăreţi, se îndreptă spre Nucet care se afla ceva mai spre nord, lângă vad.

Malul era pustiu şi biserica se ivi pe dată, cu turlele ei care se ridicau peste silueta masivă a zidurilor de incintă. Mănăstirea era părăsită. Cerul se limpezise şi lumina lunii bătea din plin peste zidurile albe. Cucuvele îşi luară zborul, speriate, spre cer, ţipând cu vaier de moarte. Uşa bisericii, doborâtă, zăcea pe treptele de piatră. Se descoperi, intrând, şi se închină. Cineva aprinse o torţă şi interiorul părăduit se lumină. Vitraliile sparte scânteiară ca nişte fulgere minuscule. Nişte şobolani se strecurară printre dărâmături. Luă torţa şi o înălţă dinaintea frescei care îl înfăţişa pe Mircea cel Bătrân, în picioare, în costum de Cavaler, cu coroană ascuţită pe cap, cu chivotul mic şi aurit în mâna dreaptă, închipuind biserica adevărată al cărei ctitor era. Găuri de săgeţi desfigurau chipul domnitorului, pieptul îi era de asemenea brăzdat, păgânii îl loviseră foarte de aproape, pentru a-şi exprima scârba în faţa chipurilor zugrăvite şi în faţa dinastiei care încă le ţinea piept de partea cealaltă a fluviului. Excremente de animale acopereau podeaua în faţa frescei.

Puse să fie curăţată biserica, în grabă, aşeză la loc uşa în ţâţâni şi dădu semnalul de plecare când totul reintră în ordine şi urmele profanării fură şterse. Se aruncară în apă chiar în faţa mănăstirii, ale cărei turle, profilate în lumina lunii, tremurau, lungi şi negre, deasupra apelor şopotitoare. Când întoarse capul, văzu ferestrele bisericii zvâcnind parcă de lumină, ca şi cum viaţa şi-ar fi reluat cursul firesc, ca şi cum vizita sa ar fi făcut să renască trecutul glorios, ştergând anii de înfrângere. Lăsase torţa aprinsă, sprijinită de nişte rămăşiţe de pietre prăbuşite, la picioarele portretului străbunului.

Era perioada care preceda revelaţia Bătrânului, vremea când totul era încă cu putinţă, chiar şi victoria, chiar şi iubirea.

Corul îşi reluase lunga melopee, iar preoţii se mişcau în jurul criptei deschise legănând cu vârfurile degetelor cădelniţele de argint, din care fumul urca în spirale, îndată înghiţit de opacitatea ceţoasă care ascundea bolţile ca o ameninţare biblică. Patru dregători mai tineri petrecură nişte frânghii pe sub sicriu. Se aplecă pentru a săruta mâna Bătrânului care, cu trei zile în urmă, îl mângâiase pe plete, apoi capacul despărţi pentru totdeauna de lumea celor vii acel trup care se jucase atât de mult timp cu moartea şi care pierduse jocul. „Jocul ăsta e obligatoriu, gândea Radu-Negru, nu avem dreptul să ne sustragem, eu n-aş fi acceptat poate să-l joc şi nimic pe lume nu e în stare să-mi dea norocul să-l câştig. Aparţin unei preistorii care nu mă priveşte – Bătrânul şi toţi ceilalţi morţi îngropaţi în criptă şi alte sute de morţi care i-au precedat – şi unui prezent pe care nu l-am dorit şi care nu-mi aparţine decât mie, doar mie, fără putinţă de a-l schimba, de a-l ceda, sau de a-l închipui în afara morţii. Singura problemă care are importanţă este aceasta şi va trebui s-o rezolv într-o bună zi, după o răzvrătire definitivă”. Şi Della Porta se răzvrătise...

Avea pe atunci patruzeci de ani şi călătorea de la Veneţia la Roma însoţind, după obicei, o misiune diplomatică a Serenissimei. De-abia trecuseră de hotarul statelor Sfântului Scaun când ambasadorul se îmbolnăvi şi fură nevoiţi să se oprească la Orvieto, unde bolnavul rămase la pat câteva săptămâni. Puţina vreme de care dispunea, Della Porta o închină vizitării faimoaselor *osterie* ale oraşului, în care se bea un vin alb renumit în întreaga peninsulă, şi vizitării catedralei în care Luca Signorelli îşi terminase de zugrăvit frescele. Vinul îl făcu să se simtă din nou în formă, avea nevoie de el după nopţile petrecute la căpătâiul bolnavului, însă acea bucurie fu de scurtă durată. Frescele lui Signorelli stârniră în el o criză care nu se mai liniştise, în pofida anilor. Înţelese, în faţa *Judecăţii de Apoi*, ale cărei personaje încă îi chinuiau memoria, zădărnicia existenţei şi un lucru încă şi mai grav: nedreptatea care face din om o veşnică victimă a morţii şi un osândit în faţa tribunalului lumii de dincolo. Dacă am fost obligat să trăiesc, dacă nu mi s-a îngăduit să aleg trupul şi sufletul care îmi alcătuiesc fiinţa mea vie, dacă soarta mea este stabilită de nişte legi al căror autor nu sunt eu, de ce să fiu condamnat după moarte, şi pe veci? Oroarea care se desprinde din frescele lui Signorelli – acele femei şi acei bărbaţi

înspăimântaţi, traşi spre focul iadului de nişte diavoli cu înfăţişare veselă – îl sili pe Della Porta să cugete la propria-i viaţă, la inocenţa sa absolută în faţa unui judecător care-l făcuse aşa cum era. În aceeaşi zi, privindu-se în oglindă, medicul, istovit de nopţile de veghe, descoperise pe chipul său primele semne ale unei bătrâneţi premature, dar care nu l-ar fi tulburat dacă vederea acelor cumplite simboluri ale neputinţei umane, zugrăvite de Signorelli, nu l-ar fi făcut să se privească pe sine însuşi peste ani şi peste falsele iluzii pe care viaţa i le oferise până atunci.

Se răzvrăti. Nu mai acceptă mângâierea, respinse orice idee de supunere şi luă hotărârea de a nu uita niciodată acea clipă petrecută în catedrală în faţa frescelor revelatoare. Omul trebuia să încerce ceva. Oare Prometeu nu le furase zeilor decât focul? Şi această biată flacără, pe care el o dusese oamenilor, nu era oare ceva mai mult decât o făgăduinţă de lumină şi căldură, începutul unei veşnicii care îi făcea geloşi pe cei care o aveau în stăpânire exclusivă? De ce fusese el pedepsit cu atâta cruzime? Focul exista deja pe pământ. Chiar şi fiinţa cea mai redusă ar fi putut deprinde folosul căldurii aprinzând focul la marginea unei păduri incendiate de trăsnet, alături de lava alunecoasă care, scurgându-se spre mare, aprindea lanurile de grâu şi chiparoşii. Focul exista deja. Nu era nevoie ca cineva să se caţere pe vârful Olimpului pentru a-l avea, din moment ce el aparţinea chiar măruntaielor pământului.

Zeii îl pedepsiseră pe Prometeu pentru că el fusese primul răzvrătit, omul care voia să dea semenilor săi bucuriile veşniciei pe pământ, tuturor oamenilor, nu doar aleşilor la sfârşitul unui proces în care nimeni nu avea dreptul să se apere. Ar fi vrut să-i sustragă pe oameni de la orice judecată al cărei verdict nu ţinea nicidecum seama de condiţia umană. Iar gestul lui Prometeu rămăsese viu în inimile muritorilor, era moştenirea lor cea mai de preţ. Cu cât se înainta mai mult în timp, cu atât mai mare era şansa de a se repeta această înălţătoare aventură. Della Porta cercetă în scrierile filosofilor şi în cele ale poeţilor, în scrierile celor din vechime ca şi în ale celor în viaţă, urmele acestei răzvrătiri; o găsi ici şi colo; avu intenţia să întemeieze un soi de ordin laic, de frăţie, ale cărui scopuri ar fi fost căutarea unei soluţii prin mijlocirea gândului, a ştiinţei şi a magiei. Însă nu avu răgazul. Soarta îl aruncă spre alte direcţii, soarta sau acea forţă pizmaşă care îl înlănţuise pe Strămoş pe vârful stâncos al Caucazului, la cheremul vulturului flămând.

Totul se lămurea în mod straniu înaintea acestui mort marcat de propriu-i blestem.

Sicriul aluneca încetişor. Frânghiile scârţâiau, întinse gata să se rupă. Dispăru în adâncul unei gropi negre, dreptunghiulare, pe măsura morţii omeneşti care se deschidea ca o gură prin care vor dispărea toţi cei ce aveau să se succeadă pe tronul Principatului, Radu-Negru şi urmaşii săi.

Făcu un pas înapoi.

Nişte zidari, ascultând de poruncile celui care dăduse o formă pietrei, împinseră capacul, care ocupă încetul cu încetul locul căscat al gropii, îndepărtând tenebrele. Era ca şi cum Bătrânul ar fi zăcut dintotdeauna sub slovele care arătau limitele trecerii sale pe pământ. Nişte semne care nu însemnau nimic, care nu evocau nici măcar o viaţă, ci realitatea solidă a morţii. Trebuia să evite această măsluire. Ţipătul acelei femei leşinate în clipa în care capacul acoperea sicriul îi răsuna încă în urechi. Cine putea fi? Una din cele care alinaseră nopţile singuratice ale Bătrânului, din vremea când străbătea ţara pentru a o apăra de turci şi pentru a o presăra cu bastarzi? Ultima dintre ibovnicele sale, cea pe care Radu-Negru nu o cunoscuse niciodată şi despre care nimeni nu cuteza să vorbească? Ştia că tatăl său o întâlnise, cu mulţi ani în urmă, în cursul uneia din incursiunile sale spre răsărit. Vreme îndelungată o vizitase într-un anume loc neştiut de nimeni. Se vorbea despre o culă pe care Bătrânul pusese să o construiască pentru ea, la distanţă de o zi călare spre răsărit. Cum arăta, nu-şi putuse niciodată închipui.

Cum de era în stare o femeie să se aplece peste această gură şi să o sărute, această gură fără buze care dădea porunci, care rostea condamnări, care dispreţuia zâmbetul, căreia îi plăceau înjurăturile, care hotăra moartea, care proclama blasfemia? Iar mâinile sale care nu se apropiaseră niciodată de fruntea lui de copil, cum de erau ele în stare să se mişte în jurul unui chip de femeie, să modeleze un trup gol, să schiţeze o mângâiere? Cum de era în stare o femeie să suporte apropierea acelor ochi, fără să moară de spaimă? Şi totuşi acea femeie existase, singura pe care el o iubise şi pe care o ferecase undeva în oraş, atunci când turcii înaintau spre inima ţării. Bătrânul o adusese atunci alături de el. Chiar în castel, sau pusese oare să i se găsească vreun alt sălaş, în pădure? Exista un turn, în afara oraşului, înspre valea superioară a Alutei, în vârful unei coline care se chema Colina Neagră, la care nu îi era îngăduit să ajungă. Poate că acolo se ducea

Bătrânul să o întâlnească pe cea pe care nu avea să o trădeze decât odată cu moartea.

Trebuia să fie şi ea bătrână, şi nu simţea niciun imbold să o vadă. O întreagă viaţă, făcută din lungi momente de intimitate şi dragoste, din lungi momente de deznădejde şi fericire, se scursese între aceste două fiinţe omeneşti, iar de toate acestea slovele şi cifrele săpate în piatră se fereau să vorbească. Nimic nu trebuia să se păstreze în memoria oamenilor din toate acele mii de clipe care alcătuiseră o parte însemnată a existenţei Bătrânului, partea fericită şi liniştită, cea care merită osteneala, rivala Istoriei. Femeia va mai păstra încă, în fundul inimii, amintirea acelei pasiuni necunoscute de ceilalţi, apoi moartea va târî după sine, în fundul unui alt mormânt, taina celor doi iubiţi. Şi totul va fi mut, pe veci. Şi nicio urmă nu va mai rămâne. Ea leşinase poate în faţa acestei făgăduite tăceri.

Iar acest ţipăt fusese singurul ei rămas-bun cu putinţă.

Ceremonia se sfârşise. Demnitarii începură să se perinde prin faţa lui. Puneau un genunchi în pământ şi îi sărutau mâna dreaptă, în semn de supunere şi ascultare. O nouă corvoadă începea pentru el.

Maria-Domna se apropie fără să-şi înalţe privirile şi îşi depuse sărutarea pe vârful degetelor lui. El păstră o clipă această mână tânără şi puternică, ce crescuse în mâna lui, la umbra anilor, şi care cunoştea conturul gurii sale.

O strânse abia şi îi dădu drumul... Ei îi plăcea să îi sărute mâna şi îl întrebase odată dacă el cunoştea această mângâiere. Nu, nu o cunoştea. Printre femeile pe care le iubise, niciuna nu îi sărutase mâna. Nu iubise o altă femeie. „N-ai mai cunoscut nicio altă femeie înaintea mea? — Ba da, am cunoscut, dar fără să le iubesc”. Un lung dialog începea atunci. Cine erau acele femei? Când le cunoscuse? Cum erau? Unde se aflau? Le mai vedea încă?

Când îşi istovea întrebările, era rândul lui să se chinuie. Voia să ştie dacă ea îi sărutase vreodată mâinile lui Dragomir – asta se întâmpla cu câteva luni înaintea plecării acestuia –, ea tăcuse, iar el păstrase tăcerea vreme îndelungată, întins, inert, alături de ea, doborât de această mărturisire. Aşadar ea îşi iubise soţul! Toate scenele de dragoste pe care ei le trăiseră, cunoscute deja sub îmbrăţişarea celuilalt, ea nu făcea decât să le repete cu el. Nu era el aşadar primul bărbat pe care ea îl iubise, acele mângâieri nu erau făcute pentru el, suspinele, sărutările pe gură, acei ochi

închişi şi în acelaşi timp plini de lumină, cuvintele, cântecele pe care ea le îngâna la ureche, în care era vorba despre un rege care era el – ea îl numea adesea „regele meu” –, cosiţele lungi care îi măturau goliciunea umerilor, toate astea, înainte, aparţinuseră celuilalt. Ar fi vrut să moară alături de ea, dintr-o dată, fără un suspin, pentru a o învăţa să sufere şi să iubească cu o nelinişte pe care celălalt nu i-o dăduse niciodată. Apoi ea spuse nu, un nu abia rostit, din vârful buzelor, şi care nu putea şterge amintirea acelei tăceri umilitoare. Sărutarea care îi împăcă fu dureroasă şi amară, le ardea măruntaiele şi sufletul.

Fu ispitit să o pună la încercare şi îi propuse să plece „acolo”, să caute împreună moartea. Ea primi. Râpa era încă plină de întuneric, un întuneric care se ştergea puţin câte puţin, pe măsură ce urcau coasta opusă. Odată ajunşi sus, îşi scoase sabia din teacă. În faţa primului grup de necredincioşi care le-ar fi ieşit înainte, ar fi ucis-o, năpustindu-se mai apoi asupra vrăjmaşilor pentru a afla şi el moartea. Era regula jocului pe care o stabiliseră împreună, înainte de a părăsi coliba. Merseră multă vreme prin iarba jilavă de rouă, în faţa soarelui care se înălţa pe cerul de octombrie. Sunetul clopotelor le ajungea la urechi din pădure, ca o chemare, ea îi zâmbi în timp ce înaintau printre copacii rari, fără să întâlnească ţipenie de om. Se opriră ca să-şi usuce la soare veşmintele ude de apele râului Ordessus. Câmpia cobora lin, ondulată, alcătuind dealuri pe care creşteau aluni, pruni şi meri sălbatici, trecură peste un pârâu puţin adânc şi pădurea îi cuprinse din nou de partea cealaltă. O pădure cuminte, de stejari groşi seculari, între care creştea iarba şi venea să se odihnească soarele. Ramurile înalte aveau coroane firave, aproape galbene deja, şi trunchiurile acelea acoperite de un muşchi albăstrui păreau gata să moară. Veveriţe se urmăreau între cer şi pământ, se opreau brusc pentru a ronţăi ghinde scuipând cojile umede peste capetele fugarilor.

Nu îşi vorbeau, tulburaţi de hotărârea lor şi decişi să o împlinească, concentraţi în ei înşişi prin liniştea care îi înconjura şi pe care şi-o închipuiau plină de turci la pândă. La amiază, se pomeniră în faţa unui gard din crăci spinoase, pe care îl trecură cu greu. Maria-Domna îşi lăsă în ţepi o fâşie de rochie. Era o livadă, prune coapte atârnau încă de ramuri şi mâncară din ele pentru a-şi potoli foamea şi setea. Erau osteniţi, dar nu îndrăzniră să se culce, pentru a nu fi surprinşi în somn. Se sărutară pe furiş şi străbătură livada care părea că nu are capăt, într-atât era de întinsă. Zăriră

printre pruni acoperişul cenuşiu al unei case, apoi albeaţa zidului care primea din plin lumina soarelui şi care îi orbi o clipă. Prinse în mâna sa stângă mâna dreaptă a Mariei-Domna şi înaintară. În amiaza liniştită se auzeau frunzele care atingeau ramurile, căzând.

Ferestrele casei erau deschise. Lângă un plug de lemn, lustruit de folosinţă, se găsea un cadavru, cu gura căscată spre cer. În umbra grajdului zăcea o femeie, cu coapsele goale, imobilizată, în cădere. O găină încerca să prindă muşte pe picioarele moartei. Nu erau urme de sânge. Drama se petrecuse noaptea, sau chiar în dimineaţa asta, căci cadavrele păstrau încă aparenţa vieţii. Ieşiră pe poarta deschisă a curţii în uliţa satului unde un câine înfometat se întindea la soare. Nu lătră. Totul era pustiu şi tăcut, ca şi cum ar fi trecut pe acolo un vânt aducător de molimă, stingând fără violenţă suflarea oamenilor.

Pe o prispă din lemn, în faţa casei de alături, se afla un alt cadavru, un bătrân pe care moartea îl surprinsese dormind. Îşi continua somnul, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, păcălit de moarte.

Câţiva paşi mai încolo, o biserică tăia drumul; pătrunseră prin uşa deschisă, însă nu se afla nimeni înăuntru. Radu-Negru strigă: „Părinte!” Un chicotit de copil răsună de sus, de la cor, însă la chemarea lui Radu-Negru nimeni nu răspunse. În clipa când se pregătea să urce scara spre cor, care ducea şi în clopotniţă, un zgomot de glasuri răsună afară şi ei ieşiră iute la lumină, frecându-şi ochii dureroşi. Clipa aşteptată sosise. Îşi ridică sabia pentru a lovi pe Maria-Domna, care nu se clinti, însă nu avu tăria s-o ucidă. Turcii înaintau pe drum, erau vreo cinci-şase care veneau către ei ţinându-se de brâu, ca şi cum ar fi executat un dans, dansul morţii de care îi vorbise Della Porta. Unul din ei începu să cânte cât îl ţinea gura, turbanul i se rostogolise în ţărână, însă nu dădu semne că vrea să-l ridice. Grupul se apleca mai întâi spre o latură a uliţei, apoi spre cealaltă. Cel care cânta dădu drumul strânsorii şi căzu, în timp ce unul din tovarăşii lui se aplecă să-l ridice. Greutatea aceluia îl trase în jos, căzu şi el, dând cu capul în burta celuilalt, încercă preţ de o clipă să se ridice, apoi rămase nemişcat, trăsnit de răul necunoscut care plana peste sat, poate peste întreaga lume. Ceilalţi trei îşi continuară drumul până când cel care părea şeful, după înălţimea turbanului, îi descoperi pe fugari în faţa intrării bisericii. Se opri, îşi holbă ochii, se aplecă plin de respect pentru a-i saluta, însă acest gest se dovedi fatal, căci se prăbuşi, cu capul înainte, şi nu se mai mişcă, în timp ce ceilalţi

doi îşi urmau drumul şi dispăreau la cotitura uliţei, în spatele norului de praf care îi însoţea.

Izbucniră în râs, amândoi deodată. Lacrimi mari se scurgeau pe obrajii Mariei-Domna. Nu o văzuse râzând astfel de când se jucau împreună, sub copacii paradisului pierdut. O adiere de vânt se ridică şi un miros de prune fermentate şi de alcool le lămuri fără cuvinte motivul acelei tăceri şi a acelor corpuri întinse în nemişcare pe uliţă şi în curţi. Nu era moartea, ci marele somn al beţiei. Se găseau într-unul din acele sate de deal care fabricau ţuică, trăind de pe urma acestei industrii, şi era tocmai anotimpul în care se distila sucul fermentat al prunelor. Oamenii beau ca să-şi încerce produsul şi ca să dozeze procentul de alcool, iar o recoltă bună presupunea o cantitate zdravănă de degustări. Turcii căzuseră şi ei pradă băuturii. Se aflau probabil în trecere sau poate constituiau garnizoana satului. Oricum, nu erau periculoşi şi a-i ucide în această stare n-ar fi fost o faptă demnă de un principe.

Îi regăsiră pe ceilalţi doi turci de o parte şi de alta a uliţei, dincolo de cotitură, căzuţi cu faţa în ţărână. Radu-Negru le luă iataganele, pe care le frânse pe genunchi, şi le puse cu grijă la loc în tecile lor. Se întoarse şi făcu acelaşi lucru cu ceilalţi trei.

Era un han pe marginea drumului, în care intrară pentru a căuta ceva de mâncare. Radu-Negru îl zgâlţâi pe hangiu care dormea cu coatele sprijinite pe o masă şi care, dând cu ochii de ei înaintea lui, îi salută umil, apoi îşi pipăi obrajii, se frecă la ochi, gata să creadă că are vedenii. Totuşi nu era beat. Bogatele veşminte ale lui Radu-Negru şi ale Mariei-Domna nu-i lăsau nicio îndoială asupra provenienţei lor. Trezit din toropeală, începu brusc să plângă, se aruncă în genunchi şi îi sărută mâna lui Radu-Negru.

— Măria ta, Măria ta...

— Ridică-te. Dă-ne ceva de mâncare, iute.

Hangiul îi invită să ia loc, le aduse brânză, pâine neagră, un cârnat, vin într-o carafa şi rămase alături, umil în faţa lor, neîndrăznind să-şi creadă ochilor.

— N-am altceva să vă ofer, Măria ta, aveţi bunătate să iertaţi sărăcia noastră, însă turcii ne iau tot. Au venit azi ca să ia ţuica. Sunt beţi toţi. Au dat de băut până şi cailor. Au siluit-o pe nevasta lui Vlad şi pe cea a lui Marin. Ne-au măcelărit toţi porcii, care sunt pentru ei animale blestemate. În iulie ne-au luat grâul, au răpit pe fata lui Ion şi pe doi băieţi mici.

Omoară-i, Măria ta, omoară-i pe toţi! Scapă-ne! Eşti aşteptat pretutindeni în ţară, oamenii nu se gândesc decât la Măria ta. Nimeni nu-i suferă, căci sunt nişte hoţi. Fură totul, chiar şi dobitoacele şi copiii...

Căzuse din nou în genunchi şi plângea, cu faţa ascunsă în mâinile lui roşii. Suspine adânci îi scuturau pieptul.

— Ridică-te şi încetează să boceşti ca o muiere. Ne vom întoarce, spune asta tuturor în sat când vor fi în stare să priceapă, adăugă Radu-Negru zâmbind.

— Iartă-i, Măria ta, beau să-şi uite necazul, care este mare. Nu avem arme să ne luptăm, suntem singuri şi săraci. Bem ca să uităm şi, adesea, să scăpăm de foame. Ne gândim însă la Măria ta, zi şi noapte, şi te vedem în visele noastre, ba chiar copiii şi cei foarte bătrâni ştiu că ai să te întorci într-o zi. Adăugă, foarte încet: În ce zi, Măria ta? Spune-mi că ziua asta nu-i departe.

— Nu, ziua asta nu-i departe, spuse Radu-Negru şi se gândi la Mihai, la deznădejdea care domnea printre ai săi şi la lunga tăcere care urmase plecării lui Dragomir. Şi îi fu ruşine că se afla acolo. Hangiul nu îndrăznea să-l întrebe care era motivul prezenţei lui departe de pădure, în plin teritoriu ocupat. Se gândea poate că principele moştenitor nu îşi risca viaţa fără un motiv foarte serios şi că exista în acest miracol un motiv care depăşea înţelegerea lui. Credea poate că Maria-Domna era principesa, soţia lui, că o armată era pe drum, că turcii aveau să fie alungaţi, sau că îşi continua visul.

Se înapoiaseră la adăpostul întunericului, într-o noapte rece şi înstelată, cu inima plină de remuşcări. Timp de câteva zile încercă să o uite pe Maria-Domna şi se consacră cu pasiune soldaţilor săi, problemelor de aprovizionare care începeau atunci să-l chinuie pe Bătrân, afacerilor de stat. Se pomenea însă uneori, în timp ce avea de lucru, că dorea moartea lui Dragomir şi pe cea a Bătrânului, pentru ca Maria-Domna să fie soţia sa, iar trecutul să fie îngropat sub gândul liniştitor al morţii. În mijlocul neliniştii generale, el nu se gândea decât la sine.

Un ţăran bătrân îi sărută mâna, făcându-şi apoi semnul crucii. Era rândul norodului să i se închine. Toate erau atât de îndepărtate de-acum înainte. Era hotărât să le părăsească.

Se auzi sunând o goarnă. Voci tăioase şi aspre răsunară în piaţă, la adăpostul bisericii şi castelului. Soldaţii îl aclamară de îndată, şi tobele se alăturară cu voioşie acestei proaspete speranţe.

CAPITOLUL II
STELELE

Din adâncul nopţii cântatul unui cocoş ajunse până la ei, limpede şi cutezător în ciuda distanţei, ca şi cum ar fi vrut să îi avertizeze asupra scurgerii timpului, sau asupra vreunei alte primejdii, a cărei apropiere scăpa simţurilor omeneşti.

— În clipa asta se bate miezul nopţii la clopotniţa de la San Marco, spuse Della Porta închizând ochii, învins de oboseală. Nopţile erau încă reci. Universul îşi recrea imaginea sa clasică şi îşi relua încet aspectul obişnuit, după lunile aspre de iarnă. Chiar şi cerul părea că-şi revine, ca şi cum iarna şi-ar fi încurcat drumul. Stelele, neclare încă, abia vizibile în mijlocul mişcării ce le regrupa pentru măreţia fixă şi limpede a verii următoare, se trudeau în fundul unui haos trecător pentru a-şi recuceri poziţiile obişnuite şi strălucirea.

— Avem încă o cale lungă de străbătut. Încearcă să dormi, Măria ta.

Era uşor de spus. Oboseala, sau poate frigul, îl făcea să tremure, alungându-i somnul. Se ridică, îşi zvârli pe umeri mantia îmblănită slujindu-i drept cuvertură, făcu câţiva paşi în direcţia cailor care păşteau iarba răcoroasă la celălalt capăt al luminişului. Nu se vedeau, se auzea însă zgomotul sec şi continuu al maxilarelor şi suflul respiraţiei lor. Nu se deosebea decât conturul întunecat al copacilor pe cer, imobil şi ondulat ca un lanţ de coline.

Se opriseră din călărit în clipa când luna ajunsese deasupra munţilor, în direcţia spre care se îndreptau. O lună deja lipsită de formă, bolnavă şi nevolnică, luminând pădurile nesfârşite cu o lumină aproape galbenă, tot mai lâncedă. Când plecaseră de acolo, ea strălucea, argintie şi rotundă, invitându-i la drumeţie, cu acel surâs de neînţeles care-i dădea înfăţişarea unui chip de femeie şi pe care toate femeile îl arborau uneori între gură şi ochi, ca şi cum s-ar fi născut din lună, ca şi când grija lor cea mai mare era de a o imita, în scopul de a semăna neliniştea în inima bărbaţilor, acei copii ai soarelui fără mister. Pădurea părea prielnică, aveau să-şi continue

călătoria în tot cursul zilei, se vor opri dacă un spaţiu deschis se va interpune pe drumul lor, îl vor străbate după căderea nopţii, sub lumina acelei semiluni putrede care de-abia se vedea printre ramuri. Erau grăbiţi. Marea probabil se găsea la doar două zile de mers, spre apus.

Acel om, al cărui sfârşit tragic îl povestiseră ciobanii, era oare Dragomir? Îi întâlniseră la căderea nopţii, în timp ce îşi luau cina în jurul focului. Radu-Negru îi înţelesese cu greu, căci vorbeau prost limba sa, dar totuşi izbutiră să se înţeleagă. Un călăreţ trecuse într-adevăr pe acolo, anul trecut, călare pe un cal negru, înveşmântat după moda nobililor valahi, avea barbă, o spadă lungă, un inel gros de aur pe deget şi îşi petrecuse noaptea cu ei. În ziua următoare cumpărase de la ei un caş. De-abia urcat din nou pe cal, o patrulă turcească apăruse, el ţâşnise ca o săgeată spre marginea pădurii, urmărit de păgânii care îl ajunseseră imediat din urmă, căci calul său era încă obosit de drumul cel lung. Ucisese cu sabia pe unul dintre urmăritori, însă căzuse sub iataganele celorlalţi care, lupta odată încheiată, se îndepărtaseră luând cu ei cadavrul şi calul străinului.

Asta explica în sfârşit tăcerea lui Dragomir. Însă acel om putea să fie la fel de bine unul din fugarii care, printre atâţia alţii, părăseau ţara, încercând să străbată zona ocupată şi să caute scăpare la Spalato sau Raguzza. Erau câte unii care plecau cu întreaga familie şi dădeau adesea peste patrule turceşti. Alţii izbuteau să scape şi începeau o nouă viaţă în ţările apusene, în Italia sau Franţa.

Dacă îşi trăise în îndoială ultimele luni petrecute acasă, cele mai cumplite din viaţa lui, cât de anevoioasă şi nesigură se anunţa noua etapă! Ce avea să-i spună dogelui? Care era cel mai bun limbaj de folosit, cel al violenţei şi al reproşului, sau cel al farmecului diplomatic? Ce argumente trebuia el să folosească pentru a-l convinge, când Veneţia trăia în pace cu necredincioşii, când flota sa comercială era singura căreia i se îngăduia să străbată mările aflate sub controlul Semilunii, când se îmbogăţea profitând de un răgaz care dădea unora iluzia bunăstării veşnice, iar altora speranţa într-o victorie apropiată şi definitivă. Profetul nu va cunoaşte tihna în mormânt până când discipolii săi nu vor fi sfârşit să cucerească lumea, obligând-o să trăiască după preceptele adevăratei credinţe. Cum să demonstreze dogelui că acest răgaz se va sfârşi într-o zi printr-un dezastru şi că fiecare corabie veneţiană încărcată cu mărfuri, navigând spre Istanbul, sporea puterea duşmanului, că fiecare monedă de aur câştigată de Veneţia

nu era decât o falsă bogăţie, o garanţie a catastrofei viitoare? Cum ar fi sprijinit Veneţia o cruciadă, în acest moment în care setea de cuceriri a turcilor părea domolită? Violent, risca să fie respins; politicos şi elocvent, risca să cadă peste argumente fără ecou. Şi, dacă ar da greş, la ce uşă ar trebui să bată, dacă Franţa întreţinea relaţii cu Poarta pentru a găsi în turci nişte aliaţi împotriva Spaniei şi Austriei, dacă Austria, în mod direct cea mai ameninţată dintre puterile europene, părea că nu-şi dă seama de primejdie? Cum să realizeze o unitate de vederi între ţările creştine, dacă războiul între ele atârna mai greu în preocupările lor decât orice idee de cruciadă?

Mai era o ieşire, rezervată doar lui însuşi. Cea a libertăţii. Dacă dogele îi refuza sprijinul, nu-i mai rămânea decât să abandoneze partida. Revelaţia Bătrânului nu îl despărţea oare de soarta poporului său? Nu era aceasta cea mai bună soluţie pentru toţi, dacă se consacra oamenilor, nu oamenilor săi? Nu existau oare scopuri mai importante şi mai urgente de atins? Avea să cunoască, în contactul cu universităţile şi cu înţelepţii apuseni, adevăruri esenţiale, mai apropiate de durerea generală decât acea durere măruntă care se stingea încetul cu încetul în anonimatul câmpiilor şi pădurilor ţării sale. Se simţea în stare să înţeleagă totul, să încerce totul pentru ca aceste suferinţe să devină pe viitor imposibile. Îşi notase nume şi adrese, ştia la ce uşi să bată, la Veneţia chiar, la Padova, la Florenţa, la Roma; ardea de dorinţa să vadă şi să atingă nişte cărţi, să le cumpere, să petreacă nopţi albe aplecat peste acele pagini care îi aşteptau privirea. Ce i se putea reproşa dacă totuşi conştiinţa lui era liniştită şi îi arăta de la sine drumul de urmat?

Dar era ea cu adevărat liniştită?

În aceste ultime luni meditase mult la aceste lucruri, cântărind cu grijă elementele pro şi contra. Avea de la ai săi însărcinarea să ducă o misiune la bun sfârşit, însă, cu un pic de noroc, ar fi fost cu putinţă să îşi îndeplinească misiunea şi să se dedice, mai apoi, sarcinii sale. Dar aceste două scopuri nu se excludeau oare unul pe altul? Oricum, nu se gândea să se întoarcă dacă ar fi dat greş pe lângă doge. Să străbată din nou acel teritoriu înţesat de duşmani înarmaţi, pentru a ajunge la ai săi şi a pieri alături de ei, ar fi fost nebunie curată.

Nu dorea el oare, în adâncul inimii, să dea greş încă de la început, pentru a alunga orice remuşcare?

Calul se apropiase de el şi îşi freca botul de umărul stăpânului său. Îl mângâie între urechile reci şi ciulite şi îl bătu uşurel cu palma pe gât. Un vânt uşor aducea dinspre răsărit miros de staul, de lână umedă, de bălegar şi de lapte, de foc care sta să se stingă. Lumea părea că se odihneşte în pace. Împrăştiaţi peste tot, omniprezenţi ca nişte nuclee de ură, turcii bântuiau somnul tuturor. Se aflau aici, chiar în clipa asta, în visele copiilor, în coşmarurile femeilor, în veghea neliniştită a bărbaţilor. Ce gândea Maria-Domna despre el, la mănăstirea spre care se îndreptase cu puţin timp înaintea plecării sale? Sosise ea teafără şi nevătămată în acel refugiu, ascuns în munţi, departe de orice drum şi de orice sat? Dar Mihai şi ceilalţi?

Domnia lui începuse prost. A fost secetă, au fost lăcustele, foametea. Şi-apoi, or asta era esenţialul, Bătrânul nu se mai afla acolo pentru a lupta împotriva îndoielilor, pentru a-i pedepsi pe cei nevolnici, pentru a găsi soluţii miilor de probleme pe care viaţa în pădure le punea în fiecare zi în faţa răzvrătiţilor. Nu se pricepea să domnească. Să se distingă într-o luptă, să atace prin surprindere pâlcurile duşmane dincolo de Aluta, să ducă la bun sfârşit misiuni mai puţin importante, sub controlul direct al tatălui său, asta era ceva ce nu-i depăşea puterile. Să conducă însă un stat, în cel mai prost moment al existenţei sale, să concentreze în persoana sa speranţa unui popor însetat de răzbunare, de libertate şi de glorie, asta era o *altă pereche de mâneci,* după cum spunea adesea Della Porta, traducând cuvânt cu cuvânt *o* expresie curentă din limba sa.

Îi fusese uşor s-o rupă cu Maria-Domna, din moment ce nu mai dispunea de timpul său, ca odinioară. Întreaga zi îi era ocupată de consilii, de inspectarea posturilor aflate la hotare, a micilor instalaţii primitive în care se reparau armele, în care se încerca făurirea unora noi şi, mai ales, de grija riguroasă de care dădea dovadă în distribuirea cu mare zgârcenie a rezervelor de grâu care scădeau văzând cu ochii. Recolta se anunţase bogată, însă o mare parte a regiunii fusese năpădită de lăcuste. Salvară lanuri întregi aprinzând focuri cu ramuri verzi şi bălegar, al căror fum des îndepărta insectele, însă pădurea luă foc înspre Aluta şi o stinseră cu mare trudă, după două zile şi două nopţi de luptă înverşunată cu flăcările care ameninţau să le strice punctele de apărare, să deschidă turcilor drumuri lesnicioase spre inima ţării. Focul micşoră teritoriul liber, iar Radu-Negru fu obligat să-şi retragă oştenii, în mai multe locuri, pe linia la care se oprise incendiul. Odată secerate lanurile smulse lăcustelor, veni seceta, şi culorile

toamnei cuprinseră ţara în plină lună a lui august. Din mai nu mai căzuse picătură de apă. Trimise turmele de vite spre munte, chiar şi caii, acolo unde izvoarele nu secaseră. Încă. Fructele cădeau de pe ramuri înainte de a se coace, făcură în grabă rezerve de prune dulci-acrişoare, sfrijite de secetă. Alcătui grupuri de copii care cutreierau pădurile căutând ciuperci în umbra umedă a stâncilor, şi făcură astfel rezerve mari în toate casele. Şiraguri de bureţi şi zbârciogi atârnau la toate ferestrele, ca nişte amulete împotriva deochiului foamei. Însă nu fu de ajuns. Pământul se făcuse tare ca oţelul, iar în octombrie, brăzdarele plugurilor pe care încercau să le facă să muşte din glie se frângeau cu un zgomot sec ce speria animalele.

Crengile trosneau de ger în timpul nopţii şi parcă erau un cor de oseminte care se ciocneau între ele în imensa pădure ce se ruga să dea zăpadă. Ea sosi în ianuarie, prea târziu. Şiragurile de ciuperci dispăruseră de la ferestre, începură să taie vitele scheletice. Oamenii, preocupaţi de căutarea lacomă de hrană, aproape că uitaseră de turci. Femei, bete sau hămesite, se poticneau în piaţă, în faţa castelului, se adresau zadarnic oştenilor din gardă, cerşind un codru de pâine. Radu-Negru le zărea de la fereastră îndepărtându-se, muribunde, în vântul îngheţat. Se agăţau de cizmele lui când se întorcea călare, seara, din inspecţiile sale.

Se gândea atunci la blestemul Bătrânului şi o spaimă atroce îl cuprindea. Venise poate momentul când totul avea să se prăbuşească în capul său, când se va vedea învinuit de toţi că el este cauza dezastrului. Însă aceşti înfometaţi, dimpotrivă, se agăţau de el, ca şi acele femei de cizmele lui, aşteptând de la el o salvare pe care o ştia cu neputinţă.

Maria-Domna continua să locuiască în casa lui Dragomir. Întorcându-se într-o seară dintr-una din peregrinările sale zadarnice, îşi oprise calul în faţa porţii ei. Ferestrele întunecate, curtea pustie nu îmbiau la vizită. Oboseala şi dezgustul îl cuprinseră dintr-o dată înaintea acestei case, atât de bogată şi atât de primitoare odinioară, imagine perfectă, astăzi, a decăderii generale. Bătu de mai multe ori, tot mai tare, în poartă, până să vină o femeie să-i deschidă.

— Întreab-o pe stăpâna ta dacă primeşte la ora asta.

Slujnica nu se clintea, neştiind cu ce să înceapă, să-l lase singur în pragul porţii în vreme ce se ducea să-şi înştiinţeze stăpâna, sau să-l poftească să intre şi să se ocupe de cal, făcându-l să aştepte în coridorul

îngheţat şi întunecat. Prezenţa neaşteptată a principelui o descumpănea. Îşi dădu seama de tulburarea ei.

— Ia calul şi du-l în grajd. O să nimeresc singur drumul. Străbătu încăperi reci care păreau părăsite, se opri în faţa unei uşi întredeschise care lăsa să se strecoare pe podea o fâşie de lumină ca o spadă.

— Cine era? întrebă ea, crezând că se adresează slujnicei.

Împinse canatul şi intră. Uşiţa sobei era deschisă şi jăratecul inunda încăperea cu o lucire roşiatică, făcută mai curând din căldură decât din lumină, care dădea umbrelor proiectate pe pereţi aerul straniu al unor fantome. Ea se ridicase şi îl privea în tăcere şi, cum el nu îndrăznea să deschidă gura, ea îi făcu o plecăciune, căci era pentru prima dată de la urcarea lui pe tron când se vedeau fără martori, iar ea voia să marcheze prin acest gest distanţa care îi separa, sau poate, pur şi simplu, să-şi bată joc de el. El îi zâmbi, îi cuprinse mâna şi o duse în faţa focului, silind-o să-şi reia locul pe scaunul pe care-l părăsise. Se aşeză la picioarele ei, pe o blană mare de urs brun care acoperea o bună parte din podeaua de lemn, păstrându-i mâinile calde între ale sale.

Acest contact, încă îl mai simţea pe piele.

— Aş avea multe lucruri să-ţi spun. Nu-ţi voi spune nimic, totuşi, în afară de faptul că tot te iubesc ca şi până acum şi că nu mai am dreptul să o fac. Nu, nu avem veşti de la Dragomir. E vorba de o ameninţare mult mai gravă. Trebuie să mă crezi fără să-mi pui întrebări. Ceea ce vreau să-ţi spun ţi se va părea misterios şi neîndestulător: nu mai pot, nu mai am dreptul să mă apropii de tine de când a murit Bătrânul. Nu te voi mai vedea...

— Eşti principele meu, stăpânul meu, poţi să dispui de viaţa mea, fără să am vreun drept să cer explicaţii. Îi mângâia distrată părul, cu un gest monoton şi neutru, care voia să stabilească o deosebire precisă între mângâierile ei de odinioară şi acestea.

— Nu mă mai iubeşti, spuse ea încetişor, fără să-şi oprească mişcarea mâinii.

Ridică ochii şi o privi. Lumina jăratecului îi incendia părul auriu, ochii şi obrajii. Slăbise mult în cursul acelor luni de mizerie, obrajii ei îşi pierduseră conturul copilăresc, avea înfăţişarea unei femei măritate, pentru întâia dată de când o cunoştea. Părea chiar mai zveltă în rochia grea de casă, tivită cu blană de vulpe.

— Am fost făcuţi unul pentru altul, nu uita asta. O ştim din copilărie. Nu pot să nu te iubesc, Maria-Domna. S-au întâmplat lucruri cumplite. Până şi prezenţa mea aici poate fi o primejdie de moarte pentru tine.

— De ce ai venit, atunci?

— Ca să-mi iau rămas bun. Ca să te privesc o ultimă oară. Ca să încerc să-ţi explic ceea ce nu se poate explica.

— Nu te frământa. Am să te ascult fără să te întreb nimic. Am vrut să murim împreună, într-o zi. Asta m-ar fi cruţat de acest moment şi de un viitor pe care îl urăsc deja. Cu îngăduinţa ta voi pleca la mănăstire, „acolo”. N-am să mă călugăresc, căci încă sunt soţie, voi fi însă mai liniştită departe de tine.

Mănăstirea se găsea în munţi, înspre hotarul cu Moldova, în teritoriul duşman, însă turcii nu se atinseseră de ea, pentru că poziţia ei în afara oricărui drum strategic li se părea deocamdată inofensivă. Îi făgădui o gardă care să o însoţească, la începutul primăverii, şi o scrisoare pentru maica stareţă, înrudită cu familia domnitoare.

Ea aruncă peste jăratic bucăţi de lemn şi închise uşa sobei. Camera se umplu de întuneric şi de pârâitul flăcărilor noi. Vântul şuiera pe horn cu glasul lui de iarnă, vrăjmaş oamenilor. El ştia că acest zgomot o speria şi că se gândea la lupi, la lupi mari înfometaţi, mai înalţi decât casa şi care se aplecau peste horn şi urlau îndelung în fum şi în scântei pentru a-i speria pe copii.

O atrase uşor către el. Ea îi căută gura cu o violenţă deznădăjduită, aproape copilăroasă, care-l cufundă din nou în trecut. Ca şi el, ea era alcătuită din amintiri, doar amintiri, şi asta era nimica toată în faţa singurătăţii nesfârşite care-i aştepta.

Îl întrebă, câteva ceasuri mai târziu, aţâţând focul aproape stins:

— De ce ne-am născut aici?

Dădu din umeri şi îşi aminti de Bătrân, care îşi pusese probabil aceeaşi întrebare, în noaptea aceea pe colină, înainte de a-şi înălţa ochii spre cer şi de a scoate acel ţipăt de neputinţă care îi sfâşiase sufletul.

*

— Sunt aici, Măria ta. Vino să te culci. Vom pleca din nou în curând. Glasul lui Della Porta îi arăta drumul în noapte. Plecă de lângă cai, făcu

cale-ntoarsă, poticnindu-se de trunchiuri putrede care se prăbuşeau sub greutatea lui, şi se întinse lângă veneţian.

— Gândurile sunt vrăjmaşii somnului. Încearcă să faci un vid în creier şi vei adormi pe dată.

— Nu-mi place să alunec în vid. Chiar şi moartea, presupun, nu-i decât o continuare în care ne vom păstra toate amintirile, fără putinţă de a le împrospăta. Vidul trebuie să fie altceva, o a doua moarte, de pildă, şi mă tem să mă gândesc la ea.

— Oamenii ca dumneata, Măria ta, îşi consumă mai repede rezervele vitale, mai repede decât cei care acceptă să se destindă oferindu-se vidului, din când în când.

— A trăi multă vreme nu-mi spune nimic. În tot cursul timpului care îmi este încă hărăzit, nu vreau să renunţ nicio clipă la plăcerea de a mă retrăi. Nu vreau să uit nimic. Sufletul nu-i decât o memorie.

— Cât eşti de tânăr, Măria ta, iartă-mă că ţi-o spun. Fiecare vârstă ne oferă o altă viziune asupra morţii. Eu mă tem de moarte, domnia ta nu te temi decât de uitare. Ce imensitate de timp între noi! Cum ne desparte fiecare an de ceea ce am fost! Aproape că nu-mi mai amintesc ce gândeam la vârsta dumitale. Nu-i aşa că este umilitor şi absurd?

— Nu vreau să uit nimic. Refac în fiecare zi chipul existenţei mele, de la prima până la ultima amintire.

— În fiecare zi pierzi ceva pe drum. Şi eu mă legănam cu aceleaşi iluzii.

— Nu-i nicio diferenţă între noi? Aparţinem fiecare poporului nostru.

— Nu, Măria ta. Aparţinem aceleiaşi idei, aceleiaşi rase, cea care va schimba lumea. Eu m-am născut în centrul acestei idei, domnia ta te-ai născut la hotarele ei. Ce faceţi, dumneata şi neamul dumitale, altceva decât să muriţi pentru apărarea credinţelor noastre? Nu faceţi decât asta de veacuri. Rasa noastră se află în centrul lumii, ea a fost totdeauna atacată de către cei ce trăiesc în afară, barbarii, rasele care ne pizmuiesc şi a căror supremă dorinţă nu-i decât aceea de a pune mâna pe înţelepciunea noastră, de a adopta stilul nostru de viaţă. Noi suntem, în mai mare, pădurea pe care părintele domniei tale o apăra cu violenţă şi pe care continui să o aperi, în felul dumitale, fără să ştii. Am trăit la turci, ştiu ce urmăresc în fanatismul lor. Destinul lor este acela al tuturor barbarilor. Se cred superiori, de neînvins, purtători al unui mesaj universal, făgăduiţi imperiului lumii, însă,

în străfundul conştiinţei lor, nu fac altceva decât să se gândească la oraşele noastre, la Universităţile noastre, la bogăţia noastră, la taina noastră. Căci suntem purtătorii unei taine.

— Ce taină?

— Îmi va fi greu să o exprim în cuvinte. Lumea a fost creată pe măsura noastră, sau poate noi pe măsura lumii. Chiar şi înfrângerile noastre nu vor fi, mereu, decât victorii. Îţi aminteşti când ţi-am vorbit despre Prometeu? Noi suntem Prometeu, gesturile noastre repetă epopeea lui. Prin noi vor înceta oamenii într-o bună zi să mai fie umiliţi, sau, aşa cum pe bună dreptate o spui, cavaleri ai resemnării.

Stele străluceau în faţa ochilor lui, tot mai slab, tremurătoare deja în adierea zorilor încă nevăzute.

— Care este steaua dumitale? îl întrebă el pe medic.

— Steaua mea? Nu am încă o stea. Vom avea în ziua în care oamenii vor circula între lună şi soare, între pământ şi Venus, pe caravele înaripate. Atunci vom avea fiecare steaua noastră, ne vom putea alege locuinţa din spaţiu şi nu vom mai cunoaşte moartea. Vom fi memoria universului.

— Eşti optimist. Stelele sunt departe.

— Nu uita, Măria ta, Cristofor Columb a ajuns pe continente care nici măcar nu se vedeau. La stele, în schimb, putem ajunge cu privirea. Nu există obiect sau obiectiv, vizibil sau invizibil, care să poată scăpa setei noastre de cunoaştere.

— Nici Dumnezeu?

— Dumnezeu suntem noi.

Radu-Negru se aşeză în capul oaselor. Acest glas din întuneric rostea vorbe nelegiuite.

— Ce tot spui?

Se temea, dintr-o dată, iar noaptea îl înăbuşea, stelele îl făceau să-l doară ochii. Aşadar, pe el îl blestemase Bătrânul.

— Ce tot spui? Vorbeşti ca un eretic.

Vocea medicului nu îşi schimbă tonul.

— Ce este aceea erezie? Totul devine erezie pe măsură ce înaintează în timp. Doar Viitorul este ortodox. Eretic este cel care, pe drept sau pe nedrept, înaintează mai repede decât ceilalţi. Ai să vezi şi ai să auzi lucruri uimitoare peste câteva zile, Măria ta. Totul ţi se va părea eretic. Greşeşti, nu

va fi decât un pas înainte. Noaptea ne înconjoară, dar soarele străluceşte deja undeva, nu foarte departe de aici, nu foarte departe de tine, Măria ta.

Nu era lesne de înţeles. Se gândea la toţi cei pe care îi lăsase în urmă, la neliniştea resimţită părăsindu-i. Şi totuşi, i se păruse uşor să se hotărască, deoarece ghicise de multă vreme taina de care tocmai îi vorbise Della Porta şi a cărei existenţă nimeni dintre ai săi nu o bănuise. Femeia aceea, de pildă, singură pe treptele bisericii, femeia aceea pe care reuşise în sfârşit să o întâlnească. Era în ziua în care părăseau oraşul. Începea primăvara şi nu se mai afla nimic de mâncare în pădure, nici măcar o coajă de copac, nici măcar o ciupercă uscată, nici măcar o nucă. Se luase hotărârea să fie trimişi femeile şi copiii la munte – era perioada în care gerul se înmuia şi primăvara se făcea simţită pretutindeni cu o strălucire care punea în relief decrepitudinea lor – şi să atace duşmanul prin surprindere, cu toate forţele disponibile. Dacă bătălia ar fi fost câştigată, oamenii i-ar fi alungat pe turci dincolo de Dunăre, ar fi ridicat o nouă armată, şi-ar fi adus familiile în satele abandonate cam peste tot în pădure, iar viaţa şi-ar fi reluat cursul de odinioară. Învinşi, s-ar fi retras spre munţi, fiecare pe socoteala sa, Mihai şi-ar fi putut pune în aplicare planul său de aţâţare la revoltă, în timp ce Radu-Negru, dacă rămânea în viaţă, s-ar fi îndreptat spre Veneţia spre a cere ajutor şi pentru a se întoarce cât mai curând cu putinţă în fruntea unei expediţii sau unei cruciade care, înainte de a porni spre Locurile Sfinte, ar fi trecut prin pădure şi ar fi eliberat ţara. Maria-Domna plecase în ajun, urmată de femei şi copii care se retrăgeau spre stâne, însoţiţi de câţiva soldaţi, prea bătrâni sau prea bolnavi pentru a înfrunta lupta. În timpul nopţii, ascunsese ce mai rămânea din tezaur în pământ, în fundul grajdurilor, odată cu coroana, sceptrul, lăzi pline de amintirile dinastiei. Pusese să-i fie cusute în căptuşeala tunicii nişte pietre preţioase, o adevărată avere pe care avea de gând să o folosească cum trebuie în Apus.

În zori, dădu ocol castelului, zăvorî uşile, închise obloanele din lemn de stejar care apărau ferestrele înalte, încuie el însuşi cu cheia poarta principală şi se îndreptă spre biserică pentru a se ruga, ultima oară poate, la mormintele alor săi, acolo unde el nu va odihni probabil niciodată, alungat de soartă spre un sfârşit necunoscut. Piaţa era goală, acoperită de gheaţa care avea curând să se topească sub un soare ce făcea deja să strălucească clopotniţele poleite. Trebuia să se întâlnească cu ai săi în faţa vadului, la malul râului Ordessus.

Nu-şi dădu seama de prezenţa ei decât odată ajuns în faţa intrării, într-atât era de mică şi de neînsemnată, zvârlită ca un câine pe trepte. La zgomotul pintenilor lui ea înălţă capul, pe care-l ţinea culcat pe braţe, ca cerşetorii obosiţi să tot aştepte o pomană.

— Ce faci aici, mătuşă? Ce mai aştepţi ca să-i urmezi pe ceilalţi?

— Eu nu plec, zise ea.

După sunetul acestei voci o recunoscu. Vorbise fără ostentaţie, însă tonul nu lăsa nicio îndoială, nimeni n-ar fi făcut-o să-şi schimbe hotărârea. Deschise o uşă laterală cu o cheie pe care o avea asupra lui.

— Vrei să mă urmezi? o întrebă el.

Bătrâna îl privi mirată, apoi înţelese ce voise să spună, lacrimi începură să i se scurgă pe obraji, însă nu suspină. Radu-Negru se dădu la o parte din faţa uşii, pentru a o lăsa să intre prima. O candelă mare, plină cu ulei, ardea în faţa criptei. Flacăra ei va dura o săptămână, apoi biserica, dacă ei nu se întorceau, va cădea pentru totdeauna în tenebre. Ea îngenunche, la câţiva paşi în urma lui, cu chipul ascuns în mâini, şi începu să se roage, mişcând buzele care lăsau să treacă sunetele unei rugăciuni sau ale unui monolog de neînţeles. Se adresa oare lui Dumnezeu, sau celui pe care îl iubise atât de mult? Radu-Negru nu se rugă. Încercă în zadar să se concentreze, însă gândurile îi zburau de la bătrână la tatăl său, iar această poveste necunoscută retrăia în el cu forţa unui vis. Îi vedea pe amândoi tineri şi fericiţi, gesticulând, vorbind, plimbându-se printr-o pădure însorită, în mijlocul unui univers doar al lor, peste ale cărui margini el nu trecuse niciodată, de a cărui existenţă nu avusese multă vreme habar. Lungi ani fericiţi, petrecuţi în afara cunoaşterii lui. O invidie pe bătrânica aceea care ar fi putut să-i fie mamă şi care nu cunoscuse din tatăl său decât latura veselă, iubitoare, latura sa omenească făcută din slăbiciuni şi durere, pe care o ascunsese cu grijă celorlalţi, pe care o apărase de toţi oamenii ca pe o fortăreaţă a cărei stăpână absolută fusese această femeie. Avea ea oare ştire de noaptea blestemului?

Se ridică şi ieşi, după ce închisese uşa în urma femeii, se apropie de ea şi îi oferi cheia.

— Păstreaz-o. Mă voi întoarce cândva.

Ea acceptă ofranda, fără să scoată o vorbă, îi cuprinse mâna în mâinile ei goale şi îngheţate şi o sărută cu pioşenie, ca pe moaşte.

La marginea pieţei întoarse capul. Ea era tot acolo, nemişcată, ultima fiinţă vie în oraşul cuprins deja de linişteea inumană care vestea ruina.

Pământul, „acolo”, era uscat şi prăfos. Vadul fusese uşor de trecut, apele rămânând doar un fir îngheţat pe care copitele cailor îl sparseră în mii de cioburi umede. Mihai călărea în stânga lui. Înaintară, desfăşuraţi în ordine de luptă, două mii de călăreţi abia purtaţi de caii lor fantomatici, cinci mii de pedeştri, cu ochii arşi de febră, cu măruntaiele chinuite de îndelunga foame. Străbătură spre amiază un sat în ruine, cu zidurile înnegrite de flăcările unui incendiu care distrusese tot şi unde nimeni nu le ieşi în întâmpinare. Recunoscu cu greu biserica în care intrase cu Maria-Domna, în ziua în care o porniseră în căutarea morţii şi, mai departe, zidurile sparte ale hanului unde se hotărâseră să se întoarcă înapoi, învinşi de viaţa care nu voia să-i ocolească. Era greu să mori, avea s-o afle din nou în curând.

În tot cursul dimineţii înaintară pe câmpie. Mulţi călăreţi descălecaseră pentru a nu-şi obosi caii. Cum aveau ei să ducă lupta în starea în care se aflau cu toţii, oameni şi cai? Nici măcar nu-şi puneau această întrebare. Esenţialul era să fugă, departe de pădure şi de foame. A muri era ceva mai puţin crud decât să audă copiii ţipând, să-i îngroape sub zăpadă, în pământul tare ca pâinea uscată.

O patrulă a avangărzii se întoarse în sfârşit pentru a-i înştiinţa că se zărea un sat, care dădea semn de viaţă. Şi alte patrule ajunseseră acolo, însă nu se zărea picior de turc. Radu-Negru îi lăsase comanda lui Mihai şi se îndreptase, în fruntea patrulei, către sat pentru a fi primul care să afle veşti. Nişte ţărani îl aşteptau, dinaintea primelor case, pe drum, cu pâine şi sare, după datină, pentru a ura bun-venit domnitorului ţării. Se descoperiră în apropierea lui şi îngenuncheară în praful ireal al acelei primăveri de secetă şi jale.

Turcii? Nu mai era niciunul prin acele locuri, de luni de zile. Dăduseră foc la toate satele aşezate în jurul pădurii şi se retrăseseră spre acele regiuni în care seceta nu făcuse ravagii, absolut siguri că foametea ar fi sfârşit prin a învinge rezistenţa răzvrătiţilor. Pentru turci, oastea lui Radu-Negru nu mai reprezenta o forţă primejdioasă, ea încetase de a mai fi duşmanul. Dacă foametea nu va reuşi să-i distrugă, supravieţuitorii vor cădea singuri, mai devreme sau mai târziu, sub săbiile cotropitorilor. Oricum, nu mai era nicio armată turcească să-i aştepte. Ieşirea lor în masă fusese zadarnică.

Ţăranii se uitau la ei ca la nişte strigoi. Nişte femei se apropiaseră, aducând bucăţi de pâine şi de carne de porc afumată, iar soldaţii din patrulă se năpustiseră peste aceste bunătăţi al căror gust îl uitaseră. Femeile, care îi priveau cum devorează, se închinau plângând.

— Ia, Măria ta, îi spusese cel care părea să fie mai-marele satului. Radu-Negru refuză. Nu-i era foame.

— Dă-i un pic de ovăz calului meu, spuse el, şi continuă să mănânce pâinea neagră pe care i-o oferise căpetenia la sosire. Trimise un soldat îndărăt cu poruncă să aducă pe Mihai, sfatul nobililor, pe Della Porta, şi să comunice oastei să stea pe loc, departe de satul care nu dispunea de mijloace suficiente pentru a hrăni şapte mii de oameni şi două mii de cai.

Sfatul se adună în casa obştii, unde fu servită o masă sărăcăcioasă, iar hotărârile lui Radu-Negru fură acceptate de către toţi. Capii de familie din oaste urmau să-i întâlnească pe ai lor, să treacă în Transilvania dacă era nevoie, sau să se stabilească provizoriu în munţi, pe lângă ciobani. Ceilalţi aveau să-l urmeze pe Mihai, care le devenea şef. Mica oaste invizibilă urma să se împrăştie în pâlcuri pe tot cuprinsul ţării şi chiar în Moldova, pentru a pregăti spiritele în vederea unei revolte generale care ar urma să izbucnească la întoarcerea lui Radu-Negru din călătoria sa în Apus, în fruntea oştirilor aliate. Principele ar fi plecat spre Veneţia şi s-ar fi întors în luna august, atunci când, recoltele fiind strânse în hambare, oamenii deveneau disponibili pentru război.

— Dacă nu mă întorc, vărul meu Mihai, moştenitorul tronului, îmi va lua locul şi îl veţi privi ca pe principele vostru în tot timpul absenţei mele. La jumătatea lui august voi fi din nou printre voi. Dacă Dumnezeu va hotărî altfel, Mihai va fi domnitorul vostru şi îi veţi jura credinţă, aşa cum aţi făcut-o pentru mine. Dumnezeu să vă păzească!

Sfatul se prelungi până târziu noaptea. Luară în considerare toate soluţiile cu putinţă. Chemară căpetenia satului, cumpărară de la ţărani tot grâul şi tot nutreţul de care dispuneau, mai-marele urma să ia legătura cu satele vecine pentru a furniza fiecărui om o raţie de făină şi de sare suficientă pentru zece zile. Mihai părea fericit. „Vom supravieţui, spunea el, iar tu te vei întoarce înaintea verii”. Aştepta poate moartea vărului său, pentru a lua coroana şi a duce lupta în felul său, cu violenţa înverşunată care îi fremăta în gesturi şi voce. Cina îi dăduse din nou siguranţă, iar în ochii săi negri se putea ghici flacăra şi agitaţia viitoarelor bătălii, aburul însângerat al

hecatombelor şi acea scânteie fanatică ce avea să aprindă în curând pojarul războiului în întreaga ţară. Se născuse mai curând pentru a lupta decât pentru a domni.

Radu-Negru, plin de nelinişte, se despărţi de vărul său în ziua următoare. Totuşi, îi lăsa pe ai săi pe mâini bune, cu condiţia ca absenţa sa să nu dureze prea mult. Ca orice om făcut pentru război, Mihai se simţea la largul său în dezastrul care cerea negreşit foc şi sânge. Putea câştiga o întreagă împărăţie neriscându-şi decât viaţa. Radu-Negru îşi aminti de cuvintele pe care i le spusese Mihai într-o seară, cu câteva zile înainte de Crăciun, în faţa focului care ardea în căminul din camera sa, la castel: „Noi, cei care vrem libertatea, a noastră şi a tuturor noroadelor subjugate de turci, suntem cu mult mai numeroşi decât duşmanul. Armele acestuia sunt din oţel, noi însă suntem suflete, un singur suflet cuprins de o singură pasiune. Armele vor cădea într-o bună zi odată cu braţele care le poartă, căci vine o zi în care voinţa osteneşte, în care ţi-e frică de cei ce plâng. Vom grăbi această cădere care va face universul să se cutremure, iar cadavrul duşmanului va umple de duhoare pământul şi stelele. Însă noi vom supravieţui”.

Lui Radu-Negru îi plăcea această credinţă. O ştia strâns legată de speranţele tuturor, iar Mihai avea poate dreptate. Vine o zi când braţele îmbătrânesc, iar împărăţiile devin mormane de cenuşă şi de amintiri întristătoare. Mihai va şti să grăbească acest sfârşit, iar victoria va face poate din el un bun principe. Oare nu doar prezenţa lui Radu-Negru, cu păcatul atârnându-i deasupra capului, îi târâse pe ai săi la marginea prăpastiei? Iar plecarea lui nu îndepărta oare de toţi aceşti nevinovaţi urmările blestemului tatălui său? Avea să facă tot ce-i stătea în putinţă pentru a reuşi în încercările sale, a-i convinge pe Apuseni, a-i speria, a-i pune în mişcare, însă nu se va întoarce.

Era hotărât să facă acest lucru în clipa în care îşi luă rămas bun de la Mihai, de la nobili, de la toţi prietenii şi oştenii şi când, însoţit de Della Porta, întreprinse călătoria care trebuia să-l ducă la Spalato şi de acolo, pe mare, la Veneţia şi poate şi mai departe încă. Mihai credea, şi el, în nemurire, însă credinţa sa lua în considerare o masă anonimă, cea a noroadelor care doresc să trăiască în libertate până la sfârşitul timpurilor. Ce diferenţă între acest optimism facil care nu ţinea nicio socoteală de timp sau de sufletul fiecăruia şi al cărui singur obstacol era un inamic vizibil, sortit el

însuşi unei morţi sigure, şi neliniştea care-i muncea sufletul lui Radu-Negru, conştient de ameninţarea unei alte primejdii, mult mai mari, mult mai durabile! Mihai îşi consacră turcilor ura şi curajul. El se pregătea pentru o cu totul altă luptă, iar dacă era adevărat că „Dumnezeu suntem noi”, ce luptă ameţitoare!

Stelele se aflau prea departe pentru a căuta scăparea la ele, nu ofereau oamenilor nici o soluţie, nici un sprijin. Atârnau în cer dincolo de viaţă, indiferente, inumane, îndepărtate şi mute. Puteai să crăpi de mizerie şi spaimă în faţa prea frumoşilor ochi ai stelelor, ele însă nu se mişcau, nu răspundeau niciodată chemărilor noastre. Prezenţa lor era precum cea a copacilor, a munţilor, a animalelor sălbatice: nu devenea folositoare oamenilor decât atunci când o obligai să se supună voinţei tale, prin înţelepciune sau forţă. Însă clipa în care mâna omului va putea face să unduiască grâul, ca pe o colină largă, pe Marte sau pe Venus, era departe, covârşitor de departe. Caravelele înaripate ale lui Della Porta nu erau decât visuri şi, în schimb, moartea şi suferinţa făceau aici ravagii, sub privirea batjocoritoare a acestor pământuri nesupuse, alcătuite din foc şi din lumină, care dispreţuiau viaţa.

— Încearcă să te odihneşti, Măria ta. Peste o oră vom fi din nou pe cai. Şi încă două zile, cele mai primejdioase, ne despart de mare.

— Nu pot dormi. Aş vrea să aprind un foc zdravăn, să privesc flăcările şi să nu mă gândesc la nimic. Asta este însă ceva la fel de imposibil ca şi a mă duce să trăiesc pe o stea.

Della Porta izbucni în râs, apoi tuşi uşor în aerul rece.

— Încep să îmbătrânesc, spuse el.

Radu-Negru închisese ochii, auzi cuvinte care îi erau adresate, dar al căror înţeles încercă în zadar să-l pătrundă, şi se cufundă în somn, răpus de oboseală.

*

Era lumină când vocea medicului îi ajunse din nou la urechi.

— Nu face zgomot, Măria ta. Turcii sunt aici. Visa încă? Nopţile îi erau adesea bântuite de aceste coşmaruri. Della Porta îi pândea trezirea căci, abia sculat în picioare, îi făcu semn să-l urmeze. Se găseau printre nişte copaci, la marginea unei păduri care domina o înălţime, deasupra unui râu curgând

spre miazănoapte în fundul unei văi largi, paralele cu drumul. Se puteau urmări cu privirea meandrele drumului, pe o distanţă mare. Era plin de oameni călare, o oaste turcească înaintând spre o ţintă necunoscută.

Lăsară caii priponiţi pe locul unde îşi petrecuseră noaptea şi începură să coboare spre drum, adăpostindu-se printre trestii, de-a lungul unui torent secat. După ce traversară o vale care le ascundea râul, urcară din nou şi, ajunşi pe culmea unei mici coline acoperite de arbuşti, priviră printre ramuri. Timp de mai bine de o oră, cavaleria turcească în ţinută de campanie defilă pe sub ochii lor. Apoi fu rândul artileriei. Piese mari, montate pe roţi puternice, încercuite cu fier, făceau să se zdruncine pământul la trecerea lor. Apoi alte maşinării trecură, unelte complicate, făcute să atace fortificaţiile, turnuri din lemn demontate, a căror siluetă se ghicea sub învelişurile cenuşii de pânză care le apărau de intemperii. Della Porta îşi scosese carneţelul şi desena, cu trăsături sigure şi iuţi, acele instrumente ale morţii care aveau să se posteze nu se ştie unde, înspre Austria sau Veneţia, înaintea unor oraşe creştine care dormeau fericite şi liniştite, la adăpostul tratatelor de pace semnate cu necredincioşii. Boi bine hrăniţi trăgeau la jug. Sclavi creştini, unguri după cum putu să-şi dea seama Radu-Negru judecând după costumele pe care le purtau, îmboldeau animalele. Călăreţi turci treceau grăbiţi pe cele două laturi ale convoiului, învârtind bice din care pocneau peste umerii oamenilor. Dacă loveau, nu loveau niciodată animalele, ci pe ţărani, care se răzbunau la rândul lor pe spinarea animalelor.

Convoiul înainta repede. Metalul sclipea ici-colo sub soarele care se ridicase destul de sus pe cer. O impresie de fatalitate şi de forţă se degaja din acest marş care preceda, acolo unde trebuia să se ducă, sosirea fastuoasă a morţii.

— Am adormit. Iartă-mă, spuse Radu-Negru aplecându-se spre Della Porta.

— Nu-ţi cere scuze, Măria ta, somnul tău ne-a salvat poate viaţa. Plecaţi la timp, am fi nimerit peste avangarda necredincioşilor. Să cugeţi şi să-ţi aminteşti serveşte totdeauna la ceva.

Care mari, acoperite, urmau înaintării armatei. Era amiaza, când un regiment de cavalerie încheie defilarea, şi convoiul dispăru la cotul drumului şi al râului. Un fin nor de praf se ridicase deasupra văii şi auziră,

încă multă vreme după aceea, strigătul oamenilor, zgomotul copitelor, scârţâitul roţilor pe drumul pietros.

— Ce crezi? întrebă Radu-Negru.

— Că trebuie să ne grăbim. Se pune la cale ceva, nu ştiu unde, este însă de datoria noastră să dăm de veste stăpânirii din Spalato. Oricum avem vreme să ne gândim la asta, căci mi se pare imprudent să plecăm înainte de căderea nopţii.

Se întoarseră la cai, pe care îi adăpară la pârâu, apoi se aşezară la umbră şi mâncară pâine, brânză şi carne, şi terminară de băut puţina ţuică rămasă pe fund, în plosca medicului. Pe drum, pe malul râului, nişte călăreţi galopau într-o direcţie şi în cealaltă, ducând ordine. Alţii, mai puţin grăbiţi, păreau că păzesc acel drum care trebuia să fie o arteră principală, probabil un vechi drum roman, conducându-i pe turci spre inima continentului.

După-amiaza trecu repede. Dormiră pe rând, în căldura liniştită şi blândă, sub adierile primăverii. La căderea serii, drumul era gol, patrulele se răriseră tot mai mult, norul de praf se aşezase pe frunzele proaspete ale pădurii, jur împrejur. Era singura amintire a trecerii masive a armatei turceşti. Când întunericul se făcu mai dens, un ţăran călare pe un măgar trecu pe potecă pe lângă ei, fără să-i vadă. Della Porta îl strigă şi îi făcu semn să se apropie. Se opri, şovăi câteva clipe, speriat de acea voce străină care-i tăiase drumul. Li se adresă într-o limbă pe care Radu-Negru nu o mai auzise niciodată, dar pe care o înţelegea perfect, o limbă care semăna cu italiana şi cu valaha, dar care nu era nici una, nici alta.

— Nu mă ucideţi. Sunt un biet ţăran. Nu am bani la mine. Nevasta şi copiii mă aşteaptă în sat. Lăsaţi-mă să-mi văd de drum.

— Nu-ţi fie teamă, îi spuse Della Porta. Apropie-te. Ce limbă este asta pe care o vorbeşti?

— Dalmata. Asta e limba pe care o vorbim aici.

— Cum te cheamă?

— Udina Burbur. Sluga dumneavoastră.

— Unde ţi-e satul?

— De partea cealaltă a râului, monseniore. Pot să vă întreb de unde veniţi?

Se convinsese că cei doi străini nu erau hoţi şi vocea lui îşi recâştigase demnitatea.

— Din Valahia. Ne îndreptăm spre Spalato. Vrei să ne duci acolo, pe drumul cel mai scurt? Suntem grăbiţi şi o să primeşti răsplată bună.

— Nevastă-mea mă aşteaptă seara asta.

— Ai să pui patru monede de aur în mâna nevestei tale şi ea te va ierta.

Radu-Negru făcu să zornăie piesele de aur sub lumina lunii care ajunsese deja la crestele copacilor. Monezile păreau că au viaţă, clinchetul şi strălucirea lor umpleau tăcerea.

— Cunosc drumul spre Spalato, vă voi duce acolo.

— Dacă ai de gând să ne trădezi şi să ne dai pe mâna turcilor, nevasta şi copiii tăi n-or să te mai vadă.

— Sunt creştin ca şi voi. N-am să vă trădez. N-a existat niciodată vreun trădător în familia mea.

Radu-Negru îi întinse cele patru monede, pe care el le refuză cu un gest mândru.

— O să mi le daţi când ajungem la Spalato, monseniore. Cuvântul dumneavoastră îmi e de ajuns.

Coborâră râpa prin care merseseră de dimineaţă, ţinându-şi caii de dârlogi. Udina Burbur mergea înainte cu măgarul său. Ajunşi în preajma drumului, dalmatul îl traversă singur, privind în dreapta şi în stânga, apoi le făcu semn să-l urmeze. Drumul, alb şi pustiu, părea inocent sub cornul galben al semilunii, singura urmă a trecerii păgânilor, singura amintire a unei ameninţări care părea ireală în ceasul acela când oamenii se pregăteau de rugăciune şi de somn, atât adevăraţii, cât şi falşii credincioşi.

Luminiţe sclipeau încă la ferestre când trecură prin faţa unui sat.

— Lumina aceea, acolo în fund, e de la casa mea, spuse călăuza. O vedeţi?

— O văd, răspunse Radu-Negru pentru a-i fi pe plac.

— Există turci la voi în sat? întrebă Della Porta.

— Nu, monseniore. Vin din când în când, la sfârşitul verii şi toamna, pentru a ridica dările.

— Ca la noi, spuse Radu-Negru.

— Există însă ceva mai rău decât turcii, vreau să zic oamenii de la noi care şi-au părăsit credinţa, care cred în Profet şi care se poartă rău cu noi ceilalţi, creştinii. Ei cred că turcii vor cuceri lumea, că toate popoarele creştine li se vor supune, că Dumnezeul nostru a murit de vreme ce a încetat să ne mai apere. Îi prigonesc pe cei care şi-au păstrat, în pofida a orice,

credinţa, se duc la oraş ca să-i denunţe paşei, se adună la un loc ca să sărbătorească victoriile necredincioşilor şi îi obligă pe copiii noştri să meargă la şcoala muezinului. Sunt mai răi decât turcii. Poartă fes, iar femeile lor nu lasă să li se vadă chipul, şi nişte pantaloni caraghioşi le acoperă picioarele. Acum câţiva ani, blestemaţii ăştia ne-au omorât porcii care, ziceau ei, împut aerul şi cheamă asupra noastră mânia lui Mahomet. Se bucură de încrederea paşei şi nu plătesc tribut. Ei sunt adevăraţii stăpâni ai satului şi ai ţinutului. Timp de ani îndelungaţi, am nădăjduit în război. Ni se spunea că ţările din Apus aveau să facă o nouă cruciadă, că puterea turcilor va fi înfrântă, că vom avea un nou împărat creştin la Constantinopol, că principele nostru se va întoarce pe tronul strămoşilor săi, sau că dogele va fi stăpânul nostru. Mai sunt câte unii care încă dau crezare acestor basme. Vremea însă trece, sate întregi, deznădăjduite de îndelunga aşteptare, părăsesc credinţa şi se turcesc. Ce vreţi? Trebuie să trăim. Şi-apoi, te gândeşti la copii şi la ce li s-ar putea întâmpla dacă ar continua să trăiască în mizerie şi în teamă. Şi-apoi, tot auzi mereu vorbindu-se de victoriile turceşti şi de înfrângerile creştinilor. Îţi pierzi nădejdea, puţin câte puţin, şi te împaci cu soarta. Poate că am păcătuit prea mult în trecut, noi sau strămoşii noştri, şi Dumnezeu ne pedepseşte trimiţându-ne ciuma, foametea sau turcii. Nu spun că nu mai e nicio speranţă, dar deocamdată răul e aici şi-ţi vine tot mai greu să-i ţii piept.

— Şi voi, de ce îi ţineţi piept?

— Nici măcar nu ştiu, monseniore. Sunt prea bătrân ca să mă mai schimb. Îmi place să privesc chipul femeilor şi picioarele lor goale. Suferinţa are adesea avantaje. Şi-apoi, există oameni slabi şi oameni tari. Există cei care se încovoaie numaidecât sub povara primelor greutăţi şi alţii cărora le place să le înfrunte. Fac parte dintre ăştia din urmă. Şi-apoi am văzut nişte lucruri.

— Ce fel de lucruri?

— Nişte lucruri...

Se închise brusc în tăcerea sa, ca şi cum lucrurile de care tocmai vorbise erau nişte taine, iar cei doi fugari nu erau încă demni de a le cunoaşte. Ceasurile trecură în ritmul tropăitului monoton al măgarului pe care dalmatul îl îndemna când şi când cu vorbe prietenoase, ca şi cum s-ar fi adresat unei fiinţe omeneşti. Luna dispăru curând, îşi continuară însă drumul la lumina stelelor. Udina Burbur ştia bine drumul, căci nici măcar

nu se oprea la răscruci. Ocoleau satele. Erau singurele ocolişuri pe care şi le îngăduiau. Cireşii înfloriţi speriau caii, ca nişte fantome albe răsărite din adâncul nopţii. Aerul era încărcat de parfumuri necunoscute şi era mai cald decât în noaptea de dinainte.

Radu-Negru simţi cum apasă asupra lui toate aceste miresme a căror origine nu se simţea în stare să o desluşească şi, pentru prima dată de la plecarea sa, avu senzaţia că se află departe, într-o ţară străină, despărţit de colinele sale de către aceste flori nevăzute care nu existau în pădurea sa şi al căror parfum îl ducea precum un curent spre mare. Nu văzuse niciodată marea, nu putea nici măcar să şi-o închipuie. Strămoşul său, Mircea cel Bătrân, o cunoscuse cucerind-o. Se spunea că înaintase cu calul până în mijlocul valurilor pentru a lua în posesie, simbolic, ţărmul mării Negre şi apele sale. Să te fi născut în mijlocul unui popor victorios, în plin avânt, trebuie să fi fost minunat. Visase adesea la tinerii principi care se întorceau dintr-o luptă victorioasă, la războinicii care cucereau stindarde duşmane, care treceau pragul oraşelor învinse, lărgind spaţiul ţării, fără cruzimi inutile, fără să verse vreodată sânge nevinovat.

Bătrânul avea poate dreptate când spunea: „Noi suntem prea puţin cruzi cu vrăjmaşii noştri, nu vom reuşi niciodată să formăm un imperiu. Noi suntem chemaţi să îndeplinim o misiune diferită, cine ştie care, şi cine ştie când, într-un viitor îndepărtat, când oamenii vor fi mai umani, făcuţi pe măsura noastră. Trebuie ca poporul nostru să se păstreze pentru această misiune. Deocamdată, trebuie să ştim să aşteptăm şi să îndurăm. Orice măreţie începe prin suferinţă.” Dar atunci, dacă marile victorii şi cuceririle răsunătoare nu erau îngăduite decât domnitorilor răi şi popoarelor crude, celor ce ucideau din plăcere şi făceau să crească împărăţiile din chiar sămânţa răului, acest rău era fundamentul oricărei victorii, al oricărei continuităţi istorice. Evanghelia arăta alte principii. A le încălca, însemna a-ţi asigura succesul. Măcar pe lumea asta. Cum de era cu putinţă?

Privea la răstimpuri stelele, şi erau aceleaşi care străluceau deasupra pădurii sale, tot atât de îndepărtate şi de mute. Ele constituiau singura legătură între el şi lume, singura mărturie vie a vieţii sale trecute, a amintirilor sale. Pierduse totul, totul era schimbat faţă de trecut, doar stelele mai puteau să îi ofere o privire familiară, tot atât de fixă ca şi veşnicia. Avea să piardă în curând compania lui Della Porta, care se întorcea la Veneţia pentru a se stabili acolo, ostenit de lungi ani de peregrinare. Şi avea să se

pomenească singur în faţa unei lumi necunoscute şi ostile, iar aceste stele vor fi, la vremea nopţii, unica sa mângâiere. Îndrăgi stelele, ştiind foarte bine că ele nici măcar nu erau conştiente de existenţa lui.

Drumul urca, tot mai abrupt şi mai stâncos. O ramură îl lovi în obraz şi îşi dădu seama că se aflau într-o pădure de brazi.

Odată cu primele licăriri ale zorilor, se opriră la o stână. Câini mari îi înconjurară, lătrând cu furie. Se vedeau, prin ceaţa uşoară a dimineţii, fumul unui foc de curând aprins şi flăcările care începeau să muşte din crăci. În jur se aflau ciobani, dintre care se ridică unul care potoli câinii şi se apropie de drumeţi, ţinând în mână o bâtă lungă.

— Cine sunteţi? întrebă el în dalmată.

— Du-te şi anunţă-l pe stăpânul tău că a venit fratele lui.

— Eşti Udina? Te recunosc, dar nu-mi pot crede ochilor. Te credeam mort.

— Sunt Udina şi sunt teafăr, mulţumesc lui Dumnezeu.

— Domnul fie lăudat! Stăpâne Andrea, strigă el, s-a întors fratele tău Udina!

Udina sări de pe măgar şi se îndreptă spre foc. O siluetă masivă, îmbrăcată cu o dulamă lungă din piele de oaie, venea în întâmpinarea sa. Cei doi fraţi îşi strânseră mâinile şi se sărutară pe amândoi obrajii.

— Îi însoţesc pe aceşti doi nobili străini la Spalato. Suntem osteniţi şi ne e foame. Am multe să-ţi povestesc, dar am s-o fac mai târziu. Ai veşti de la nevasta şi copiii mei?

— Te aşteaptă. Este singura dintre noi toţi care să nu-şi fi pierdut speranţa. Puţine lucruri s-au schimbat în doi ani. Am să-ţi povestesc.

Îi invită pe Radu-Negru şi pe Della Porta lângă foc, ceilalţi ciobani se ridicară respectuoşi şi se duseră la treburile lor. Simţiră curând buluceala grăbită a oilor, care ieşeau behăind din staule, şi auziră strigătele ciobanilor care se îndepărtau pe păşune, în ceaţă.

*

— Mâine dimineaţă, spuse Udina Burbur, vom fi la Spalato.

Îşi freca mâinile la căldura focului. Plouase în cursul zilei, neguri dese se ridicau între brazii negri şi se auzeau strigăte şi tălăngi care anunţau întoarcerea oilor. Frânţi de oboseală, dormiseră toată ziua. Aveau să plece

peste o oră şi urmau probabil să petreacă noaptea următoare pe un vas, în drum spre Veneţia.

— Îi rog pe cei doi nobili străini să mă ierte, continuă Udina, nu ştiam însă care le erau gândurile atunci când i-am întâlnit. Le-am spus că nevasta şi copiii mei mă aşteptau acasă, ca şi cum m-aş fi întors după o zi de absenţă. În realitate, lipseam de doi ani de zile. Da, în seara aceea mă întorceam de foarte departe, tocmai de la Veneţia. Vă spuneam că văzusem nişte lucruri, şi era adevărat, era teribil de adevărat, căci, în timpul acestor doi ani lungi, am văzut Istanbulul şi am văzut Africa. Puteţi să nu mă credeţi, vă jur însă că este adevărul curat. Şi dacă am acceptat să vă conduc la Spalato, în loc să mă duc să-i îmbrăţişez pe ai mei după o despărţire atât de lungă, există un motiv pe care îl veţi înţelege la sfârşitul povestirii mele. Căci iată ce mi s-a întâmplat:

Plecasem într-o dimineaţă, cu boii şi cu plugul, să-mi ar ogorul care se află destul de departe de sat, înspre pădure, un biet ogor pietros şi uscat, pentru că pământul cel bun, care îmi aparţinea dintotdeauna, mi-a fost luat de o familie care a trădat credinţa şi care se bucură de protecţia turcilor. Fratele meu Andrea ştie bine de cine vorbesc. În dimineaţa aceea mă aşteptau în faţa ogorului. Îi însoţeau doi soldaţi turci.

— Tu eşti Udina Burbur? a întrebat unul din soldaţi.

— Eu sunt. Ce vreţi de la mine?

La întrebările mele, ei au răspuns cu lovituri. Mi-au legat mâinile la spate şi m-au luat cu ei. Am înţeles că nu mă voi mai întoarce. Îmi lăsam acolo boii, plugul, ogorul şi familia care n-a ştiut niciodată cum şi de ce dispărusem. Boii mei s-au întors singuri acasă, mi-a spus adineauri fratele meu Andrea. Am fost dus în faţa unui agă, la oraş, şi am fost condamnat să fiu vândut ca rob pentru că îndemnasem pe creştinii din satul meu la revoltă, ceea ce, pe legea mea, nu era minciună! Asta se întâmplase la biserică, într-o duminică, şi cineva mă trădase. Este însă o altă poveste şi vă scutesc de ea. Am făcut pe jos drumul până la Istanbul, legat de un lanţ lung de care erau legaţi şi alţi condamnaţi, dalmaţi, muntenegreni şi valahi din Macedonia care vorbeau limba dumneavoastră, monseniore. Grupul meu, vreo douăzeci de oameni, a fost cumpărat de un turc, proprietarul unei mine în Cipru, şi am fost îmbarcaţi pe o corabie, într-o seară din luna mai. După patru zile de navigaţie, am fost atacaţi de piraţi berberi, turcul nostru şi echipajul său au fost ucişi în luptă şi piraţii ne-au pus să trecem pe corabia

lor, scufundând-o pe cealaltă. Timp de două luni, cu picioarele în lanţuri, am împins la vâsle în fundul calei. Au mai fost şi alte întâlniri, curgea adesea sânge de sus, prin podea, aveam mâinile jilave, auzeam urlete de agonie şi de groază, însă nu vedeam decât foarte puţin marea, prin deschizătura prin care trecea vâsla. În luna iulie m-am îmbolnăvit şi ăsta mi-a fost norocul.

M-au debarcat la Tripoli, împreună cu alţi bolnavi, ni s-a dat să bem rachiu de anason, o sticlă mare pentru fiecare, şi ne-au vândut la târg, pe un preţ mic. Cei care ne-au cumpărat credeau că suntem nişte robi răi, nişte beţivi fără leac; ne-au dus la ei acasă şi ne-au legat de nişte stâlpi, lăsându-ne acolo vreme de două zile şi două nopţi, fără să ne dea nici de băut, nici de mâncat. Trei dintre noi nu s-au mai trezit dintr-un somn care se datora băuturii, dar care ascundea o boală gravă. Era o şmecherie piraterească pentru a câştiga bani de pe urma acelora dintre robii lor care deveneau nefolositori pe corăbii, istoviţi de oboseală sau roşi de vreun rău oarecare. Mie, rachiul mi-a făcut bine, avusesem colici pe care băutura tare, sau poate lipsa de mâncare, le potoliseră, şi m-au trimis pe dată la muncă. Eram puşi să săpăm puţuri într-o regiune, lângă oraş, unde nădăjduiau să dea de apă, acolo însă solul este înşelător, pământul se prăbuşeşte de îndată ce-l atingi, şi adesea, după ce ai ajuns cu greu la patru sau cinci picioare adâncime, rămâi îngropat de viu. Asta mi s-a întâmplat de cinci ori, o jur pe Sfânta Fecioară şi, după cum vedeţi, am fost scos de sub nisipuri. Încă suflam, nu ştiu nici cum nici pentru ce, căci viaţa unui rob nu face acolo nici doi bani. Sunt mii şi mii, bărbaţi şi femei, în mine, în deşert, în oraşe, pe corăbii.

Nu încetam să mă gândesc la nevasta şi la copiii mei şi mă rugam lui Dumnezeu să mor ca să scap de gânduri şi de visele urâte care îmi chinuiau somnul. Cei care mă denunţaseră turcilor puteau să le facă rău, să le ia pământul care rămânea, şi boii, şi casa, sau să-i învinuiască de Dumnezeu ştie ce şi să-i aducă înaintea agăi, care i-ar fi vândut ca robi. Cum de n-au izbutit gândurile astea să mă doboare, n-am priceput niciodată. Ceva în fundul sufletului, sau cineva, poate acea imagine a lui Dumnezeu pe care o purtăm în noi fără să ştim, îmi vestea apropiata eliberare, şi asta îmi susţinea trupul împiedicându-l să se năruie, în vreme ce spiritul meu, surd la acea voce, se zbătea în deznădejde.

S-au scurs astfel doi ani. Într-o zi – era mai curând într-o seară, la sfârşitul lucrului –, un om din rasa noastră ni s-a înfăţişat, însoţit de un scrib

şi de câţiva soldaţi. Ne găseam atunci la marginea mării, chiar în oraşul Tripoli, şi eram folosiţi ca să încărcăm şi să descărcăm corăbii. Eram îmbrăcaţi în zdrenţe, ca nişte cerşetori, şi slăbisem mult. Omul acela ne-a vorbit în italiană, venea de la Veneţia şi era un călugăr din ordinul Mercedarilor. Răscumpărase pe trei dintre robii grupului meu plătind necredincioşilor patruzeci de scuzi pentru fiecare.

Asta fac de fapt Mercedarii, după cum mi s-a spus mai târziu. Adună bani, cerşind cam pretutindeni, se îmbarcă spre ţinuturile maurilor sau turcilor, unde ştiu că se găsesc creştini în robie, şi îi răscumpără cu preţ foarte scump. Se plătesc până la o mie de scuzi pentru un personaj important, un principe sau un episcop. Sunt alţii şi mai importanţi, a căror plecare n-o acceptă necredincioşii. Pentru robii răscumpăraţi atunci, călugărul a plătit patruzeci de scuzi, vreau să spun o sută douăzeci, căci a eliberat trei. Asta era toată suma pe care o avea asupra lui. Am căzut în genunchi şi i-am povestit ce mi se întâmplase.

Mi-a spus: „Data viitoare va fi rândul tău, prietene, acum nu mai am bani.” I-am vorbit de nevasta şi de copiii mei, plângând de furie şi de tristeţe. Ştiţi ce a făcut, domnii mei? I-a spus ceva scribului, care a notat într-o terfeloagă pe care o ţinea sub braţ, soldaţii mi-au scos lanţul pe care-l purtam de doi ani în jurul gleznelor şi l-au petrecut pe după picioarele călugărului. Rămăsese el în locul meu, înţelegeţi? Devenise în mod voit rob, pentru ca eu să-i pot revedea pe ai mei. Spuneam că am văzut nişte lucruri. Iată unul din ele şi ştiu că o să vă vină greu să credeţi. Călugărul a spus doar atât: „De eşti un bun creştin, plăteşte cei patruzeci de scuzi Călugărilor Mercedari de la Veneţia, care mă vor răscumpăra cu aceşti bani. De nu, fie ca Dumnezeu să aibă milă de sufletul tău. Eşti tată de familie iar eu sunt singur pe lume. Trebuie să ajungi îndărăt la ai tăi. Meseria mea este să fac ceea ce am făcut. Mergi în pace.”

Am fost îmbarcaţi a doua zi, împreună cu alţi robi eliberaţi, însoţiţi de Mercedarii care plătiseră pentru ei. Le-am povestit ce mi se întâmplase şi ei nu s-au mirat, însoţitorul lor, ca fiecare dintre ei, risca să înlocuiască robi, să plătească pentru ei cu trupul său, de fiecare dată când făcea această călătorie. Asta le era meseria, după cum zicea călugărul. Necredincioşii n-ar fi în stare de asemenea gesturi. De asta vă spuneam că văzusem nişte lucruri, lucruri care fac poate plăcere lui Dumnezeu şi care vor sfârşi prin a salva creştinătatea.

Udina Burbur privi cerul înnorat, de unde reîncepuse să cadă ploaia cea măruntă.

— În seara aceea când v-am întâlnit, domnilor, mă întorceam aşadar dintr-o lungă călătorie. Stătusem o lună la Veneţia, în casa Mercedarilor, ca să recapăt forţă şi să reintru în pielea mea. I-am promis părintelui stareţ să-i trimit cât mai curând cu putinţă cei patruzeci de scuzi pe care îi datoram ordinului şi, într-o noapte, am trecut din nou hotarul dintre lumea liberă şi a noastră. Nu, nu am de gând să rămân în sat, căci aş risca din nou robia sau moartea. Vreau doar să dau semn de viaţă, să-mi iau familia cu mine, precum şi ce aş mai putea lua, şi să-mi găsesc pentru un timp scăparea pe lângă fratele meu, chiar aici, la adăpostul munţilor. O să-mi vând boii şi, împreună cu banii pe care mi i-aţi făgăduit, sper să îmi pot plăti datoria şi să-l eliberez pe călugărul care mi-a salvat viaţa. Înţelegeţi acum de ce am primit aşa de repede să vă duc până la Spalato? Este timpul să plecăm, domnilor, e aproape noapte şi avem o bucată zdravănă de drum înaintea noastră.

Se ridicară cu toţii şi cei doi drumeţi îi mulţumiră lui Andrea pentru ospitalitatea lui. Ciobanii se mişcau în jurul focului pe care fierbea, într-o oală mare, laptele de seară. Un miros de brânză plutea în aerul umed.

Pe drum, Radu-Negru se apropie de călăuză.

— Voi plăti eu la Veneţia suma pe care o datorezi Mercedarilor, îi spuse el.

— Mulţumesc, monseniore.

Coborau încet. Caii înaintau bâjbâind nervoşi drumul. Radu-Negru nu vedea nimic în jurul lui şi, dacă ridica ochii, ploaia îi uda pe dată pleoapele. Căderea în mâinile turcilor ar fi însemnat, şi pentru el, sfârşitul, sclavia, temniţa sau moartea şi niciun Mercedar nu l-ar fi putut salva. Făcea parte dintre cei pentru care păgânii nu acceptau răscumpărare. Să-ţi dai osteneala să trăieşti o asemenea viaţă, la ce bun? Bâjbâi, precum caii, la fiece pas, înconjurat de tenebre care nu se sfârşesc niciodată, iar primejdiile te ameninţă neîncetat de când vezi lumina zilei. Dacă nu-s turcii, atunci sunt tătarii, dacă scapi de sabia vrăjmaşă, atunci dai de foc, de foamete, de boală, de apă sau de trăsnet; un gest necugetat este de ajuns pentru a te face să te prăbuşeşti. Cum de mai e viaţa cu putinţă, totuşi? De ce ţin oamenii să trăiască, atunci când durerea care îi pândeşte este infinit mai profundă şi mai sigură decât o fericire întotdeauna prea scurtă, îngăduită doar câtorva muritori? Să nu cunoşti teama – cum să obţii ca acest

frumos răstimp să fie permanent în viaţa oamenilor? Cui să i-l furi? Să nu te mai umileşti înaintea ta însuţi, cerând băuturii, viciilor, jocului însuşi al războiului, o uitare trecătoare şi inutilă... Ar trebui să începi prin a respinge orice ispită a uitării, să înfrunţi în deplină luciditate ameninţările, pentru a le descoperi sursa, ca pe o fisură pe care nimeni nu o vede încă, şi prin care se strecoară în viaţă apa impură care ne acoperă încetul cu încetul. Cineva putea probabil să-l ajute, într-unul din acele oraşe minunate în care se năşteau călugări ce renunţau de bunăvoie la libertatea lor pentru a reda libertăţii alţi oameni. Nu era oare un semn, acest sacrificiu care reprezenta poate o revoltă împotriva resemnării? Acei călugări nu înfruntau pe duşman cu arma în mână, nici măcar nu îl urau, ei nu făceau altceva decât să învingă spaima pentru ca năluca spaimei să se şteargă încetul cu încetul de deasupra capetelor oamenilor. Exista încă speranţă şi era sigur că va găsi alţi oameni care gândeau ca el, care reuşiseră să descopere ceva, măcar un mod just sau corect de a pune problema. Şi dacă tatăl său avusese dreptate? Dacă nu era nimic de făcut şi dacă singurul gest posibil, unica formă de revoltă nu era decât un blestem zvârlit la capătul răbdării şi care nu făcea decât să sporească spaima şi să îngreuneze povara? A muri nu însemna nimic în faţa spaimei de a muri. La ce bun să-i învingi pe turci, să întreprinzi o nouă cruciadă, să eliberezi popoarele de sub un jug sortit să cadă de la sine, dacă o asemenea eliberare nu implica sfârşitul spaimei?

*

Se opriseră.

— Putem aştepta aici răsăritul soarelui. Ne aflăm pe teritoriu veneţian, domnilor. Domnul fie lăudat!

Vocea călăuzei îl sili pe Radu-Negru să reia contact cu scopul imediat al călătoriei sale. Se înălţă în scări, se întinse, apoi sări jos. Ploaia încetase, venea dinspre apus o briză uşoară, care îi aducea un parfum straniu, puternic şi mângâietor totodată, care era poate mirosul mării.

— Simţi mirosul mării, Măria ta? îl întrebă Della Porta. Ea mi-a legănat copilăria şi tinereţea. Turcilor nu le place.

Întunericul devenea cenuşiu, lăptos, trunchiuri de copaci căpătau formă în jurul lor, păsări începură să cânte pe ramuri, un drum noroios se desfăşura înaintea lor ca un şarpe adormit. Hainele lor ude scoteau aburi în frigul din zori. Tremurau, zâmbindu-şi. Un nor prinse a se colora uşor

deasupra frunzişului. Ai fi putut să te încumeţi a crede că acel spectacol le era menit lor. De-abia începea însă. Când soarele se înălţă în spatele lor şi risipi ceaţa, Udina le făcu semn să-l urmeze. Înaintară, ţinând calul de frâu, până într-un loc unde drumul cobora brusc şi unde pădurea ceda terenul unor piersici înfloriţi. Diafani şi spirituali, ca înfăţişările unei alte lumi care nu a trebuit să cunoască păcatul şi răul, arborii se răsfirau uşor spre mare. Radu-Negru văzu un zid albastru care închidea orizontul, despărţit de cer printr-o linie dreaptă abia distingând cele două nuanţe de azur, mai închis în partea de jos, mai deschis sus, pierzându-se treptat în lumină. Era marea, pe care el nu o văzuse niciodată. La malul apei, încinse de razele soarelui, cupole străluceau, verzi şi roşii, iar un zid lung încercuia oraşul în întregime.

— Acesta e Spalato. Vă salut cu respect, domnilor. Nu aveţi decât de coborât.

Radu-Negru îi plăti lui Udina cele patru monezi de aur şi îi făgădui să plătească datoria Mercedarilor în locul lui. Udina mulţumi din nou şi, înainte de a pleca, întrebă:

— Aş putea să ştiu cine sunteţi, monseniore?

— Sunt Radu-Negru, principele Valahiei.

Udina se aruncă în genunchi şi îi sărută mâna.

— Am să mă rog pentru dumneavoastră.

Şi se despărţiră, urmându-şi fiecare soarta.

Un soldat îi opri în faţa unui turn fortificat care se înălţa printre piersici, la marginea drumului. Le vorbi în dialect veneţian şi Radu-Negru îşi dădu seama chiar atunci că îşi depăşise deja una din spaime, dar că cealaltă spaimă nu-l părăsise:

— De unde veniţi?

— De „acolo”, răspunse Della Porta.

— Cine sunteţi?

— Duşmani ai necredincioşilor.

— Ah, si?

Strigă spre turn:

— Giorgio, scendi un momento. Ci sono novità.

Un caporal al infanteriei de marină veneţiene coborî şi îi salută cu neîncredere. Soldatul îşi dădu raportul.

— Ah, si? Nemici dei Turchi dunque? Da dove venite?

— Dalla Valachia.

— E dove andate?

— A Venezia.

— Binevoiţi să vă lăsaţi însoţiţi de acest soldat. Vă va arăta drumul.

Salută din nou şi dispăru în turn. Soldatul o porni. Privea când şi când în urmă, pentru a se asigura că îl urmau. În faţa porţii oraşului, îi încredinţă pe fugari gărzii şi se retrase.

— Vreţi să mă urmaţi?

Pe străzi înguste, răsunând deja de zgomot şi de activitate, îşi urmară noua călăuză.

Nişte oameni se opriră pentru a-i privi. „Oameni de acolo, mamă”, strigă un copil, aplecându-se peste marginea unei ferestre. Nişte femei îi priveau curioase, ca şi cum tocmai ar fi picat din lună. Radu-Negru se simţea stingherit. Nici un cuvânt de bun-venit, nici un surâs. Eşti sigur că acesta este Spalato? îl întrebă el pe medic.

— Da, Măria ta. Ni se vor pune întrebări. Formalităţi de vamă, cum se spune pe la noi.

Soldatul îi conduse înaintea unei case frumoase din piatră cenuşie, deasupra intrării căreia se găsea stema Veneţiei, grifonul lui San Marco, cu o labă aşezată pe cartea sfântă. Îşi lăsară caii în faţa porţii, legaţi de nişte inele din fier fixate în zid, şi urcară scara. Totul era de o curăţenie impecabilă. Treptele străluceau ca şi cum ar fi fost din marmură. Soldatul îi introduse într-o încăpere în care un ofiţer se ridică în picioare pentru a-i saluta. Ascultă raportul subalternului, privindu-i cu o atenţie concentrată.

— Duşmani ai turcilor? Asta nu este o bună recomandaţie, *signori*. Serenissima se găseşte în momentul de faţă în excelente relaţii cu Sublima Poartă. Numele dumneavoastră, vă rog, locul de unde veniţi.

— Alteţa Sa Radu-Negru, principele Valahiei, Giacomo Della Porta, medicul curţii Valahiei.

Ofiţerul nu-şi schimbă atitudinea.

— Fără nicio îndoială cădeţi prost, *dottore*. Principele Valahiei nu este un duşman al turcilor, din moment ce Valahia nu are principe. Are unul, după cum se spune, este însă vasalul şi aliatul turcilor, nu duşmanul lor, şi nu dumneavoastră sunteţi principele acela, presupun, Alteţă. Nu încercaţi să vă bateţi joc de mine, vă previn. Nu am vreme de pierdut.

— Poate că nu ştiţi, spuse Della Porta fără să se tulbure, că există un teritoriu liber al Valahiei, al cărui domnitor legitim este Alteţa Sa. A întreprins această călătorie primejdioasă tocmai spre a se înfăţişa dogelui, în calitate de principe creştin liber.

— Nu există principi creştini liberi dincolo de munţii de unde veniţi, după câte ştiu. Nu vă pot elibera un permis de liberă trecere spre Veneţia înainte de a-l consulta pe guvernator. Cazul dumneavoastră mi se pare demn de a fi cercetat. Răspunsurile dumneavoastră nu m-au convins, *signori*. Vă arestez, până la noi dispoziţii. Săbiile dumneavoastră!

Un soldat din gardă le luă săbiile şi le aşeză pe masa ofiţerului care privea pe fereastră ziua de primăvară întinzându-se peste oraş şi peste mare. Nu răspunse la salutul lor, absorbit în contemplare. Ca o aripă uşor legănată de valuri, o pânză albă de corabie trecu pe dinaintea cadrului strălucitor al ferestrei. Interiorul şi exteriorul comunicau. Totul era frumos şi ordonat. Niciun lucru neprevăzut nu se putea produce. Cerul părea opera oamenilor.

Apoi veni rândul tenebrelor şi frigului. O poartă grea se închise în urma lor.

CAPITOLUL III
TRĂDĂTORII

— Trebuie ca poporul să fie mereu mulţumit. Asta este tragedia principilor şi a popoarelor, completă Della Porta după o clipă de ezitare. Veneţia este bogată, prea bogată. Priveşte-o. Ea este obligată să ducă politica bogăţiei sale, aşa cum faci politica frumuseţii când eşti frumos, sau a mizeriei când eşti sărac. Mare senior sau calic, destinul te sileşte întotdeauna. În clipa când un doge clarvăzător ar spune: „Să declarăm război turcilor, care sunt duşmanii noştri şi duşmanii tuturor popoarelor creştine, să renunţăm pentru câţiva ani la bogăţie, la falsa noastră bunăstare, pentru a distruge primejdia care ne ameninţă pe toţi; convingeţi-le pe soţiile voastre să cumpere mai puţine mătăsuri şi mai puţine parfumuri, căci ele vor plăti cu mizerie şi foame acest lux trecător şi inutil!”, acest doge ar fi luat drept un tiran sau un nebun, căci nimeni nu vrea să renunţe la nimic, în numele unei primejdii pe care oamenii se încăpăţânează să n-o vadă şi în faţa unei nenorociri prea îndepărtate pentru a părea verosimilă.

Acel doge, nu te nelinişti, nu va apărea niciodată. Este un lucru scris în istoria decăderilor. Şi dacă ar apărea, nu ar fi suportat, căci noi am încetat de mult de a mai fi eroi. Navele noastre de război stau în Arsenal, poate că le vei vedea într-o bună zi. Corăbii splendide şi puternice, care nu vor ieşi niciodată în larg pentru a-i ataca pe turci, pentru că suntem în bune relaţii cu ei. Există tratate care ne oferă o perfectă securitate pe hârtie. Însă, departe de aici, turcii pun stăpânire în fiecare an pe câte una din insulele noastre, pe câte una din coloniile noastre, azi Ciprul, mâine Corfu, tot mai aproape. Şi nimeni nu-şi dă seama. Nici măcar nu sunt crezuţi aducătorii de veşti rele. De teamă de a se vedea acuzaţi de trădare sau de defăimare, cei care văd lucrurile aşa cum sunt nu cutează să vorbească. Luxul şi bunăstarea se află mereu aici, în faţa noastră, palpabile şi vii. Cum să dai crezare defetiştilor, profeţilor pieze-rele, în faţa acestei dovezi de infailibilitate? Iar, printre noi, agenţi plătiţi de duşman fac tot ce le stă în puteri pentru ca visul cu ochii deschişi să continue, pentru ca, în ziua aleasă de ei, nicio rezistenţă să nu fie

cu putinţă. Pentru ca Veneţia să cadă de la sine. Asta va dura puţin, sau foarte mult, însă ziua aceea va veni. Este pregătită cu multă grijă. Vei auzi vorbindu-se de un anume Paolo Erratino, scriitor şi filozof, un dezmăţat, un om inteligent şi foarte cultivat. Captează bărbaţii şi femeile prin subtile scamatorii, contribuie să menţină iluzia şi să ne slăbească. Poate că primeşte bani pentru afacerea asta, însă nimeni nu îndrăzneşte să i-o reproşeze. Pana lui este mai tăioasă decât pumnalul, şi obţine să fie plătit de către unii dintre noi ca să tacă – o calomnie semnată de el te poate azvârli cât colo ca o ghiulea de tun –, şi de către duşman, ca să vorbească şi să scrie. Încearcă numai să-l ataci. Vor râde de tine sau te vor considera drept ultimul dobitoc. Erratino este simbolul culturii noastre, al progresului nostru spiritual. Doar călugării îl reneagă, dar cine îi ia în serios pe călugări? Ei înşişi s-au lăsat târâţi de curent, cedează mai lesne în faţa viciilor decât în faţa lipsurilor. Şi acela dintre ei care se opune este ignorat, pur şi simplu, ca şi cum n-ar exista. Oraşul meu s-a schimbat mult de când l-am părăsit.

Mergeau pe Riva degli Schiavoni şi se pomeniră curând în piaţă, în faţa palatului dogilor. Era greu pentru Radu-Negru, în faţa frumuseţii fără cusur a acestui oraş, să dea crezare cuvintelor medicului. Şi totuşi, faptele le confirmaseră dinainte. Fuseseră arestaţi la Spalato, pentru că se declaraseră duşmani ai turcilor.

Stătuseră două săptămâni la închisoare, aşteptând hotărârea guvernatorului şi, în sfârşit, repuşi în libertate şi ajunşi la Veneţia, nu-l putuseră vedea pe doge, nici pe vreunul din membrii Consiliului Celor Zece. Audienţa nu le fusese refuzată, fuseseră însă rugaţi să aibă răbdare. Şi săptămâni întregi se scurseseră în aşteptare, în mijlocul acestei frumuseţi care părea ireală, invitaţie limpede la uitarea cea mai fermecătoare. Acele palate, acele pieţe şi biserici care răsăreau din lagună îţi spuneau la fiece pas: „Suntem opera oamenilor. Omul este puternic. Nu există primejdie. Paradisul nu este mai frumos, dacă există. Ceea ce există cu adevărat, se află aici, înaintea ochilor tăi. Uită tot ce se află dincolo de aceste ziduri divine.”

*

Piaţa San Marco era înţesată de lume la acel ceas al asfinţitului. Înveşmântate în mătăsuri multicolore, cu fire de aur împletite în cosiţele lor

de culoarea arămie a toamnei, cocoţate pe tocuri numite *calcagnetti,* ultimul strigăt al modei, şi care dădeau mişcărilor graţia porumbiţelor, femeile erau atât de frumoase şi de elegante încât erai ispitit să uiţi de măreţia palatelor şi a amurgului, privindu-le. Sunetele acestei limbi făcute să poruncească mării şi care dăduse oamenilor, prin precizia şi fineţea ei, posibilitatea să-şi construiască un imperiu şi să se exprime ca nişte învingători, se adaptaseră încetul cu încetul la gesturile femeilor. Luaseră forma gurilor şi a şoldurilor lor, îndulcindu-se pentru a exprima mici dorinţe carnale, pentru a înnoda intrigi fără urmări, pentru a vorbi de dragoste şi de mângâieri necunoscute restului muritorilor. Era o limbă de interior, o rimă înveşmântată în culori şi mătăsuri moi. Încetase să comande, iar aerul curat îi displăcea.

Mania epocii pentru lucrurile antice dăduse oamenilor gustul pentru corpul omenesc, însă forţa virilă cedase în faţa dorinţei pentru tot ce era suav şi frumos. Începuseră prin a admira arta şi gesturile eroice ale anticilor şi sfârşiseră prin a le imita viciile. Dragostea în stil grecesc făcea ravagii printre aceşti coborâtori din războinici, iar femeile preferau învăţătura lui Sapho celei a naturii. Totul era subtil şi plăcut. Nimeni nu voia să ştie că turcii se aflau la o zi de mers de lagună.

Râsetele şi clopotele speriau porumbeii.

Chipul medicului trăda o mâhnire profundă. În câţiva ani oraşul său alesese drumul unei morţi lipsite de glorie. Îşi scosese casa la vânzare şi avea de gând să se stabilească la Padova pentru a se dedica, pe lângă Universitatea la care îşi făcuse studiile, unor cercetări de anatomie.

— Dacă ai nevoie de mine, vino să mă vezi, Măria ta. Voi fi mereu slujitorul tău devotat şi prietenul tău. Nu mai pot rămâne la Veneţia. Mă îmbolnăveşte.

Radu-Negru avea să rămână singur. În fond, diatribele lui Della Porta îl tulburau ca nişte avertismente foarte întemeiate, pe care nu ai chef să le iei în serios. Veneţia îl îmbătase. Avea de gând, în aşteptarea audienţei, să cunoască oraşul, să înveţe limba care i se părea indispensabilă pentru viitoarele lui acţiuni diplomatice, să-şi facă relaţii utile printre locuitori, nobili şi artişti. Locuia într-un mic palat pe care dogele îl pusese la dispoziţia sa, „înconjurat de spioni” după părerea lui Della Porta, adică de un personal stilat şi zâmbitor, atent la toate gesturile, vorbele şi acţiunile sale: un bucătar artist, un valet prea fin şi prea şiret, o subretă prea tânără şi prea elegantă. Îl răsfăţau pândindu-l.

Şi apoi, tocmai o cunoscuse pe Veronica.

— Voi veni să te văd la Padova. Plecarea dumitale nu este prea curând, sper.

— La sfârşitul lunii.

— Eşti grăbit să pleci.

— Da, Măria ta.

— Şi parfumul mării?

— Îmi face greaţă, îl preferam pe cel al pădurii voastre.

Se opriră în faţa lui San Marco. Veneţia înălţase o anumită barieră între cei doi prieteni. Medicul avea oroare de ceea ce Radu-Negru începea să iubească, acel gust de fină corupţie care urca din canale, din case şi din ochii femeilor. Era ca o floare de cristal, gata să se spargă la prima adiere venită din larg. Totul era fragil şi încântător, pe potriva acestui oraş construit pe mare, ale cărui temelii putrede se vor măcina într-o bună zi. Trăiau deasupra unei primejdii de a cărei prezenţă uitaseră, dar a cărei amintire sălăşluia în sângele oamenilor, împingându-i spre plăcere înainte de a fi prea târziu.

— Ia te uită aici!

Della Porta îl strânse de braţ pe Radu-Negru şi îl sili pe acesta să se întoarcă spre dreapta. Un bărbat şi o femeie treceau în clipa aceea pe lângă ei. Soarele făcea să strălucească bronzul cupolelor şi faţada lui San Marco. O lumină aurie, coaptă ca un suc de piersică, scălda piaţa şi îndulcea contururile. Bărbatul, un nobil, avea la şold sabia. Un aer sfidător îi întuneca privirile şi chipul. Braţul său drept înconjura, cu un gest protector, umerii însoţitoarei sale. Mergeau cu acelaşi pas, grăbiţi să ajungă acasă şi să fie singuri. Radu-Negru privi femeia, al cărei păr scurt nu reuşea să-i acopere ceafa şi se cutremură de dezgust. Della Porta se opri şi îi întinse mâna pe care el o strânse cu putere.

— Pe mâine, Măria ta. Nu te mai gândi la asta. După cum vezi nimeni nu protestează, nimeni nu scuipă. Nici măcar nu sunt băgaţi în seamă. Pe vremea tinereţii mele, l-ar fi ars de viu.

Femeia aceea era un bărbat.

*

Rămas singur, Radu-Negru grăbi pasul, o luă pe strada care începea sub turnul cu orologiu şi pătrunse în inima oraşului. Pe străduţele înguste era aproape întuneric. Vârful vreunui turn sau acoperiş reflecta încă amurgul, în timp ce jos se aprindeau deja făcliile în taverne şi se lăsau perdelele peste interioare tainice şi greu de pătruns. Apucă pe o străduţă la dreapta, traversă un canal pe un pod ale cărui trepte erau ocupate de jucători de zaruri, care strigau şi râdeau la lumina unui felinar pus pe jos, trecu peste alte punţi şi ajunse în piaţa sfinţilor *Giovanni e Paolo*.

Pictorul îl aştepta ca de obicei dinaintea unui pahar de vin. Se vedeau deseori seara, în taverna aceea frecventată de artişti şi de curtezane la modă. Aloisio îşi avea atelierul la Murano, unde încă mai lucra pentru o fabrică de sticlărie, desenând candelabre şi siluete de vase inspirate după formele antice, dar îşi făcuse un nume în oraş ca portretist şi petrecea adesea zile întregi în noul său atelier, lângă biserică, chiar în piaţă. Îşi abandona încet-încet arta sa de pictor-sticlar pentru a se consacra adevăratei picturi care aducea glorie şi avere. Tocmai isprăvea portretul Veronicăi Trevisan, şi Radu-Negru o cunoscuse în atelierul lui.

— Ai vreo veste?

— Niciuna, Măria ta. Ceea ce ştiu cu siguranţă este că nu s-a înfăţişat niciodată dogelui şi n-a solicitat vreo audienţă la cancelarie. Asta înseamnă, de nu mă-nşel, că n-a sosit niciodată la Veneţia şi că acei păstori au asistat la moartea lui.

Încă din prima zi, Radu-Negru încercase să afle dacă Dragomir sosise vreodată la Veneţia, însă nimeni nu-l văzuse. Aşadar omul cu calul negru, ucis de turci în pădurea dalmată, el era, nu încăpea nicio îndoială. Urmând această pistă, Radu-Negru îl întâlnise pe Aloisio Loredano, om cu idei curajoase, aderent la partidul antiturc ai cărui membri nu îndrăzneau să se manifeste pe faţă, dar care formau o solidă minoritate în Consiliu, în diplomaţie şi în armată. Erau în general spirite conştiente de pericol, care vedeau clar situaţia şi al căror scop era de a impune dogelui o politică net antiotomană şi, totodată, de a salva Republica de dezastrul moral care o ameninţa. Încă de la început, îl primiseră bine pe principele valah şi îi făgăduiseră ajutorul lor. Era vorba de a-l ajuta să apară cât mai curând cu putinţă în faţa dogelui – prezenţa lui Radu-Negru la Veneţia şi veştile pe care el le aducea erau un argument în favoarea lor, căci astfel dogele ar fi fost informat în mod direct asupra evenimentelor ce se petreceau într-o ţară

creştină ocupată de necredincioşi – şi de a-i câştiga pentru cauza sa pe cei şovăielnici şi pe cei slabi. Această relaţie se transformase încetul cu încetul într-o adevărată prietenie. Radu-Negru şi Aloisio Loredano aveau aceeaşi vârstă şi pe amândoi îi rodea aceeaşi ambiţie de a găsi o explicaţie care să le îngăduie să suporte viaţa. Îi detestau amândoi pe acei oameni pe care Aloisio îi numea „actorii”, cei care acceptau rolul impus de destin, prefăcându-se că sunt fericiţi sub mască, jucând rolul chiar până la capăt cu laşitatea unui Arlechin mulţumit de costumul său şi de vorbele pe care era silit să le debiteze.

Exista în portretele lui Aloisio Loredano un întreg elogiu al răzvrătirii, care îi făcea să se cutremure pe cei ce îi prindeau sensul, şi care îi emoţiona chiar şi pe cei ce nu vedeau în pictura sa decât culoarea şi expresia chipului. Ochii bărbaţilor şi femeilor pictaţi de el purtau pecetea unei întrebări grave care se reflecta pe chipuri, inundându-i cu o lumină palidă, adesea tragică la femei, sarcastică la bărbaţi. De ce ne aflăm aici, în viaţă şi în acest portret? păreau ei să spună privitorului. Cine ne-a adus înaintea voastră? Ce va fi cu noi dincolo de această imagine, în clipa următoare? Cui să-i mulţumesc pentru forma mea? Pe cine să fac răspunzător? Iar în străfundul acelor ochi se ascundea o umbră de spaimă, reflectând forţa ce îi făcea să trăiască şi care se ştia sfărâmată dinainte, ca un cristal ameninţat de o fisură născută odată cu forma sa. Cineva îl întrebase într-o zi:

— Oamenii care vin să pozeze în atelierul dumitale se tem de ceva?

— Da, răspunse pictorul.

— De turci, poate?

— Nu.

Nu dăduse nicio altă explicaţie, însă, în timp ce îi povestea noului său prieten acest dialog, Radu-Negru îl înţelesese, căci aceeaşi teamă îl obseda şi pe el, dintotdeauna. Părea a fi un personaj născut sub penelul lui Aloisio Loredano. Nu turcii îl înspăimântau. Era chiar dezgustat că trebuia să se lupte cu ei, în timp ce o altă primejdie îi ameninţa pe oameni, chiar şi pe turci.

Şi Veronica reflecta această spaimă în fundul ochilor. Zâmbetul ei nu reuşea niciodată să o şteargă.

— ... În largul mării... au tăiat lanţurile... Au ucis ofiţerii, au pus mâna pe vas şi au eşuat câteva zile mai târziu pe coasta dalmată, în apropiere de Raguzza. Vasul s-a întors în seara asta la Veneţia, însă vâslaşii răzvrătiţi de

pe galeră nu au lăsat urme. Asta se întâmplă când şi când. S-a întâmplat întotdeauna. Însă dacă lucrurile vor continua în ritmul de acum, marina noastră de război nu se va mai putea mişca de la Arsenal, din lipsă de vâslaşi. În vremile trecute se răzvrăteau din pricina hranei proaste. Astăzi se pare că motivul ar fi cu totul altul şi că agenţii turci provoacă aceste răzmeriţe. Şi fără de flotă, Veneţia nu mai e nimic. Nici măcar nu merită să-i mai declari război. Mi s-a spus adineauri că dogele s-a speriat mai mult decât de obicei şi că va reuni noaptea asta Marele Consiliu. După cum ştii, dogele este obligat să adopte atitudini care nu reprezintă opinia sa proprie. Este jucăria altor interese, superioare celor ale patriei: cele ale aristocraţiei şi ale marilor comercianţi care nu vor război, căci războiul înseamnă sfârşitul prosperităţii lor personale. La ce bun o adunare, dacă concluzia ei nu va fi declararea războiului? În vreme ce noi facem tot ce ne stă în puteri pentru a respecta tratatele semnate cu turcii, ei ne lucrează pe ascuns. Ne ajută să ne degradăm. Şi oamenii de pe stradă care murmură: „Orice, numai război nu!” Şi nu putem face nimic împotriva acestui dezastru. Prietenii mei nu mai au curajul să vorbească în gura mare, căci ar fi arestaţi într-o singură noapte şi aruncaţi în fundul temniţelor, ca nişte hoţi sau criminali.

Inamicul turcilor este inamicul Veneţiei, acesta este primul lucru pe care l-ai învăţat punând piciorul pe teritoriul nostru. Mă întreb adesea ce aşteaptă ei ca să ne atace, căci suntem copţi pentru sclavie, copţi ca smochinele în luna august. Şi ar fi atât de uşor să schimbăm totul! Lupta de la Lepanto a demonstrat că turcii sunt vulnerabili pe mare şi că o alianţă între ţările creştine le-ar fi fatală. La ce a servit Lepanto, te întreb. Sunt mai puţin puternici decât se crede, însă ştiu să profite de şovăielile noastre, de certurile noastre, de absurda noastră dorinţă de pace cu orice preţ.

Pictorul vorbea repede. Radu-Negru abia reuşea să-l urmărească. Venise, încrezător în forţa Veneţiei şi a Occidentului, şi se pomenea într-o situaţie fără ieşire. Nimeni aici nu dorea războiul, dogele mai puţin decât toţi ceilalţi. Era mai bine să lase totul baltă, să meargă la Roma, să caute să vorbească papei şi să-l convingă. Asta îi apăru însă, dintr-o dată, ca un lucru ce îi depăşea forţele, ceva imposibil şi surprinzător. Cum să schimbe prin nişte biete cuvinte sensul precis al căderii? Cum să izbutească să coalizeze nişte forţe care tindeau de la sine către destrămare şi dezastru?

— Am să plec, spuse el. Prezenţa mea aici este inutilă, iar ai mei, acolo, nu pot aştepta.

— Să pleci, ca să mergi unde? Şi-apoi gândeşte-te că eşti pentru noi, în clipa asta, o şansă unică. Îi poţi spune dogelui ceea ce noi nu vom cuteza niciodată să-i spunem. Prietenii mei, nu uita asta, lucrează pentru dumneata. Vor fi în stare măcar să îţi obţină o audienţă. Vei decide mai apoi.

— Da, voi decide mai apoi.

*

Nu era greu de convins, când era vorba de rămas. Şi apoi, a pleca însemna să părăsească acel oraş şi toate proiectele sale. Amintirea tatălui său îl reţinea şi ea în acele locuri, unde un păcat în plus nu mai adăuga nicio greutate descompunerii, nici pedepsei. Se simţea la Veneţia tot atât de vinovat ca şi ceilalţi, o mulţime fraternă îl înconjura zi şi noapte, îl scutea de remuşcare. A rămâne însemna să uite. Acolo, Maria-Domna, Mihai, bătrâna pe care tatăl său o iubise, soldaţii săi, toţi aceia care nădăjduiau în glorioasa sa întoarcere, îl vor uita curând, crezându-l mort, ucis de turci pe când încerca să ajungă pe teritoriul fabulos al lumii libere. Speranţa va rămâne pentru ei intactă. Dacă s-ar întoarce, cum să le povestească înfrângerea sa, cum să-i facă pe aceşti oameni să accepte imaginea unei Veneţii stagnând în mijlocul apelor sale, refuzând în mod deliberat lupta?

Şi apoi, era această limbă semănând atât de mult cu a sa, lăsându-se cucerită fără bătaie de cap şi care, totodată, îi deschidea o lume ameţitoare de frumuseţi nebănuite. Fiecare vorbă nouă învăţată îi lămurea ritmul palatelor, sensul tablourilor şi al frescelor, îl învăţa o frumuseţe ce făcea parte din om, dar pe care ai săi nu o cunoşteau. Alte cuvinte îl vor învăţa în curând alte taine şi, urmând această dâră strălucitoare, se va găsi într-o bună zi în faţa adevărului pe care îl căuta de atâta timp. Va fi atunci în stare să lupte cu arme a căror strălucire familiară deja o ghicea.

— Cred că e timpul, spuse Aloisio, lăsând furculiţa pe marginea platoului unde nu mai rămăsese nimic din mormanul de *frutta di mare* pe care li-l servise birtaşul. Îşi goli paharul şi zâmbi. Avem o noapte lungă înaintea noastră, va trece însă repede ca o clipă. Aşa-i fericirea. O doreşti, fără să dai nici cea mai mică atenţie primejdiei pe care o presupune: ea omoară timpul mai repede decât durerea, decât indiferenţa în faţa lucrurilor, sau chiar decât teama sau somnul. A căuta fericirea înseamnă să te sinucizi puţin câte puţin. Ce părere ai, Măria ta?

— Am cunoscut epoci de nefericire tot atât de pustiitoare pentru trup ca şi fericirea cea mai subtilă. Orice aş face, timpul trece prea repede. Încerc să rămân credincios..., zise el, visător.

— Credincios faţă de cine?

— Faţă de tot ce a trecut deja. Este singura fericire care scapă sinuciderii. Ea nu va muri decât odată cu noi înşine. Trecutul dumitale va supravieţui în pânzele pe care le-ai pictat. Ai noroc. Eu nu am nimic să-i opun morţii.

— Eşti trist în seara asta. Şi nedrept. Principii nu mor niciodată. Ei supravieţuiesc în memoria poporului lor.

— Dacă o merită. Trebuie să săvârşeşti multe crime, multe nedreptăţi, sau să faci fericiţi mii de oameni, pentru a merita o amintire de neşters. Nu am fost nici bun, nici rău. Cum să supravieţuieşti când ai ales plecarea dintre ai tăi?

— Te vei întoarce într-o zi?

— Chi lo sa?

Se ridică. Aloisio îl urmă, apucară pe o stradă care ducea la San Giovanni Crisostomo, unde se găsea casa Veronicăi Trevisan. Căzuse noaptea, însă ferestrele deschise spre aerul blând al primăverii făceau să sticlească apa canalelor şi împrăştiau pe străduţe o lumină de interior umedă şi caldă. Oraşul întreg părea o singură casă, într-atât era aerul de nemişcat, cu reflexe de lumină. Traversând cartierul curtezanelor, nişte femei îi chemară. Stăteau aşezate pe marginea ferestrelor, cu picioarele atârnând în afară, cu sânii albi şi goi expuşi privirilor trecătorilor. Viciul *contro natura* era atât de răspândit printre bărbaţi, încât un decret special îngăduia prostituatelor să adopte această atitudine provocatoare şi impudică, pentru a-i atrage pe homosexuali şi a-i readuce pe calea cea bună.

Marinari străini se plimbau în grupuri, vorbind tare, deja beţi. Nu exista niciun turc printre ei, căci o lege interzicea curtezanelor orice raport cu necredincioşii. O bătrână se apropie de ei, oferindu-le o cărţulie îngrijit legată.

— Cumpăraţi-o, monseniore. Veţi găsi în ea adrese interesante. Cu preţurile corespunzătoare.

Radu-Negru lăsă un scud în mâna întinsă a femeii, deschise cartea şi citi cu voce tare: *Catalogo di tutte le principal e più honorate cortigiane di Venezia*.

Erau de toate preţurile. *Il numero di queste signore è di 215 et chi vol avere amicitia de tutte, bisogna pagar scudi d'oro 1200.* Preţul uneia singure, cea mai scumpă, era de 30 de scuzi de aur. *Adrianna Schiavonetta, a Santa Fosca, donna maridada, La Stellina, de quindici anni, d'agli occhi assassini*. Radu-Negru izbucni în râs. „Cu ochi asasini... Asta e în dezacord cu titlul cărţii. O *honorata* nu poate avea ochi asasini."

— Această carte, precum şi altele de acelaşi gen, sunt opera lui Paolo Erratino şi a discipolilor săi. Vând cu sutele pe lună şi numesc aşa ceva „poezia trupului". Vei găsi aici în ea o *Inella dall' aspetto dolce e amoroso,* o *Tullia dalole chiome rubate al sole*. Sunt unele care îşi merită preţul. Am făcut eu însumi portretul Stellinei, ai cărei ochi sunt foarte frumoşi, dar nu asasini. În ziua când tabloul meu a fost gata, mi-a spus privindu-şi propriii ochi pe pânză: „Îmi vine să plâng privindu-mă. Ce-i cu teama asta pe care mi-ai transmis-o? Vino, o să te vindec de ea pentru ziua de astăzi". Şi-a ţinut promisiunea. Sunt unele foarte cultivate, care scriu versuri sau fac muzică. Era una, spre jumătatea secolului trecut, al cărei renume ajunsese până la Roma şi Paris. Când Henric al III-lea a venit la Veneţia, a dorit să o vadă şi să petreacă o noapte în patul ei, o noapte, pare-se, de neuitat, căci a pus să i se facă portretul curtezanei şi l-a luat la Paris în bagajele sale. Se numea Veronica Franco şi a cântat într-un frumos poem isprăvile amoroase ale regalului său vizitator, îmi amintesc încă de unul din acele versuri: *In armi e in pace a mille prove esperto.* Îi citesc din când în când *Rimele,* din care se scot încă noi ediţii. Astăzi, adevăratele *honorate* au devenit inaccesibile vulgului. Trebuie să fii cineva pentru a avea acces în palatele lor, iar numele lor nu figurează în ghidurile lui Erratino. Astea sunt comori secrete, interzise mediocrilor.

Mergeau de-a lungul unei străzi înguste şi întunecoase. Cartierul curtezanelor se sfârşea aici. La răspântiile periculoase, gondolierii strigau în întuneric.

— Printre aceste femei există unele care vând secrete de stat agenţilor străini, agenţilor turci chiar. Însă altele printre ele se distrează dând pe faţă trădătorii şi spionii, încă se mai vorbeşte la Veneţia de Laura Troilo care-şi petrecea nopţile în braţele lui Antonio Landi, secretar de stat, care îl întâlnea la ea pe trimisul ducelui de Mantova. Cei doi bărbaţi stăteau de vorbă în latină. Intrigată, Laura i-a turnat la poliţie. Un zbir care pricepea latina a fost ascuns într-o noapte în spatele unei perdele şi a putut auzi

conversaţia. Antonio Landi îi comunica emisarului mantovan codul secret al Senatului. A fost condamnat la moarte, în timp ce Laura căpăta o răsplată de zece scuzi. Preţul recompensei a fost considerat prea scăzut de către *honorate*, care se consacră de atunci furnizării de informaţii necredincioşilor în schimbul unor sume mai puţin modeste. Vezi, Măria ta, cum Serenissima încurajează ea însăşi traficarea secretelor, depreciind serviciile unei curtezane patriote şi provocând trăncăneala sufletelor slabe.

— Dar Veronica face şi ea parte dintr-ai voştri? Se bucură de încrederea voastră?

— Măria ta, nu pune niciodată întrebarea asta unui veneţian. De multă vreme cuvântul ăsta nu îmi mai răsună în urechi. Cât despre Veronica, nu, ea nu face parte dintr-ai noştri. Ea nici măcar nu aparţine cuiva. Ea se află la mijloc, nu pe linia indiferenţei, ci pe terenul cel mai bine situat pentru a primi omagiile şi binefacerile celor două partide. O folosim pentru a transmite celorlalţi informaţii false şi a obţine informaţii adevărate. Jocul ei este subtil şi periculos. Ea nu va atinge bătrâneţea, de nu cumva, când frumuseţea ei va începe să pălească, va alege calea retragerii la mănăstire, ceea ce de altfel face parte din tradiţia femeilor din lumea ei. În clipa asta, ea este una din instituţiile Serenissimei, tot atât de importantă ca şi Consiliul Celor Zece. Însă, aşa cum ţi-am spus adineauri, doar frumuseţea ei o apără de pumnal şi de otravă.

Sărbătoarea începuse deja când trecură pragul casei. Un valet maur îi ajută să scoată de la cingătoare săbiile, urcară o scară de marmură trandafirie, luminată de torţe şi, de îndată ce intrară într-un salon al cărui plafon pictat în frescă strălucea de reflexele lumânărilor aprinse mai peste tot, luară loc pe o sofa moale şi rămaseră tăcuţi.

În mijlocul salonului cânta Veronica, acompaniindu-se la harpă. Radu-Negru reţinu câteva versuri, apoi frumuseţea femeii şi melodia pe care ea o cânta cu voce scăzută îl făcură să nu mai fie atent la sensul cuvintelor.

Sento nel cuore
certo dolore
che la mia pace
turbando va.

Muzica monotonă şi simplă era totuşi încărcată de o nesfârşită tristeţe care vorbea, mai bine decât orice altceva, despre adevărata viaţă ascunsă a acestui oraş. Teama personajelor zugrăvită de Aloisio se preschimbase în

muzică, iar vocea tinerei femei o transmitea în acea clipă celor zece sau doisprezece bărbaţi care o ascultau. Nu era nicio altă femeie în sală. Chipurile ascultătorilor erau marcate de oboseala şi preocupările zilei, trăsăturile celor mai tineri păreau prematur ofilite, iar luminile reflectate de oglinzile înconjurate de rame groase de aur făceau să tremure umbre la colţurile gurilor. Aceşti oameni încetaseră să-şi mai joace rolurile, măştile căzuseră sub magia muzicii şi, pentru câteva clipe, destinşi sub farmecul melodiei, fizionomia lor reflecta spaima nemărturisită care sălăşluia în toţi.

Nu turcii îi înspăimântau, ci acel sentiment obscur şi tainic ce se naşte în vis şi sporeşte cu încetul în sufletul vechilor oraşe gata să se cufunde în tăcere după veacuri de zgomot şi de glorie. Aceşti oameni, ai căror strămoşi se luptaseră pe toate mările, se temeau, fără să o ştie, de o moarte apropiată, dar care nu îi ameninţa direct, moartea oraşului lor poate, sau a unei alte realităţi pe care Radu-Negru nu reuşea să o înţeleagă.

Cântecul Veronicăi glăsuia despre dragoste, însă suava lui tristeţe exprima un sentiment cu mult mai profund, al cărui nume, dacă cineva l-ar fi rostit, i-ar fi făcut să plângă de deznădejde.

Vocea se stinse, harpa schiţă un final aproape vioi, însă ritmul durerii mai pluti încă preţ de câteva clipe în aerul înfiorat. Tăcerea încremeni flăcările şi era ca şi cum, odată cu sfârşitul melodiei, totul se cufunda într-un sfârşit definitiv.

Atunci, speriaţi, toţi aplaudară în acelaşi timp, încântaţi că se regăsesc tot în formele lor cunoscute, şi se ridicară în picioare pentru a-i săruta mâna cântăreţei. Radu-Negru se apropie şi el. Ea îl reţinu.

— Nu pleca înainte de sfârşitul seratei. Am să-ţi dau o veste bună.

Ea se înclină şi ieşi. Nişte copii mauri intrară, bogat înveşmântaţi, purtând cupe pline pe tăvi de argint. Unul din cei de faţă se aşeză pe un tron, în mijlocul salonului. Radu-Negru se întoarse pe canapea, lângă Aloisio.

— Cel care vorbeşte acum este Giovanni Veniero, poet. Va fi, pe toată durata seratei, arbitrul discuţiilor ce vor avea ca obiect femeia desăvârşită. Oaspetele pe care tocmai l-a indicat ca prim orator este *messer* Giacomo Barbaro, aparţinând ilustrei familii din care unul dintre membrii cei mai cunoscuţi a fost ambasador la Constantinopole.

Giacomo Barbaro era tânăr. Rostirea sa era presărată cu vorbe pe care Radu-Negru nu le înţelegea. Prinse totuşi sensul discursului său. Oratorul

făcea elogiul părului, podoaba cea mai preţioasă şi cea mai caracteristică a unei femei frumoase. Cita pe Ovidiu, Dante, Petrarca şi Ariosto, zeii Olimpului păgân, pletele cele mai ilustre din istorie, de care Radu-Negru nu auzise nicicând vorbindu-se. Reuşi să priceapă că femeia desăvârşită avea părul blond şi îşi aminti de cosiţele castanii ale Mariei-Domna şi de acea noapte petrecută la gura sobei, iarna trecută, când ţara tremura de frig sub şfichiul crivăţului şi murea de foame. Sosise într-un oraş care nu cunoscuse niciodată nici frigul, nici foamea, dar unde oamenii nu erau mai fericiţi decât cei din pădure. Care era oare vestea cea bună pe care i-o anunţase Veronica?

Un alt orator îi luase locul primului.

— Este medicul Vincenzo Rangone, îi suflă Aloisio.

Era un bărbat matur, purta barbă şi susţinea că o femeie fără nas nu era femeie. „Egiptenii tăiau nasul femeii adultere, spunea el, lipsind-o de podoaba cea mai atractivă a chipului ei, făcând-o astfel inaccesibilă ispitei”.

Îi cită pe Homer, Ovidiu, Cleopatra, şi din nou pe Dante şi Petrarca, ale căror versuri curgeau melodios din gura lui. Asistenţa aplaudă cu entuziasm discursul care părea că îi convinsese pe toţi, când un tânăr se ridică pentru a-l contrazice. După el, doar sânii şi braţele deosebeau femeia frumoasă de cea urâtă. Vorbi de albeaţa marmurei, zăpezilor, petalelor, şi aduse argumente din poeţii citaţi şi de către oratorii de mai înainte. Radu-Negru închise ochii. Sub palma sa, sânii Mariei-Domna zvâcniră. Nu îi văzuse niciodată. Femeile, în pădure, nu îşi arătau niciodată pieptul gol. Nu se iubiseră decât pe întuneric şi tot ce ştia era că pielea iubitei sale era netedă şi caldă, în timp ce aici goliciunea nu era o ruşine. Statui goale erau peste tot, chiar şi în biserici.

— Sânii nu trebuie să fie nici prea mari, nici prea mici, mai curând tari şi lascivi.

Oratorul îi compară cu bolta cerească, cu merele, cu o cupă întoarsă şi îi cită pe poeţi pentru a demonstra că doar după sâni şi forma braţelor – folosi din nou cuvântul *lasciv* – se putea judeca perfecţiunea unei femei.

Veni la rând un anume Sperone Speroni, scriitor, ca să elogieze gura şi dinţii. Erudiţia acestuia părea mai vastă decât cea a predecesorilor săi, căci vorbi nu numai despre femeile grecoaice şi romane, dar şi despre franţuzoaice al căror obicei, atunci când salutau un bărbat, chiar dacă abia

le fusese prezentat, era să-l sărute pe gură, obicei interzis de multă vreme la Veneţia, de atâta vreme încât nimeni nu-şi mai amintea de când. Susţinea, aşadar, că franţuzoaicele îşi păstraseră castitatea intactă şi că un sărut pe gură, considerat la Veneţia ca o introducere obligatorie în dragoste, nu reprezenta în Franţa decât un salut fără urmări. El asemui gura femeii desăvârşite cu coralul, cu cireşele şi cu rubinele, stabilind o subtilă diferenţă între sărutul unei femei şi cel al unei fete tinere, şi făcu o aluzie la „sărutul savant” al femeilor din Bologna, care pricinui râsul auditorilor şi pe care Radu-Negru nu o înţelese. Îl întrebă din ochi pe Aloisio.

— Întreab-o pe Veronica, te va lămuri mai bine decât mine, zise pictorul zâmbind.

Oratorul următor avea un cult special pentru picioare şi o lăudă pe Eva pictată de un pictor german pe nume Cranach.

— Picioarele ei sunt lungi şi zvelte ca două coloane, un pic prea fine şi slabe pentru gustul nostru, picioare pure şi încântătoare, simbolizând inocenţa de dinainte de păcat. Ele susţin cu graţie aripile strânse şi blonde ale unei porumbiţe care nu şi-a luat încă zborul. Picioarele femeilor veneţiene sunt, dimpotrivă, mai scurte şi mai cărnoase, făcute pentru a sprijini o porumbiţă neagră, plină de păcate şi de dulci făgăduieli. Se poate spune totul despre o femeie doar privindu-i picioarele şi felul în care merge. O iute privire îţi ajunge pentru a şti dacă femeia asta este voluptuoasă sau frigidă, iar stilul mersului ei va fi cu siguranţă cel al dragostei ei. Ridicată sau culcată, picioarele sunt cele care o definesc şi o descoperă, şi este de ajuns să-i priveşti gleznele pentru a şti dinainte dacă este proastă sau violentă, inteligentă sau pasionată, dacă te va face fericit sau dacă vei regreta timpul petrecut cu ea. Picioarele Elenei...

Şi se cufundă într-un lung discurs asupra războiului Troiei.

Ultimul care luă cuvântul, un bărbat matur, apropiindu-se de bătrâneţe, un anume Ippolito Cornaro, începu prin a susţine că singurul lucru care marca deosebirea între bărbat şi femeie era porumbiţa, blondă sau brună, de care Speroni vorbise cu atâta discreţie, şi că, în materie de dragoste şi de perfecţiune, nu se putea neglija esenţialul. Cuvântul *lasciv* reveni de mai multe ori pe buzele sale.

Reaminti invitaţilor de smochina pe care o zugrăvise Rafael pe zidurile unei vile din Roma şi compară forma şi dulceaţa acestui fruct cu subiectul discursului său.

Radu-Negru asculta scârbit şi totodată îmbătat. Cuvintele lui Ippolito îl ameţeau, în ciuda eforturilor pe care le făcea pentru a nu-l mai auzi. Oamenii din pădure nu vorbeau niciodată de aceste lucruri. Dragostea, pentru ei, era o clipă fugară de fericire şi de uitare, o datorie de asemenea, între o bătălie şi o nouă grijă. Cât de complicată şi de subtilă putea fi viaţa în aceste oraşe din Apus în care lungi răgazuri îi făceau pe oameni sensibili la amănunte ce îşi pierdeau orice importanţă în ţara sa! Picioarele deveneau aici coloane, sexul o porumbiţă sau o smochină, ochii şi dinţii pietre preţioase.

Totul se transforma în poezie acolo unde timpul trecea ca o adiere uşoară, prielnică celor mai neaşteptate efuziuni. Flori creşteau liber sub suava curgere. În pădure timpul trecea ca o vijelie. Bărbaţi şi femei se ascundeau, pentru a trăi, în ei înşişi, şi dragostea urma acest ritm de vijelie care deflora corolele. Foarte rar, câte un suflet rănit înălţa ochii spre cer pentru a slobozi un ţipăt de deznădejde, multă vreme înăbuşit, sau pentru a se întreba, ca Maria-Domna în noaptea aceea de iarnă: „De ce ne-am născut? De ce ne-am născut aici?”

Aloisio îi făcu semn cu cotul.

— E rândul tău să vorbeşti, Măria ta.

Privirile tuturor se aţintiseră asupra lui. Vorbi fără greutate, cerându-şi iertare pentru italiana stâlcită care-i deforma gândul.

— Am puţine lucruri să vă spun, căci dragostea, la noi, se face fără comentarii şi nu avem niciodată vreme să ne închipuim cum ar fi femeia desăvârşită. Cred, oricum, că o femeie este desăvârşită dincolo de părul ei, de gura ei sau de picioarele ei. Căci nu putem despărţi nici trupul de sufletul ei, nici diferitele părţi ale trupului ei în fragmente izolate. Este desăvârşită, cred, ca femeie şi se spune pe la noi că ea este frumoasă atunci când totul e frumos în ea, privirea şi braţele ei, pieptul şi mijlocul ei. Nu aş putea iubi o gură sau un picior, sau umbra doar a unei porumbiţe. Şi dacă aş gândi ca un veneţian, adică aşa cum gândeşte un om subtil şi totodată profund, aş spune că femeia desăvârşită este astfel din creştet până în tălpi, întreagă, pradă lipsită de cusururi a privirilor mele, ca şi a patimii mele. Tot astfel, aş putea susţine că lumea este frumoasă şi desăvârşită nu izolată în imaginea unei flori, a unui copac sau a unui munte, ci în întregul ei, la fel ca o femeie goală, statuie de marmură sau carne, făcută pentru a fi admirată şi posedată, de la aurul părului ei până la înfăţişarea de marmură fină a gleznelor sale.

M-am exprimat stângaci poate, şi îmi cer iertare, însă este tot ce aveam de spus.

Aplauzele izbucniră de peste tot. Giovanni Veniero se ridică pentru a-l felicita pe Radu-Negru în numele tuturor şi pentru a aşeza pe capul său o cunună de lauri artificiali, ale căror frunze aurite, aspre şi metalice, îi strângeau fruntea. Mulţumi înclinându-se. Aloisio zâmbea, încântat de succesul prietenului său.

— N-aş fi vorbit mai bine, spuse el. Ai exprimat punctul meu de vedere şi al tuturor artiştilor din Veneţia. Nu voi uita niciodată cuvintele tale.

Oaspeţii, după ce îi strânseră mâna, îşi reluară locurile.

— Ne-a fost rezervată o surpriză pentru seara aceasta, spuse prezidentul. Obiectul elogiat atât de savant şi de poetic de fiecare dintre oratori se va înfăţişa în curând în faţa noastră, aşa cum a fost proslăvit de fiecare dintre noi. Vă rog să acordaţi cununa de lauri aceluia pe care îl veţi socoti cel mai aproape de perfecţiune.

Bătu din palme, uşa se deschise şi o figură stranie, un soi de fantomă înveşmântată în negru, pătrunse ca o umbră în încăpere. O mască îi acoperea chipul, trupul îi dispărea sub o rochie largă din catifea. Doar părul, blond şi abundent, contrastând, într-o plăcută violenţă, cu negrul măştii şi al veşmântului, flutura liber pe umeri. Era un păr des şi aerian totodată, ale cărui nuanţe se schimbau sub lumina tremurătoare a lumânărilor. Fire de aur luceau printre cosiţe.

Ondulat, proaspăt şi voluptuos ca un clar de lună, acest mister care întruchipa forţa şi blândeţea femeii, care vorbea, în acelaşi timp despre formele ei vizibile şi tainele-i cele mai ascunse, era de o mare frumuseţe. Giacomo Barbaro, cel care vorbise primul făcând elogiul părului, surâdea satisfăcut, sigur de victorie. Invitaţii aplaudară, cuceriţi de farmecul grăitor şi discret. Femeia mascată se înclină foarte adânc, aruncându-şi în faţă coama de păr care se împrăştie pe covor ca un evantai de aur sclipitor. Rămase nemişcată în această poziţie de sfârşit de dans, în timp ce bărbaţii aplaudau, vrăjiţi de acea graţie vie care evoca în fiecare dintre ei amintiri şi aprindea flacăra dorinţei. Femeia se ridică, într-un salt de animal tânăr sigur pe mişcările lui, părul îi căzu din nou pe ceafă şi pe umeri, şi ieşi pe uşa pe care intrase.

O altă siluetă îşi făcu apariţia, înveşmântată în mătase albastră, cu o glugă albastră acoperindu-i părul şi obrazul. Lumina cădea din plin pe

pieptul gol şi pe braţele de o albeaţă de zăpadă proaspăt căzută. De înălţime mijlocie, avea un mers nobil şi sigur, iar sânii îi tremurau uşor după ritmul unduios al paşilor. Era parcă o proră care despica timpul nopţii, făgăduind o călătorie voluptoasă şi nesfârşită către ţărmul fericirii, unde plăcerea se confunda cu uitarea. Se opri înaintea tânărului care făcuse elogiul sânilor. Aplauzele încetară, o tăcere plină de aşteptare năpădi salonul. Tânărul se ridicase, cu ochii scânteietori. Femeia înainta încă. Pieptul ei aproape îl atingea pe acela al bărbatului. El încercă să o cuprindă în braţe, singurul gest pe care i-l inspiră acea tulburătoare prezenţă.

Se feri dintr-un salt, apoi se întoarse din nou lângă el, provocatoare şi poruncitoare. Ce voia de la el? Înălţând braţele, se învârti o dată, puse mâna pe gura bărbatului, şi-o trase înapoi imediat pentru a o pune pe albeaţa pieptului. Tânărul înţelese, se plecă şi sărută cu fervoare cei doi sâni, aducând astfel un omagiu obiectului evlaviei sale. Femeia se înfioră, se întoarse pe jumătate şi fugi în vârtejul albastru al rochiei.

Radu-Negru îşi şterse fruntea. Tortura continua.

O altă femeie intră, căreia nu i se vedeau decât picioarele, lungi şi pline, de o albeaţă trandafirie, a căror arcuire impertinentă era pusă în evidenţă de înaltele *calcagnetti* ale pantofilor. Era îmbrăcată cu o scurtă tunică grecească, albă şi fermecătoare, ce lăsa să se vadă coloanele fără cusur despre care vorbise cu atâta elocinţă unul dintre invitaţi, invocând războiul Troiei, poeţii şi zeii. Corpul îi dispărea sub o glugă, tot albă.

— Asta e tot ce-ţi poate oferi mai de preţ Veneţia în materie de picioare frumoase, îi spuse Aloisio lui Radu-Negru. Merită s-o păstrezi cu gelozie în colţul cel mai afund al memoriei.

Veniră apoi la rând un nas, o gură şi o pereche de ochi negri strălucitori, care defilară încet, oprindu-se în faţa fiecăruia pentru a se lăsa văzuţi şi admiraţi în voie. În sfârşit, apăru şi porumbiţa neagră, pusă în lumină de vălurile albe care o descopereau la fiecare pas, ascunzând-o pe dată sub muselina năvalnică, pentru a o descoperi din nou la mişcarea următoare. Tot restul corpului era interzis privirilor.

Bărbaţii zâmbeau, vrăjiţi, la limita răbdării. Speroni se ridică brusc, apucă o cupă şi o goli dintr-o sorbitură. Femeia lăsă să se audă un hohot de râs părând să conducă lumea ca o formulă magică devenită sonoră şi concentrând în ea secretul tuturor lucrurilor, se învârti pe călcâie şi dispăru.

Se auzi, preţ de o clipă, clinchetul nervos al cupei pe care Speroni o aşeza pe platou.

— Cred că s-a terminat cu chinul nostru, spuse el şi se aşeză, zâmbind jenat.

Veronica Trevisan îşi făcuse apariţia în cadrul întunecat al uşii, goală pe de-a-ntregul. Purta un lanţ fin de aur în jurul unei glezne. Fire de aur şi perle sclipeau în părul ei deznodat care îi cădea pe spate. Schiţă un pas de dans, se învârti încet în mijlocul salonului, atinse în trecere corzile harpei care suspinară sub degetele ei ce nu purtau inele. Un parfum tare şi dulce urca din ea, ca dintr-o floare deschisă, legănată de vânt. Sânii ei erau poate un pic prea delicaţi, şoldurile ei un pic prea arcuite, talia ei un pic prea îngustă, partea de sus a braţelor şi umerii prea plini, picioarele un pic prea scurte şi prea albe, buzele prea senzuale, ea era însă întruchiparea femeii născute pentru dragoste, oferită mai puţin privirilor cât tuturor celorlalte simţuri reunite. Nimic nu putea fi mai frumos decât acel corp întreg, pe care Radu-Negru îl evocase în pasionanta apărare făcută unităţii perfecţiunii, şi care înainta din vremuri străvechi spre a-l conduce pe om pe căi ce se lepădau de raţiune, de principii, de legi, de tot ceea ce omul însuşi gândise şi stabilise în afara nopţii şi a pasiunii. Părea invitaţia la o întoarcere îndărăt, la clipa când prima fiinţă omenească se pierduse pe sine ascultând această vorbă mută. Era de asemenea o invitaţie la viitor, la posibilitatea de a avea totul, de a îmbrăţişa totul, de a înţelege totul şi de a uita totul într-un gest regesc de renunţare care însemna înţelepciunea supremă. Lumina răspândită de acest trup putea fi făcută din însăşi esenţa nopţii. Lanţul subţire de aur voia să spună: „Nu sunt decât o roabă”. Restul trupului ei striga: „Sunt stăpânul tău”.

Se apropie de Radu-Negru, căzu în genunchi şi, înălţându-şi braţele, ridică cununa artificială de lauri şi o aşeză pe propriu-i cap. Bărbaţii aplaudau, isterici, la capătul puterilor. Celelalte femei, purtându-şi încă măştile şi costumele, intrară în grup în încăpere şi luară loc alături de cavalerii lor. Sărbătoarea era pe sfârşite şi începea orgia. Luminile fură stinse. Bezna totală înghiţi strigătele. Apoi, încet-încet, reflexele argintii ale lagunei începură să joace pe plafon.

— Vino, Măria ta.

Îl luă de mână şi îl duse în afara salonului, prin încăperi vag luminate, într-un alcov în care un candelabru lumina un pat larg acoperit cu cearşafuri

roşii, îl făcu să se întindă pe pat, îl acoperi cu greutatea corpului ei gol şi îl sărută pe gură. Cu gesturi înfierbântate, însă abile şi precise, începu să-l dezbrace. Se cufunda încet într-o noapte care îi dizolva voinţa, ca un foc lichid. Buzele femeii îi părăsiră gura şi coborâră pe gâtul, apoi pe pieptul lui. Corpul lui tot deveni prada acelei guri mobile care îl săruta. Deodată strigă, încercând să se elibereze, însă puterile îi erau prea slabe pentru a-i fi cu putinţă să schiţeze alte gesturi decât cele pe care le voia femeia. Spatele i se arcui, apoi cedă încet sub mângâiere. Capul Veronicăi se sprijini din nou pe obrazul lui. Deschise ochii. Flăcările lumânărilor desenau pânze de păianjen prin părul de aur care îi acoperea privirile.

— Te iubesc, murmură ea, în timp ce mâinile ei reluau jocul pe care îl începuse gura.

O înlănţui şi o posedă, stăpân în sfârşit pe acel trup care îl dominase până atunci. Femeia îi murmura la ureche vorbe pe care nu le pricepea, apoi cuvântul cedă locul gâfâielii pătimaşe marcând drumul căderii. Trupul întreg, aşa cum îl ghicise şi cântase, îi dădea dovada existenţei şi perfecţiunii sale. Nu mai era un joc, ci intrarea în viaţă, în cea adevărată.

*

Două zile mai târziu fu primit de doge. Aceasta era vestea cea bună pe care voia să i-o dea Veronica în seara banchetului. După-amiaza fremăta de soare şi de porumbei când intră în palatul ducal, însoţit de către Della Porta. Fură primiţi pe dată. Dogele, un bătrân simpatic şi cumsecade, îi întinse mâna zâmbind şi îi ură bun venit. Nu făcu nicio aluzie la lungile săptămâni care trecuseră şi nu-şi ceru scuze pentru întârzierea pe care le-o impusese. Nici închisoarea din Spalato nu fu amintită. Îl salută pe Della Porta, pe care-l numi „vechiul meu prieten”, şi îi întrebă de sănătate şi despre şederea lor.

Întrevederea se desfăşura fără martori, într-o încăpere luxoasă, însă intimă şi confortabilă, care părea că vrea să pună în relief caracterul privat al vizitei. Radu-Negru îi vorbi despre rezistenţa în pădure, despre speranţa oamenilor săi, despre urgenţa unei intervenţii al cărei scop ar fi fost eliberarea tuturor ţărilor creştine subjugate de către turci. Îi povesti, amănunţit, despre întâlnirea cu armata turcească ce înainta spre nord.

— Este necesară o nouă cruciadă, spuse el în chip de încheiere, pentru a salva nu numai ţara mea, ci întreg Apusul ameninţat de înaintarea

neîncetată a necredincioşilor.

Dogele îl ascultă cu atenţie, însă nu îl privea. Răspunse după o clipă de gândire:

— Vremea cruciadelor a trecut, principe. Şi apoi, după cum ştiţi, cruciadele nu au dat rezultate bune. Ele au fost cu putinţă atunci când ţările creştine erau unite prin credinţă. Suntem acum mai divizaţi decât oricând şi fiecare se apără cum poate folosind rând pe rând şiretenia şi forţa. Flota noastră ne pune la adăpost de orice surpriză. Veţi arunca dumneavoastră înşivă o privire la Arsenal şi veţi judeca. Însă cum să intervenim în favoarea voastră cu o flotă? Strâmtorile sunt blocate de păgâni, iar ţara voastră nu are flotă. Şi turcii au dat dovezi de buna lor credinţă semnând cu noi un tratat pe care-l respectă cu străşnicie. Ei nu mai constituie o primejdie pentru noi. Forţa lor de lovire este acum micşorată de chiar imensitatea cuceririlor lor. În anii ce vor veni, se vor şubrezi între limitele prea întinse ale imperiului lor. Dacă vor face nebunia de a ne ataca, vom răspunde. La ce bun să grăbim sau să provocăm acest atac? Cu cât trece timpul, cu atât devin mai slabi, iar timpul este duşmanul lor cel mai mare.

— Acest timp de vlăguire poate dura secole, răspunse Radu-Negru. Popoarele noastre vor pieri sub blestemul acestei speranţe pe care Alteţa Voastră Serenissimă a formulat-o atât de bine, dar care nu este speranţa noastră. Iar dacă ei vor ataca astăzi şi nu mâine, popoarele divizate ale lumii apusene vor fi înfrânte şi înghiţite unul după altul, iar agonia imperiului turcesc se va produce probabil după moartea noastră a tuturor, într-o vreme viitoare în care întreaga lume va fi turcească. În afară de o cruciadă, nu există pentru noi nădejde. Tatăl meu obişnuia să spună că poporul nostru este chemat să îndeplinească o misiune şi că, într-o nouă perspectivă a lumii şi a istoriei, el va salva neamul omenesc. Dacă norocul acesta se află tăinuit în pădurile noastre, de ce să le îngăduim turcilor să-l distrugă? Nu este vorba doar de existenţa noastră, de viitorul nostru, ci de al tuturor popoarelor.

— Nu neg ceea ce spuneţi, Alteţă. Aveţi fără îndoială dreptate, iar augustul dumneavoastră părinte, care a fost unul din marii principi ai creştinătăţii, ştia cu siguranţă ce spunea. Dar cum să transformăm argumentele dumneavoastră în forţe operante? Cum să declarăm război turcilor sau, pur şi simplu, cum să facem ca să vă ajutăm să îl duceţi voi înşivă la bun sfârşit? Dacă am avea măcar hotare comune! Şi apoi,

presupunând că aş fi la fel de hotărât ca dumneavoastră să intru imediat în acţiune, cu toate riscurile pe care le implică un asemenea gest, cum să-i conving pe veneţieni să pună mâna pe arme? Aţi văzut Veneţia, aţi putut contempla fericirea colectivă care vă înconjoară, aţi atins cu mâna dumneavoastră farmecul acestei vieţi cucerite după secole de eforturi dure. Cum să renunţăm la aşa ceva? Spuneţi-mi, cum să-i fac pe veneţienii mei să treacă din piaţa San Marco pe câmpul de luptă, din patul iubitelor lor la gropile sălbatice care le vor fi loc de îngropăciune? Tot ce se află dincolo de Veneţia este pentru noi o invitaţie la sălbăticie şi la moarte. Cine i-ar putea convinge pe supuşii mei de contrariul?

Bătrânul părea sfârşit de o conversaţie ce îl scotea de pe făgaşul frazelor zilnice şi îl silea să se aventureze pe un teren pe care ar fi preferat să nu-l abordeze niciodată. Ochii i se închiseră ca sub efectul unei lumini prea puternice şi păru că aţipeşte vreme de câteva clipe. Înălţă brusc capul şi îşi continuă vorba pe un ton mai slab:

— Nu vă descurajaţi, Alteţă. Am avut prea multă stimă pentru augustul dumneavoastră părinte şi apreciez prea mult lupta în care se află angajat poporul dumneavoastră, pentru a nu încerca măcar să vă dau oarecare speranţă. Aveţi bunătatea să primiţi să mai rămâneţi încă o lună printre noi. Peste câteva săptămâni, vă voi da un răspuns definitiv. Voi tatona pentru dumneavoastră terenul la Roma, la Madrid, la Paris chiar, la Viena şi la Londra. Voi scrie ambasadorilor noştri. Lucrurile se schimbă repede în politică. Se poate să nu fie inutilă călătoria dumneavoastră. Trebuie însă să aveţi răbdare.

— Voi aştepta, Alteţă Serenissimă. Dispun de o lună întreagă. După care, dacă răspunsul dumneavoastră este prea puţin încurajator, mă voi întoarce singur şi vom continua să ne batem, fără ajutorul celor care ar trebui să ne ajute. Îi mulţumesc Alteţei Voastre pentru bunătatea şi ospitalitatea sa, atât de generoasă, pe care a binevoit să mi-o acorde...

Bătrânul doge înclină capul, încuviinţând după fiecare din frazele interlocutorului său, închizând ochii, deschizându-i din nou pentru a relua pe dată firul acelei pantomime ce părea sortită să nu se mai isprăvească. Apoi capul nu se mai mişcă şi ochii nu se mai deschiseră. Un firişor de salivă i se scurgea pe la colţul stâng al buzelor. Aţipise de-a binelea. În liniştea adâncă ce domnea în încăpere se auzea sforăitu-i uşor. Radu-Negru

privi la Della Porta, fără să scoată o vorbă. Medicul îl privi şi el cu deznădejde.

Ce plăcut era să lupţi pentru cauze pierdute! Făcuse tot ce îi stătuse în puteri. Nimeni n-ar fi putut apăra o cauză cu mai multă căldură. Nicio remuşcare nu-i chinuia sufletul. La ce bun să se mai întoarcă, la sfârşitul acestei luni făgăduite de doge, dacă Mihai era oricum gata să continue lupta mai bine decât el? Veronica apăruse în viaţa lui şi era pe cale să schimbe totul în el. Memoria ceda în faţa nopţii adânci şi liniştite care îl aştepta. Amintirile îi păreau de-acum înainte zadarnice şi pe moarte, şi nimic pe lume nu făcea, nici măcar un imperiu sau o victorie, cât trupul unei femei în stare să te iniţieze în înţelepciunea supremă, cea a uitării.

Un clopot bătu ora în turn, dogele tresări, gura lui dădu drumul unui horcăit adânc, ochii îngreunaţi clipiră, se deschiseră, făcu un efort remarcabil ca să-i recunoască pe cei doi bărbaţi aflaţi dinaintea lui şi ca să-şi ordoneze oarecum amintirile cele mai recente. Sfârşi prin a spune:

— Aveţi răbdare şi totul se va aranja. Veneţia este tânără şi puternică, iar noi am surghiunit de-aici deznădejdea.

Şi râse, satisfăcut de el însuşi şi de oamenii săi. Radu-Negru îşi aminti de teama pe care Aloisio Loredano ştia să o zugrăvească în străfundul ochilor modelelor sale. Această teamă trăia în clipa aceea în privirea ostenită a dogelui, mai puternică şi mai grăitoare decât surâsul. Ar fi vrut să-i vorbească de ea, dar se feri, căci totul fusese deja spus şi nimic prin i-ar fi putut schimba soarta.

Cei doi vizitatori se ridicară. Un secretar pătrunse în încăpere. Audienţa luase sfârşit.

Secretarul îi însoţi până la ieşire, unde îi întinse lui Radu-Negru un permis care îi îngăduia intrarea liberă la Arsenal. Totul fusese bine calculat şi bine hotărât dinainte. Drumul părea liber şi limpede în faţa lui. Ieşind în piaţă, respiră cu bucurie aerul parfumat al mării, pe care porumbeii păreau că-l cântăresc din aripi. Della Porta îl privi, surprins.

*

Călugărul striga tot mai tare. Cu mânecile, care loveau aerul în jurul capului său ca nişte păsări funeste, marca frazele dezordonate ce îi îndepărtau pe credincioşi. Biserica era aproape goală, femei îngenuncheate

se rugau în faţa altarelor laterale, fără să se sinchisească de acea voce bărbătească şi profundă stârnind sumbre ecouri pe sub bolţi. Totul era rău în această lume pe care Satana pusese stăpânire. Atât principii, cât şi cei umili dispreţuiau învăţătura lui Hristos, iar sfârşitul lumii era aproape. Cerul, la sfârşitul acestei luni, avea să se întunece, planete purtătoare de boli îngrozitoare aveau să se zdrobească de pământ, faţa soarelui va deveni neagră precum ciuma, pădurile vor lua foc sub o ploaie de meteoriţi în flăcări, mările vor seca sub suflarea unui vânt de foc, trimis de duhul deşerturilor, iar speţa umană va pieri fără să lase urme pe cărările universului. Iadul se pregătea s-o înghită şi puţini vor fi muritorii care vor merge în rai, căci răul cucerise toate sufletele ca o cangrenă fără leac. Ceea ce încă mai putea să domolească mânia lui Dumnezeu era penitenţa. „Părăsiţi-vă casele, renunţaţi la averile voastre, adunaţi-vă în jurul mănăstirilor şi rugaţi-vă. Vor fi salvaţi doar cei ce încă îşi amintesc calea rugăciunii. Căci toate celelalte căi vor duce în iad.”

Nişte ştrengari pufneau în râs dându-şi coate. Femeile intrau şi ieşeau ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Profeţii nenorocirii, evident, nu aveau nicio căutare la Veneţia. Nici Radu-Negru nu credea în aceste vorbe. Sfârşitul lumii, o ştia el bine, nu era chiar atât de aproape, lumea încă nu atinsese limita suferinţei şi a abjecţiei. Un sfârşit al lumii era întotdeauna cu putinţă pentru cei ce trăiau în afara lumii civilizate, la hotarele deznădejdii, în Carpaţi, în Balcani, acolo unde turcii făceau ca popoarele mici să simtă fiorii unei judecăţi de apoi parţiale şi confuze. Pentru toţi ceilalţi, iluzia avea să dureze până la sfârşitul veacurilor, căci sorţii păcatului erau la fel de nesfârşiţi ca însăşi viaţa.

Dacă Veneţia ar cădea sub turci sau ar dispărea într-o zi în valurile mării, alte Veneţii i-ar lua locul, pentru ca păcatul să se coacă în pace şi să corupă până în măduva oaselor trupurile muritorilor. Doar atunci când putregaiul va fi devenit atotputernic, trâmbiţele de apoi vor izbucni pe pământ şi, atunci, va fi sfârşitul.

Radu-Negru nu mai ştia dacă aceste gânduri îi veneau de la sine, sau dacă i le insuflase acel călugăr cu câteva clipe mai înainte. Căci bătrânul acela, înconjurat de nimbul mobil şi monstruos al mânecilor, se contrazicea în fiece clipă. Era tot atât de nestatornic, de surprinzător şi de ilogic ca şi adevărul al cărui chip este multiplu, sau pare multiplu şi absurd ochilor noştri ce se supun raţiunii. Se văzu preţ de o clipă sub trăsăturile

călugărului, predicând un adevăr pe care nimeni nu îl înţelegea sub bolţile indiferente, anunţând un sfârşit de care nimeni nu se temea.

Această asemănare îi displăcu, încetă să-l mai privească pe călugăr, încercând să se gândească la altceva. Era însă de ajuns să audă această voce pentru ca asemănarea să fie perfectă. Clătină din cap, îşi acoperi urechile, chemă în ajutor imagini din trecut, însă toate aceste decoruri inventate sau trăitele umpleau pe dată de gesturile largi ale călugărului care era el însuşi, invocând o dreptate despre care nimeni nu voia să ştie nimic.

Furia predicatorului continua ca o furtună în biserica goală, când bătaia orologiului îi aminti cât era ceasul. Ieşi repede, beat de ameninţări şi de reproşuri. După-amiaza de primăvară era înăbuşitoare, aerul parcă era o piatră transparentă, a cărui densitate împiedica zborul porumbeilor. Se îndreptă spre debarcader, unde gondola Veronicăi îl aştepta deja. Albeaţa palatului dogilor îi răni ochii. Dând la o parte cu mâna perdeaua roşie, îi descoperi chipul alb şi radios, scăldat în graţia zâmbetului. Se prăbuşi pe perne, alături de ea, istovit de căldura înăbuşitoare, în timp ce mâna rece a femeii îi răcorea fruntea jilavă. Gondola aluneca oscilând uşor pe o mare nemişcată, lăsând în urmă o dâră şerpuitoare.

— Dacă vei pleca într-o zi, mă vei lua cu tine.

— Nu voi pleca, spuse el.

— Vei pleca.

Deschise ochii sub şocul acestui cuvânt. Era mai frumoasă ca niciodată. O ciudată tristeţe îi îneca pupilele în umbră şi dorinţă. Cum să surprindă el ce se petrecea dincolo de această privire care ştia să exprime iubirea? Era un obicei, sau o expresie sinceră, inspirată de o iubire sinceră, de iubirea pentru el? Nu exista răspuns la aceste întrebări, ştia bine, la ce bun să şi le pună? Vremea lor trecuse definitiv. Nu va mai pleca. Locul lui era aici, în inima păcatului, de mult timp pregătit de blestemul Bătrânului.

— Vei pleca, repetă ea şi buzele ei îl împiedicară să mintă sau să rostească adevărul.

Ajunseră la Torcello la sfârşitul amiezii, sub un cer de plumb topit.

— *Signora*, spuse gondolierul, o să avem furtună înainte de căderea nopţii.

— Nu vom întârzia.

Străzile orăşelului păreau pustii. Traversară piaţa unde cele două biserici, Catedrala şi Santa Fosca, îşi ţineau de urât de veacuri, merseră de-a

lungul unei grădini în care un bătrân uda salate şi straturi de mărar, o luară pe o străduţă printre căsuţe joase, verzui de umezeală şi mucegai, şi se opriră în faţa unei porţi din lemn în care Veronica bătu cu ciocănaşul de fier legat de poartă. Înţeleptul în persoană veni să le deschidă, zâmbindu-le în barba cenuşie şi stufoasă. Ochii lui mici şi vioi îl cercetau pe Radu-Negru cu un respect amestecat cu ironie. Urcară treptele de piatră ale unei scări în spirală, care îi duse într-o încăpere joasă şi boltită, cu unica fereastră dând deasupra lagunei. Duhoarea de pisică şi de sulf făceau ca aerul să fie de nerespirat.

— Veniţi din Orient, principe, spuse înţeleptul, acolo unde s-a născut înţelepciunea. Daţi-mi mâna stângă. Vedeţi? V-aţi născut sub semnul Soarelui, însă şi Venus şi Marte au vegheat la naşterea dumneavoastră. Viaţa vă va fi destul de lungă, însă o moarte violentă îi va pune capăt. Şovăi câteva clipe, vizibil tulburat... O viaţă lungă, da, şi o moarte eroică. Înainte de a muri, veţi cunoaşte dragostea şi adevărul, ceea ce se întâmplă cu puţini muritori. Aveţi o mână inteligentă şi clară, o mână princiară. Şi apoi, priviţi această stea, pe muntele lui Jupiter. Ea îşi va ţine făgăduiala de glorie, vă va salva poate de moartea cea violentă, dacă veţi şti să vă schimbaţi drumul în clipa aleasă de soartă. Gândiţi-vă, gândiţi-vă bine la ceea ce v-am spus. Părăsiţi-l pe Marte, lăsaţi-vă condus de ceea ce Venus şi Mercur v-au dăruit în înţelepciune şi prudenţă. Lumea se îndreaptă spre o lungă perioadă de pace, semnele stelelor sunt grăitoare, uitaţi de învăţăturile lui Marte şi pregătiţi-vă pentru o lungă viaţă de fericire. Fiţi prudent cu întoarcerile îndărăt. Ele sunt întotdeauna primejdioase pentru oameni ca dumneavoastră.

— Ce vrea să însemne oameni ca mine?

— Fanaticii liniştiţi şi tăcuţi. Cunoaşteţi acest vers din Machiavelli? *Io ardo e l'arsion non par di fuori* – Ard, iar flacăra nu se vede din afară. Îndoielile dumneavoastră nu sunt decât o aparenţă. Urmăriţi un ţel înscris încă de la naştere în străfundul conştiinţei dumneavoastră, un ţel pe care nu întotdeauna îl înţelegeţi limpede, dar care vă domină în întregime. Sunteţi stăpânul tainic al destinului dumneavoastră. Preferaţi-i meditaţia, acţiunii, şi veţi evita moartea violentă şi nefericirea aproapelui. Şi să nu dispreţuiţi niciodată ajutorul femeilor. Dragostea vă este marele aliat. Ea vă domină viaţa.

Veronica îi surâdea, dar, aşezat brusc în faţa destinului său, Radu-Negru se gândea la Maria-Domna. Înţeleptul îi dezvăluia puţine lucruri şi îl arunca din nou într-o cumpănă. Ce trebuia să aleagă, meditaţia şi moartea în patul său, sau violenţa, adică primejdioasa întoarcere îndărăt? Nu aflase nimic, însă întrevederea abia începuse. În fond, altceva venise el să caute acolo.

— Aparţineţi unui spaţiu ales, unde s-a născut adevărata înţelepciune, unde continuă lumina, în pofida tenebrelor pe care Roma le-a zvârlit peste lume. Binele şi răul se înfruntă încă în cer şi pe pământ, nu uitaţi asta niciodată, iar doctrina lui Manes a strălucit cu o nouă lumină lângă locul unde v-aţi născut, şi de acolo s-a răspândit din nou spre Apus. Catharii au fost vecinii voştri, iar Roma i-a ars de vii. Însă sub o formă sau alta ei continuă să se lupte cu Roma. Locul dumneavoastră este alături de ei. Turcii îi lasă să trăiască în pace pe cei pe care Roma i-a condamnat să fie arşi pe rug.

Vocea lui slăbi sub privirea neliniştită a lui Radu-Negru.

— Nu vă găsiţi aici ca să ascultaţi un profet. Nu sunt decât un biet bătrân, sortit căutării adevărului. Numele meu este Fiorentino di Concoresso. Asta vă spune ceva? Nu? Vă voi lămuri mai târziu, atunci când vorbele mele vor fi încolţit în dumneavoastră. Sunteţi de acord cu ceea ce v-am spus?

— Nu. Catharilor dumitale le prefer tăişul cinstit al violenţei mele.

— Nu vă jucaţi cu stelele, principe.

— Puţin îmi pasă de stele. Sunt prea departe de noi. Într-o bună zi, la sfârşitul învăţăturii care duce lumea spre lumină, ele vor fi transformate în lanuri de grâu supuse muritorilor. Omul va fi atunci stăpânul a tot ce îl înconjoară, iar stelele vor sfârşi prin a-i da ascultare. Omul va fi cel care le va hotărî soarta. Nu credeţi în Dumnezeu, maestre Fiorentino?

— În care din cei doi, în cel al binelui sau în cel al răului?

— Nu există decât un singur Dumnezeu.

Bătrânul se ridică fără a răspunde. Se îndreptă înspre colţul cel mai întunecos al încăperii. O flacără mare ţâşni din întuneric, Veronica lăsă să-i scape un ţipăt de spaimă, un cuptor de alchimist apăru în lumină. Eprubete, un alambic, retorte străluciră prin toate ungherele.

— Apropiaţi-vă, spuse înţeleptul.

Se sculară în picioare şi veniră lângă foc. Plumb topit fierbea într-un vas mic negru.

— Nu respiraţi aburii aceştia, sunt vătămători. Priviţi! Materia opacă şi proastă se preface în lichid, în lumină apoi, în lumină adevărată însorită. Uitaţi-vă bine!

Fiorentino di Concoresso lăsă să se scurgă plumbul într-un recipient şi încetul cu încetul, pe măsură ce masa otrăvită dispărea, solzi aurii sticleau în fundul vasului. Apoi aurul singur, masiv şi tiranic, le luă ochii cu primejdioasa lui lumină umană.

— Vedeţi? Asta este ceea ce se petrece cu noi înşine, dacă ştim să ne lăsăm modelaţi de flacără. Trupul este de plumb. El este supus zeului Ahriman. Faceţi-l să ardă sub focul spiritului şi Ormuzd îşi va arăta chipul. Aurul este întruchiparea binelui veşnic pe care îl ascundem în noi.

— Prefaci adesea plumbul în aur?

— Ori de câte ori doresc.

— Poţi deveni stăpânul absolut al acestei lumi.

— Nu prea mă interesează, principe.

— Ce te interesează?

— Viaţa veşnică.

— Toţi îi suntem sortiţi, într-un fel sau altul.

— Nu pe lumea asta. Ce vârstă îmi daţi?

— Vreo şaizeci?

Maestrul Fiorentino zâmbi cu superioritate.

— Am împlinit două sute cincisprezece ani, pe 12 a lunii trecute.

Radu-Negru îl privi, pe jumătate surprins, pe jumătate speriat.

— Ai descoperit secretul?

— Nu, n-am făcut altceva decât să-l învăţ.

— Îl păstrezi doar pentru dumneata?

— Sunt dispus să-l transmit.

— În ce condiţii?

— Vom mai vorbi de asta, principe. Avem tot timpul.

— Se apropie furtuna, spuse Veronica. Trebuie să ne înapoiem în seara asta la Veneţia.

Fiorentino nici măcar nu o privi.

Se îndepărtă de ei, aprinse focul sub o retortă al cărei conţinut începu pe dată să fiarbă cu zgomot, împrăştiind în cameră aburi trandafirii care

miroseau frumos. Magul închise fereastra, încăperea nu era luminată decât de cele două flăcări, cea care ardea în cuptor şi cealaltă dănţuind, minusculă, sub retorta ce clocotea. Fiorentino vărsă înăuntru conţinutul a două fiole, unu verde, alta albă. Retorta se potoli şi reîncepu imediat să fiarbă. Mirosul plăcut se împrăştiase. În sfârşit, turnă conţinutul, cu gesturi precise, într-un pahar înalt de Murano în culori schimbătoare, pe care îl puse la răcit în apă. Aburii dispărură treptat, dar încăperea rămăsese impregnată. Lui Radu-Negru îi veni să zâmbească. Asta venise el să caute, filtrul vieţii veşnice? Şi dacă îl bea şi dacă licoarea era cu adevărat filtrul aşteptat, atunci ce moarte violentă îl mai putea ameninţa? Prezicerea magului şi băutura lui miraculoasă erau, evident, contradictorii. Era trist că trebuia s-o recunoască, dar bătrânul ăsta...

— Beţi, principe, spuse Fiorentino, întinzându-i paharul. Acesta nu e decât primul, cel al iniţierii. Veţi reveni în fiecare vineri şi, trei luni la rând, veţi bea acest amestec. El vă va face nemuritor.

— M-aş mulţumi cu cei două sute de ani ai dumitale. Care îţi este preţul?

— Am să vi-l spun într-o zi.

— Sunt în stare să aştept mult, foarte mult, pentru a verifica efectul filtrului dumitale.

— Şi eu, principe.

Radu-Negru apropie încetişor paharul, cald încă, de buze. Cu un gest furios, Veronica îl lovi peste mână, o parte din lichid îi stropi tunica, pe când paharul se sfărâma pe dalele de piatră în mii de cioburi.

— Ce-ai făcut, nefericito? Vraciul pălise. Nu se clinti, ochii însă îi scânteiară, brusc cuprinşi de ură şi ameninţare.

— Scoate imediat tunica!

Veronica îl ajută să se descotorosească de ea. Pete verzi apăruseră, lăţindu-se, în timp ce ţesătura, roasă de violenţa otrăvii, se dizolva rapid, degajând un miros de cânepă putredă şi acizi necunoscuţi.

Magul Fiorentino se năpusti spre uşa pe care o deschise strigând: „*Salite ragazzi!*”

Nişte paşi răsunară pe scară şi trei bărbaţi înarmaţi năvăliră în încăpere.

Radu-Negru scoase sabia din teacă. Se găsise adesea în faţa unor duşmani mai periculoşi decât aceşti bieţi mercenari de periferie. Sabia celui care-l atacase primul zbură ca fulgerul şi căzu în partea cealaltă a încăperii,

spărgând cu zgomot un şir de retorte. Dezgustat, îşi înfipse sabia în pântecele adversarului său, care se prăbuşi urlând. Ceilalţi doi se năpustiră asupra lui ca un singur om. Scundul, cel mai iute în mişcări, sări peste o masă şi veni în spatele lui. Era prins între două săbii. Veronica ţipă. Magul ţipă şi el, dar dând porunci. Voia să conducă lupta, neluând parte la ea, ca generalul învins care îşi ia revanşa. Ridicând sus braţul drept, messer Fiorentino dădu semnalul:

— Un, doi, trei. Tăbărâţi pe el!

Dintr-un salt rapid îndărăt, după ce simulase nemişcarea inspirată de surpriză şi teamă, Radu-Negru se feri la ţanc de cele două săbii ce trebuiau să-i străpungă în acelaşi timp pieptul şi spatele, şi care se înfipseră fiecare în pieptul celuilalt. Cei doi spadasini se prăbuşiră, târâţi spre moarte de acelaşi elan care îi aruncase, în aceeaşi clipă, asupra principelui străin. Ar fi putut fi luaţi drept victime, nu ale politicii, ale magiei negre.

Radu-Negru se apropie de mag, cu sabia ridicată. Lui Fiorentino di Concoresso îi pierise graiul. Privea, hipnotizat, reflexele schimbătoare ale focului pe lama sclipitoare. Picături mari de sudoare îi broboneau fruntea, o frunte înaltă, şireată, care te ducea cu gândul la un scut mare şi nefolositor. Principele schiţă gestul călăului, neatingând totuşi gâtul victimei, care se prăbuşi, fulgerată de ameninţare.

— Vino repede, spuse Veronica. Trebuie să ne înapoiem la Veneţia cu orice preţ. Nu suntem în siguranţă. Iartă-mă. M-am purtat ca o proastă. Ar fi trebuit să prevăd.

Apucară pe prima stradă care se deschidea în faţa lor şi o luară la fugă, cu speranţa că îl vor regăsi cât mai repede pe gondolier. Ajungând însă curând în dreptul unui debarcader, săriră într-o barcă. Radu-Negru puse mâna pe vâsle şi se îndepărtară în noapte. Ploaia nu întârzie să cadă biciuindu-le obrajii, vântul se potolise brusc, se aflau în necunoscut, fără nicio şansă de a-şi regăsi drumul. Radu-Negru înălţă ochii spre cer şi strigă: „Te urăsc, ploaie! Te urăsc, vântule! Cerule!...” Femeia se aruncă asupra lui, încercuindu-i genunchii cu braţele ude.

— Nu huli, nu huli! Ploaia este bună, vântul este milostiv. Ia seama la ce spui.

Tremura de frig şi de teamă, dar nu îşi descleşta braţele.

— Te urăsc, ploaie, strigă el din răsputeri. Te urăsc, vântule! Nu puteţi nimic împotriva mea, căci eu nu exist pentru voi. Sunt mai puţin puternic

decât voi, dar vă cunosc. Blestem indiferenţa voastră, ca şi pe cea a stelelor, târfele astea! Şi tot ce există şi-mi face rău fără s-o ştie!

Femeia plângea, încleştându-i genunchii, însă nu vorbea. Lăsă vâslele şi o luă în braţe, ca s-o încălzească. Curenţii împingeau barca spre larg. Îi căută gura şi o sărută. Apoi o întinse pe fundul bărcii, într-o băltoacă de apă care mirosea a peşte şi a smoală, şi o posedă cu o plăcere nemaiîncercată niciodată până atunci. Era caldă şi mobilă, văpaia miezului ei îl încinse ca un foc, îi ţinea gura sub o sărutare ce nu se mai sfârşea, impregnată cu lacrimi şi gemete. Ploaia cădea pe spatele lui Radu-Negru, o respingea însă cu acel gest insolent şi omenesc al dragostei care îi despărţea de furtună.

Barca nu se mai mişca, ancorată de o stea. Atinsese un fund de nisip, un ţărm, desigur. Vântul urla peste valuri, iar ploaia de primăvară încetase din nou. Stele clipeau printre norii negri, luminiţe străpungeau noaptea, drept în faţa lor.

— Unde suntem?

— Nu ştiu. Aş vrea să mor. Tu mă sperii, dar niciun bărbat nu mi-a dat atâta fericire.

— Atunci, de ce să mori? Să căutăm un adăpost. Noaptea e lungă.

Săriră în apa care le ajungea până la coapse şi se îndreptară către lumini. Spuma albă ce le învălui gleznele le anunţa norocoasa sosire pe o plajă, cea a unei insule poate, sau cea a uscatului, undeva la nord de Veneţia. Totul era umed, rece şi singuratic, în afară de corpurile lor. O luă pe Veronica de mijloc şi, după câţiva paşi pe nisip, putu să bată la o fereastră care se deschise imediat. Un cap de femeie umbri cadrul ferestrei.

— Cine-i acolo? Tu eşti, Antonio?

— Nu-i Antonio, răspunse Veronica, noi suntem, ca şi cum acest „noi” putea sluji de recomandare. Unde ne aflăm, mătuşă?

— Doamne sfinte, da’ sunteţi uzi leoarcă. Intraţi, intraţi. Antonio trebuie să pice. Intraţi de vă uscaţi. Sunteţi lângă Treporti, dacă asta vă spune ceva. Dar ca să mergeţi până acolo noaptea, Dumnezeule, nu-i chiar aşa aproape.

Dispăru pentru a le deschide uşa.

— Dio mio, signora. Lei e tutta bagnata.

Un miros de supă de peşte umplea încăperea. Focul ardea în vatră sub o cratiţă. Graiul acesta atât de dulce şi de uman, mirosul atât de aţâţător, focul acesta prietenos, femeia care îi primise fără să îi întrebe cine erau, îi

împăcau cu lumea. Era ca şi când Radu-Negru nu îşi părăsise ţara, se simţea liber şi fericit, prelungind o fericire nicicând abandonată. O privi pe Veronica şi izbucni în râs. Veronica îi întoarse nesigură privirea, temându-se de o nouă criză, apoi îi înţelese bucuria şi izbucni şi ea în râs. Le curgeau lacrimi pe obraji. Capcana magică, neghiobiile metafizice ale maestrului Fiorentino, lupta şi fuga păreau dintr-o dată ridicole în faţa acelui foc şi a acelui miros care îi întorceau lumii adevăratul ei chip de pace, de cumpătată continuitate. O strânse la piept pe Veronica şi o sărută. Uşa se deschisese în spatele lor, dar nu se întoarseră. Cineva intrase, fără să vorbească. Radu-Negru auzi vocea femeii care i se adresa noului venit:

— Guarda Antonio, degli sposini. Guarda come si vogliono bene. Dio mio, Dio mio. Şi, după o clipă de gândire: „Guarda e apprendi, stupido”.

*

Era limpede că cineva îi dorea sfârşitul. Nimeni nu îi ceru socoteală pentru moartea celor trei mercenari. Poate nici nu muriseră. Magul îi vindecase poate sau îi înviase cu leacurile lui. Cineva ştia însă ce se petrecuse la Torcello şi aştepta un alt prilej pentru a-l mătura din drumul său. Aloisio era şi el de aceeaşi părere.

— Partidul turcilor?

— Negreşit, Măria ta. Au mirosit ceva în legătură cu întrevederea ta cu dogele. Vor să te împiedice, în orice caz, să te întorci acasă.

— Oare ştiu ei că n-am niciun chef s-o fac?

Pictorul zâmbi, fără să răspundă. Ofiţerul desfăcu permisul de liberă trecere şi îi conduse înăuntru. Aidoma unei văi largi şi neaşteptate pe care o contempli de pe înălţimea unui deal, Arsenalul îşi descoperea misterele înaintea lor. Nave de război, cu sutele, cu pânzele strânse, nemişcate pe apa liniştită, păreau că dorm la adăpostul zidurilor înalte care împrejmuiau acest golf artificial. Era ca o imensă fortăreaţă, opera cea mai îndrăzneaţă şi mai strălucitoare pe care o crease vreodată omul războinic. Frumuseţii şi măreţiei i se adăuga o impresie de forţă şi de graţie amestecate desprinzându-se din acest ansamblu, răspuns viu dat vechilor cuvinte: *Si vis pacem, para bellum.* Cum să te temi de cineva cu o asemenea flotă, pe care treizeci de mii de marinari antrenaţi şi vigilenţi ar duce-o la luptă la primul semnal de alarmă? Veneţia se afla aici, strălucind de geniu şi de curaj, acea

Veneţie care ştiuse să domine mările, să cucerească ţărmurile mării cunoscute şi să adune o bogăţie pe care această flotă o supraveghea doar cu prezenţa ei gigantică şi mişcătoare. Urmând drumul de-a lungul Arsenalului pe creasta zidurilor de centură, ajunseră deasupra şantierelor în care mii de lucrători construiau corăbii noi.

— Aceea, spuse ofiţerul, arătându-le cu mâna silueta neterminată a unui vas cu trei catarge, este o comandă pentru regele Angliei. Celălalt vas, ceva mai departe, este destinat flotei sultanului. Celălalt, flotei papei.

Această flotă ar fi fost de ajuns pentru a zdrobi pe cele ale lumii întregi, pentru a-i doborî pe turci, pentru a traversa în forţă strâmtorile şi a se îndrepta spre marea Neagră, pentru a elibera popoarele creştine şi a le asigura pentru totdeauna pacea şi libertatea. Dogele, dacă ar fi dorit-o, şi-ar fi impus politica sa Europei şi celorlalte continente, ar fi putut, cel puţin, să redea independenţa ţărilor subjugate, nimicindu-i pe necredincioşi, silindu-i să se reîntoarcă în fundul Asiei, acolo unde se născuse înţelepciunea, după cum spunea magul Fiorentino, unul din pionii turcilor la Veneţia. Însă dogele nu mişca. Flota se odihnea liniştită, între ziduri care o puneau la adăpost de surprize şi o izolau de lume, ca pe o comoară ascunsă şi nefolositoare. Zgomote de ciocane urcau din zecile de fierării al căror fum se desena în coloane fine pe cerul impasibil. Pentru ce această linişte? De ce anume asculta această prudenţă primejdioasă care încuraja nedreptatea? Ce cuvinte se puteau folosi pentru a rupe falsa vrajă şi a elibera acele nave de război, menite unei păci ruşinoase? Cuvintele lui Radu-Negru nu îşi atinseseră scopul. Trebuia inventat un nou limbaj al sclavilor, în stare să-i trezească pe oameni, să-i azvârle în justa încleştare eliberatoare. Care ar fi astăzi înfăţişarea Europei dacă turcii ar înceta să mai reprezinte o ameninţare? Radu-Negru ar fi principe la el acasă, domnind peste un popor fericit. Nu ar fi întreprins călătoria la Veneţia, iar Veronica nu i-ar fi fost iubită. Şi mai cu seamă, niciun semn de la Dumnezeu nu ar fi riscat să-i dea dovada falsităţii iluziilor sale. Exista o consolare în această nedreptate năpădind lumea la adăpostul flotei nemişcate care lăsa să se împlinească proiecte ce scăpau raţiunii oamenilor politici şi filozofilor. Flota care se legăna, majestuoasă, în faţa lui, era imaginea acestei neputinţe omeneşti ce făcea posibilă istoria, mult dincolo de victorii şi profeţii, de dezastre şi deznădejdi. Cei mai puternici se istoveau în focul fărădelegii lor, iar această situaţie va dura până când roata timpului va ridica la suprafaţă pe cei slabi

şi pe cei drepţi, pe oprimaţii de astăzi. Poporul său trebuia să aştepte acel moment. Va fi el în stare să aştepte? Era tot ce i se cerea deocamdată.

Vocea ofiţerului se auzi din nou. Continua să-i înşire comenzile executate pentru puterile străine.

— Sunteţi la fel de grijulii când construiţi un vas pentru turci ca atunci când construiţi unul destinat propriei voastre flote? îl întrebă Radu-Negru.

— Evident, Alteţă. Facem comerţ de secole. Nimeni în lume nu este în stare să construiască asemenea vase.

— Cu vasele cumpărate de la voi, cineva ar putea să vă atace şi să vă distrugă într-o bună zi.

— Vom fi prudenţi. Deocamdată nu există nicio flotă în stare să se măsoare cu a noastră.

— Şi turcii? Sunt la porţile voastre.

— Nu vor putea nicicând să treacă de ele. Şi apoi, au semnat un pact de prietenie cu noi, care îi împiedică să ne atace. Pentru noi, important este să construim vase, să le vindem atunci când se înfăţişează un bun cumpărător şi să câştigăm bani, cumpărând, revânzând.

— Există popoare pe care aliatul vostru le împiedică să trăiască.

— Popoarele astea sunt departe. N-au avut noroc, recunosc, însă nu e vina noastră. Noi dormim liniştiţi, ăsta e esenţialul. Veneţia nu-i bunul Dumnezeu.

Coborâră spre fierării, pe o scară lungă în interiorul unui donjon. Treptele de piatră erau admirabil sculptate de mâini de artişti. Masa aceasta de piatră părea o catedrală pe care Mercur o luase în stăpânire după ce alungase duhul lui Marcu Evanghelistul.

*

Lua mesele la Veronica sau la Aloisio şi nu se întorcea decât rareori acasă, ca să doarmă, cu sabia la căpătâi, cu uşa zăvorâtă. Otrava şi tăişul spadelor îl pândeau în oraş, o ştia bine, însă îi era cu neputinţă să părăsească Veneţia. Se gândi să locuiască la Padova, acasă la Della Porta care l-ar fi primit bucuros, sau să petreacă vreo câteva săptămâni la Roma, dar Veronica nu îl putea însoţi nici într-un caz, nici într-altul. Era lesne să moară oriunde şi, dacă voia să trăiască, nu exista decât un singur motiv: să simtă

asupra lui mâna Veronicăi, gura ei, să-i respire trupul, să uite alături de ea trecutul lui lipsit de noimă.

Renunţase să mai facă proiecte. Totul îi era egal, veştile pe care i le făgăduise dogele, problema întoarcerii, cercetarea adevărului care îl determinase să întreprindă această călătorie şi eşuase, atât de penibil, sub minciunile lui Fiorentino, la Torcello. Plătise datoria lui Udina Burbur Mercedarilor, nu datora nimănui nimic, cu excepţia trupului său care îi dezvăluise orizontul nesfârşit al plăcerii. Nu era aceasta suprema filozofie şi unicul adevăr ce se putea verifica? Ofiţerul de la Arsenal avea fără îndoială dreptate. Ai săi, cei din pădure, nu avuseseră noroc şi nimeni nu era de vină pentru asta. Poporul său se afla departe, în amintirea sa ca şi în spaţiu.

Se trezi într-o noapte, speriat de un vis. Se întorsese acasă, ţara se afla încă sub jugul turcilor, anii trecuseră iar oamenii nu îl recunoşteau, pe când se plimba pe străzile liniştite ale capitalei. Biserica era închisă şi turlele ei ameninţau cu ruina. Deasupra palatului domnesc unduia în vânt flamura verde a profetului, nişte ieniceri făceau de gardă în faţa porţii. Oamenii care treceau erau cu toţii bătrâni, trişti, cu ochii rătăciţi în fundul orbitelor, îmbrăcaţi în zdrenţe, cu picioarele înfăşurate în paie galbene legate cu sfoară în jurul gleznelor. În mers, fire de paie se desprindeau şi străzile erau pline de ele, ca şi când o zăpadă galbenă căzuse peste oraş.

Se temea că va fi recunoscut, arestat şi zvârlit în temniţă, sau surghiunit la Istanbul. Ce venise să facă acolo? De ce părăsise Veneţia şi pe Veronica şi se vârâse singur în gura lupului? Cum să facă să plece din nou, să regăsească pacea şi plăcerea? Cum să străbată din nou teritoriul care îl despărţea de lumea liberă? Dogele i-ar fi putut trimite flota. Corăbiile ar fi urcat pe Dunăre, apoi pe Ordessus şi nimeni nu ar fi cutezat să le interzică trecerea, iar el s-ar fi îmbarcat spre Veneţia. Un ienicer îl opri în piaţă. „Tu cine eşti?” Aţintea spre pieptul său iataganul lui cel lung.

Şi se trezise scăldat în sudoare. Veronica dormea alături de el, însă nu o atinse. Se simţea fericit, cu inima bătându-i încă sub groaza coşmarului, era însă atât de plăcut să se regăsească în acest pat, în acest oraş în care turcii nu reprezentau decât o primejdie îndepărtată şi exagerată de frica lui de valah hăituit! Nu auzea în noapte decât clipocitul apei care legăna uşor casele, ca un vast sân matern şi liniştitor. Precum corpul Venerei, gândurile bune se năşteau adesea din mare. Să-şi cumpere duşmanii, să-i transforme în aliaţi, să urmeze exemplul Veneţiei care îşi cumpărase pacea de la turci.

Cu banii pe care îi avea, putea să-i dezarmeze pe toţi agenţii turci din oraş, să-şi plătească luxul de a supravieţui. Ideea i se păru realizabilă şi logică. De vreme ce alesese să nu se întoarcă, de ce să continue pe o cale în mod inutil primejdioasă? Trebuia să se pună în legătură cu cei care se înverşunau împotriva lui, convinşi că el pregătea războiul, cruciada, întoarcerea în chip de erou mântuitor. Asta însemna s-o rupă cu Aloisio şi cu partidul său, şi să caute prietenia celorlalţi.

La lumina zilei, gândul acesta i se păru ruşinos şi irealizabil. Însă nu înceta să-l ispitească. Nu avu curajul să-l împărtăşească Veronicăi şi îşi continuă relaţiile cu pictorul, păstrând în fundul sufletului o impresie tulbure de a-şi fi trădat prietenii şi pe sine însuşi.

Într-o seară, întorcându-se acasă, găsi o scrisoare. „Pleacă din Veneţia. Viaţa îţi este în primejdie”. Nu avea nicio semnătură. Scrisul semăna în mod straniu cu chipul maestrului Fiorentino di Concoresso, dubios şi grăbit, încercând să ascundă, sub linii ample şi sincere, o falsitate dedicată distrugerii speţei umane.

De atunci, primea o scrisoare pe seară, cuprinzând ameninţări tot mai cumplite. Va fi înjunghiat şi azvârlit într-un canal, cu o piatră de gât; va fi otrăvit şi îşi va sfârşi zilele, precum Nessus, în dureri atroce. „Ai auzit vorbindu-se, în ţara dumitale sălbatică şi înapoiată, de otrava familiei Borgia? O să te facem s-o guşti peste câteva zile.” O altă scrisoare spunea: „Pleacă *mâine*!” Ziua de mâine sosi, şi ameninţările se dovediră la fel de mincinoase ca şi cele de dinainte. Era oare o simplă glumă născocită, ca o ultimă şi biată soluţie, de nişte duşmani neputincioşi? Se gândi să meargă din nou la Torcello şi să-i tragă o bătaie bună magului. Însă nu avea vreme de nimic. Trăia datorită iubitei lui într-o nesfârşită beţie în faţa căreia orice alt gând, orice altă strădanie i se păreau zadarnice şi primejdioase, ca o capcană sortită să-i înăbuşe fericirea. Alături de Veronica teama îi dispărea, trecutul cu remuşcările lui, viitorul nesigur dispăreau sub dezmierdările ei. Odată ajuns în stradă, oraşul îl înconjura imediat ca o pădure străină şi ameninţătoare, şi privea ades în urma lui pentru a vedea dacă nu este urmărit. Sentimentul fricii îi fusese necunoscut, nu-l încercase decât în faţa unor primejdii orbitoare şi rapide, pe câmpurile de luptă, sub ameninţarea imediată a unei săbii pe care se pricepuse s-o evite. Se temuse aşa cum te temi de fulgere: câteva clipe doar. Acum teama îl năpădea, îl ţinea în

încleştare ca o durere persistentă, devenită cronică. Veronica era singurul lui antidot şi rămânea lângă ea cât mai mult timp cu putinţă.

Săptămâni se scurseră, fericite şi neliniştitoare. Dogele nu dădea semn de viaţă.

Nici de acasă nimeni nu sosea, nici măcar o veste. Era ca şi cum poporul său ar fi încetat să mai existe, măcinat de fălcile lacome ale imperiului. Şi nimeni în lume nu mişca un deget pentru a răzbuna această moarte sau pentru a-i salva pe supravieţuitori, dacă existau. Istoria continua îndărătul acelei cortine care ascundea sângele vărsat şi înăbuşea strigătele nevinovaţilor, o cortină a cărei prezenţă era acceptată cu o anume uşurare, căci ea îi scutea pe oamenii liberi de sâcâiala remuşcării.

Radu-Negru îi era şi el recunoscător, pentru că tăcerea îl împiedica să-şi amintească. Avea o problemă de rezolvat şi asta îi era de ajuns. Ajunsese chiar să se obişnuiască cu ideea trădării, care îi părea tot mai acceptabilă şi mai inofensivă. Pacea se putea cumpăra ca orice alt lucru, ca una din acele femei ale cărei farmece erau ridicate în slăvi de ghidul lui Erratino.

Venise luna mai, când, într-o seară, Veronica îl luă cu ea la teatru. Aerul răspândea mireasma trandafirilor atârnând pe deasupra zidurilor grădinilor, ca nişte felinare roşii ce luminau oraşul şi cerul.

Luară loc în fundul unei loji în care nimeni nu-i putea vedea, în afară de actori. Se juca *La Commedia degli Zanni*. Actorii purtau măşti, cu excepţia celor doi îndrăgostiţi care apăreau la răstimpuri într-un balcon, unde stăteau nemişcaţi, în extaz, privindu-se în ochi. Cei patru Zanni erau servitorii lui messer Pantalone, un burghez bogat a cărui fiică, Isabella, îndrăgostita din balcon, voia să-l ia de bărbat pe Lelio, iubitul cel nemişcat. Cei patru Zanni îi ocroteau pe cei doi îndrăgostiţi şi voiau să împiedice cu orice preţ pe stăpânul lor să acorde mâna fiicei sale medicului oraşului, un personaj antipatic şi gras, ale cărui leacuri expediau pe lumea cealaltă pe imprudenţii care veneau să-l consulte. Mai era şi un căpitan spaniol, vanitos şi fanfaron, ce suspina şi el pe sub balconul Isabelei. Unul din cei patru Zanni, purtând aceeaşi mască, îi acompania pe complicii săi la lăută, cântând o muzică tristă şi înceată, ca şi cum ar fi vrut să spună că în spatele acelor râsete şi ţopăieli persista, implacabilă, neliniştea omenească, cea pe care ştia să o zugrăvească Aloisio şi care nu avea nume în istorie, căci nimeni nu avea curajul s-o numească. Messer Pantalone, la rândul său, voia

să intre, cu cadouri şi sonete, în graţiile unei curtezane care locuia pe partea cealaltă a străzii.

Cei patru Zanni cântau, dansau, alergau, făceau acrobaţii, îşi furau stăpânul, luptau împotriva căpitanului şi împotriva şiretlicurilor de magie ale medicului şi, datorită lor, dragostea triumfa în cele din urmă. Spectatorii râdeau zgomotos. Fumul lumânărilor umplea sala ca o ceaţă, iar râsul se transforma adesea în tuse.

La sfârşitul spectacolului, messer Pantalone arunca pungi de bani publicului. Cei ce reuşeau să le prindă în gălăgia generală nu găseau în ele decât bileţele în care, în câteva versuri abile, autorul piesei îşi bătea joc de spectatori. O pungă pică în lojă. Radu-Negru o desfăcu şi citi: „Să fii mâine seară în faţă la San Barnaba. Îţi vom comunica veşti ce te privesc îndeaproape. O persoană care crede că te va salva dintr-o primejdie iminentă se va afla acolo.”

— N-ai să te duci, îi spuse Veronica.

— Am să mă duc. E mai bine să-i înfrunt. Poate vom cădea la un acord.

— Şi dacă e o capcană?

— Am să ştiu să mă apăr. Te temi pentru viaţa mea?

— Ştiu ce vor să însemne mesajele astea la Veneţia.

— Ce vor să însemne?

— Două lucruri: o fată castă sau o târfă are de gând să te despartă de mine, oferindu-ţi dragostea ei veşnică sau patul ei trecător; sau nişte oameni, pe care îi poţi ghici, au de gând să te despartă de viaţă. Amândouă perspectivele mă îngrijorează la fel de mult.

— Fata va fi repede dezamăgită. Duşmanii care se pot vedea nu mă sperie. Ceea ce mă necăjeşte cel mai tare este acest mister absurd care mă înconjoară. Sunt deprins să trăiesc *all’aperto,* după cum spuneţi voi pe aici.

— Lasă-te însoţit. Va fi mai prudent.

— Mă voi duce singur.

Seara, înapoindu-se, nu găsi nicio scrisoare acasă.

Se duse singur la San Barnaba, în seara următoare. Un omuleţ, mai curând bătrân, îl aştepta la uşa bisericii. Intră în vorbă cu el fără şovăire, ca şi cum l-ar fi cunoscut, şi îl salută ceremonios, după obiceiul nobililor. Era sărăcăcios îmbrăcat, însă îţi dădeai pe dată seama că aparţinea aristocraţiei şi că sărăcia nu era decât un accident fără legătură cu manierele sale.

— Vreţi să mă însoţiţi până la mine acasă, Alteţă?

— Prefer să te ascult aici. Dumneata eşti autorul acelor scrisori?

— Al unei singure scrisori, Alteţă. Cea pe care aţi primit-o ieri seară.

— Dumneata eşti messer Pantalone?

— Nu sunt un saltimbanc, Alteţă. Am fost bogat şi am pierdut totul în tinereţe. Locuiesc în casa asta, la San Barnaba, pe care dogele a pus să fie construită pentru a oferi un adăpost nobililor scăpătaţi.

— Ce vrei de la mine?

— Sunt un prieten al prietenilor dumneavoastră. Şi al duşmanilor dumneavoastră.

— Cum de ştii care îmi sunt duşmanii?

— Alteţa Voastră a lăsat urme de sânge într-o casă din Torcello.

— Am fost constrâns să mă apăr.

— Îi cunosc pe cei ce le-au plătit pe victimele dumneavoastră.

— Pe aceia îi numeşti duşmanii mei?

— Da, Alteţă.

Radu-Negru încercă, continuând să vorbească, să ajungă în mijlocul pieţii. Bătrânelul îşi dădu seama de manevra lui.

— Nu vă temeţi de nimic. Nu vă vor ataca. Nu vă vor ata.. niciodată pe stradă. Este unul din lucrurile pe care voiam să vi le spun. După Torcello, ei ştiu la ce să se aştepte.

Avea nişte ochi cenuşii, trişti, încărcaţi de amintirile mizeriei şi ale vechilor umilinţe, care nu insuflau dezgust, ci o anumită încredere amestecată cu milă. Numai fraza măgulitoare pe care o rostise era neliniştitoare. *Ei* voiau fără îndoială să-l surprindă dezarmat şi să-l ucidă, tocmai, pe o stradă.

— Doar pentru a-mi spune acest, lucru, m-ai chemat în seara asta?

— Nu e decât unul din lucrurile pe care voiam să vi le comunic, repetă bătrânul.

— Al cui trimis eşti?

— Al nimănui. Alteţă. Am relaţiile mele cam peste tot şi vreau să vă fac un serviciu. Contra unei recompense bune, se înţelege. Mizeria mă obligă la aceasta. Nu ţin partea nimănui. Informaţia mea face cincizeci de scuzi.

— De acord. Vorbeşte.

La rândul lui, bătrânelul privi în jur. Era noapte, dar parfumul trandafirilor devenise mai pătrunzător. Acoperea chiar mirosul mării, ca şi

cum oraşul ar fi încetat dintr-o dată să mai aparţină lagunei şi s-ar fi dăruit vânturilor care îl purtau spre cer pe aripi nevăzute. Trandafirii rupeau Veneţia de originile ei. Era absurd să se teamă, în această nouă dimensiune care purifica pasiunile şi mirosea a îngeri.

— Simplul fapt de a vă fi scris acel bilet şi de a mă găsi alături de dumneavoastră îmi pune viaţa în primejdie, Alteţă. Nu aş fi intervenit nicicând în această întâmplare dacă nu aş avea nevoie de bani. Alteţa Voastră ştie bine că există oameni la Veneţia care l-ar dori cât mai departe de aici. De ce, nu mă interesează s-o ştiu. Detest politica. Am putut afla, Alteţă, că veţi fi curând invitat la o întâlnire, nu ştiu unde, nici de către cine, şi, chiar de aş şti, m-aş feri cu siguranţă să v-o spun. Nu vă duceţi la acea întâlnire. Ar fi sfârşitul dumneavoastră.

— Mă vor mort sau viu?

— Nu ştiu, şi chiar de aş şti...

— Nu am motive să te cred.

— Alteţa Voastră şi-ar risca viaţa sau libertatea de nu m-ar crede. O viaţă face totuşi cincizeci de scuzi.

— Pentru o simplă minciună, preţul mi se pare mai curând ridicat.

— Alteţa Voastră ştie la ce să se aştepte. Fiecare meserie implică nişte reguli şi o anumită cinste, fără de care îţi pierzi muşteriii şi trecerea. Practic meseria de vreme îndelungată şi nimeni nu s-a plâns până acum. Şi-apoi, Alteţa Voastră îmi inspiră multă simpatie. Vânzându-vă această informaţie iau, fără să vreau, partea unei cauze pierdute. Asta ţine de o tradiţie de nobleţe, care este şi cea a trecutului meu şi a familiei mele.

— Fii mai lămurit.

— Cauza pe care o apără Alteţa Voastră, cea a libertăţii poporului său şi a celorlalte popoare înrobite de turci, este o cauză pierdută, ca orice cauză dreaptă şi cinstită pe lumea asta. E destul de limpede?

— Nu eşti prea încurajator, messer. Cauza pe care o apăr este cea a dreptăţii. Ea va triumfa într-o bună zi. Viaţa mea atârnă prea puţin în marea maşinărie a lumii. Atât de puţin încât sunt dispus să renunţ la cauza de care ai vorbit. Ea se va impune de la sine, pentru că binele triumfă întotdeauna împotriva răului, pe deasupra voinţei oamenilor.

— Am fost sincer cu dumneavoastră, Alteţă. Fiţi la rându-vă sincer cu mine. Nu veţi renunţa niciodată la această cauză. E inutil să negaţi.

— Ce te face să crezi aşa ceva?

Bătrânelul îl privi cu ochi săi cenuşii, deveniţi dintr-o dată severi. Lunga viaţă pe care o trăise, experienţa mizeriei, relaţiile sale cu cei buni şi cu cei răi îi dădeau pe neaşteptate un aer de măreţie, sau de înţelepciune.

— Alteţa Voastră nu este un trădător.

Şovăi înainte de a-şi lua rămas bun, ca şi cum ar mai fi avut ceva de adăugat, ce nu era uşor de spus, sau care depăşea cadrul acelei întâlniri furişe. Ochii săi exprimară brusc o cutezanţă care îi venea din trecut şi îl transforma întrucâtva în egalul principelui străin.

— Să nu credeţi, principe, că lucrurile la care aţi fost martor până acum au o valoare de simbol. Ceea ce căutaţi, ceea ce aveţi intenţia să găsiţi, nu are nimic comun cu aventura dumneavoastră de la Torcello.

— Trebuie să înţeleg, după câte spui, că nu am avut noroc?

— Cam aşa ceva. Sunteţi constrâns, să zicem de soarta dumneavoastră, să urmaţi un drum care nu duce la adevăr. Acest drum pe care îl urmaţi fără să vreţi este cel al politicii. Acel biet vraci de la Torcello nu era decât un instrument politic. El nu întruchipa nicidecum adevărul, sau unul din aspectele acestui adevăr care vă frământă. Nu era decât un potlogar, una din acele curse vulgare aşezate în calea celor care concep lumea prin violenţă şi pasiunea puterii. Nu judecaţi deci lumea cea nouă care vă înconjoară după acest fals prim semn.

— Cine eşti dumneata, de fapt? Cum de ştii că eu caut ceva dincolo de ceea ce las impresia că aş căuta?

— Oamenii, ca şi lucrurile, sunt purtători ai unor semne, pe care o anumită ştiinţă, sau o anumită experienţă, ne îngăduie să le descifrăm. Se înclină din nou: Nu mai am nimic să vă spun.

Luă cei cincizeci de scuzi, îi băgă în buzunar fără să-i numere şi dispăru în noapte, în direcţia căminului nobililor scăpătaţi.

Ajuns la Ca-Foscari, Radu-Negru îşi dădu seama că este urmărit. Dădu colţul palatului şi se opri brusc, cu spatele la zid. Omul sosi curând, căutându-l din ochi, în dreapta şi în stânga.

— Nu mişca, nu striga. Eşti la discreţia tăişului sabiei mele.

— Domnul fie binecuvântat, Alteţă. Mă temeam să nu vă fi scăpat din ochi.

— Cine eşti?

— Umila dumneavoastră slugă şi cea a madonnei Veronica. Mă aflu aici ca să vă apăr.

— Ia-o înainte. Te voi urma.
— Alteţa Voastră nu are încredere în mine.
— Nu.
Ajunşi la Canal Grande, Radu-Negru îi spuse:
— Fă-mi rost de o gondolă şi dispari.
— O implor pe Alteţa Voastră să nu-i povestească madonnei Veronica de întâlnirea noastră. Nu mi-ar plăti preţul stabilit.
— Şi asta se plăteşte?
— E meseria mea, Alteţă.
— Cu reguli pe care le respecţi, şi nu lipsită de o anumită cinste?
— Alteţa Voastră a spus-o.
— Câte meserii în oraşul ăsta! Se poate face carieră la Veneţia.
— E un oraş internaţional, Alteţă.
— Şi nu iei partea nimănui, nu-i aşa?
— Neutralitatea, dintotdeauna, se plăteşte mai bine.
— Prin gura ta grăieşte înţelepciunea. Urăsc înţelepciunea.
— Pot da un sfat Alteţei Voastre?
— Cât face?
— Cât doriţi. Vă vorbesc de la om la om, cu îngăduinţa dumneavoastră.
— Te ascult.
— E mai bine să trăieşti decât să nu trăieşti.
— E limpede şi adânc. Din ce ai trăi dacă ai fi luat în serios?
Omul tăcu, vădit tulburat de întrebarea care-i punea profesia în primejdie.
— Am vorbit ca un om, pur şi simplu. Nu ca un om de afaceri.
— Îţi apreciez bunătatea. Acceptă acest omagiu din partea mea şi lasă-mă în voia destinului meu.
— Alteţa Voastră mă jigneşte..., spuse el înclinându-se şi întinzând mâna care se încleştă repede peste moneda de aur.

*

Tobele băteau cu furie, ca nişte lungi tunete îmblânzite. Porumbeii speriaţi zburătăceau fără ţintă, ca frunzele purtate de o pală de vânt, se ridicau în văzduh, tot mai sus, în căutarea unui spaţiu mai liniştit. Zgomotul încetă brusc şi se făcu linişte în piaţa înţesată de spectatori. Un copil ţipă,

umplând tăcerea cu o prezenţă misterioasă, ca şi cum cineva, o forţă nevăzută, încerca să se opună morţii, în timp ce porumbeii se lăsau din nou pe acoperişuri. Un ofiţer de poliţie urcă treptele eşafodului, desfăşură un sul de hârtie şi începu să citească, însă cuvintele nu ajungeau până la ei. Totul părea liniştit sub soarele de mai şi în mirosul mării care urca precum o lungă respiraţie prin străzile ce dădeau în piaţă, însă liniştea aceasta era înşelătoare. Urma să moară un om şi corpul său, încă viu sub spânzurătoare, suprima prospeţimea primăverii. Era ca şi când ai fi zărit silueta însăşi a nopţii, ghemuită undeva, în plină zi. Lumina părea bolnavă. Câteva strigăte urcară dinspre primele rânduri ale spectatorilor, în clipa când ofiţerul sfârşi lectura actului de acuzare. Apoi se lăsă din nou tăcere. Călăul luă locul ofiţerului pe eşafod, acoperi cu o glugă neagră capul condamnatului, îl ajută să se aşeze chiar sub spânzurătoare şi îi trecu nodul în jurul gâtului. Tobele răsunară din nou, acoperind ţipetele femeilor.

De la fereastra unde se aflau, Radu-Negru şi Aloisio vedeau agitaţia provocată ici-colo de femeile care leşinau, venite în piaţă spre a-şi oferi un spectacol ce nu se dădea în fiecare zi, şi care pierdeau astfel partea cea mai bună a tragediei. Tobele îşi sporiră intensitatea, o trapă se deschise sub picioarele condamnatului care se scufundă înăuntru, surprins şi grăbit, ca şi cum cineva îl aştepta în fundul pământului. Însă nu dispăru chiar de tot, partea superioară a corpului său rămase la vedere, deasupra scândurilor, ca o jucărie ce refuză să intre la loc în cutia cu surprize. Antonio Cavazza, spionul care vindea unui rege prea-creştin informaţii militare şi politice pe care regele la rândul său le vindea sultanului, îşi primise plata. Fratele său Giorgio, care îl ajuta, luase chiar în ziua aceea calea pribegiei. Lucrau de vreme îndelungată ca secretari ai Consiliului celor Zece. Procesul lor, ca şi condamnarea lor, reprezenta una din acele mici victorii care dădeau apă la moară partidului anti-turcesc.

Aloisio era satisfăcut. Oamenii săi descoperiseră traficul de informaţii, după ce montaseră o întreagă reţea de contraspionaj la Veneţia şi în străinătate. Ambasadori, veneţieni şi nu numai, îi ajutaseră. Dogele fusese şi el informat, şovăise însă luni întregi, până în ziua în care planurile unui nou vas de război dispăruseră de la Arsenal. Audienţa acordată lui Radu-Negru, informaţiile pe care Della Porta le dăduse Consiliului asupra marşului armatei turceşti spre nord, schiţele unui tun turcesc ce semăna în mod straniu cu un recent model veneţian, considerat secret, fuseseră mai

puternice decât prudenţa. După Aloisio, nunţiul Sanctităţii Sale contribuise şi el să-l convingă pe doge. Se vorbea chiar de posibilitatea unui nou război. Patrule turceşti se infiltraseră în teritoriul austriac, avuseseră loc lupte timp de trei zile, undeva pe Dunăre, pe pământ unguresc, vase de război apăruseră la Spalato, iar ambasadorul austriac confirmase informaţiile lui Della Porta. Turcii, se pare, concentrau o armată la vest de Balcani pentru a ataca Viena şi Veneţia, sau pentru a ascunde adevăratul scop al viitoarelor atacuri. În orice caz, se aşteptau la ceva grav. Atmosfera internaţională era din nou încărcată de ameninţări.

Toate acestea nu erau făcute să-l liniştească pe Radu-Negru. Se apropia clipa când trebuia să ia o hotărâre şi se simţea la fel de şovăielnic ca şi dogele. Trebuia să acţioneze primul, s-o convingă pe Veronica să-l urmeze, şi să plece, departe de orice ameninţare, în Franţa sau în Spania, unde puteau trăi fără teamă, fericiţi până la sfârşitul zilelor, ca în poveşti.

— Alteţa Voastră nu pare mulţumită.

— Spectacolul morţii îmi face rău.

— Stranii cuvinte în gura unui principe!

— Un artist ar trebui să fie mulţumit să le audă. Moartea înseamnă răul.

— Nu există rău, Alteţă. Nu există decât oameni răi, ca acel nefericit de Antonio Cavazza care şi-a plătit răutatea cu capul. Moartea asta vrea să însemne şi pentru dumneavoastră un duşman mai puţin. Cavazza trăgea sforile împotriva voastră şi a poporului vostru.

— Ştiu. Aş fi fost bucuros să aflu de moartea asta acolo, în pădure. Însă aici... Aici, în mijlocul acestui măreţ spectacol al vieţii, moartea, chiar a celor nedrepţi, pare un păcat. Un soi de sinucidere colectivă.

— Ce este un păcat, după părerea Alteţei Voastre?

— Ceva ce tulbură armonia universului. Ne străduim, cu toţii, să schimbăm aspectul lumii, să atingem un ţel care este poate raiul pe pământ, fericirea, vreau să spun perfecţiunea absolută, fără pată. Bunătatea fără de răutate, viaţa fără de moarte, dragostea fără de ură. Cel ce păcătuieşte ţine în loc mersul acesta către perfecţiune. El tulbură pentru vreme îndelungată acel curent limpede ce fusese atât de anevoie îndiguit.

— Antonio Cavazza corespunde perfect definiţiei voastre despre păcat.

— Păcătos, pentru mine, nu este cel ce are o atitudine urâtă faţă de o părere sau o alta, ignorând principii sau reguli stabilite de oameni, ci acela care, luând în serios regulile pe care ei înşişi le-au instituit, se transformă în

aliat al morţii. Adevăratul păcătos este cel care ucide, invocând pentru a se dezvinovăţi un principiu sau o regulă pe care cel ucis nu o cunoştea sau o nesocotea.

— Cavazza era un instrument al morţii, căci îi slujea pe turci, aceşti ucigaşi ai popoarelor. El punea în primejdie viaţa Voastră şi a oamenilor voştri.

— Ştiu asta, prietene. Însă de la Veneţia turcii nu se văd. Voi uitaţi că ei există. Credeţi de asemenea că sunt lucruri mai importante şi mai urgente de făcut pe lume decât să condamni la spânzurătoare un om care îi vindea informaţii sultanului. Ce este sultanul, dacă nu o fiinţă omenească şi ea condamnată la o moarte sigură, apropiată sau îndepărtată?

— Alteţa Voastră mă sperie.

Tăcură câteva clipe, mişcaţi de propriile lor cuvinte. Se considerau unul pe altul ca nişte buni prieteni şi fusese de ajuns să apară acest spânzurat în piaţă pentru ca o stranie licărire de adevăr, ivită din profunzimi, să-i plaseze pe poziţii divergente. Îşi dădeau seama că nu-şi vorbiseră niciodată cu sinceritate şi că sufletele lor ascundeau secrete incomode. Pictorul reluă dialogul întrerupt:

— Alteţa Voastră cunoaşte Istanbulul?

— Nu.

— Am fost acolo acum trei ani. Ambasadorul nostru pe lângă sultan mi-a făcut cinstea să mă invite la el pentru a-mi comanda un portret. Am petrecut câteva luni acolo şi am descoperit o realitate complet nouă, care m-a tulburat. Timp de zile întregi, stăpân fiind pe timpul meu liber, am vizitat oraşul. Şi mi-a fost teamă. Era ceva ce nu-mi plăcea, nu la oamenii din popor de care mă loveam şi care sunt semenii noştri, aidoma tuturor oamenilor de pe pământ. Căpetenii n-am avut prilejul să văd, dar le cunoşteam îndeajuns politica, nebunia lor lucidă. Vor să cucerească lumea şi să o transforme în sclavă. Sunt lacomi de putere şi de bogăţii. Profetul şi Coranul nu sunt decât nişte drapele vizibile, care le ascund setea de dominaţie. I-am înţeles bine privind oraşul şi mi-am putut închipui universul transformat după acest oribil ideal de cucerire. Vechiul Constantinopol a fost un oraş splendid şi înfloritor. În care artişti de geniu au exprimat ceea ce simţeau în faţa vieţii şi în faţa lui Dumnezeu, construind biserici, înveşmântându-le în picturi, gândind şi scriind după voie. Era timpul în care Istanbulul se numea Bizanţ. De la sosirea turcilor,

oraşul s-a stins. Au acoperit cu var mozaicurile şi frescele, au distrus monumentele, au otrăvit izvorul vieţii. Oraşul pute a mizerie, a prost gust şi a teamă. N-au clădit nimic frumos. Ei interzic pictorilor să reproducă misterul chipului omenesc. Tot ce seamănă omului, adică lui Dumnezeu, adevărul însuşi care sălăşluieşte în noi, este interzis sub pedeapsa cu moartea. În afară de câteva paşale care se ascund în fundul palatelor, nu există decât teroare şi mizerie, noroi şi duhoare. Călăii trudesc zi şi noapte, iar închisorile sunt tot atât de pline ca şi cazărmile. Am priceput plimbându-mă prin capitala imperiului că omul însuşi este în primejdie de când turcii au început să corupă trupul pământului. Dacă vor reuşi să ne supună, pe noi şi celelalte popoare, nu vor mai exista fiinţe omeneşti. Nu vor exista decât ieniceri care să ameninţe cu iataganele lor imensa turmă a semenilor noştri transformaţi în animale de povară. Catâri şi catârgii josnici. Cum aş putea să nu mă bucur în faţa morţii drepte a celor care dau o mână de ajutor înaintării acestui flagel dezgustător? Alteţa Voastră ar trebui să mă înţeleagă mai bine decât oricine altcineva.

— Te înţeleg, căci vin dintr-o ţară cucerită de flagel. Cred însă că există pericole mai grave decât o epidemie trecătoare.

— Dacă nu te gândeşti să o combaţi, epidemia încetează de a mai fi trecătoare. Ea sfârşeşte prin a perpetua. Devine pericolul unic.

— Moartea este mai rea decât turcii.

— Ei sunt moartea.

Radu-Negru zâmbi cu tristeţe. Conversaţia aceasta îi zgândărea rana cea mai ascunsă. Prietenii lui erau mai vorbăreţi şi mai cruzi decât duşmanii.

— Aş vrea să trăiesc în pace, şi asta nu-i cu putinţă.

— Nu, asta nu-i cu putinţă. Pacea nu aparţine lumii acesteia. Ea îi va aparţine atunci când vor înceta să mai existe cei pe care Alteţa Voastră îi numeşte păcătoşi.

— Cum îi numeşti dumneata?

Pictorul privi afară, spre piaţa care se golea încet. Spânzuratul se legăna uşor în adierea ce venea dinspre mare. Părea deja o caricatură a morţii.

— Trădători, răspunse el şi îşi goli cupa dintr-o înghiţitură.

*

— Răul, răul... O vorbă ca oricare alta. O imagine mărită a spaimei noastre prosteşti în faţa a ceea ce nu cunoaştem. Dacă am lua-o în serios, nu am avea o clipă de bucurie. Tot ceea ce avem obiceiul să numim „răul”, în general, nu este în fond decât ceea ce ne ajută să trăim şi să uităm.

Există oare ceva mai plăcut decât păcatul? V-aţi culcat vreodată cu femeia altuia? Cunoaşteţi beţia de a cheltui bani furaţi? Mă gândesc la iad ca la un loc de plăcere în care marii păcătoşi, cei adevăraţi, campionii aventurii umane, îşi continuă viaţa de plăceri pe care au ştiut să o ducă pe pământ, însă mai pasionat, mai concentrat. Există totuşi o logică în acest univers de nimic, altfel el nu ar rezista. Cei mediocri mă acuză de imoralitate, dar uitaţi-vă la cei mari, la principi şi la cei bogaţi. Sunt prietenii mei, ei mă ajută să trăiesc, ei îmi îngăduie să duc o viaţă care îi face pe ţârcovnici să se înfioare şi pe care oamenii inteligenţi mi-o pizmuiesc. Ajunge să iau pana în mână şi Europa tremură. Pe cine va ataca de data asta? Din ce prostie va mai stoarce bani? Cei care mă admiră, ca şi cei care se tem de mine, îmi trimit daruri. Femeile măritate ar vrea să se culce cu mine ca să afle secretul dragostei, sau să le cruţ în scrierile mele. Casa mea este numită mănăstirea diavolului, căci multe femei renunţă la viaţa lumească pentru a trăi sub acoperişul meu, pradă mângâierilor şi vorbelor mele de duh. *Erratinele* sunt călugăriţele diavolului plăcerilor şi nu se tem nici de iad, nici de răzbunarea soţilor sau amanţilor lor. Cine ar cuteza să mi le dispute? Vă întreb aşadar: ce este răul, care vă produce o atât de puternică impresie? Răul este binele meu. E de ajuns să ştii să inversezi termenii, pentru a afla drumul necunoscut celorlalţi, cel al fericirii interzise. Încercaţi să o faceţi şi veţi fi tot atât de fericit ca şi mine, tot atât de liber ca discipolii mei.

Era înalt, voinic, planturos şi vorbăreţ, ochii săi pătrunzători şi vioi, ca ai unei imense veveriţe, păreau să-şi bată joc de tot, chiar de propriile-i spuse. Avea o barbă lungă pe care o mângâia cu degetele sale albe şi îngrijite ca ale unei curtezane. Era trecut de cincizeci de ani, fruntea îi era palidă, iar viaţa de interior îi conferise o fineţe aproape aristocratică, cea a unui episcop sau a unui pustnic. Doar gura, mare şi cărnoasă, pe care o atingea adesea cu vârful degetelor, ca pe un obiect căruia îi închina admiraţia sa, dezvăluia nesiguranţa desfrânatului, tristeţea acelui trup care

nu cunoştea abstinenţa eroică, cea care face măreţia oamenilor şi a civilizaţiilor. Radu-Negru îl asculta cu o plăcere amestecată cu dezgust.

— Nu este oare datoria sacră a scriitorului să descopere aceste lucruri oamenilor? A lupta împotriva imbecilităţii este cu mult mai important şi mai util decât a lupta împotriva a ceea ce oamenii numesc vicii sau păcat. Adevăratul păcat este acel păcat care ne împiedică să păcătuim. Nu vi se pare?

Radu-Negru încercă să zâmbească. Tocmai îşi amintise de vorbele bătrânelului: „Veţi fi invitat la o reuniune. Nu vă duceţi acolo.” Acceptase pe dată această invitaţie, însă, în mod evident, pisălogul ăsta nu era primejdios. Nici măcar nu purta spadă sau pumnal şi nu îi oferise nimic, nici de băut, nici de mâncat.

— Nu mă ascultaţi, principe. Aveţi de gând să îmi cereţi sfatul? Aş fi onorat să vi-l pot da. Sunt numit şi sfătuitorul principilor. Mă simt chiar obligat, dată fiind meseria mea, să intervin în destinul principilor, vreau să spun în acela al popoarelor. Este adevărat că sunteţi un principe fără popor, unul din favorizaţii marelui dezastru. Am să fiu mai limpede. Poporul vostru a încetat să mai existe. A fost şters de pe hartă şi din istorie, iar dumneavoastră îi supravieţuiţi. Sunteţi un om liber. Profitaţi din plin de această libertate. Peste câţiva ani, sau peste câteva generaţii, nu vor mai fi nici hartă, nici istorie. Turcii îşi iau sarcina să simplifice totul. Profitaţi de răgazul care v-a fost acordat.

— Credeţi aşadar că turcii vor realiza imperiul universal?

— Este fatal şi logic. Lumea aparţine barbarilor, forţei simple şi hotărâte. Bătrâna noastră lume este coruptă şi obosită. Uitaţi-vă la Veneţia. Nu e un exemplu grăitor? Toate celelalte popoare nu-s decât replica ei, în minus. Se fac că rezistă, se războiesc când şi când, ca să aibă conştiinţa liniştită, dar popoarele nu aşteaptă decât venirea turcilor pentru a respira cu uşurare şi a pune capăt complicaţiilor ce constituie baza stupidei noastre existenţe de civilizaţi. În fundul sufletelor tuturor există o sete de eliberare pe care doar turcii o vor putea satisface.

Oamenii se tem de ei din pricina prejudecăţilor în care suntem deprinşi să ne instalăm comod. Cum să reziste acelui apel al forţei brute, virile şi implacabile, înscrise dintotdeauna în fatalitatea istoriei? Se va sfârşi în curând cu dogii, papii, împăraţii, arhiepiscopii şi îndoielile. Recunosc că e plăcut să trăieşti în mijlocul corupţiei şi că un oraş cuprins de decadenţă

este mediul ideal pentru un scriitor, ca pentru orice fiinţă inteligentă, predispusă la poezie şi la subtilitatea plăcerii. Însă, totodată, trebuie să fii prudent şi să te gândeşti la viitor. Turcii ştiu să-şi cruţe prietenii. Sunt cruzi faţă de duşmanii lor, vreau să spun faţă de cei care se opun prosteşte înaintării lor, cei care amână împlinirea păcii definitive. V-aţi gândit vreodată la aceste lucruri, principe?

Aloisio nu se înşelase. Răul nu exista, nu existau decât oameni răi care trebuiau eliminaţi pentru ca oamenii să poată trăi. Erratino aparţinea familiei fraţilor Cavazza. Vorbele lui nu erau decât o abilă apărare a viciilor şi trădărilor sale, o justificare a propriei slăbiciuni, îi apăra pe turci pentru că se lăsa plătit de ei şi, ca orice slugă lipsită de mândrie, îşi ridica stăpânii în slăvi. Aparţinea acelei rase strălucitoare şi inumane care continua să discrediteze esenţa binelui pe pământ. Radu-Negru acceptase să-l vadă pentru a afla, prin Erratino, drumul negocierilor cu duşmanii, însă nu-i trebuise mult timp pentru a-şi descoperi eroarea.

Imoralistul, departe de a-l convinge, îi dovedea că lui îi era cu neputinţă a face cale întoarsă. Bătrânul avea dreptate: el nu era un trădător. Chiar în după-amiaza aceasta, avea să se ducă la Aloisio, să-i relateze această discuţie şi să-l roage să-şi adune toţi prietenii pentru a lua o hotărâre definitivă. Se aflau la Veneţia refugiaţi ai tuturor popoarelor înrobite. Trebuia să-şi unifice acţiunile, să pornească împreună o cruciadă tăcută, sprijinită pe partidele apusene hotărâte să lupte împotriva pericolului comun. Avea să aştepte întrevederea cu dogele, să se ducă apoi la Roma şi la Viena unde amicii lui Aloisio aveau aliaţi puternici, la Vatican şi la curtea imperială. Veronica îl va însoţi.

— Sunteţi mai inteligent decât mine, spuse el după o clipă de tăcere, eu însă cunosc mai multe lucruri esenţiale. Cu tot ce ştiţi dumneavoastră, nu veţi reuşi niciodată să le cunoaşteţi pe acestea. Inteligenţa v-a năpădit precum iedera şi vă împiedică să vedeţi. Vă va înăbuşi în curând.

Erratino îl privi fără să se clintească. Nu încercă să se apere. Părea atins de vorbele lui Radu-Negru, care văzuse bine. Se străduia totuşi, să-şi păstreze calmul ironic.

— Spuneţi-mi, care ar fi unul din acele lucruri esenţiale pe care nu voi fi în stare niciodată să le cunosc?

— Sunteţi sigur că apăraţi o cauză victorioasă, sau pe cale să obţină victoria, dar nu ştiţi că îi purtaţi ghinion cauzei pe care o apăraţi. De ce

zâmbiţi? Poftim, vă voi da un exemplu. Sunteţi convins că aţi abandonat tabăra noastră, cea a creştinătăţii, când dimpotrivă, creştinătatea v-a lepădat ca pe un corp dăunător. Iar acum acţionaţi în interiorul unui alt organism, al unei alte cauze ce se făleşte poate cu prezenţa voastră, fără a-şi da seama că însăşi aceasta constituie pentru ea o primejdie de moarte. Căci nu sunteţi nici sabia folositoare, nici scânteia care aprinde entuziasmul noroadelor. Sunteţi o boală, o încarnare a crimei. Chiar şi pana nu vă e decât o mică seceră otrăvită. Îi ajutaţi să moară pe cei pe care credeţi că îi ajutaţi să trăiască. Asta este tragedia dumneavoastră, şi ea e mult mai greu de purtat decât a mea. Căci a dumneavoastră nu are leac, pentru că nu cunoaşteţi drumul întoarcerii. Messer, reluă el după o scurtă pauză, sunt fericit că v-am cunoscut. Mi-aţi redat speranţa.

O femeie pătrunse în încăpere. Era aproape goală, un păr lung roşcat îi învelea umerii. Se aşeză la picioarele lui Radu-Negru şi îi luă mâna, pe care începu să o dezmierde.

— Inelele, zise ea, vă sunt mai puţin frumoase decât ochii, principe.

— Am o propunere să vă fac, spuse Erratino fără prea multă convingere. Prietenii mei...

— Prietenii voştri, i-o retează scurt Radu-Negru respingând-o pe femeie cu un gest violent care o făcu să cadă pe spate pe covor, sunt duşmanii mei. Sunt de asemenea duşmanii oamenilor. Pacea pe care ei o propun oamenilor este cea a morţii, şi sunt hotărât să lupt împotriva ei până la ultima suflare. Nu vă încearcă ruşinea că folosiţi astfel cuvântul, dumneavoastră, un poet?

— Luaţi seamă la ce spuneţi. Îmi este de ajuns doar o vorbă pentru a vă ridiculiza în ochii lumii întregi. Preţul tăcerii mele creşte cu fiecare din insolenţele pe care vă luaţi libertatea să mi le aruncaţi în faţă.

— Nu sunt de vânzare, messer. Nu mă speriaţi.

Se ridică, hotărât să pună capăt întrevederii, când uşa se deschise şi un om apăru în faţa lui şi îl privi, drept în ochi, fără să-l salute. Timpul îl îmbătrânise, barba îi încărunţise, o cicatrice roşie îi brăzda fruntea cu părul rărit, ca dâra unei lovituri de bici.

— Aşadar n-ai murit?

Omul izbucni în râs, legănându-se pe călcâie. Pântecele lui luase proporţii neaşteptate. Ochii săi nu exprimau bucuria. Se întoarse spre uşa prin care tocmai intrase şi strigă: „Veniţi, prieteni!”

Era Dragomir.

CAPITOLUL IV
ORICE, NUMAI MOARTEA NU

Dincolo de peretele subţire se auzea foşnetul catifelat al mării. Corabia oscila greoi, legănată de ruliu. Ore şi zile se scurseseră în această legănare şi nu izbutea niciodată să-şi dea seama dacă vasul înainta, sau dacă încă se mai găsea în rada Veneţiei. Toată apa asta, aproape de capul lui, îl înspăimânta. Era un om al pădurii, iar marea îl neliniştea precum un duşman necunoscut, înălţat în faţa lui cu toată masa-i de valuri şi mistere. Încheieturile mâinilor şi gleznele, strâns legate, îl dureau şi fiecare strădanie de a se elibera din strânsoare îi sporea durerea. Şi capul îl făcea să sufere, chiar în locul unde Dragomir îl izbise cu mânerul stiletului. Riscase totul şi pierduse totul. Pedeapsa avea să se împlinească în curând sub securea călăului.

Cel ce punea în balanţă cuvintele şi gesturile muritorilor făcea ca fiul să plătească păcatul tatălui, din motive care scăpau înţelegerii lui. Totul se prăbuşise în puţină vreme. Principatul şi viaţa sa, sărmana lui viaţă de rebel fără speranţă. Revolta era aşadar interzisă noroadelor, ca şi indivizilor, şi orice răzvrătire trebuia să cunoască acelaşi sfârşit nenorocit, călcată în picioare fără milă de copitele cailor străini, retezată de coborârea mută a securii. Asta era deci dreptatea lui Dumnezeu pe care el o apărase în faţa stupidităţilor eretice ale magului din Torcello şi în faţa avertismentului bătrânelului care îi vorbise, noaptea, la San Barnaba.

Peste o lună-două, Mihai şi oamenii lui vor cunoaşte acelaşi sfârşit în faţa aceloraşi călăi, iar pacea lui Erratino se va întinde atunci, suverană şi definitivă, peste pădurile Carpaţilor şi peste câmpiile Dunării, aşteptându-şi clipa universală. Ordessus va rostogoli în curând cadavre inocente către acea mare ce îl legăna acum şi care înălţa în faţa pământului efemer şi plin de vise al oamenilor zidul infinit al morţii.

Devenit laş prin înfrângere, nu cuteza nici măcar să hulească. Tatălui său însă acest curaj nu-i lipsise.

Cât putea fi ceasul? Alarmaţi de absenţa lui, Veronica şi Aloisio îl vor căuta probabil pretutindeni în oraş, cu siguranţă că anunţaseră poliţia, Consiliul celor Zece, pe doge. Însă corabia care îl ducea spre moarte era demult în larg, la câteva zile de Istanbul. Era poate ancorată într-un port îndepărtat, la Spalato sau la Bari, ori poate chiar în clipa asta depăşea strâmtoarea Raguzza sau Corint. Se afla desigur în fundul calei, acolo unde lumina nu pătrunde niciodată. Fără acest zgomot de valuri şi fără această legănare, s-ar fi putut crede în temniţa de la Istanbul, într-atât orele îşi pierduseră sensul şi valoarea pentru el.

Oare Dragomir călărea deja spre pădure, ducând falsul mesaj ce avea să-i distrugă pe ai săi? Cum de putea o fiinţă omenească să se schimbe atât de repede? Care era rotiţa dinlăuntru ce ducea atât de iute la trădare? De ce asemenea grozavii şi umilinţe erau cu putinţă? A cui jucărie putea fi omul acela? Avea să-l ucidă pe Della Porta înainte de a părăsi Veneţia, şi pe Veronica, şi pe Aloisio pentru a şterge orice mărturie? Urma să devină el însuşi un trup fără suflet, o unealtă a morţii, ca Dragomir, dacă securea nu va cădea şi caznele vor nimici în el orice urmă a trecutului său, a cinstei sale, a credinţelor sale? Prefera moartea, acestei subtile transformări. Dragomir ar fi preferat-o poate şi el, dacă ar fi avut de ales.

Zece oameni, sau poate o duzină, răspunseseră chemării aceluia, ocupaseră salonul lui Erratino, reuşiseră repede să-l imobilizeze şi să-l zvârle, inofensiv, pe divan, ca o fiară menită circului sultanului.

— Trebuie să te duc teafăr şi nevătămat la Istanbul, Măria ta.

— E primejdios şi încăpăţânat, îl avertizase Erratino, a cărui mască redevenise indiferentă.

— Nu te nelinişti. O să-l îmblânzim noi, răspunsese Dragomir şi se aşezase alături de el.

Zbirii părăsiseră încăperea, iar Dragomir îi făcuse hatârul de a-i povesti păţania sa, fericit să fie primul care să-i aplice tortura, ca pe o anticipare a ceea ce îl aştepta. Soldaţii turci care îl atacaseră, sub privirile păstorilor dalmaţi, nu îl uciseseră. Îl duseseră, grav rănit, la Istanbul, unde se vindecase. Înţelesese acolo că forţa imperiului era de neînvins, iar bunătatea sultanului nesfârşită.

— De multă vreme te uram. Mi-ai răpit dragostea soţiei mele. Dragomir ştia de relaţiile lui cu Maria-Domna şi îşi cocea de mult timp răzbunarea.

Confirmase de asemenea bănuielile lui Radu-Negru de pe vremea când Dragomir era încă cu ei, în pădure, şi când, pândindu-le escapadele, putuse să-şi făurească planuri şi să-şi hrănească ura cu proiecte sângeroase. Nu avusese curajul să se ridice împotriva principelui său, însă, odată ajuns la Istanbul, toate şovăielile îi dispăruseră, iar sarcina călăilor lui nu fusese anevoioasă. Un bărbat gelos este în stare de cele mai cumplite fărădelegi când i se oferă posibilitatea unei răzbunări. Cu sprijinul turcilor, avea să dispună de coroana valahă. Ce voia el era să-şi recucerească nevasta, după ce ar fi cucerit tronul. Jertfea un popor – planul lui era de a i se înfăţişa lui Mihai, de a-i anunţa moartea lui Radu-Negru, prins de turci, şi de a-l atrage într-o cursă în care toţi oamenii săi, oastea din pădure, să piară fără urmă – răzbunării sale pentru orele petrecute în aşteptarea întoarcerii Mariei-Domna, pentru nopţile de nesomn, pentru jignirea suferită, cea mai aspră din câte i se pot aduce unui bărbat. Radu-Negru îl înţelegea până la un punct, până acolo unde gelozia se confunda cu trădarea. I-o spusese, iar Dragomir îi răspunsese lovindu-l în cap cu mânerul stiletului. Îşi pierduse cunoştinţa şi nu se trezise decât multe ore mai târziu, în fundul calei. În bezna ce-l înconjura, trecutul prindea formă, dominat de chipul lui Dragomir. Când le descoperise dragostea? Cum? Cine ştie să citească în ochii semenilor ştie să descifreze şi cuvintele prin care dragostea se străvede în ei. Nimic mai lesne decât să regăsească aceeaşi privire în ochii lui şi în ai Mariei-Domna. Dragostea lor nu fusese oare, şi ea, tot o trădare? Atunci de ce să nu-l pedepsească imediat, cu o moarte violentă care ar fi rezolvat totul şi ar fi pus capăt tuturor îndoielilor sale? Îl întrebase:

— De ce nu m-ai ucis, atunci când ai descoperit secretul dragostei noastre?

— Nu îndrăzneam să mă ating de principele meu.

— Sunt încă principele tău. De ce mă vinzi duşmanilor noştri?

— Nu mai am principe. Principele sunt eu, şi te condamn. Şi apoi, vâră-ţi asta bine în cap: turcii nu sunt duşmanii noştri. Ei sunt purtătorii păcii şi ai unei noi credinţe printre oameni. Ţara noastră va cunoaşte în curând binefacerile acestei noi religii. M-am lepădat eu însumi de vechea noastră credinţă şi cred în Profet. Asta mă face să văd lumea altfel şi mă simt mai bine musulman decât creştin. Maria-Domna va trebui să îmbrăţişeze credinţa soţului ei.

În timp ce vorbea, îşi amintea el perfect, Dragomir nu îl privea. Se ferise mereu de privirea lui, până în clipa când, înainte de a-l lovi, îl fulgerase cu ura sa. Această singură clipă de contact între ei îi fusese de ajuns pentru a citi în fundul acelui suflet pierdut. Orbul cedase încercărilor. Ce chinuri erau acelea la care fusese supus în temniţă, pentru ca o fiinţă omenească să se fi putut transforma într-un instrument orb în mâinile duşmanilor oamenilor? Ienicerii se perindară în clipa aceea pe dinaintea ochilor lui Radu-Negru, aşa cum îi descrisese Della Porta. Trupuri lipsite de suflet, modelate după voinţa de cucerire a turcilor. Securea nu mai era de ajuns pentru a-i distruge pe adversarii Semilunii. Era suficientă o mică operaţie pe care un călău abil şi savant o practica în fundul sufletului cu un bisturiu până atunci necunoscut, pentru a extirpa trecutul, adică viaţa, şi pentru a menţine în picioare trupuri sortite unor ţeluri inumane. Avea să se lase şi el doborât? Aveau să-l asmută şi pe el, la rându-i, împotriva lui Dragomir, pentru a-i învrăjbi mai rău şi pentru a le distruge mai bine poporul? Soarta menită lui îl făcea să se cutremure. Să-şi dezlege frânghiile care îi învineţeau încheieturile mâinilor şi gleznele şi să se sinucidă înainte de-a ajunge la Istanbul era singurul lucru ce-i rămânea de făcut. Însă frânghiile rezistau, tot atât de tari şi de groase precum bezna care-l înconjura.

Îşi amintea de ziua când Bătrânul îl însărcinase pe Dragomir cu misiunea pe lângă doge şi când acesta nu-şi ascunsese bucuria, pe care Radu-Negru o pusese atunci pe seama orgoliului. Era oare încă de pe-atunci hotărât să trădeze? De ce nu se predase imediat turcilor, la Belgrad sau în altă parte? Ce plan urzise? N-avea să-l afle niciodată. Rămăsese oare credincios angajamentelor sale până în ziua când, în temniţa de la Istanbul, îi fusese distrus sufletul, ziua aceea în care îşi renegase credinţa şi făgăduise să se dedice urmăririi principelui său şi trădării tuturor alor săi?

Nu era el oare adevărata cauză a catastrofei? Dragomir ar fi rezistat poate torturii sau ar fi găsit mijlocul de a-şi lua viaţa înainte de a-şi trăda ţara, dacă gelozia nu ar fi pregătit deja terenul renunţării şi al tuturor josniciilor cu putinţă. Nu cumva el fusese unealta acestei trădări? El şi Maria-Domna, cu dragostea lor neîngăduită, erau adevăratul motiv al acestui dezastru şi al descompunerii ce se înstăpânise pe sufletul lui Dragomir. Răspunderea lui era tot atât de vădită ca aceea a tatălui său. Poporul le pierea sub povara păcatelor lor.

Nu cumva trebuia să accepte tortura ca pe o ispăşire? Cuvintele lui Della Porta îi reveniră în minte: „Dumnezeu suntem noi”, şi izbucni în râs.

Uşa se deschise şi un om înaintă către el, purtând un felinar pe care-l lăsă jos, lângă capul prizonierului.

— Alteţa Voastră se simte mai bine?, întrebă el în italiană. Vocea îi era slabă şi blândă, ochii erau cei ai unui nebun, deocamdată liniştit, gata oricând să recadă în nebunia bolii sale care îi descompunea trăsăturile la fel ca urmele de vărsat. O cicatrice îi desfigura partea de jos a chipului, dând la iveală câţiva dinţi, şi îl făcea să rânjească întruna. Gura îi râdea, în timp ce ochii păreau sortiţi să plângă fără lacrimi. Mâneca stângă a tunicii sale zdrenţăroase atârna, goală, pe când se agita în jurul lui Radu-Negru. Îl ajută să-şi sprijine spatele de peretele calei.

— O să vă aduc ceva de mâncare. Nu vă fie teamă. Sunt un prieten.

Dispăru pe uşă şi se întoarse aducând o tavă. Trase zăvorul în urma lui.

— Unde ne aflăm? întrebă Radu-Negru.

— La Veneţia, la Giudecca. Vom pleca mâine, în zori. Luaţi. Mâncaţi. Aţi pierdut mult sânge. Ar fi trebuit să ridice pânzele încă de aseară, dar n-au vrut să stârnească bănuieli. Sunteţi căutat pretutindeni în oraş.

— Cine eşti dumneata?

— Cândva mi se spunea Joaquin Cordero, însă turcii mă strigă Osman. Numele n-are nicio însemnătate. Nici înfăţişarea, zise el făcând aluzie la cicatrice. Sunt rob de cincisprezece ani, a trebuit să-mi reneg credinţa pentru a-mi păstra viaţa. Aş vrea să ştiu de ce. Poate pentru a mă face folositor cuiva, în beznă.

— Nu eşti din Veneţia.

— M-am născut la Ibiza, lângă coasta Valenciei. Aţi auzit vreodată de Ibiza, principe? Nu. Este o insulă pe care turcii o vizitează când şi când pentru a răpi oameni. E o metodă de a câştiga suflete la credinţa Profetului lor. Mi-am pierdut braţul pe o stradă din oraşul meu, apărându-i pe ai mei în timpul unui astfel de atac. M-au prins şi mi-au dăruit viaţa în schimbul sufletului. Ăsta este mijlocul prin care diavolul îi pierde pe oameni. Ce părere aveţi? Ei sunt unealta diavolului pe pământ, de aceea îi folosesc metodele. Am fost slab şi mi-am vândut sufletul, şi de aia mă numesc Osman după ce m-am numit Joaquin. Luaţi, principe, am gătit supa asta cu mâna mea. Carnea este proaspătă şi vinul e din cel cretan.

— Spune-mi, Joaquin, aşa începe tortura? îl întrebă Radu-Negru încercând să pătrundă dincolo de nebunia ce se vedea dănţuind ca o flăcăruie în ochii spaniolului.

— Nu, spuse el, nu aşa începe tortura. Ea începe cu lovituri, cu fierul roşu, ea începe şi sfârşeşte cu securea. Depinde. Dumneavoastră vi se rezervă surprize mult mai subtile, care nu lasă urme pe corp.

— Ce vrei atunci de la mine?

Joaquin îşi scoase cuţitul, ascuns la brâu, şi tăie funia din jurul încheieturilor, apoi pe cea care îi strângea gleznele.

— Nu vă ridicaţi încă. Picioarele n-au să vă ţină. Mâncaţi. Avem vreme. Nu e încă miezul nopţii.

Radu-Negru mâncă cu poftă. Îşi înmuie năframa în vin şi îşi curăţă obrazul pe care sângele formase o crustă uscată ce îi învineţea pielea.

— Ştii cumva care îmi va fi soarta?

— Nimeni nu-şi poate cunoaşte soarta, principe. Ştiu că veţi fi dus viu la Istanbul.

— Ştii cumva dacă mă vor ucide?

— Nu ştiu. Nu-s decât un sclav. Vă vor pune la încercare înainte de a vă ucide. Vă vor oferi domnia în schimbul sufletului. Sau poate că vă vor tăia imediat capul. Asta depinde de ceea ce cred despre dumneavoastră şi oamenii voştri. Eu ştiu că luptaţi împotriva lor, că veniţi din pădure. Pădurea voastră este acum singura nădejde a celor înrobiţi, ştiaţi asta?

— Nu ştiam. Fii mai limpede.

— Era odată un împărat, pe undeva prin Asia, poate că în China sau în India, un soi de sultan crud şi îmbătat de putere, care voia să cucerească lumea şi să transforme toate fiinţele vii în robi. Cucerise deja un imperiu, jumătate de glob sau chiar mai mult, dar nu-i era de ajuns. Voia întreg pământul. Noroadele se înclinau cu laşitate în faţa voinţei lui, fără să reziste, tot mai supuse şi mai dispuse să renunţe la libertate pe măsură ce împăratul îşi sporea teritoriile şi micşora limitele lumii libere. Exista însă undeva o pădure mare în care oamenii liberi îşi apărau cu înverşunare bunul lor suprem. Acest lucru îl nelinişteа pe împărat, deşi oamenii aceia nu dispuneau decât de puţine mijloace iar numărul lor era foarte redus. Împăratul hotărî să termine odată cu ei şi, în fruntea unei armate, pătrunse în pădure. Lupta nu era uşoară, căci pădurea îi ocrotea pe rebeli, când îşi dădu seama că singurul mijloc de a-i distruge pe acei nebuni era de a

distruge pădurea însăşi, şi-atunci le dădu poruncă soldaţilor să taie copacii pentru ca oamenii liberi să nu se mai poată ascunde, scăpând astfel de justiţia lui. Vreme de ani îndelungaţi soldaţii împăratului doborâră mii şi mii de copaci. Ajunseră astfel la capătul pădurii, unde îi uciseră pe oamenii liberi, puţinii ce mai rămăseseră după atâţia ani de luptă şi prigoană. Nu erau decât bătrâni, neputincioşi, nevolnici şi bolnavi. „Ăştia erau oamenii liberi?”, se întrebă împăratul cu dispreţ. Şi începu marşul îndărăt, spre capitala pe care o părăsise de atâta vreme, mulţumit totuşi de victoria lui. Însă, pe măsură ce mergea, îşi dădea seama că arborii tăiaţi crescuseră din nou înapoia lui. După câteva zile, se pomeni în mijlocul unei păduri noi, tinere şi viguroase, care crescuse din vechile rădăcini. Şi pădurea asta era înţesată de oameni liberi care îi înconjurară pe împărat şi pe soldaţii săi şi îi uciseră după cum meritau. Nu poţi tăia pădurile la nesfârşit, principe, vedeţi dumneavoastră. Şi-atâta vreme cât vor exista păduri, ele vor adăposti libertatea oamenilor, şi niciun împărat, nici măcar sultanul, nu va reuşi să îi extermine. Veniţi din acea pădure, nu ştiu pentru ce motive. Ce ştiu eu este că trebuie să vă reîntoarceţi acolo. Nu sunteţi principele pădurii?

— Am fost. Nu sunt decât un rob ca şi dumneata.

— N-am tăiat legăturile? Sunteţi liber. Când vor afla de fuga dumneavoastră, mii de robi se vor bucura.

— Stăpânii dumitale te vor ucide pentru că m-ai ajutat să scap.

— M-au ucis deja o dată. Eliberându-vă, îmi recâştig sufletul. Când v-a trimis pe corabia asta, Dumnezeu mi-a trimis un semn. Nu mă uitase. Mi-a iertat slăbiciunea de odinioară şi trădarea. Nu vă gândiţi la mine, principe. Gândiţi-vă la speranţa semenilor mei şi la cei ce vă aşteaptă. Adevăratul meu nume este *Fray* Joaquin. Eram călugăr, din ordinul Mercedarilor. Nu îmi fac decât datoria dându-mi viaţa în schimbul vieţii voastre.

Îi întinse mâna şi îl ajută să se ridice. Picioarele îl dureau încă, dar putea sta în picioare şi umbla. Se sprijini de umărul lui *Fray* Joaquin.

— Vrei să mă spovedeşti? îl întrebă el.

— Nu mai sunt demn, principe, scuzaţi-mă, nu mai sunt demn. Dumnezeu va avea milă de dumneavoastră, căci sunteţi tânăr şi aţi păcătuit din orgoliu sau din pasiune. Spovediţi-vă de îndată ce veţi fi liber, pe uscat. Trebuie să ne grăbim. Urmaţi-mă.

Fray Joaquin o luă înainte ducând felinarul. O adiere de aer proaspăt veni dinspre punte. Bătrânul stinse felinarul. Cerul limpede strălucea de

stele şi pe deasupra balustradei Radu-Negru văzu luminile Veneţiei licărind pe mal. Vasul părea părăsit, însă precauţiile pe care le lua spaniolul arătau că turcii din echipaj dormeau iepureşte şi că vasul era pregătit pentru călătoria din ziua următoare.

— Coborâţi încet. Nu faceţi zgomot când veţi atinge apa. Acolo, la proră, se află o santinelă.

— Spune-mi, *Fray* Joaquin, n-ai auzit vorbindu-se de un anume Dragomir?

— Nu. Grăbiţi-vă!

— Nu există niciun alt creştin la bord, în afară de dumneata şi de mine?

— Nu, principe. Coborâţi, vă rog!

Bătrânul îi sărută mâna. Radu-Negru îl strânse în braţe şi se lăsă să alunece pe frânghie. Fără a face zgomot, intră în apa rece care îl făcu să se înfioare, şi începu să înoate în direcţia luminilor. Erau peste tot lumini şi nu le putu distinge pe cele ale vaselor ancorate la Giudecca de luminile oraşului. Şovăi, întoarse capul, se îndreptă într-o parte, schimbă brusc direcţia.

Îşi pierdea repede forţele. Omul pădurii înota prost, iar stelele din cer nu-i veneau în ajutor. Erau ca nişte ferestruici îndepărtate care habar n-aveau de lupta sa cu marea. Sunetele unei muzici ajunseră până la el, înotă într-acolo, gâfâind deja; muzica veni către el. Era o gondolă cu cheflii care se întorceau de la o petrecere, chemă într-ajutor din toate puterile, însă cei din gondolă nu îl auzeau. Putu distinge voci de femei, râsete şi acompaniamentul metalic al unei mandoline, melodios şi monoton ca ţârâitul prelung al greierilor în nopţile de vară. Gondola trecu, muzica se pierdu în depărtare. Se descurajă şi, întors pe spate, se lăsă dus de mare. Singur, era mai singur ca oricând, mai liber de asemenea să-şi hotărască soarta. Rana de la frunte reîncepuse să sângereze la contactul cu apa sărată. Ştia că revolta lui dăduse greş, că i se îngăduise să trăiască spre a-şi da mai bine seama. Nu exista soluţie, orice răzvrătire împotriva morţii era sortită aceluiaşi eşec. Dumnezeu îşi păzea cu străşnicie tainele. Nu exista om în stare să se ridice împotriva soartei obişnuite a oamenilor. Cei ce pretindeau că sunt în stare de aşa ceva, nu erau decât nişte şarlatani, precum maestrul Fiorentino di Concoresso care împlinise două sute de ani şi care transforma plumbul în aur pentru a câştiga cei câţiva bănuţi trebuincioşi vieţii sale şi pentru a-i da gata pe naivi.

Trebuia aşadar să se resemneze. Era unica ieşire spre libertate, între limitele pe care le impunea această scurtă servitute situată între viaţă şi moarte. Preţ de o clipă, fusese în stare să încerce totul, să trădeze totul, pentru a rupe odgoanele care îl legau de el însuşi, or asta nu servise la nimic. Se scufundase ca o barcă prea fragilă în faţa lăcomiei Oceanului. Dacă moartea era inevitabilă, exista cu siguranţă o judecată la fel de inevitabilă dincolo de moarte şi flecare trebuia să plătească după faptele sale. În sensul ăsta, da, în sensul ăsta Dumnezeu suntem noi înşine. Iar păcatul Bătrânului înceta să mai apese asupra lui. Să se întoarcă, să se înapoieze cât mai repede, să-l pândească pe Dragomir, să-l ucidă pentru a-i împiedica revenirea, să distrugă falsul mesaj adresat alor săi, era tot ce îi mai rămânea de făcut. Să renunţe la visul său de înţelepciune şi de nemurire, să se resemneze fără să ajungă la blesteme, să lupte alături de ţăranii săi, pentru ca pădurea să continue să întreţină speranţa în inimile celor înrobiţi, nu era acest lucru singura libertate îngăduită în mijlocul legilor care făceau din om un captiv zdrobit în fundul tenebrelor?

Veneţia, Veronica, magul, Erratino, promisiunile goale ale dogelui, toate se pierdeau în ceaţa istovirii. Relua legătura cu trecutul, cel din pădure, în vreme ce braţele-i ostenite loveau apa care îi spăla rana şi îi acoperea încetul cu încetul ochii. Capul i se izbi de un perete, se înălţă, mâinile îi atinseră o ramă de lemn şi strigă: „Ajutor!” Sus de tot, sub stele, o voce îi răspunse: „Cine-i acolo?” Vocea răsună din nou, mai puternică: „*Uomo all’aqua!* ” Un corp tare lovi apa lângă el, picături îl stropiră pe obraz, prinse o funie, pe jumătate leşinat. Gândea: „M-am întors la vasul turcilor. De data asta, s-a sfârşit.”

*

— Părinte, vreţi să mă spovediţi?

Îngenunche înaintea preotului care îi trecu patrafirul peste cap.

— Vorbeşte, fiica mea.

Călugăriţa trecu pe lângă ea, tulburând aerul nemişcat, lăsând în urma ei un vag miros de ceară proaspătă şi de beci.

— Vorbeşte mai tare, fiica mea. Sunt bătrân şi aud prost.

Vocea ei răguşită trezea ecouri pe sub bolţile înnegrite de fumul tămâiei şi al lumânărilor. Paşii călugăriţei se opriseră înaintea altarului. Dintr-o

dată, sunet de toacă umplu valea şi pădurea, chemând la slujba de vecernie. Spatele încovoiat sub patrafir şi genunchii îndoiţi pe lespedea rece o dureau, dar nu se opri din vorbit. „Nu mă pot împiedica să-l iubesc.” Sfârşi într-un murmur care poate că nici nu ajungea la urechile preotului: „Aştept un copil de la el.”

Soarele apunea printre brazi, dincolo de munţi, când ea ieşi din biserică. Din casele albe ale călugăriţelor, presărate printre copaci în jurul bisericii, fumul urca spre cer, dând de ştire că era ceasul cinei. Mihai, îmbrăcat de război, o aştepta la ea acasă.

— Cât eşti de palidă, Maria-Domna. Ai aflat vestea?

— S-a întors?

— Nu.

Se aşeză pe patul tare, cu sabia între genunchi, ca şi cum ar fi fost o sabie de lemn, răsărită din copilărie, şi timp de câteva clipe luptă cu somnul care încerca să se aşeze, ca un fluture, pe pleoapele sale. Purta iţari şi mirosea a sudoare de cal. Pletele lungi şi negre îi erau pline de praf. Armura care îi acoperea pieptul avea urme de sânge, care ciupeau metalul ca petele de rugină.

— Nu, repetă cu o voce care venea de foarte departe, n-avem veşti de la el.

Se cunoşteau din copilărie, de pe vremea când se jucau cu Radu-Negru prin sălile palatului. Nimic nu se schimbase de atunci, cu excepţia celor petrecute în afara lor. Continuau să se privească cu ochii lor de copii, lipsiţi de secrete.

— Turcii, continuă el, desfăcându-şi armura şi lăsând-o jos la piciorul patului, vor ajunge în curând la Poiana Mărului. Asta se va întâmpla peste câteva săptămâni. Vor ocupa mănăstirea. Trebuie să părăseşti locurile astea.

— Ce va face maica stareţă? I-ai vorbit?

— Nu vrea să plece.

— Nici eu nu voi pleca. Unde vrei să mă duc? Radu-Negru va veni să mă caute aici, într-una din zile.

— Punctul unde se află aşezată mănăstirea este de o mare importanţă strategică, după câte spun ei. El domină în acelaşi timp trei hotare, al Valahiei, al Moldovei şi al Transilvaniei. Turcii îl vor folosi pentru a construi o fortăreaţă. Vor dărâma mănăstirea şi le vor alunga pe călugăriţe. Sau le vor ucide pe cele bătrâne şi le vor duce pe cele tinere la Istanbul.

— Dacă locul este atât de important, de ce nu îl aperi?

— E uşor de spus. Cu cei trei sute de zdrenţăroşi care îmi mai rămân?

— Ai putea să recrutezi uşor alţi cinci sute, să-i aştepţi pe turci în locul cel mai potrivit. Ştii care sunt forţele pe care le vor trimite pentru a ocupa această biată mănăstire?

— Două, sau trei mii. Cinci mii poate. Cele de care dispun ei la Brăila.

— Dacă vor ocupa mănăstirea, Dumnezeu nu va mai avea lăcaş nicăieri în ţară. Ne va lăsa în voia nimicniciei şi laşităţii noastre. Ei vor fi pângărit atunci totul. Îţi mai aminteşti de Andrei, străpuns de săgeţile lor?

— Nu-mi vorbi de Andrei, te implor.

— Purtăm cu toţii povara morţii sale pe conştiinţă.

— Toţi?

— Copiii de atunci, cei care în jocurile lor striveau întotdeauna oştile turceşti, îţi mai aminteşti? N-am ştiut să rămânem credincioşi copilăriei noastre, Mihai.

— Nimeni nu rămâne, Maria-Domna, nimeni nu rămâne credincios. Asta-i viaţa, un cortegiu de infidelităţi faţă de tine însuţi.

— Atunci, e sfârşitul lumii. Lui Radu-Negru i-ar plăcea să lupte pentru a ne apăra copilăria.

— Spui nerozii. Ce înseamnă copilăria noastră?

— Libertatea.

Se lăsă o clipă liniştea, care se prelungi, confundându-se treptat cu noaptea.

Se ridică şi azvârli o cergă de lână peste prietenul din copilărie care dormea, cu gura întredeschisă, cu părul împrăştiat pe pernă. Îşi reluă locul pe scaun şi, în timp ce noaptea urca din vale acoperind fereastra cu perdeaua ei albastră, rosti încet numele războinicului aflat departe, tatăl copilului ei.

O mână ciocăni la uşă, o voce o chemă de afară, ea însă nu le putea auzi. Nu mai era decât amintire.

*

Îi vine uşor omului de bine să înveţe gesturile Răului, omului cinstit să se transforme în criminal şi în torţionar. Contrariul este greu. Corpul se zbătea în funii de fiecare dată când fierul roşu se afunda în carnea dezgolită.

Prizonierul urla, implorând îndurare. Când leşina, câţiva pumni de apă rece îl readuceau la viaţă şi la tortură. Flăcările focului care fusese aprins pe plajă se pierdeau în lumina strălucitoare a dimineţii. Aerul mării mirosea a carne arsă şi pescăruşi lacomi se învârteau în zbor pe deasupra grupului nemişcat concentrat în jurul captivului.

În clipele de tăcere se auzeau ţipetele lor, asemănătoare celor ale copiilor monstruoşi, şi apele Padului, avide şi gălbui la culoare, curgând spre marea apropiată. Stuful de pe cele două maluri unduia în vânt ca o mare de frunzişuri delicate.

— Am să vorbesc, spuse captivul cu respiraţia tăiată.

Îi tăiară funiile şi îi dădură să bea. El privi la Radu-Negru – corabia care îl salvase nu era turcească; fusese urcat la bord, readus la viaţă, se dusese pe dată la Aloisio acasă şi, împreună cu un grup de prieteni, puseseră mâna pe vasul ancorat la Giudecca, îl găsiseră pe *Fray* Joaquin în cală, cu pieptul străpuns de un pumnal, conduseseră vasul la sud de Veneţia, pe o plajă pustie de la gurile Padului, îl înmormântaseră pe *Fray* Joaquin, îl puseseră la cazne pe căpitanul turc pentru a afla itinerarul lui Dragomir –, ochii săi erau dispuşi negocierii, ca şi cum tortura nu fusese decât un preambul necesar şi aşteptat.

— Ce îmi oferiţi în schimb?

— Viaţa nu îţi e îndeajuns?

— Nu, principe. Dacă voi vorbi, nu mă voi putea nicicând reîntoarce acasă. Îmi trebuie bani pentru a reîncepe să trăiesc. Informaţia mea vă este indispensabilă. Cumpăraţi-o, sau ucideţi-mă. Nu aveţi o altă alternativă. Nici eu, de altfel.

— Care îţi este preţul?

— O mie de scuzi.

Radu-Negru slăbi cureaua fină a pungii, scoase un rubin care sticli în soare ca o picătură mare de sânge proaspăt şi i-l întinse.

— Parcă ar fi sânge, zise căpitanul.

— Sânge pur pentru sânge impur. Dumneata eşti cel care câştigă la schimb. Vorbeşte.

— La Spalato. Asta-i tot ce ştiu.

Dragomir avea aşadar să refacă drumul cunoscut.

— A plecat deja?

— Da, principe. S-a îmbarcat în cursul nopţii, atunci când eraţi dus în cala vasului. N-o să-l prindeţi din urmă.

Radu-Negru îi întoarse spatele.

Se îndreptară în grup către o moară care plutea mai jos pe apele galbene, legată de mal cu funii groase de cânepă. Coborâră prinşii în cala morii, unde aveau să fie ţinuţi sub pază timp de o lună. Căpitanul turc urma să aştepte un semn de la Radu-Negru. Dacă informaţia sa era exactă, va fi liber; dacă minţise, va fi aruncat în fluviu, cu o piatră de gât.

Cai pregătiţi îi aşteptau pe Radu-Negru şi pe Aloisio.

Timp de ceasuri întregi, urmând poteci care străbăteau câmpuri pustii, acoperite de stuf, tăiate de canale de pe care raţele sălbatice îşi luau zborul la apropierea celor doi călăreţi, călăriră sub soarele dogoritor. Nori de ţânţari făceau să vibreze aerul sonor precum o muzică a unui subtil coşmar. Stârvuri de vite, năpădite de corbi, ca nişte uriaşe insecte negre şi lucitoare, făceau uneori să se scuture caii. Duhoarea urca înspre cer, odată cu respiraţia mlaştinilor. Păsările nu se speriau. Prezenţa oamenilor, necunoscuţi pe acele meleaguri, le lăsa indiferente.

— Cunoşti bine regiunea?

— Vin aici destul de des la vânătoare de raţe. Am rude la Chioggia, unde mi-am petrecut o parte din copilărie. Un văr al mamei este patronul morii de pe Pad.

Tăcu câteva clipe, preocupat să strivească nişte ţânţari pe obraz.

— Măria ta, prietenii mei ar vrea să profite de călătoria ta pentru a stabili raporturi regulate cu oamenii de dincolo. Dacă crezi că asta ar putea fi util cauzei noastre şi cauzei voastre, îţi voi da adresa cuiva din Spalato.

— Cred că ar putea fi util – care e planul vostru?

— Mi-ai vorbit de un anume Udina...

— Udina Burbur, păstorul dalmat.

— Păstorii umblă prin ţară. Asta-i meseria lor. Am putea să-i folosim pentru a face să ajungă la Spalato, apoi la Veneţia, veşti de la noi, pentru a organiza o reţea prin toate teritoriile subjugate de turci. Am fi informaţi despre multe lucruri şi ai şti, la rându-ţi, dacă dogele şi-a schimbat părerea, dacă momentul e favorabil unei noi ambasade. Se spune că noul papă vrea să ia conducerea unei noi cruciade şi că a trimis scrisori în acest sens tuturor suveranilor creştini. Se pare de asemenea că regele Poloniei şi-a dat deja consimţământul, iar că împăratul o va face, fără zăbavă. Se vorbeşte deja de

războiul între Veneţia şi Istanbul. Udina Burbur şi însoţitorii lui ne-ar putea da informaţii despre forţele turceşti care-i străbat acum ţara.

— Asta se poate face. Voi vorbi cu Udina. Cred că mă va ajuta să dau de urma lui Dragomir. Odată ajuns acasă, voi ţine legătura cu dumneata şi cu prietenii dumitale prin păstorii lui Udina. Ideea dumitale mi se pare utilă. Trebuie să ne pregătim de un nou fel de război. Cel la care visează vărul meu Mihai şi pe care-l pregăteşte de ani de zile. Războiul învinşilor împotriva învingătorilor, războiul deznădăjduiţilor împotriva acelora care sunt prea siguri de victoria lor. Dacă războiul cel mare izbucneşte între Austria şi turci, noi vom ataca oştile turceşti din spate. Le vom împiedica să primească întăriri şi provizii, tăind toate drumurile de la nord şi de la vest. Se găsesc tot mai departe de bazele lor de aprovizionare, devin aşadar tot mai vulnerabili. Dar dacă vor fi din nou învingători?

— Nu-i exclus. Dacă regii creştini nu vor ajuta Austria, turcii nu se vor opri de data asta decât la Roma şi la Paris. Dacă Viena nu va rezista, Europa întreagă este pierdută. Ar fi poate o soluţie, cea mai primejdioasă, fără îndoială. Însă căderea sub oprimarea necredincioşilor ar fi atunci mijlocul cel mai sigur de a înfăptui unitatea tuturor creştinilor. Turcii nu ar rezista unei revolte generale a învinşilor.

— Ar fi prea primejdios. Peste cincizeci de ani, n-ar mai fi picior de creştin în Europa. Tinerele generaţii ar fi educate în spiritul Profetului, iar Europa ar deveni un pământ de sclavi îndoctrinaţi şi obedienţi. Nu trebuie niciodată să se mizeze pe ce e mai rău cu gândul că se va câştiga ce e mai bun. Războiul e un joc mult mai strâns decât pacea.

— Vor exista întotdeauna pădurile. Şi va exista întotdeauna un imperiu, chiar şi după căderea sultanilor, adăugă pictorul zâmbind, ca şi cum toate astea nu erau altceva decât o glumă, iar zâmbetul era singura armă eficace pentru a se apăra. Obrazul său era roşu şi buhăit, de nerecunoscut din pricina înţepăturilor ţânţarilor. Insectele umpleau cerul şi se năpusteau în valuri peste cai şi peste cei doi călăreţi. Zgomotul lor îi amintea lui Radu-Negru de şuieratul viscolelor peste şesurile ţării sale.

— Te gândeşti la Leviatan, monstrul din Biblie? întrebă Radu-Negru.

— Va trebui într-o bună zi să-l distrugem pe Leviatan. Să ne gândim la viitorul oamenilor. Să păstrăm spiritul pădurilor şi să facem din el idealul copiilor noştri, filozofia oamenilor liberi. Un nou profet se va ridica într-o zi

pentru a predica cruciada împotriva lui Leviatan. Acel profet sau acel Mesia va ieşi poate din adâncurile pădurii voastre. De „acolo” ar trebui să vină.

Radu-Negru îşi aminti vorbele tatălui său. Poporul lui putea supravieţui, căci era deprins cu toate umilinţele şi cu toate speranţele.

— Sunt fericit că am un prieten ca dumneata, Aloisio, fericit că te-am întâlnit. S-ar putea să nu te mai revăd. Viaţa acolo are durată scurtă.

— Aş fi vrut să-ţi fac portretul, Măria ta.

— Să nu-ţi pară rău. N-aş fi avut perete unde să-l agăţ.

O campanilă apăru pe deasupra stufului, în fundul câmpiei, abia desenată pe cerul cenuşiu şi apăsător. O cupolă sclipi. Calul lui Radu-Negru necheză şi scutură din cap, fericit că simte în nări mireasma pământului oamenilor.

— Am ajuns la Chioggia, Măria ta.

CAPITOLUL V
PĂDURILE

Se opriră pe culmea unui deal. Râul, jos în vale, străbătea o largă depresiune presărată cu copaci. Apa leneşă lua parte la asprele funeralii ale asfinţitului. Caii şiroiau de sudoare şi lungeau capetele către tufele de iarbă ce creşteau printre pietre, mestecându-le cu zgomot între măsele şi zăbale. Închideau ochii, de plăcere şi de oboseală.

— Uite-i, Măria ta, spuse Udina Burbur întinzând braţul.

Nişte puncte negre se mişcau leneş în mijlocul apei, spre celălalt mal.

— Douăzeci de călăreţi turci şi trădătorul. Vor petrece noaptea la adăpostul pădurii.

— În noaptea asta, spuse Radu-Negru, le vei lua caii, în afară de acela al lui Dragomir. În zori îi vei ucide pe necredincioşi, având grijă să nu-ţi scape niciunul. Dragomir are să fugă, iar eu îl voi urmări singur. E limpede? Nu te atinge de trădător.

— Am înţeles, Măria ta.

Udina Burbur îşi întoarse calul şi se îndreptă spre păstorii dalmaţi opriţi mai jos, la adăpostul versantului împădurit. Erau vreo cincizeci de oameni, toţi tineri, înarmaţi cu ghioage, săbii şi arcuri. Erau câte unii care purtau în bandulieră puşti lungi, turceşti. Urmărirea începuse bine, căpitanul turc prins la Giudecca nu minţise, Dragomir trecuse într-adevăr prin Spalato, un grup de douăzeci de ieniceri îl ajunsese din urmă, escortându-l. Îi urmăriră de departe, împărţiţi în grupuri mici care se adunaseră chiar în seara aceea la malul fluviului, în locul pe unde Dragomir avea în mod sigur să traverseze pentru a trece pe teritoriul valah. Radu-Negru trimisese un sol la Spalato, la adresa pe care i-o indicase Aloisio, pentru a face să ajungă la Veneţia vestea pe care pictorul o aştepta. La ora asta, căpitanul turc era liber, în pragul unei vieţi noi, aşa cum o dorise. Urmărirea se desfăşurase după planul prevăzut. Păstorii lui Udina şi ai fratelui său, cât şi nişte ţărani prieteni, străbăteau deja satele după ajutor. Reţeaua se întindea încet, dar

neîncetat, peste întreaga ţară, căci lumea se afla din nou în război. Turcii începuseră asediul Vienei.

Era primul lucru pe care-l aflase Radu-Negru debarcând la Spalato. Prezentul se împletea astfel cu trecutul îndepărtat, în timp ce Veneţia se pierdea în memorie ca un nor înghiţit de azur. Două proiecte i se înfiripau în cuget: să-l ucidă pe Dragomir şi să o regăsească pe Maria-Domna, dacă ea se mai afla încă la Poiana Mărului. Ce putea urma, îi apărea la fel de limpede ca şi trecutul. Zbuciumul se liniştise în el, aşa cum glasul furtunii dispare îndărătul munţilor. Şi era calm şi mulţumit, cufundat în sine însuşi, ca toţi cei care se resemnează cu singurătatea. O rană sângera în el, precum aducerea aminte a unei înfrângeri, iar când Veronica îi revenea în amintire, alături de Aloisio, de mag, de Erratino şi de toţi cei pe care îi cunoscuse de curând la Veneţia, i se părea că sângele îi bufnea în gură şi că avea să se prăbuşească, învins de o durere fără nume. Însă trecutul nu îl chinuia decât arar, înainte de a adormi, în timpul acelor momente care despart prezentul de adevăratul trecut, cel care adăposteşte în noi flacăra îndepărtată a speranţei. Luptă preţ de câteva clipe cu aceste imagini şi se cufundă repede în somn.

Traversară fluviul sub lumina palidă a unui corn de lună ostenit. Un păstor valah îi aştepta pe malul stâng şi se ploconi înaintea principelui său. Se afla din nou acasă, după luni de absenţă. Se simţea mai bătrân, mai dur şi mai înţelept, ca şi cum aceste luni ar fi fost ani. Umbre albe dispărură printre copaci. Ele reapărură înainte de ivirea zorilor, ducând de hăţuri cei douăzeci de cai ai ienicerilor.

Ţăranii pândeau cu arma în mână, gata de luptă. Ascunşi în spatele copacilor, ei înconjuraseră mica poiană unde dormeau turcii. Focurile nopţii încă mai fumegau. Un strigăt lung se ridică din pădure, păsări speriate se înălţară, greoaie, printre ramurile umede de rouă. Se luminase deja când necredincioşii se năpustiră în căutarea cailor. Alte strigăte, mai scurte, rămaseră parcă atârnate în frunziş. Ramuri uscate trosneau sub copite, ca pârâitul unui foc. Numărară cadavrele. Nimeni nu lipsea la apelul de dimineaţă. Radu-Negru îi strânse mâna lui Udina Burbur şi sări pe cal, în timp ce ţăranii târau cadavrele spre fluviu.

Urmărirea începu. Trebuia să-l prindă pe Dragomir înainte ca el să iasă din pădure şi să ajungă la vreo garnizoană turcească pentru a cere ajutor.

*

Pădurea de stejari acoperea câmpia. Radu-Negru se oprea uneori pentru a căuta urma fugarului în pământul moale care păstra amprenta copitelor. Pleca din nou la galop. Voia să termine cât mai repede cu această oribilă corvoadă. Nu-i uşor să ucizi, o ştia, mâinile îi tremurau strângând hăţurile şi se întreba dacă ura împotriva soţului Mariei-Domna sau împotriva aliatului turcilor era ceea ce îl îmboldea în această urmărire al cărei sfârşit avea să însemne o dublă eliberare, individuală şi colectivă totodată. Totul era tulbure, nesigur şi murdar, în lumea asta în care trebuia întotdeauna să ucizi pe cineva pentru a putea regăsi o geană de fericire.

Şi dacă îl ucidea Dragomir? Gândul acesta nu-l speria. Moartea lui ar fi pus capăt tuturor îndoielilor. Nu se temea de Dragomir, ci de acel tremur ruşinos care îi strivea dinţii ca o zăbală nevăzută şi îi căsca un gol dureros în măruntaie.

Zări tunica roşie a lui Dragomir în depărtare, printre copacii care se răreau înspre o poiană largă. Dădu pinteni calului ce necheză de durere şi de istovire, ca şi cum ar fi vrut să se opună ultimului efort cerut de stăpânul său. Acest nechezat deşteptase o amintire neplăcută în străfundul memoriei. O ramură îi biciui obrazul scăldat în sudoare. Tunica roşie jucă în faţa ochilor săi în ritmul nebunesc al galopului. Acest nechezat – îşi dădu seama într-o străfulgerare interioară – îi amintea de strigătul de deznădejde al tatălui său atunci când îşi înălţase glasul împotriva Stăpânului din cer, precum acest cal istovit care, acum, se opunea zadarnic pintenilor lui nemiloşi. Un parfum de fraguţe strivite urcă din pământul încă umed, scene din copilărie îi trecură în fugă pe dinaintea ochilor, văzu micul trup al lui Andrei legănându-se la capătul funiei şi îşi aminti de fuga aceea printre copaci, în tovărăşia lui Mihai şi a celorlalţi. Se opriseră, gâfâind, şi, înainte de a face cale-ntoarsă, el se aplecase pentru a culege frăguţele ce se iveau ca nişte pete sângerii printre frunzele lucitoare de rouă. Strivise câteva şi aroma aceea îi dezvăluise prezenţa lor. Simţea încă gustul lor în gură când, reîntors la marginea pădurii, văzuse trupul lui Andrei străpuns de săgeţi şi pe turcii care se îndepărtau pe câmpie, spre Dunărea apropiată. Pricepu în clipa aceea că viaţa tuturor oamenilor era plină de amintiri îngrozitoare şi plăcute, că ea nu era altceva decât o memorie nestăvilită de suferinţe şi de bucurii adunate în grabă în cursa lor către moarte. Nu înţelese motivul

acelei fugi care îl despărţea de oameni. De ce trebuia să ucidă pentru a trăi, de ce?

Crupa celuilalt cal luci, nemişcată în soare ca o băltoacă de apă. Tunica roşie nu se mai mişca. Îşi scoase sabia din teacă, înfipse pintenii în şoldurile însângerate ale calului său şi, trecând în goană pe lângă Dragomir, izbi din toate puterile. Sabia trădătorului zbură prin aerul liniştit, sclipind în lumină.

Opri calul şi se întoarse. Dragomir descălecase şi, alergând cât putea de iute, îşi recuperase arma. Radu-Negru sări jos şi se îndreptă spre el. Se priviră, gâfâind, fără să vorbească.

Trebuia să-l ucidă cât mai repede, să se descotorosească pentru totdeauna de această prezenţă primejdioasă. Se năpusti spre el şi lovi din nou. Celălalt eschivă lovitura şi lovi la rându-i. Însă loviturile sale erau cele ale unui om obosit, epuizat de goană, surprins de apariţia neaşteptată a lui Radu-Negru pe care-l credea în drum spre Istanbul, legat fedeleş în fundul calei. Cu părul şi barba ude de sudoare, cu spatele încovoiat, cu gura deschisă, cu chipul deformat de oboseală şi de frică, Dragomir semăna cu un om bătrân. Sabia îi tremura în mână. Buzele îi fremătară, voia să vorbească, trăsăturile i se schimonosiră într-un rânjet care îl făcea de nerecunoscut, ochii i se strânseră o clipă, concentraţi de efortul zadarnic. Cuvintele nu se auziră, îi fu ruşine de slăbiciunea lui, mai făcu încă un efort asupra lui însuşi, ridică sabia într-un gest de furie şi se aruncă din nou asupra lui Radu-Negru, care se feri de lovitură şi izbi de trei ori la rând, în acelaşi loc, strigând, scos din minţi. Braţul celuilalt nu cedă. Făcea un pas îndărăt după fiecare lovitură pe care o evitase, deschizând de fiecare dată gura care refuza să i se supună. O salivă roşiatică, amestecată cu sânge, i se scurgea în barbă. Îşi muşcase limba. Reuşi să spună în cele din urmă:

— Măria ta, ca şi cum acest cuvânt magic însemna pentru el începutul unei rugăciuni ce ar fi putut îndepărta primejdia de moarte în care se afla.

— Nu mai sunt domnitorul tău. Îţi aminteşti, la Veneţia mi-ai spus-o tu însuţi, câine necredincios. M-ai lovit în cap, ai cutezat să ridici mâna asupra mea şi m-ai dat pe mâna turcilor. Am să te omor.

Lovi din nou, cu mai multă putere. Timp de câteva clipe îl urmări printre copaci, în căldura înăbuşitoare a amiezii. Caii păşteau iarbă în poiană, indiferenţi la acea luptă care nu îi privea. Greierii perpeleau parcă aerul pe grătarul ţârâitului lor nesfârşit şi răutăcios precum iadul.

„Dumnezeule, spuse el, fără să deschidă gura, scapă-mă de răul acesta.” Îşi sudui adversarul: „Câine necredincios!”

Izbi din nou, ultima lovitură, credea el. Dragomir sări într-o parte cu o repeziciune care îl uimi. Sabia principelui se înfundă în pământul moale. Celălalt înălţă iataganul – îşi dădu seama că arma lui Dragomir era un iatagan – care sclipi în lumina orbitoare şi lovi drept, de sus în jos, pentru a-l despica în două ca pe o carne deja inertă. Iataganul se înfundă în pământ, alături de sabie. Elanul îl târî pe Dragomir care rămase nemişcat, întins pe burtă, golit de puteri. Făcu un efort pentru a se ridica şi a ajunge la arma care încă vibra lângă capul său, ca o cruce aplecată în faţa unui mormânt. Cu o lovitură de picior, Radu-Negru izbi mâna care se chirci, moale şi dezarticulată, cu oasele sfărâmate de cizmă. Se întoarse pe spate, cu braţele acoperindu-şi chipul, aşteptând moartea.

— Loveşte repede, Măria ta, loveşte repede, pentru numele lui Dumnezeu. Fie-ţi milă de mine. Loveşte repede.

Radu-Negru izbi una de alta cele două săbii, pentru a face să cadă pământul umed şi gras care le mânjea. Rămase nemişcat, sub sudoarea rece care îi şiroia ca ploaia pe frunte şi pe spate.

— Ridică-te, spuse el aruncându-i iataganul pe burtă. Dragomir icni de durere şi se ridică, sprijinindu-se pe mâna stângă. Apără-te.

— Mi-ai sfărâmat încheietura mâinii. Nu mă pot apăra. Ucide-mă, Măria ta. Ce mai aştepţi?

Plângea de furie şi de durere, apăsându-şi pe gură încheietura rănită, ca pentru a o vindeca cu suflarea sa. Nu mai avea înfăţişarea obişnuită, încetase de a mai fi un om, suspinele îi alterau chipul şi glasul.

— Nu te pot ucide, spuse Radu-Negru, care luă iataganul şi, tremurând pe picioarele ce-l făceau să se poticnească la fiecare pas, ajunse lângă cal, se urcă în şea cu multă trudă, prinse în trecere calul lui Dragomir, trecu hăţul pe după braţul stâng şi dispăru în trap mărunt pe sub copaci.

Se îndreptă spre apus, în direcţia de unde venise, hotărât să se întoarcă la Veneţia şi să-şi sfârşească zilele acolo, nevrednic şi necunoscut, departe de violenţă. Însă făcu de îndată cale întoarsă, dădu pinteni calului şi se îndreptă spre răsărit. Nu se gândea la nimic. Îl durea capul. Ajuns la un pârâu, lăsă caii să se adape şi aruncă iataganul în apa limpede care curgea fără zgomot peste pietrele înverzite de muşchi.

— Măria ta, nu eşti un trădător.

Vocea era la fel de limpede ca şi pârâul, însă nu se clinti, căci cunoştea ecourile singurătăţii sale. Scoase un codru de pâine din traistă şi îşi înfipse dinţii în coaja întărită care mirosea a stână. Când calul lui înălţă capul, îl împinse uşurel în apă.

*

Ea privea safirul al cărui albastru melancolic părea smuls unui aer îndepărtat şi inaccesibil.

Aloisio îi adusese acest inel, de câtva timp. „Este din partea principelui, prietenul nostru comun”, spusese el zâmbind. Era prosteşte să zâmbească astfel, dar ea nu îi purta pică. Nu purta pică nimănui de când piatra aceasta albastră pătrunsese în viaţa ei. Privind lumina concentrată în ea, se gândea la cel care plecase şi n-avea să se mai întoarcă şi ale cărui trăsături se conturau chiar în centrul acelui azur, ca într-o sferă magică. Îl vedea, îi asculta vocea. Lumea devenea albastră, fără pete şi fără nori, iar ea îi adresa cuvântul acestei imagini, micuţă, îndepărtată şi apropiată, insesizabilă şi uriaşă ca amintirea. *Il principe azzurro e passato da me...* Versul acesta trebuia să fie începutul unui cântec pe care îl cânta, la harpă, în vreme ce safirul, de pe degetul ei ce se mişca, îi umplea cu scântei albastre orizontul melancoliei.

Melodia se născuse imediat, însă versurile nu se formau. Fredona cântecul acompaniindu-se cu degete fremătătoare care făceau corzile să trăiască. Furtuna în barcă, strigătele pe care le scosese sfidând ploaia şi fulgerele, violenţa dragostei pe valurile furioase, sărutarea dinaintea acelei vetre de pescari pe care fierbea o oală, cuvintele sale nesigure impregnate cu accentu-i străin, asemenea unui parfum suav şi durabil, întreg acest trecut căpăta formă în faţa ochilor ei sub ritmul luminos al pietrei scăpărătoare, făcând să se nască din harpă o muzică dureroasă şi alinătoare.

Uşa îi rămânea închisă la toate chemările. Îşi exprimase faţă de Aloisio dorinţa de a vinde casa şi de a se retrage undeva, într-un oraş mai liniştit, departe de mare, la Padova sau la Vicenza, căci totul i se părea pustiu şi absurd. „Îi vei fi mai de folos aici, îi spusese pictorul. Cauza lui este de-acum a noastră. Nu-l părăsi.” Rămăsese, însă entuziasmul îi lipsea. Ştia că nu există întoarcere posibilă şi că nu va mai aparţine nici unui bărbat. „Ce văduvă frumoasă eşti, îi spunea Aloisio, zâmbind. O să treacă, la fel ca toate

durerile, la fel ca toate iubirile. Trebuie să ştii să uiţi totul pentru a suporta viaţa.” Principele ei o învăţase un alt adevăr, iar ea îi rămânea credincioasă: nu trebuie să uiţi nimic; murim atunci când amintirile ne părăsesc.

Chemă la ea într-o zi pe spadasinul nocturn şi îi făgădui o mie de scuzi dacă îl ucidea pe Erratino. „Nu poţi ucide un poet”, îi răspunsese el.

Dublase oferta. Însă Erratino nu se afla la Veneţia. Părăsise oraşul, sau poate, temându-se de răzbunare ori de închisoare, se ascundea aşteptând să vină turcii sau să-l uite legile.

Părăsi fereastra şi se întoarse. Aloisio intrase în cameră.

— Tot visătoare? Am veşti bune pentru tine.

Nu aştepta veşti bune.

— Principele l-a prins pe trădător. Oamenii care îl însoţeau au măcelărit escorta lui Dragomir. Se află deja acasă acum. Tocmai am primit un mesaj de la Spalato.

— Acasă, adică în mijlocul primejdiei. Şi mai numeşti aşa ceva o veste bună.

— Mai am una. Un atac turcesc a fost respins în faţa Vienei. Regele Jan Sobieski îşi îndreaptă trupele către oraşul asediat. Avem nevoie de tine.

Privi piatra albastră, în miezul căreia un călăreţ lupta pe sub arbori care se îndoiau sub o furtună violentă. Totul era albastru, chiar şi sângele care curgea din răni, chiar şi caii şi frunzele, cerul de furtună şi pământul nemilos.

— Aş vrea să fiu bărbat, zise ea, un războinic.

— Eşti mai puternică decât un războinic.

Zâmbi la rândul ei. Pictorul nu o înţelesese. Ce ar fi vrut ea era să nu mai iubească, să înece în sânge şi ură tot ceea ce piatra asta cânta sub ochii ei. Să nu iubească era un privilegiu de războinic.

*

Tăcute, călugăriţele se pierdeau printre copaci, în direcţia mănăstirii. Noaptea le va călca curând pe urme. Toaca nu mai răsuna, de câteva zile, pentru a nu dezvălui turcilor prezenţa mănăstirii. Se ştia că ei îşi părăsiseră garnizoana de pe Dunăre şi că se îndreptau spre Poiana Mărului, urmând, în sus, firul Râmnicului Sărat. O parte din forţele lor aveau să se alăture celor care luptau deja în faţa Vienei.

— O mie de războinici nu e mult, spuse Mihai. Nu suntem însă decât trei sute.

— Nu ne mai cred în stare să ripostăm. Ne cred înfrânţi şi supuşi pentru totdeauna, spuse Maria-Domna, aşezându-se pe stânca ce păstra căldura soarelui.

În jurul lor, pe înălţimi, blocuri de piatră desprinse din munte nu aşteptau decât un brânci pentru a se prăvăli la vale, pe-acolo pe unde trecea drumul ducând la mănăstire. Ţăranii războinici, frânţi de oboseală, se odihneau jur-împrejur aşteptând cina. Călugăriţele trudiseră alături de ei toată ziua. Totul fusese pregătit cu grijă. Era ultima lor şansă şi erau hotărâţi să lupte, unul împotriva a trei, la adăpostul pădurii.

Cinci ţărani călare înaintau pe fundul văii, conduşi de un om mergând pe jos. Caii abia se mişcau pe drumul care urca, istoviţi de drumul cel lung. Cine ştie de unde veneau, din ce colţ necunoscut al ţării.

— Nu mai eşti sigur de tine, ca înainte. Te temi de ceva.

Nu răspunse imediat.

— Ar trebui ca el să fie deja aici. Aş vrea să fie aici la momentul potrivit, însoţit de mulţi călăreţi veneţieni, bine înarmaţi şi bine hrăniţi şi totul să se fi terminat.

— Ce ai de gând să faci după?

— Să merg la Viena. Soarta noastră a tuturor se hotărăşte în faţa zidurilor ei.

— Ştiu. Ai vrea să te aşezi în fruntea unei mari oştiri, să câştigi o mare bătălie, să salvezi Viena şi creştinătatea, să întemeiezi o împărăţie. Nu oboseşti niciodată să te baţi şi să visezi. Nu te gândeşti decât la glorie, adică la tine însuţi. Eşti incapabil să iubeşti, Mihai. Războiul se naşte şi creşte în inimi precum a ta.

— Radu-Negru îi numea pe cei ca mine călăii omenirii.

— Numeşti înfometaţi pe aceşti ţărani veniţi în sprijinul nostru, pentru că îi consideri ca neavând nicio greutate în balanţa falei tale.

— E foarte cu putinţă. Nu mă gândisem la asta.

— A gândi, înseamnă a concepe existenţa celorlalţi. Tu nu concepi decât propria-ţi prezenţă.

Tăcură, amândoi încurcaţi. Anii care îi despărţeau de copilărie adunau în jurul fiecăruia din ei stranii neînţelegeri, tot mai apăsătoare. În tăcere, amintiri pluteau între ei. El ar fi dorit să se descotorosească de ele, pentru a

urma un alt drum, complet nou. Ea simţea în el dorinţa acestei fugi şi nu putea să-l ierte.

— Îţi aminteşti de ziua când m-ai lovit peste obraz? zise ea pentru a îndepărta de ei tăcerea.

— Asta s-a întâmplat când am înţeles că îl iubeai pe Radu-Negru. Aş fi vrut să te omor. Căci eram îndrăgostit de tine.

— Nu mi-o spuseseşi niciodată.

— Este singurul lucru din viaţa mea pe care am reuşit să ţi-l ascund. A durat puţin, însă eu m-am născut, aşa cum vezi în clipa asta, din acea dragoste neînţeleasă. M-ai transformat în războinic. Dacă visez cuceriri şi sânge, o fac pentru a şterge umilinţa aceea.

— Nu era decât o pasiune de copil, spuse ea fără convingere.

— Da, însă rămânem totdeauna credincioşi copilăriei noastre, cu sau fără voie. Tu eşti cea care m-a învăţat acest straniu adevăr. Şi iubirea ta este cea care l-a transformat pe Radu-Negru într-un prinţ nevolnic, adăugă el după o scurtă pauză. Iartă-mă, poate că-ţi par dur şi nedrept. Un principe nevolnic, asta înseamnă un principe îndrăgostit. Asta-i un alt adevăr pe care mi l-ai dezvăluit. Principii buni sunt călăii popoarelor, cei ce nu cunosc iubirea.

— Cei ce nu se supun iubirii?

— Da, spuse el cu tristeţe. Ce prostesc este totul! Am putea schimba tot, întorcându-ne, înşfăcând viaţa acolo unde ea ne-a obligat să o luăm pe calea care ni se potrivea cel mai puţin. Este însă cu neputinţă. E ca şi cum cineva ne-ar pune să alegem o soartă despre care ştim că nu a fost făcută pentru noi.

— N-aş vrea să o schimb pe a mea.

— Eşti o resemnată, ca Radu-Negru. Popoarele ar trebui să nu aibă încredere în principi credincioşi soartei lor. Această fidelitate îi împiedică să fie mari.

Crestele munţilor ardeau sub asfinţitul în flăcări. Părea că o mare de jăratec se întindea dincolo de creste.

— Poate că acolo-i Viena care arde, spuse el privind spre apus. Iar noi putrezim în valea asta, pândind o mie de turci amărâţi pe care îi vom strivi vitejeşte sub stânci, fără nicio fală şi fără de urmări. Vezi tu, dacă ne-am fi născut altundeva, acolo unde războaiele mari au făurit suflete mari...

Maria-Domna îl privi, surprinsă de aceste vorbe pe care ea însăşi le rostise. Privi în partea cealaltă, spre câmpia năpădită de noapte, şi atinse braţul lui Mihai. Focuri clipeau în depărtare, tot mai limpezi, pe măsură ce bezna urca spre creste. Focuri numeroase, cu o lumină rea, ca ochii de fiare.

— Turcii, spuse el. Vor fi aici poimâine.

*

Radu-Negru văzu acele focuri şi mângâie încet gâtul ud al calului, ale cărui picioare tremurau uşor sub el.

— Aproape că am ajuns, spuse cu voce tare şi plecă în trap mărunt pe poteca ce urca de-a lungul unui pârâu şopotitor. Ţăranii aceia avuseră aşadar dreptate. Turcii se pregăteau să ocupe Poiana Mărului. Iar el se întorcea singur, fără niciun ajutor, fără nicio speranţă, în afară de aceea de a o revedea pe Maria-Domna, tot atât de singur ca la plecare. Mai singur, pentru că atunci se legăna în iluzii şi pentru că Della Porta îl însoţea. Şi mai pierduse şi o noapte întreagă să contemple oraşul pustiu în lumina lunii, să se hrănească cu acea tristeţe care însă îi rodea inima.

... Cucuvele ţipau în turla bisericii. Poarta era închisă. Calul păştea iarba care, în timpul absenţei lui, crescuse în piaţă, printre pietre. Oraşul dormea singur, în lumina galbenă a lunii, iar femeia aceea nu se mai afla acolo. Ore întregi o căutase peste tot, în jurul palatului, pe străzile cele mai îndepărtate, acolo unde copacii încărcaţi de roade se aplecau greoi pe deasupra zidurilor ce stăteau să cadă în ruină. Se întorsese. Curtea Mariei-Domna era tot atât de pustie ca şi celelalte. Nu se vedea nicio urmă de jaf. Turcii, ocupaţi în altă parte, uitaseră de capitală, în vreme ce ai săi, retraşi spre răsărit, nu aveau curajul să se întoarcă acasă înainte de reîntoarcerea principelui. Pătrunse într-o curte, îşi lăsă calul slobod, după ce-i scosese şeaua şi culesese câteva caise pe care le mâncă aşezat pe treptele de lemn ale casei. Urcă apoi în pridvorul acoperit care se întindea de-a lungul faţadei şi se culcă pe jos, cu capul sprijinit de şea.

Un voievod îi apăru în somn. Era îmbrăcat ţărăneşte, pe cap cu o cuşmă de miel, cu părul lung căzându-i pe umeri, cu obrazul verde şi lucitor ca al unui om otrăvit. Ştia că acest voievod murise de vreme îndelungată, de veacuri, şi că el domnea peste această ţară care acum era a sa. Numele său îi era necunoscut, ştia însă că puterea şi propria-i coroană veneau de la acest

Domn care îşi apărase ţara împotriva altor năvălitori, la începuturile istoriei. Voievodul înainta încet şi, cu mâna dreaptă ţinând un paloş însângerat, făcea semn unei oştiri care se afla în urma lui. Însă Radu-Negru nu vedea pe nimeni, cu excepţia unor arbori groşi ce se prăbuşeau fără zgomot, ascultând de semnele pe care le făcea Domnul cu paloşul. Strigăte se ridicau, sfâşietoare, către cerul înnorat, ca şi cum aceşti copaci ar fi strivit trupuri omeneşti în căderea lor. Voievodul dispăru, fără să-i fi adresat cuvântul, şi strigătele se stinseră cu încetul sub trunchiurile ce se încurcau între ele, şi care închideau orizontul cu frunzişul lor de toamnă. O lumină albastră pâlpâia, timidă, între cer şi pământ.

Soarele încă nu răsărise când se trezi, obsedat de vis. Mai mâncă din caisele umede de rouă, îşi căută calul şi ieşi din oraş înspre Ordessus. Spre amiază întâlni un grup de ţărani care îşi priveau lanul de grâu, aproape copt pentru seceriş, îl recunoscură, se ploconiră în faţa lui după datină şi îi spuseră că turcii se îndreptau spre mănăstire şi că cei mai tineri din sat plecaseră ca să-l ajute pe Mihai care se pregătea să dea lupta cu ei în apropiere de izvoarele Râmnicului Sărat. Puse să fie condus în sat, să i se dea ovăz calului său şi plecă din nou în goană, peste câmpurile ce unduiau în soare şi sub adierea vântului ca o mare lipsită de primejdii...

Două zile şi două nopţi călărise fără întrerupere. Întâlni fugari retrăgându-se spre munţi din faţa armiei turceşti, ţărani bătrâni în zdrenţe, mânând carele unde îşi îngrămădiseră familiile şi bunurile. Unii din ei clădeau deja colibe la adăpostul pădurii, la marginea luminişurilor, cu ochii întorşi spre câmpia pe care, dacă războiul avea să ţină, grâul lor avea să putrezească sau să ardă sub bătaia ploii şi a soarelui. Duceau mai departe soarta strămoşilor lor. Copii pricăjiţi, îmbrăcaţi în nişte cămăşi murdare, se jucau de-a războiul printre boii dejugaţi care mişcau agale din fălci, clipind din ochii umezi, încărcaţi de o filozofie ce nu era cea a oamenilor.

Se gândea la copiii fericiţi şi curaţi care ţopăiau pe străzile Veneţiei, pe marginea canalelor ce reflectau în apele lor imaginea înaltă a palatelor construite la adăpost de toate furtunile. Lumea era prost construită, nu mai era nicio îndoială. Raiul şi iadul nu erau decât simbolul acelei greşeli originare, fără soluţie posibilă atâta timp cât oamenii vor rămâne oameni. Iar aceşti copii aveau fără îndoială o raţiune de a exista, cu zdrenţele lor şi cu ochii lor surâzători şi tragici. Era sigur că aceste vieţi aflate la început făgăduiau ceva nemaiauzit copiilor celorlalţi, că nefericiţii din ziua de astăzi

purtau pe umerii lor goi şi firavi crucea unei iluzii care se înclina spre viitor. Printre ei creştea deja voinţa aceluia care nu se va resemna, pentru care războiul, minciuna şi prostia vor fi arme nevrednice şi depăşite...

Focurile străluceau spre dreapta când ajunse la Râmnicul Sărat. Urmă firul apei pe o potecă pe care o cunoştea şi focurile dispărură îndărătul lui.

O voce răsună în noapte.

— Cine-i acolo?

— Domnul tău, răspunse el.

O umbră îi veni în întâmpinare, cu sabia în mână.

— Bine ai venit, Măria ta. Te aşteptam.

Ţăranul îi arătă drumul spre culmea unde se găsea Mihai împreună cu ceilalţi, şi se pierdu din nou în beznă. Înainta, liniştit şi sigur, apărat de acel ţăran care însemna cu prezenţa sa hotarul între bine şi rău. Se găsea din nou în ţară şi avu senzaţia că arborii fremătau înaintea lui, înclinându-şi cu respect frunzele.

Mihai dormea, întins pe o moviliţă de iarbă proaspăt cosită, pe care calul i-o păştea la căpătâi. Se aplecă peste prietenul din copilărie şi îl scutură uşor. Mihai nu se mişcă. Îi fu milă de această oboseală, mai mare decât a lui, şi se duse spre grupul ce se adunase la câţiva paşi mai încolo. Îi oferiră vin, pâine şi brânză. Puse să i se aducă desaga şi împărţi cele câteva caise rămase, moleşite de căldură şi de zdruncinături.

— Le-am cules dintr-o grădină, acolo lângă biserică.

Ţăranii le duceau cu pioşenie la gură, le miroseau îndelung, fără să cuteze să muşte din fructele sacre pe care domnitorul le adusese din oraşul lor îndepărtat. Şi le trecură din mână în mână, apoi le mâncară, mestecând miezul fără miros, ca pe o azimă.

— Oraşul nu a fost jefuit de necredincioşi, spuse el. Putem să ne întoarcem acolo, dacă Dumnezeu ne va ajuta să învingem. Sunt prea ocupaţi la Viena pentru a se gândi imediat la represalii. Şi în câteva luni putem pune pe picioare o nouă oaste. Se spune că regele Poloniei şi cu papa concentrează forţe pentru a le trimite în sprijinul asediaţilor. Turcii vor fi zdrobiţi şi, cu ajutorul Veneţiei şi al împăratului, îi vom putea alunga de la noi.

— Trebuie să sfârşim iute cu ei, Măria ta, zise o voce. Grâul aşteaptă să fie secerat şi, dacă războiul va dura săptămâni, vom muri de foame. Trebuie să lovim repede, Măria ta. Grâul nu aşteaptă.

— Nu suntem decât trei sute aici, răspunse Radu-Negru. Lanurile nu vor duce lipsă de secerători.

— Mă gândeam la holda mea, răspunse vocea melancolică şi se stinse, ştearsă de imaginea valurilor aurii de grâu care aşteptau secera stăpânului şi nu o alta.

— Care este planul?

O mână i se aşeză pe umăr. Se ridică şi Mihai îl cuprinse în braţe. Ceilalţi se retraseră în tăcere şi rămaseră singuri, aşezaţi, unul în faţa celuilalt, pe pământul gol.

— Vii singur?

Îi lămuri vărului său situaţia de la Veneţia, şovăirile dogelui, lupta partidelor, planul pe care-l făurise cu Aloisio. Bătălia de la Viena avea să schimbe totul şi, dacă turcii cădeau sub loviturile creştinilor reuniţi, puteau şi ei să se bizuie pe sprijinul tuturor. Occidentul, de data asta, era obligat să ia iniţiativa şi să-i alunge pe necredincioşi din toate posesiunile lor europene. Un filozof german, pe nume Leibnitz, îi propusese regelui Franţei să-i atace pe necredincioşi în Egipt, pentru a-i sili să-şi retragă o parte din forţele concentrate în Austria. Regele Franţei nu dăduse încă vreun răspuns, dar se puteau deja bizui pe el. Era numit regele prea-creştin.

— Care este planul tău pentru mine?

— Vino.

Se ridicară şi Mihai îi arătă grămezile de pietroaie pe culmi, deasupra drumului pe care aveau să treacă turcii. Duşmanul dispunea de o mie de oameni şi de două sute de cai, punând la socoteală şi forţele geniştilor, cu maşini de război şi unelte pentru a construi o fortăreaţă, drumuri şi poduri. Care încărcate cu provizii îi urmau, la câteva ore de mers. Toate aceste forţe erau supravegheate în mod permanent de patrule valahe care parcurgeau fără oprire înălţimile şi pădurile, de-a lungul drumurilor, fără ştirea duşmanului ce nu mai credea în putinţa unei rezistenţe.

— Ce forţe însoţesc carele?

— Abia treizeci sau patruzeci de soldaţi.

— Va trebui să luăm carele fără să le distrugem. Vor fi baza noii noastre oştiri. De câţi cai dispunem?

— Cincizeci.

— Trebuie schimbat planul de luptă. Îţi voi vorbi de asta mâine dimineaţă. Hai la culcare, sunt mort de oboseală.

Se culcară în pădure, la poalele unui stejar ce le ascundea vederii bolta înstelată. Un vânt uşor făcea să freamăte frunzele care păreau că ling astrele. Semănau cu limbi de oi lingând în tăcere bucăţi de sare scânteietoare.

— Şi Dragomir? îl întrebă Mihai.

— O fi murit.

Somnul îl răpi brusc, atât de repede că adormi aproape împotriva voinţei sale, speriat de violenţa asta. Voievodul îl aştepta în vis, cu paloşul său însângerat şi înfăţişarea sa de spectru, pe jumătate ascuns printre arbori cu frunze roşii de toamnă şi de sânge.

*

Silueta înaltă a ofiţerului reapăru la cotitura drumului. Casca sclipi în lumina lunii, iar tropotul calului umplu tăcerea cu ritmul său familiar. Râul strălucea în depărtare, în locul unde se pierdea între masele întunecate ale colinelor împădurite. Noaptea părea liniştită, însă grupul câte aştepta întoarcerea ofiţerului, la adăpostul brazilor, nu se găsea într-o dispoziţie care să-l facă să o guste.

— Nu văd lumini, spuse ofiţerul austriac ajuns în faţa lor. Şi mi se pare straniu. Acum câteva zile, când am părăsit satul, trupele noastre se aflau acolo. Erau acolo, în fund, un bivuac şi nişte focuri. Dacă mă întorceam în şea, zăream de aici faţada bisericii, căci mai erau şi alte focuri chiar în piaţă. Dacă turcii nu mai sunt în sat, înseamnă că au trecut pe acolo nu demult.

Copita unui cal bătu de trei ori în drumul pietros, vrând parcă să marcheze ora, cea a nerăbdării, a oboselii sau a neliniştii sale profetice. O pasăre de noapte, venind dinspre lună, se afundă în beznă, înghiţită de linia de întuneric a orizontului acoperit, ce părea fără capăt, dar şi lipsit de adâncime.

— Trebuie să trecem pe acolo, spuse părintele Marco. Dacă turcii ar fi în zonă, nu s-ar sinchisi să-şi aprindă focurile, nu?

Vocea îi era groasă pe măsura bărbii sale dese.

— Ce părere ai? îl întrebă Della Porta pe ofiţer.

— Prea-cucernicul părinte are poate dreptate. Din moment ce trebuie să trecem, vom trece. Însă, începând din clipa asta, eu încetez de a mai fi

chezaş pentru siguranţa voastră. Voi continua să vă apăr, în măsura în care îmi va fi cu putinţă.

Aloisio ar fi vrut să spună ceva, să-şi dea cu părerea, însă oboseala acumulată în cursul lungii călătorii prin teritoriul veneţian, apoi prin munţii austrieci, îl golise cu încetul de orice iniţiativă. Voia să ajungă cât mai repede sub zidurile Vienei, să profite de o ieşire a asediaţilor, să li se alăture împreună cu grupul său, să-i încredinţeze împăratului mesajul dogelui şi să doarmă trei zile la rând, să-şi despovăreze picioarele de senzaţia că se transformase în centaur, că gândeşte ca un cal. Visa uneori la o îmbelşugată raţie de ovăz şi la un grajd confortabil. Încă o zi şi se va pomeni visând la o iapă.

Grupul îşi reluase mersul, cu ofiţerul în frunte, soldaţii formând ariergarda. Potcoavele cailor scăpărau scântei pe drum. Se miră o clipă, revăzu prăvălia unde îşi cumpărase la Veneţia cizmele de război. „Cizme princiare”, îi spusese cizmarul. „Menite gloriei sau morţii”, gândise el atunci. Cizme care, în vis, luau forma picioarelor calului său şi care scăpărau scântei ca nişte ecouri luminoase în noapte. „Ce cal neobosit”, îşi spuse el, gândindu-se la Della Porta, ale cărui rezistenţă şi nebunie le pizmuia.

Un miros de sânge îl trezi. Alunecă pe sângele acela ca pe o lungă pantă clisoasă care îl duse din vis în realitate. În faţa bisericii satului, luminată din plin de lună, era un morman de cadavre, bărbaţi şi femei, cărora li se vedeau perfect chipurile, ochii deschişi şi dinţii lucitori. Capete tăiate împodobeau vârful acelei grămezi bine clădite, ca o coroană. Mici şiroaie negricioase se scurgeau lin spre marginile pieţii şi se întâlneau în umbra caselor. „Visez”, îşi spuse el. Holbă ochii grei de somn şi privi îndărăt spre locul în care doi arbori depăşeau în înălţime acoperişurile ascuţite. Trupuri nemişcate spânzurau de ramuri, bărbaţi şi femei ale căror rochii fluturau uşor în adierea vântului.

Ofiţerul descălecase şi se apleca asupra cadavrelor pe care le atingea uneori cu mâna sa înmănuşată, ca şi cum ar fi putut să le învie cu gestul său inutil.

— Asta s-a întâmplat astăzi; chiar în după-amiaza asta, spuse el.

Un soldat îl chemă de partea cealaltă a pieţei: *„Herr Leutnant!”* Aloisio îl urmă, sau poate calul său îl împinse într-acolo. Recunoscu fără greutate căştile otomane, hangerele însângerate sau rupte, uniformele multicolore,

chipurile crude, mirate de o moarte probabil neaşteptată. Voi să coboare pentru a-i vedea mai îndeaproape pe aceşti morţi, pe aceşti învinşi, dar o voce străină, un pic nazală, însă puternică şi bărbătească, îl împiedică să-şi ducă gestul până la capăt. Privi înspre biserică, peste spinarea calului său, cu un picior atârnat încă în scara şeii.

O formă albă răsărise din umbră – din umbră sau din lună?, se întrebă pictorul – şi cobora scările ce duceau de la portic în piaţă. Alţi oameni, vreo sută poate, îmbrăcaţi în cămăşi şi iţari albi, o urmară fără zgomot, alunecând peste proprii lor paşi ca nişte fantome. Fură în curând încercuiţi. Piaţa părea dintr-o dată mai luminoasă. Îl auzi pe Della Porta care răspundea în aceeaşi limbă şi care se repezea spre biserică, după ce sărise de pe cal. Timp de câteva minute, medicul vorbi cu necunoscutul. Păreau să se înţeleagă. Vocea asta îi amintise, încă de la început, de ceva. Tonul şi accentul îl frapaseră imediat, dar abia după intervenţia lui Della Porta îi trecu prin minte răspunsul.

Vocea asta semăna cu cea a lui Radu-Negru. Cu neputinţă. Visez. Trebuie să fie departe de aici. Şi totuşi, vocea şi gesturile liniştite şi sobre ale acestor oameni în alb nu lăsau loc pentru îndoială.

Della Porta făcu stânga-mprejur, se întoarse spre ai săi şi le povesti drama şi deznodământul ei. Oamenii aceia înveşmântaţi în alb erau ţărani valahi înrolaţi de turci împotriva voinţei lor. Compania din care făceau parte atacase satul prin surprindere, în cursul după-amiezii şi ucisese toţi locuitorii. Cei care se opuseseră masacrului, cu armele în mâini, fuseseră spânzuraţi. Ţăranii valahi se alăturaseră companiei ienicerilor în timpul serii, atunci când turcii, beţi de sânge şi de vinul pe care-l căutau în pivniţe, jefuiau casele şi îi ucideau pe răniţi. Revoltaţi de acest spectacol, ţăranii îi atacaseră pe turci şi îi omorâseră până la ultimul. Aveau de gând să se întoarcă acasă, odată treaba asta sfârşită, şi se pregăteau să plece când Della Porta şi grupul său îşi făcură intrarea în sat.

— Plec cu ei, adăugă Della Porta, la sfârşitul istorisirii.

— Ai o misiune de îndeplinit..., spuse părintele Marco.

— Sunteţi doi pentru a o îndeplini, părinte. Voi fi în plus la Viena. Nu sunt niciodată destui oameni pe lângă Radu-Negru, acolo unde voi avea cu adevărat o bună misiune de dus la capăt. Şi apoi, ce credeţi? Voi fi singurul ajutor trimis acestui principe de creştinii Occidentului. Presupunând că sunt un trimis, căci eu mă trimit pe mine însumi. Măcar o dată încetez de a-mi

mai pune întrebări. Soarta e mai logică decât credeam. Principele avea dreptate. Nu te poţi smulge amintirilor. Nu fac decât să mă întorc, împreună cu oamenii aceştia, la fondul amintirilor mele. Mă credeam un om al mării şi iată că pădurea e cea care mă face să trăiesc. Îmi cer scuze că am pălăvrăgit atâta, dar şi asta constituie o inevitabilă tradiţie personală. Nu încercaţi să mă reţineţi. Hotărârea mea e luată.

Se înclină înaintea călugărului capucin şi îi sărută mâna, se opri apoi înaintea lui Aloisio.

— Adio, prietene. Poate că nu ne vom mai revedea, îţi doresc o carieră frumoasă în pictură şi în politică. Amândouă au nevoie de un picior zdravăn aplicat mai jos de spate. Au îmbătrânit, iar oamenii le-au depăşit, încearcă să le faci să meargă în pas cu oamenii.

— Salută-l pe Radu-Negru din partea mea. Spune-i...

Zgomotul călăreţilor şi al cailor acoperi glasurile. Piaţa undui sub un val de cămăşi şi de plete, apoi se lăsă din nou tăcerea, şi cei vii se regăsiră dinaintea cadavrelor. Solia veneţiană se puse din nou în mişcare.

— Cine e, la urma urmei, acest Della Porta? întrebă părintele Marco. Îl cunoşti de multă vreme?

— E un vizionar, răspunse pictorul.

— Un magician?

— Da, dacă vreţi. Un magician care întrebuinţează esenţele cele mai pure şi cele mai simple. Crede în prietenie, în dragoste, în fidelitate. Cunoaşte secretul de a se aşeza în afara timpului şi poate şi a spaţiului, după cum aţi văzut. Face parte, la urma urmei, din familia principelui Valahiei.

— Basarabii, nu-i aşa?

— Nu, părinte, cred că niciun nume n-a fost încă găsit pentru asta.

— Înţeleg, fiule, înţeleg. Medicul ăsta este purtătorul unui alt mesaj.

— Dumneavoastră aţi spus-o, părinte.

Înaintau din nou de-a lungul apelor Muhr-ului. Pictorul adormise călare pe cal şi îşi visa cizmele care se transformau în copite de cal şi tropăiau spre un infinit de oboseală. Capucinul nu dormea. Apariţia neaşteptată a acelor ţărani cu ochi adânci şi copilăroşi, modul rapid şi aproape hipnotic al lui Della Porta de a se integra grupului lor şi de a dispărea, cuvintele pictorului, apropierea primejdiei şi a morţii, toate acestea îl tulburaseră şi totodată îl entuziasmaseră. „Ne trebuie o victorie, Doamne, fă să avem victoria!”

Se rugă multă vreme. O lacrimă îi sclipea în barbă, ca o stea.

*

Soarele se înălţase pe cer când ţăranii sfârşiră de ferăstruit copacii de pe cele două părţi ale drumului. Trunchiurile rămâneau în picioare, ca şi cum nimeni nu le-ar fi atins. Rumeguşul fusese înlăturat cu grijă, iar urma lăsată de fierăstrău în jurul trunchiurilor fusese camuflată sub mărăcini. Doar coaja dinspre drum nu fusese retezată, pentru ca vântul să nu facă să se prăbuşească arborii înainte de vreme. Dându-li-se un brânci zdravăn, ei aveau să cadă peste armata năvălitorilor. Acesta era planul lui Radu-Negru. Alţi ţărani aşteptau la marginea pădurii, gata să intervină în învălmăşeală. Porunca domnitorului era limpede: niciun păgân să nu scape, pentru ca ştirea dezastrului să ajungă cât mai târziu cu putinţă la baza turcească de pe Dunăre.

La începutul după-amiezii, zăriră avangarda, vreo doisprezece călăreţi pe care îi lăsară să treacă. Caii înaintau la pas, biciuind aerul cu cozile lor nervoase, iritaţi de muşte. Ienicerii, legănaţi de ritmul tărăgănat, păreau să doarmă, cu ochii pe jumătate închişi, în căldura toridă ce se scurgea din cer. Un cal necheză, însă nimeni nu dădu atenţie. Radu-Negru, ascuns în spatele unui tufiş, mângâie gâtul calului său pentru a-l împiedica să răspundă. Unul din ieniceri alunecă iute jos, îşi lăsă calul la marginea drumului şi se îndreaptă spre copaci, timp în care ceilalţi îşi continuau drumul. Îşi desfăcu centironul, îşi lăsă în grabă şalvarii pe vine şi se ghemui, vizibil deranjat de sabia pe care o susţinea cu mâna stângă, de tunica ce se încăpăţâna să cadă pe fundul gol şi de nădragii care tot dădeau să se ridice în ciuda strădaniilor de a-i menţine, cu mâna dreaptă, într-o poziţie favorabilă nevoii urgente ce-l împinsese să iasă din rând. Făcu un pas greşit înapoi, piciorul îi lovi o rădăcină şi căzu pe spate, izbucnind în râs şi înjurând. Se ridică cu greu, grotesc şi pe jumătate gol, şi îşi căută o poziţie mai strategică, înspre hăţiş. Un fluierat uşor îl făcu să se întoarcă pe jumătate, un ţăran ţâşni tăcut din frunziş şi îi înfipse un pumnal lung între umeri. Turcul se prăbuşi, fără să scoată măcar un ţipăt, cu partea dezgolită a corpului în aer, şi rămase nemişcat în iarba caldă. Ţăranul îşi reluă pumnalul, prinse cadavrul de picioare şi-I târî în tufiş. Un altul se repezi spre drum şi aduse calul. Greierii acompaniau pantomima, ca o muzică.

O voce se auzi, foarte departe, de dincolo de cotitură: „Mohamed!”

— Mohamed e în cer, răspunse ţăranul printre dinţi, în timp ce înşfăca armele defunctului.

Grosul oastei apăru pe drum. Se auzeau râsete şi zgomotul sec al copitelor care loveau drumul pietros, ca o grindină. Nasturii aurii ai tunicilor sclipeau în soare. Radu-Negru se gândea la Maria-Domna. Ea nu coborâse de la mănăstire. Avea s-o mai revadă vreodată? Va supravieţui el oare luptei? Domnitorul din vis îi trecu o clipă prin memorie. Privi arborii şi spinările îndoite ale ţăranilor care îşi puneau deja mâinile lor osoase şi negre pe trunchiuri. Inima îi bătea. Teama îi chinuia măruntaiele. Ţăranii se gândeau la grâul lor care aştepta undeva, în spatele pădurii.

Când paşa care comanda coloana ajunse la cotitura pe unde se scursese avangarda cu câteva minute mai înainte, sunetul unui corn se auzi de pe culmile unde Mihai stătea la pândă alături de oamenii săi. Strigăte sparseră tăcerea, frunzişurile fremătară sub o adiere nevăzută care înclină arborii cei groşi, unii spre alţii, dinspre cele două laturi ale drumului. Trunchiurile se prăbuşiră peste călăreţi. Caii care nu fură striviţi în cădere înotau prin frunzişul des ca printr-o mlaştină mâloasă. Ţăranii se închinau. Scuipară în palmele aspre, ca şi cum se pregăteau să apuce coasa sau lopata, şi se năpustiră strigând spre duşman. Răsunară împuşcături. Un nor de praf ridicat de căderea copacilor se înălţă spre cer, ca un fum, pe deasupra câmpului de bătaie. Mirosul sângelui îl însoţea, sălbatic şi pătrunzător. Caii strănutau, înnebuniţi, târând printre trunchiuri cadavre de ieniceri cu beregata tăiată, străpunşi de săgeţi, cu craniul despicat de măciuci.

Un grup de călăreţi valahi se năpusti spre câmpie, ca să taie retragerea fugarilor şi să atace convoiul carelor. Alţii se îndreptară spre mănăstire pentru a prinde din urmă avangarda. Copitele alunecau prin noroiul însângerat. Ţăranii acţionau rapid, grăbiţi să isprăvească. Se plecau în faţă, loveau cu fruntea asudată. Era un alt fel de seceriş, ameninţat de o furtună care se apropia de peste tot. Trebuiau să sfârşească, să sfârşească repede, înainte ca furtuna să se dezlănţuie, înainte de a fi prea târziu. Exista un timp pentru război, aşa cum exista unul pentru cules şi altul pentru dragoste. Totul trebuia să fie precis şi exact, pe măsura vieţii lor. Nu se putea face risipă de clipe. Grâul aştepta pe câmpie, şi de asemenea copiii înfometaţi şi femeile şi bătrânii care, la vremea lor, ştiuseră să-şi facă datoria. Braţele se ridicau, recădeau, o singură dată pentru fiecare cap, pentru fiecare piept, nu era timp să lovească de mai multe ori acelaşi duşman.

Un grup se formase în jurul paşei şi drapelului verde, aproape invizibil pe fondul verde al pădurii, un grup în care aveau să se concentreze puţin câte puţin toţi cei ce scăpaseră cu viaţă. Radu-Negru trimise un mesager spre creste. Ţăranii se retraseră. Pădurea îi înghiţi din nou. Glasul cornului răsună pentru a doua oară în vale, urmat de bubuitul tunetului, un tunet lung care părea că vine de departe şi care zgâlţâi stâncile şi copacii ca un cutremur. Avalanşa se rostogoli înspre partea stângă a drumului, turcii se năpustiră înspre partea dreaptă, o altă avalanşă căzu din cer, luând cu sine oameni şi cai, ca un torent de praf orbitor.

Timp de câteva clipe, pădurea şi cerul dispărură în nor. Bubuitul încetase. Strigăte străpungeau norii, ici-colo se auzeau nechezături de durere. Era parcă un ţipăt al pământului rănit, suferind în trupul zdrobit al oamenilor şi animalelor. Cei care scăpaseră se târau ca să iasă din masacru, pentru a cădea imediat sub săgeţile şi topoarele iuţi. Mihai cobora panta abruptă, dând pinteni calului într-o goană nebună peste trunchiuri şi stânci. Radu-Negru îşi îmboldi calul să-i iasă în întâmpinare, făcându-l să sară peste copacii prăbuşiţi. Cineva îl strigă. Calul se opri brusc înaintea unei tunici roşii, ca şi cum ar fi recunoscut o voce familiară. Principele se aplecă, spre a vedea mai bine. Un om zăcea, întins pe spate, cu pieptul prins sub un arbore, doborât. Îşi dădu duhul, cu ochii larg deschişi, înainte ca Radu-Negru să fi putut să ajungă lângă el.

— E Dragomir! exclamă Mihai, care-şi oprise calul înaintea tunicii roşii, împroşcate de sânge.

— Ne trădase, spuse Radu-Negru. Trecuse la turci, îşi renegase credinţa. Pădurea l-a pedepsit. Fie ca Dumnezeu să se îndure de sufletul lui.

Făcu semnul crucii şi întoarse ochii. În mijlocul flamurii înălţate de un ţăran la capătul unei crengi, acvila valahă flutura în vântul înălţimilor.

— Am renunţat la tot, am părăsit totul, pentru a organiza măcelul ăsta, spuse Radu-Negru. Trădătorul renunţase şi el la tot ce avea mai scump în viaţă. A fost ucis, iar eu am scăpat cu viaţă. Crezi că asta înseamnă ceva?

— Nimic, răspunse sec Mihai.

Se gândea deja la asediul Vienei, la lupta hotărâtoare pe care soarta i-o rezerva acolo, la tot ce ar fi putut săvârşi departe de această mică vale în care gesturile oamenilor, chiar şi în victorie, deveneau inutile, suspendate fără replică în aerul prea pur. Se gândea că Radu-Negru ar fi putut rămâne în Apus, ar fi putut invoca pretextul Vienei, sau pe cel al negocierilor cu

Veneţia, pentru a nu se mai întoarce. De ce se întorsese? O femeie îl aştepta acolo sus, un copil avea să vină pe lume, iar viaţa de mizerie, de mari înfrângeri şi de mici victorii consolatoare îl va înăbuşi în curând.

Soarta lui, în schimb, era cu totul alta, căci avea să o modeleze cu propriile-i mâini, ca pe un metal maleabil. Avea să cucerească şi să cunoască.

— Nu, repetă el, nu înseamnă nimic. Însă vărul lui nu-i mai auzi cuvintele, căci galopa deja spre mănăstire.

*

Fremăta de dorinţă de fiecare dată când femeia se apropia de el, pentru a-i turna vin în cupă. Braţele goale îi apăreau în întreaga lor splendidă albeaţă, când le ridica, cu un gest suav şi ferm, care făcea să-i alunece până la subsuori ţesătura mătăsoasă a mânecilor, pentru a împinge cu vârful degetelor pieptenele de baga şi argint care îi fixa cocul.

Adierea uşoară unduia perdelele, a căror mişcare ca de aripi mişca aerul şi făcea să tremure flacăra lumânărilor.

O dorea de multă vreme şi nu îndrăznise niciodată să i-o spună. Şovăia între timiditatea sa, sporită de vârstă şi de obezitate, şi conştiinţa datoriei şi rangului său. Un secretar al dogelui, dublat de un demn tată de familie, nu ar fi trebuit să se lase ademenit de o curtezană. Capitulase însă la sfârşit în pofida tuturor reticenţelor, şi se afla aici, de ore întregi, stingherit ca un adolescent, sporovăind despre o mie de lucruri frivole, fără să cuteze să o atingă. Insistenţa femeii – care putea fi rolul ei în acel vast angrenaj politic; de ce oare stăruia cu o atât de suspectă perseverenţă şi o atât de subtilă îndemânare; ce reprezenta ea oare în acest joc? – această insistenţă îl indigna, însă continua să ocolească întrebările, dându-i răspunsuri vagi, mândru de diplomaţia sa. Rezistenţa lui reprezenta în fond unica-i armă cu o anumită eficacitate în această hărţuială a amorului în care orice altă calitate personală îi lipsea. Femeile sunt la fel de greu de cucerit ca şi fortăreţele şi nu trebuia să pregete prea mult în privinţa mijloacelor. Machiavelli l-ar fi încântat pe Ovidiu care ar fi folosit cu plăcere principiile florentinului în a sa *Artă de a iubi.* Asta-i totul în viaţă: a fi mai tare, cu orice preţ, prin orice mijloc. Veneţia nu se descurca altfel, de veacuri.

Îi cuprinse mâna, fără violenţă, şi o atrase lângă el, pe divan.

— Vino, Veronica, am să-ţi mărturisesc un mare secret.

Ea se aşeză lângă el.

— Un secret de stat? întrebă ea, nevinovată şi surâzătoare.

— Nu. Este vorba de ceva cu mult mai grav. Sunt îndrăgostit de tine. Şi nu pari să-ţi dai seama.

— Nu îndrăzneam nici măcar să mă gândesc la asta.

Privea piatra albastră care-i sticlea în deget.

— Trebuie să îndrăzneşti totul în viaţă, să îndrăzneşti totul...

Mâinile i se îndreptară spre braţele goale, îi apucară mâna. Lumina albastră încetă de a mai străluci. Îşi desprinse mâna, înnebunită.

— Eu vă sunt foarte favorabilă, şi vă cer în schimb atât de puţin, o vorbă bună strecurată la urechea dogelui, la momentul potrivit. Gândiţi-vă că soarta unui popor întreg depinde de vorba asta, de îndemânarea voastră politică, şi că voi şti să vă arăt recunoştinţa mea.

Mângâie ceafa groasă, udă de sudoare, tot atât de moale ca şi burta unei pisici bătrâne.

— Îţi făgăduiesc sprijinul meu, spuse el, pe când lua ferma hotărâre de a nu-i vorbi niciodată dogelui de problema asta. Suflând din greu şi asudând, reuşi să o imobilizeze pe femeia care nu-i mai rezista, cu părul ei auriu împrăştiat pe perne, cu ochii închişi. Îi căută gura. Ea nu se opuse şi, după o sărutare pătimaşă, îi muşcă buzele.

— Mă iubeşti un pic, nu-i aşa?, întrebă el, convins de dovada asta.

— Da, spuse ea, ştergându-şi gura de colţul unei perne, cuprinsă de o dorinţă nebună de a-i scuipa sărutarea în obraz.

Piatra albastră scânteia la flăcările lumânărilor, tremurătoare în adierea care venea de departe, de foarte departe.

Aerul se răcise brusc şi un miros de păduri scăldate de furtuni năvălise în încăpere.

„Am să răcesc”, gândi secretarul dogelui, cu respiraţia tăiată din pricina efortului care îl depăşea.

NOTĂ FINALĂ

Această carte a fost scrisă în 1959, imediat după terminarea precedentei Dumnezeu s-a născut în exil *şi înainte de a cunoaşte soarta care o aştepta, vreau să spun înainte de răspunsul editorului. Este la fel de contemporană ca şi cealaltă, în pofida cadrului ei istoric.*

Trebuie adesea acceptată perspectiva exilului pentru a ajunge, precum Radu-Negru, la această resemnare *care este în fond doar o luptă mai dură decât o alta, mai atrăgătoare şi mai directă, dar de sfârşitul căreia depinde tot ceea ce este încă omenesc în om. Turcii, ca şi Veneţia, pădurea, ca şi Erratino, nu sunt decât simboluri vii. Cititorului îi revine sarcina de a le recunoaşte, punându-le la timpul prezent.*

Le mulţumesc tuturor acelora care mi-au scris din decembrie trecut (1960) şi ale căror scrisori, entuziaste şi emoţionante, m-au ajutat să văd limpede în mine însumi ca şi în jurul meu. Aceste scrisori au umplut repede un vid care ameninţa să înghită în puţine zile tot ceea ce iubisem şi respectasem încă din copilărie.

Le mulţumesc de asemenea scriitorilor francezi şi străini care au avut curajul să mă înţeleagă.

Am fost sfătuit să scriu o carte pentru a explica şi a justifica anumite articole publicate în România acum douăzeci şi cinci de ani şi care au stârnit acea penibilă campanie de presă. Nu am făcut-o, căci nu am nimic de explicat şi nimic de justificat. Eu sunt cărţile mele. Restul este literatură.

V.H.

POSTFAŢĂ

Romanul *Cavalerul resemnării* se înscrie în cadrul uneia dintre tendinţele cele mai interesante şi înnoitoare ale prozei secolului al XX-lea, tendinţă marcată de o serie de romane (Kafka, Musil, Broch, Joyce sau Mann) în care se suprapun interogaţia existenţială şi aceea socială sau istorică. În centrul romanului stă conştiinţa personajului, transformată într-o perspectivă din care romancierul studiază realitatea pe care vrea să o prezinte.

Radu-Negru este un personaj lipsit de fizionomie (ca majoritatea personajelor masculine din romanele lui V. Horia), prezentat dinăuntru şi definit în special printr-o înlănţuire de întrebări. Personajul este neliniştit în faţa propriei lui existenţe şi, pornind de la interogarea asupra lui însuşi, se întreabă şi asupra lumii care îl înconjoară. Două spaţii definesc această lume: *Valahia* şi *Veneţia.* Deşi înăuntrul romanului secvenţa temporală este destul de clară, absenţa datelor concrete contribuie la crearea efectului atemporal pe care V. Horia se străduieşte să-l creeze. Cu toate că, în finalul romanului, asediul Vienei de către turci ne situează în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea (1683), trama reuşeşte să creeze o atmosferă extraordinară care caracterizează o îndelungată perioadă a istoriei României. Este o perioadă care începe în secolul al XIII-lea, odată cu apariţia primelor formaţiuni statale româneşti care, de la bun început, trebuie să-şi afirme existenţa în faţa puterilor năvălitoare. Acţiunea se petrece în Valahia dar, în realitate, principatul îşi asumă simbolismul întregului teritoriu românesc, ameninţat în permanenţă de-a lungul secolelor de diferite puteri. Domnitorii români, ca Radu-Negru, protagonistul romanului, au încercat în mai multe ocazii şi cu puţin succes să obţină ajutorul puterilor occidentale pentru a opri înaintarea implacabilă a turcilor.

Călătoria apare ca suport de structură al romanului. Frazele principale ale intrigii se suprapun cu deplasările spaţiale ale lui Radu-Negru, deplasări descrise în amănunt: în primul rând, peregrinarea din codrul valah până la

Veneţia în căutare de ajutor împotriva Sublimei Porţi şi, în al doilea rând, numeroasele drumuri făcute pe teritoriul valah precum şi pe teritoriul veneţian.

Topografia romanului, copiată după realitate, evocă, pe de o parte, un colţ al Valahiei în care s-a născut una dintre primele formaţiuni statale româneşti în secolul al XIII-lea şi, pe de altă parte, Serenisima Republică a Veneţiei. Între aceste două spaţii se situează, ca punct de sprijin pentru o veche unitate lingvistică şi culturală, spaţiul locuit de către dalmaţi. Prezenţa Imperiului turcesc, a „Sublimei Porţi”, trasează între aceste trei spaţii şi chiar înăuntrul spaţiului valah, nişte frontiere greu de trecut.

Valahia şi simbioza om-natură

În spaţiul valah, mişcările se ordonează înăuntrul unui cadru general şi fix, configurat în funcţie de elementele naturale: la nord, Carpaţii, la sud, Dunărea iar între ei, străbătând teritoriul de la nord la sud, alte trei râuri: două dintre ele menţionate de către Herodot, Aluta (Oltul) şi Ordessus (Argeşul), iar al treilea este Râmnicul (Pârâul) Sărat, element topografic recurent în opera lui V. Horia[1]. În afară de aceasta, câmpia, dealurile şi pădurea.

Expresiile preferate prin care se exprimă situarea într-un anumit moment sau direcţia unei mişcări („pe deal”, „pe malul drept al Oltului”, „la răsărit, pe malul stâng al Ordessului”, „trecuse Dunărea înot”, „pe malul drept al Dunării” „dincolo de Dunăre” etc.) pun în evidenţă relaţia existentă între om şi natură, relaţie care ajunge să determine ritmul vital. Există o *simbioză om-natură* înăuntrul căreia utilitatea elementelor naturale înglobează toate posibilităţile de acţiune pe care aceste elemente le oferă imaginaţiei. În vremea invaziei lăcustelor şi a secetei, Radu-Negru îşi salvează poporul de foamete organizând grupuri de copii care străbat pădurile în căutarea ciupercilor la umbra umedă a stâncilor. Bătrânul Domn, tatăl lui Radu-Negru, îşi întăreşte posesiunile construind tranşee, camuflate cu dibăcie sub grămezi de ramuri. Elementele naturii sunt transformate în principala forţă de şoc în bătălia finală împotriva unei armate turceşti de trei ori mai numeroase şi mult mai bine echipate. Prezenţa munţilor în drumul de trecere obligatoriu pentru turci, pietrele smulse din stâncă, copacii tăiaţi în pădure, acţionând ca adevărate iatagane şi înlocuind lipsa de oşteni,

desimea frunzişului, jucând rolul de ariergardă, configurează *complicitatea naturii în apărarea identităţii naţionale*[2].

Potrivit tradiţiei folclorice româneşti, natura se constituie în punct de referinţă, constant şi fundamental, în viaţa omului. Aceasta este perspectiva din care trebuie înţeles *protagonismul real şi simbolic al pădurii* în contextul romanului.

Codrul este prezent în toate etapele importante ale vieţii valahului. În copilărie, codrul este *spaţiul jocului*, dar şi *spaţiul iniţierii întru durere*. Conceput ca un autentic *locus amoenus*, codrul devine la tinereţe *spaţiul protector* al unei iubiri proscrise. În singurătatea misterioasă a codrului, Radu-Negru îşi trăieşte profunda şi adulterina iubire pentru Maria-Domna.

Codrul mai este şi o „insulă a libertăţii”, un spaţiu-refugiu al tuturor acelora care nu se resemnează să trăiască sub dominaţia turcească. În faţa înaintării implacabile a Imperiului Otoman, care ajunge chiar să supună şi să controleze o mare parte a teritoriului Valahiei şi a teritoriilor vecine, bătrânul Domn, tatăl lui Radu-Negru, reuşeşte să păstreze independenţa unui mic teritoriu, „pădurea răzvrătită”, „pădurea înţeleaptă”, „pădurea liberă”. În mod semnificativ, această redută de libertate aflată înăuntrul unui imens spaţiu stăpânit de păgâni se constituie în jurul Bisericii (Catedralei) şi al mormintelor strămoşilor. Descrierea sa se realizează printr-o metaforă care sugerează capacitatea de rezistenţă şi de luptă. Pădurea are forma unui scut medieval:

La sud pădurea se termina în unghi ascuţit, astfel încât refugiul Bătrânului sugera forma unui scut medieval, cu vârful îndreptat spre Dunăre.

Rezistenţa are un preţ mare: suferinţa. Aşa reiese din istorisirea hangiului din satul cu rachiul, din prezenţa femeilor înfometate în piaţa castelului, cerşind un codru de pâine de la soldaţii din gardă, din istoria robiei în pământuri îndepărtate a păstorului Udina Burbur, victimă a renegaţilor dalmaţi, sau din imaginea fugarilor din faţa oştilor turceşti:

... ţărani bătrâni în zdrenţe, mânând carele unde îşi îngrămădiseră familiile şi bunurile. Copii pricăjiţi (...) cu zdrenţele lor şi cu ochii surâzători şi tragici.

„Orice măreţie începe prin suferinţă” îşi aminteşte Radu-Negru că avea obiceiul să spună tatăl său, exprimându-şi încrederea într-o posibilă şi viitoare misiune istorică a poporului său. Aceasta este una dintre ideile-cheie ale romanului, care călăuzeşte traiectoria păstorului dalmat Udina Burbur, a lui Joaquin Cordero din Ibiza şi a fraţilor săi, călugări ai ordinului Mercedarilor (Misericordiei), şi, în sfârşit, traiectoria lui Radu-Negru însuşi şi a prietenului său, medicul italian Della Porta.

Pădurea, simbol de răzvrătire şi spaţiu de cunoaştere

De-a lungul romanului, pădurea valahă, redută a libertăţii şi spaţiu al suferinţei, se transformă într-un simbol al răzvrătirii, al nădejdii şi al înnoirii. „Pădurea voastră este acum singura nădejde a celor înrobiţi, ştiaţi asta?” (p. 109), îl întreabă călugărul Joaquin Cordero pe Radu-Negru, în momentul în care îi redă libertatea cu riscul propriei sale vieţi. „Pădurile vor exista întotdeauna” gândeşte pictorul Aloisio Loredan, unul dintre puţinii veneţieni dispuşi să nu ia în seamă luxul şi bunăstarea Veneţiei şi să acorde ajutor „războiului celor învinşi (a se citi al valahilor) împotriva învingătorilor”. Pictorul înţelege necesitatea „să păstrăm spiritul pădurilor şi să facem din el idealul copiilor noştri, filozofia oamenilor liberi...”.

A păstra spiritul pădurilor şi a-l transforma într-un ideal al libertăţii este şi propunerea făcută de Ernst Jünger – unul dintre scriitorii contemporani cei mai admiraţi de către Vintilă Horia – în cartea sa *Der Waldgänger* (1951)[3].

Cartea este o meditaţie pesimistă asupra situaţiei omului în secolul al XX-lea, asupra fricii şi alienării sale prin progresul tehnic şi prin falsa speranţă a ideologiilor. Semnalând tragedia Titanicului ca pe un răspuns la hybris-ul progresului, Jünger schiţează două simboluri care rezumă situaţia omului în acest secol: *nava*, care reprezintă fiinţa temporală şi încăpăţânarea sa în realizarea progresului tehnic, şi *pădurea* care reprezintă *fiinţa supratemporală.* Refugiul în pădure este o formă de răzvrătire care se opune lumii mecanice şi tehnicizate şi, în acelaşi timp, restabileşte intimitatea omului cu mitul, „fiindcă mitul este întotdeauna prezent şi, la vremea cuvenită, reapare asemeni unei comori”[4].

Doctrina pădurilor, afirmă Jünger, este tot atât de veche ca şi istoria oamenilor. Îi descoperim prezenţa în tematica primelor povestiri şi legende, în textele sacre şi în mistere. Textul lui Jünger stabileşte o interesantă *sinonimie contextuală între pădure şi esenţa umanului* care, în secolul al XX-lea, cunoaşte un îngrijorător proces de degradare. Recucerirea esenţei noastre se află în legătură cu spiritul de răzvrătire şi de fidelitate faţă de rădăcini pe care pădurea l-a adăpostit întotdeauna. Semnalând nevoia de regăsire a omului de către sine însuşi, Jünger reaminteşte faimosul concept de *daimonion,* cu care Socrate denumea ultima profunzime a fiinţei omeneşti, acolo unde se poate percepe vocea şi urma divinităţii. Pentru Jünger, *pădure este sinonim cu daimonion*[5].

În cuvintele lui Aloisio Loredan, pictorul veneţian, descoperim aceeaşi sinonimie, într-o variantă structurală care se referă la o cosmoviziune mesianică: *pădurea este unicul spaţiu în care s-ar putea naşte Mântuitorul Omenirii:*

Un nou profet se va ridica într-o zi pentru a predica cruciada împotriva lui Leviatan. Acel profet sau acel Mesia va ieşi poate din adâncurile pădurii voastre. De „acolo” ar trebui să vină.

Pădurea capătă, în *Cavalerul resemnării, o* proiectare universală şi atemporală pe care o rezumă, în mod simbolic, povestirea lui Joaquin Cordero, după cum semnalează Pilar Palomo în recenzia sa la roman[6]. În întunericul calei unei corăbii turceşti, în clipa tăierii legăturilor care-l ţineau prins pe Radu-Negru, călugărul mercedar istoriseşte isprăvile unui împărat tiran şi crud care eşuează în încercarea sa de a tăia copacii unei păduri uriaşe, preschimbate în redută a tuturor acelor oameni care refuzau să-şi piardă libertatea:

Vreme de ani îndelungaţi soldaţii împăratului doborâră mii şi mii de copaci. Ajunseră astfel la capătul pădurii, unde îi uciseră pe oamenii liberi, puţinii ce mai rămăseseră după atâţia ani de luptă şi prigoană. Nu erau decât bătrâni, neputincioşi, nevolnici şi bolnavi. „Ăştia erau oamenii liberi?”, se întrebă împăratul cu dispreţ. Şi începu marşul îndărăt, spre capitala pe care o părăsise de atâta vreme, mulţumit totuşi de victoria lui. Însă, pe măsură ce mergea, îşi dădea seama că arborii tăiaţi crescuseră din

nou înapoia lui. După câteva zile, se pomeni în mijlocul unei noi păduri, tinere şi viguroase, care crescuse din vechile rădăcini. Şi pădurea asta era înţesată de oameni liberi care îi înconjurară pe împărat şi pe soldaţii săi şi îi uciseră după cum meritau. Nu poţi tăia pădurile la nesfârşit, principe, vedeţi dumneavoastră.

Pădurea ca redută a oamenilor liberi nu poate fi tăiată de niciun împărat, fiindcă va renaşte întotdeauna din propriile sale rădăcini. După cum subliniază Joaquin Cordero în finalul istoriei sale, este imposibil să tai pădurile. În această frumoasă povestire, V. Horia preschimbă tăria regeneratoare a naturii într-un mit, acela al veşnicei dăinuiri a dorinţei de libertate în fiinţa omenească.

Gestul şi istorisirea lui Joaquin Cordero îl restituie pe Radu-Negru, cel chinuit de dorinţa de a fugi, trecutului şi spaţiului său originar, pădurea, care s-a preschimbat într-un semn de identitate „Veniţi din acea pădure, nu ştiu pentru ce motive. Ce ştiu eu este că trebuie să vă reîntoarceţi acolo. Nu sunteţi principele pădurii?”

Prinţul pădurii este o denumire care trimite la cel mai pur stil cavaleresc medieval[7], dar şi la folclorul românesc. Acţiunile lui Radu-Negru, în ultimul capitol al romanului intitulat, în mod semnificativ, „Pădurile”, sunt definite în termeni de baladă. Radu-Negru străbate pădurea în căutarea trădătorului Dragomir, fostul său colaborator în ocârmuirea ţării, transformat acum în aliat al turcilor. Radu-Negru se opreşte pentru a descoperi semne ale trecerii fugarului în pământul moale care mai păstrează încă urmele copitelor de cai. Se odihneşte pe malul unui pârâu şi, în vreme ce calul său bea din apa limpede, el repetă un gest arhetipal al ţăranului român care îşi potoleşte foamea cu un codru de pâine din desagă. Este un gest care cuprinde şi sărăcia şi modestia eroului de baladă, căruia numai însemnătatea isprăvilor sale îi conferă o măreţie de toţi recunoscută. Precum în balade, personificările elementelor naturale configurează, în acest capitol, participarea naturii, ca un personaj în plus, la desfăşurarea evenimentelor:

Se găsea din nou în ţară şi avu senzaţia că arborii fremătau înaintea lui, înclinându-şi cu respect frunzele.

În afară de aceasta, pădurea este aliatul său cel mai sigur, care îşi asumă cauza justiţiei şi îl pedepseşte pe Dragomir:

Un om zăcea, întins pe spate, cu pieptul prins sub un arbore doborât. Îşi dădu sufletul, cu ochii larg deschişi (...) E Dragomir! exclamă Mihai (...) Ne trădase (...), trecuse la turci, îşi renegase credinţa. Pădurea l-a pedepsit.

Radu-Negru refuză posibilitatea de a-l ucide pe Dragomir la sfârşitul unui duel, însă pădurea, simbol al libertăţii pe care Dragomir o trădase aliindu-se cu turcii, îndeplineşte acest dificil act de justiţie.

Ca atâţia eroi de baladă, Radu-Negru şi vărul său, Mihai, se culcă şi dorm „în pădure, la poalele unui stejar ce le ascundea vederii bolta înstelată”. Aici, în plină pădure, Radu-Negru are un vis revelator şi premonitoriu: imaginea unui Domn, strămoş al său, faimos prin victoriile asupra năvălitorilor, apare conducând o oştire de copaci giganţi „ce se prăbuşeau fără zgomot, ascultând de semnele pe care le făcea Domnul cu paloşul”. Visul acesta îi dezvăluie Prinţului cheia succesului împotriva numeroasei şi bine înzestratei armate turceşti: să prefacă toţi copacii din pădure, prin tăiere, în forţă de şoc.

În acest episod apare fuziunea între concepţia romantică germană a visului şi concepţia jungiana. În capitolul „Aspecte nocturne ale vieţii”, din cunoscuta sa carte *Sufletul romantic şi visul* (1939), Albert Béguin[8] analizează concepţiile unor filozofi ai naturii ca Ritter, Troxler, Schubert, C.G. Carus, von Baadá, pentru care visul se configurează ca o legătură uitată, care ne uneşte cu originea noastră divină, şi ca un punct de înserare a fiinţei omeneşti în amplul proces al cosmosului. Pe de altă parte, în *Essai d’exploration de l’inconscient,* Jung arată caracterul de anticipare sau de prognostic pe care îl poate avea visul. În acelaşi timp subliniază importanţa visului ca element ce dezvăluie inconştientul colectiv.[9] Imaginea Domnului îmbrăcat ca un ţăran, cu plete lungi, cu o căciulă din blană de miel, este imaginea arhetipală a regelui dac, care îl pune pe Radu-Negru în contact cu un trecut mitic, trecut în care se află cheia prezentului şi a actelor sale.

În felul acesta pădurea dobândeşte o trăsătură nouă care, la începutul romanului, era hărăzită Veneţiei şi Occidentului: pădurea este spaţiul

cunoaşterii, este spaţiul propice contactelor cu misterul, care se realizează, după cum au intuit romanticii şi a demonstrat Jung, prin intermediul visului.

Veneţia sau mirajul spaţiului fără frontiere

La începutul romanului, cunoaşterea pare să fie un atribut rezervat exclusiv altui spaţiu, pe care diferite trăsături îl desemnează ca fiind opus pădurii, *Occidentul.* Prin Della Porta, medicul italian de la curtea valahă, care îl iniţiază pe Radu-Negru în secretele artei şi filozofiei, Occidentul se prefigurează, în ochii Domnului, ca fiind încărcat de nesfârşite posibilităţi de apropiere de Adevăr. În Universităţi, în biblioteci şi în operele de artă occidentale par a se cifra enigmele existenţei care îl interpelează pe Radu-Negru. Prin intermediul descrierii făcute de Della Porta Judecăţii de Apoi, pictate de Luca Signorelli în catedrala din Orvieto, acest tablou se preschimbă în simbol iconic al dramei existenţiale comune tuturor oamenilor, dramă aflată mai presus de dramele locale şi istorice:

Înţelese, în faţa Judecăţii de Apoi, *ale cărei personaje încă îi chinuiau memoria, zădărnicia existenţei şi un lucru încă şi mai grav: nedreptatea care face din om o veşnică victimă a morţii şi un osândit în faţa tribunalului lumii de dincolo.*

În acelaşi timp, Occidentul înseamnă *spaţiul libertăţii,* „lumea liberă”, pentru toţi aceia care trăiau „la hotarele deznădejdii, în Carpaţi, în Balcani, acolo unde turcii făceau ca popoarele mici să simtă fiorii unei judecăţi de apoi parţiale şi confuze”. De-a lungul romanului se insistă asupra ideii de separaţie, de frontieră între două spaţii, configurate ca două lumi diferite: a) *lumea supusă sau hărţuită* de către turci, „în afara lumii civilizate” şi b) *lumea liberă* sau Occidentul.

Înăuntrul lumii supuse, turcii au impus o frontieră, încă şi mai dureroasă, care divide teritoriul valahilor în *pădurea liberă* şi în *teritoriul ocupat,* făcând să se nască sentimentul ruperii de propriul său spaţiu. Faptul de a se simţi străin în ţara lui este, neîndoielnic, o temă care îl preocupă pe autor întrucât reapare în romanele posterioare precum *Les Impossibles, Martha o la segunda guerra, Perseguid a Boecio* şi *Un sepulcro en el cielo.*

Este interesant de constatat că în vocabularul utilizat în *Cavalerul resemnării* se repetă cuvinte relaţionate cu semantica frontierei: „limitele”,

„marginea”, „cortina”, „frontiera”. Expresii ca „la marginea pădurii”, „la capătul unei păduri”, „la marginea poienii”, „frontiera dintre teritoriul supus şi pădurea răzvrătită”, „frontiera dintre lumea liberă şi lumea noastră”, „în spatele acestei cortine” sugerează existenţa unei fâşii de inaccesibilitate faţă de care personajul adoptă, esenţial, două atitudini diferite:

a) refuzul frontierei, care se manifestă prin încercarea de a străbate linia de separaţie şi dorinţa de a recăpăta vechea unitate. Este atitudinea adoptată de Radu-Negru (în ciuda continuelor sale şovăiri), de păstorul dalmat Udina Burbur, Della Porta, călugării mercedari şi Aloisio Loredan, cu toţii definiţi prin hotărârea lor de a combate primejdia turcească. Este şi atitudinea care-i caracterizează pe valahii refugiaţi în spaţiul „pădurii răzvrătite” şi care trăiesc cu dorul ţării pierdute.

b) acceptarea frontierei este atitudinea Domnului numit de turci în Valahia supusă, este atitudinea renegaţilor dalmaţi, aceea a Dogelui Veneţiei şi a Consiliului celor Zece, la care se adaugă şi locuitorii Veneţiei care se complac în lux şi bunăstare, protejaţi de un tratat de pace cu Imperiul turcesc care pecetluieşte această acceptare. Este şi atitudinea care îl ispiteşte pe Radu-Negru în mai multe ocazii, mai ales în timpul şederii sale la Veneţia, când constată că existenţa cortinei a provocat ruptura totală a comunicării între ţara sa şi Veneţia:

Nici de acasă nimeni nu sosea, nici măcar o veste (...) Istoria continua îndărătul acelei cortine care ascundea sângele vărsat şi înăbuşea strigătele nevinovaţilor, o cortină a cărei prezenţă era acceptată cu o anume uşurare, căci ea îi scutea pe oamenii liberi de sâcâiala remuşcării.

Într-o oarecare măsură, Radu-Negru se simte chiar recunoscător acestei „cortine”, deoarece lipsa de comunicare şi tăcerea îl împiedicau să-şi amintească de o realitate care era numai durere şi teamă, şi faţă de care tradiţia îi transmisese o mare responsabilitate.

În felul acesta, folosirea cuvintelor şi expresiilor relaţionale cu *semantica frontierei* trece dincolo de denotaţia pur spaţială şi se proiectează într-o ambianţă etică şi morală la care aderă şi cele două deictice spaţiale care se repetă în roman: „*aici*”/„*acolo*”. Este manifestarea adverbială a opoziţiei spaţiale Veneţia/Valahia.

Totuşi este interesant de descoperit că, prin sine însăşi, frontiera sau „cortina” creată de Imperiul turcesc nu împiedică contactele între cele două lumi. Personaje ca Radu-Negru sau Della Porta au putinţa să străbată această linie de separaţie plină de primejdii. Dar contactul este un eşec. De aceea, obstacolele de care se loveşte Radu-Negru odată sosit în Occident şi a căror cauză deja nu mai sunt turcii, surprind încă şi mai mult.

Intrarea lui Radu-Negru în „lumea liberă” este marcată de pierderea libertăţii. Sfârşitul capitolului al doilea, „Stelele”, care cuprinde călătoria şi sosirea la Spalato, primul oraş de pe teritoriul veneţian, este un paragraf care sintetizează în mod extraordinar două imagini ale Veneţiei: aceea pe care Radu-Negru şi-o făurise în depărtarea pădurii valahe şi aceea pe care o va descoperi prin intermediul propriilor sale trăiri:

Un soldat din gardă le luă săbiile şi le aşeză pe masa ofiţerului care privea pe fereastră ziua de primăvară întinzându-se peste oraş şi peste mare. Nu răspunse la salutul lor, absorbit în contemplare. Ca o aripă uşor legănată de valuri, o pânză albă de corabie trecu pe dinaintea cadrului strălucitor al ferestrei. Interiorul şi exteriorul comunicau. Totul era frumos şi ordonat. Niciun lucru neprevăzut nu se putea produce. Cerul părea opera oamenilor.

Apoi veni rândul tenebrelor şi frigului. O poartă grea se închise în urma lor.

Imaginea contemplată de ofiţerul de la vama din Spalato este o *metaforă a mirajului lui Radu-Negru.* Veneţia şi Occidentul reprezentau pentru Domnitorul român ambianţa culturii, a progresului, a libertăţii de gândire. „Pânza albă”, ca o aripă, care trece prin faţa ferestrei, este un simbol al acestei libertăţi, al avântului şi progresului omenirii. În mod aparent, progresul se opune tuturor formelor de robie: este o sursă de libertate şi de armonie. Omul controlează totul. Gândirea apare ca o ascensiune direct verticală a omului eliberat: „Cerul părea opera oamenilor”. Dar brusc şi pe neaşteptate, acestei imagini i se opune următoarea: temniţa în care sunt duşi, preventiv, Radu-Negru şi Della Porta. „întunericul”, „frigul”, şi „o uşă grea”, care se închide în spatele lor, configurează noua ambianţă ca pe un *orizont închis.*

Începând din acest moment, ambianţa Veneţiei pe care o descoperă Domnitorul valah nu prezintă caracteristicile de fluiditate şi mobilitate, potrivite culturii şi libertăţii pe care personajul i le atribuia din îndepărtata şi chinuita sa Valahie. Dimpotrivă: *Veneţia se profilează ca o lume pietrificată, încremenită în rutina frumuseţii, a puterii şi a bunăstării.* Autorul subliniază frumuseţea „ireală” a oraşului şi toate acele aspecte care exercită o adevărată vrajă asupra lui Radu-Negru. Totuşi tabloul Veneţiei, aşa cum îl schiţează V. Horia, nu este atât acela al monumentelor sale, cât acela al viciilor care îl stăpânesc. Exaltarea plăcerii şi puterea curtezanelor pe care Radu-Negru le descoperă în apropierea Bisericii Sfântului Ioan Gură-de-Aur şi în luxosul palat al Veronicăi Trevisan; viciul contra naturii pe care îl descoperă în Piaţa San Marco; impostura şi asasinatul care îl ameninţă la Torcello, în casa magicianului Fiorentino di Concoresso; laşitatea şi minciuna care susţin puterea politică, puterea militară şi ambianţa culturală. Iar drept normă generală de conduită, care străbate toate mediile: *trădarea.*

În felul acesta, *geografia se transformă în morală,* iar Veneţia, Oraşul Frumuseţii prin antonomasie, este şi oraşul în care se pot capta cel mai bine semnele decadenţei occidentale[10]. Descrierea mediului fizic al oraşului este un reflex al mediului moral. Există o anumită insistenţă asupra aspectelor care sugerează deteriorare, asfixie, imobilitate. Ca în textul lui Th. Mann, *Moartea la Veneţia,* şi aici este prezent mirosul pestilent al lagunelor, neliniştea provocată de data aceasta nu de „scirocco”-ul care îl chinuia pe profesorul Aschenbach, ci de căldura sufocantă la care se adaugă nemişcarea aerului. Fraze precum:

Oraşul întreg părea o singură casă, într-atât era aerul de nemişcat, cu reflexe de lumină.

După-amiaza de primăvară era înăbuşitoare, aerul parcă era o piatră transparentă, a cărui densitate împiedica zborul porumbeilor.

subliniază ideea cheie în prezentarea Veneţiei: *decăderea şi lipsa de libertate.*

Dialectica „deschis/închis” şi polifonia spaţiului

În cel de-al treilea capitol, „Trădătorii”, al cărui spaţiu este Veneţia, se poate remarca *predominarea spaţiilor închise.* Până şi limbajul fugea de aerul liber, era „o limbă de interior, o rimă înveşmântată în culori şi mătăsuri moi”. Mediile închise încadrează lipsa de perspectivă şi ambianţa de mister-trădare în care se mişca Radu-Negru.

Cea mai importantă polaritate spaţială din roman, „deschis/*închis*” înregistrează, de-a lungul istoriei lui Radu-Negru, o adevărată metamorfoză. La început, din spaţiul său valah, hărţuit de turci şi chinuit de frontiere, protagonistul se gândeşte la Occident ca la o lume deschisă culturii, progresului şi libertăţii de mişcare. Contactul direct cu Occidentul îi descoperă o realitate diferită: „deschiderea” caracterizează spaţiul pădurii, „închiderea” spaţiul Veneţiei.

Până la intrarea sa în „lumea liberă”, Radu-Negru evoluează aproape întotdeauna în spaţii deschise. Aceste spaţii sugerează instabilitatea situaţiei istorice a valahilor, dar şi instabilitatea stărilor de conştiinţă ale personajului. În acelaşi timp, spaţiul deschis înseamnă contactul direct, interdependenţa om-natură. Mulţimea spaţiilor închise care configurează ambianţa Veneţiei, în loc să evoce siguranţa unei case, dimpotrivă, evidenţiază nesiguranţa, misterul ameninţător:

Ceea ce mă necăjeşte cel mai tare este acest mister absurd care mă înconjoară. Sunt deprins să trăiesc all’aperto, *după cum spuneţi voi pe aici,* îi mărturiseşte Radu-Negru, Veronicăi Trevisan, la primirea uneia dintre numeroasele scrisori anonime care îi prevesteau nenorociri.

Aproape toate spaţiile închise ascund o primejdie pentru viaţa lui Radu-Negru: temniţa din Spalato, micul palat plin de spioni pe care Dogele l-a pus la dispoziţia sa, încăperea cu tavan boltit şi jos a magicianului, unde se produce un atentat violent împotriva vieţii sale, casa scriitorului Erratino, unde apare Dragomir, trădătorul care îl dă pe mâna turcilor şi, în sfârşit, cala corăbiei turceşti, transformată în închisoare, în rada portului Veneţiei.

Spaţiul închis produce şi pierderea contactului direct cu natura, lucru care se traduce într-un „subtil şi dulce” rafinament care întunecă ceea ce este primar şi autentic. Aceasta este şi trăsătura principală a cadrului spaţial în care se desfăşoară prima întâlnire de dragoste a lui Radu-Negru: casa Veronicăi Trevisan. În mod semnificativ, furtuna, barca în derivă, ploaia şi

vântul vor constitui cadrul în care se desfăşoară cea de a două scenă de dragoste între Radu-Negru şi Veronica. Este un spaţiu care se opune frumuseţii rafinate, luxului şi frivolităţii din casa unde avusese loc prima întâlnire. Interiorizarea sentimentelor Veronicăi se reflectă în dispariţia oricărei podoabe de prisos. Autenticitatea naturii dezlănţuite nu este altceva decât echivalentul plastic al autenticităţii morale pe care Veronica reuşeşte să o atingă în relaţia ei cu Radu-Negru.

Începând din acest moment şi dinspre tărâmul iubirii, Veronica încearcă să rupă separarea dintre cele două spaţii: Veneţia şi Valahia. În acest fel, se alătură celorlalte personaje, precum medicul Della Porta, pictorul Aloisio Loredan, membrii partidului anti-turc, actorul, călugărul mercedar, care rup cu fragmentarea lumii impusă de dominaţia turcească şi stabilesc ceea ce Iuri Lotman, în *Structura textului artistic,* numeşte *polifonia spaţiului*. Geografic, aceste personaje aparţin spaţiului Veneţiei sau Occidentului, dar moralmente se identifică cu cauza apărată în „pădure” şi încearcă să o sprijine. De aceea imaginea dominantă este cea din final, a pădurii care se iveşte din licărirea albăstrie a inelului dăruit de către Radu-Negru. Mirosul de pădure umple încăperea veneţiană în care Veronica încearcă să facă din Secretarul Dogelui un aliat al Domnitorului valah:

Privi piatra albastră, în miezul căreia un călăreţ lupta pe sub arbori care se îndoiau sub o furtună (...)

Piatra albastră scânteia la flăcările lumânărilor, tremurătoare în adierea care venea de departe, de foarte departe. Aerul se răcise brusc şi un miros de păduri scăldate în furtuni năvălise în încăpere.

Prefixul re- şi reîntoarcerea la origine

Imaginea pădurii duce la împlinire hotărârea pe care o ia Radu-Negru, în golful Veneţiei, de a se reîntoarce în ţara sa:

Să renunţe la visul său de înţelepciune şi de nemurire, să se resemneze fără să ajungă la blesteme, să lupte alături de ţăranii săi, pentru că pădurea să continue să întreţină speranţa în inimile celor înrobiţi, nu era acest lucru singura libertate îngăduită în mijlocul legilor care făceau din om un captiv zdrobit în fundul tenebrelor?

Prin contactul direct cu spaţiul „lumii libere”, Radu-Negru descoperă *un nou concept de libertate şi de răzvrătire* care îl leagă în mod inexorabil de spaţiul său originar: pădurea.

În acest roman, în care interogaţia existenţială se suprapune interogaţiei istorice, originea, ca punct de plecare geografic, istoric sau existenţial, nu dispare niciodată în faţa scopului care trebuie atins. Domnitorul Radu-Negru face incursiuni în teritoriul valah ocupat de turci, nu numai pentru a duce la bun sfârşit întreprinderi războinice, ci şi pentru a omagia un loc sacru şi un strămoş.

Însoţit de o mică ceată, în plină noapte, trece Aluta pentru a vizita biserica construită la Nucet de către Mircea cel Bătrân. Biserica fusese jefuită şi profanată cu câteva zile mai înainte de către turci. Radu-Negru şi soldaţii săi încearcă să şteargă urmele profanării şi să restituie acest spaţiu scopului său primordial: *răspândirea luminii*. Aceasta este semnificaţia torţei pe care o aprind si o pun sub portretul lui Mircea cel Bătrân. Un portret în care Domnitorul este prezentat ţinând în mâna dreaptă miniatura bisericii construite din porunca sa:

Luă torţa şi o înălţă dinaintea frescei care îl înfăţişa pe Mircea cel Bătrân, în picioare, în costum de cavaler, cu coroană ascuţită pe cap, cu chivotul mic şi aurit în mâna dreaptă, închipuind biserica adevărată al cărei ctitor era.

Ne aflăm în faţa *semantizării iconice* a unei idei fundamentale în romanul *Cavalerul resemnării: strânsa legătură dintre identitatea personală* – care în cazul unui Domnitor coincide cu identitatea naţională – *şi elementul sacru.*

Extrem de frecvent, prefixul re- insistă asupra acestui concept fundamental în roman: *întoarcerea la o stare sau un loc anterior, întoarcerea la origini.*

Din punct de vedere temporal, această întoarcere la o stare anterioară echivalează cu aducerea aminte, cu memoria, care nu este numai istorică, ci şi ontologică. Radu-Negru înţelege că răzvrătirea împotriva nedreptăţii condiţiei umane „care face din om o victimă eternă a morţii şi un condamnat în faţa Tribunalului de Apoi” este inutilă:

Nu exista soluţie, orice răzvrătire împotriva morţii era sortită aceluiaşi eşec. Dumnezeu îşi păzea cu străşnicie tainele. Nu exista om în stare să se ridice împotriva soartei obişnuite a oamenilor.

Radu-Negru se resemnează la condiţia sa de muritor, acceptă, după cum arată criticul italian Giuseppe Amorese „propria lui ereditate istorică la care nu se poate renunţa, ereditate care este şi rezultatul păcatelor celor ce l-au precedat”[11]. Acceptă situaţia istorică în care trăieşte, situaţie faţă de care tradiţia familiară îi transmisese o grea răspundere. Şi atunci se cufundă în unica libertate posibilă: aceea de a fi răspunzător de faptele sale în faţa lui Dumnezeu şi, în consecinţă, de a se răzvrăti împotriva Răului, întrupat, din perspectiva istorică şi religioasă a poporului său, în turci.

Acesta este punctul de vedere din care trebuie înţeleasă semnificaţia particulară pe care romanul lui V. Horia o conferă cuvântului „resemnare”, cuvânt care de-a lungul romanului începe să se împerecheze semantic conceptului de „răzvrătire”. Dar nu trebuie să uităm că în sistemul semantic general al limbii, aceste două concepte au semnificaţii opuse, adică sunt concepte antonime. În mod curios, dinamica narativă a *Cavalerului resemnării* potenţează funcţionarea simultană a:

a) „resemnării” ca antiteză a „răzvrătirii”, aşa cum o consacră semantica generală a limbii; şi a

b) „resemnării” ca sinonim al „răzvrătirii”, din momentul în care Radu-Negru descoperă adevărata libertate.

Deci *structura literară creează o sinonimie contextuală între „resemnare*” *şi „răzvrătire*”, sinonimie care actualizează o serie de trăsături semice care pun împreună cele două concepte şi le unesc într-un arhisemem, „libertate”.

Această interesantă relaţie dialectică între cele trei concepte: „resemnare”, „răzvrătire” şi „libertate”[12] este cu totul supusă dinamicii relaţiilor pe care Radu-Negru le stabileşte cu cele două spaţii: pădurea valahă şi Veneţia. Modificarea ivită în sistemul de referinţă al polarităţii fundamentale în roman, „*deschis*/*închis*”, condiţionează paralelismul semantic între „resemnare” şi „răzvrătire”, în funcţie de acest concept care le implică pe amândouă: „libertate”.

Când Domnul Radu-Negru se întoarce de la Veneţia în pădurea sa, pădurea i se arată ca fiind adevăratul spaţiu deschis, întrucât este spaţiul propice contactului cu misterul, cu Dumnezeu, cu un nou mod de cunoaştere care îl pune în legătură cu ceea ce este mai genuin în sine însuşi, rădăcinile sale existenţiale şi istorice, profund creştine. „Resemnare” şi „răzvrătire” devin pentru el sinonime din momentul în care descoperă că adevărata libertate este legată de elementul sacru, de eternitate, după cum sugerează citatul din Kierkegaard care slujeşte de punct de plecare pentru povestea sa:

Cavalerul resemnării renunţă la împlinire şi se închină cu umilinţă deplină în faţa puterii veşnice. Aceasta este libertatea sa.

MONICA NEDELCU
Universitatea Complutense – Madrid

TABLA DE MATERII

Notes

[←1]

Râmnicul (Pârâul)-Sărat), toponim legat de copilăria şi adolescenta autorului, apare şi în *Dumnezeu s-a născut în exil*, *Journal d'un paysan du Danube*, *Marta o la secunda guerra*, *Perseguid a Boecio.*

[←2]

Această complicitate, după *cum bine* se ştie, a fost un fapt istoric, care a avut loc în timpul luptei între armata primului voievod valah, Basarab I (în tradiţia populară, amintit, de multe ori, ca Negru-Vodă) şi trupele lui Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, în trecătoarca de la Loviştea, în 1330.

[←3]

Titlul aminteşte un vechi cuvânt şi o legendă din Islanda, care se referă la cel proscris de lege, obligat să se refugieze în pădure. Dar, dacă în vechime proscrierea era legată de un delict grav, de exemplu un asasinat, în lumea modernă, după Jünger, proscrierea are ceva din automatismul hazardului la jocul de noroc.

[←4]

Cf. traducerea franceză, *Traité du rebelle ou le recours aux forets,* Paris, Ch. Bourgeois ed., 1981, p. 63.

[←5]

Ibid., p. 85.

[←6]

Cf. Pilar Palomo, recenzie la V. Horia: *El caballero de la resignación,* versiunea spaniolă de K. Vázquez Zamora, Barcelona, Destino, 1961, în *Revista de Literatură,* Madrid, C.S.I.C., XX, nr. 39-40, 1961, pp. 443-445.

[←7]

Trebuie să amintim că pădurea era spaţiul privilegiat al aventurii în romanele lui Chrétien de Troyes. Semne lexicale ale acestui protagonism spaţial ar putea fi considerate sintagma „li forest aventureux” şi verbul „s’enforester”, care apar cu multă frecvenţă. Pe de altă parte, în *Memoriile unui fost Săgetător* (v. *Revista Scriitorilor Români,* München, Societatea Academică Română, 1984, pp. 38-67), V. Horia aminteşte, printre lecturile sale favorite din copilărie, *Păunaşul Codrilor,* un lung roman istoric, în stilul lui Walter Scott, care recreează isprăvile lui Mihu Copilul, erou al apărării teritoriului primelor voievodate române în faţa năvălirilor tătare. Scena principală a isprăvilor lui Mihu Copilul era codrul, de aici şi numele său, „Păunaşul Codrilor”.

[←8]

Cf. Albert Béguin, *L'âme romantique et le rêve*, Paris, Jose Corti, 1939, pp. 74-86.

[←9]

Cf. C.G. Jung şi Marie-Louise von Franz, J.L. Henderson, J. Jacobi, A. Jaffé, *L'homme et ses symboles,* Paris, Robert Laffont, 1964, p. 78.

[←10]

Deşi departe de exagerările futuriste, V. Horia împărtăşeşte cu această mişcare de avangardă atacurile împotriva Veneţiei, care au fost un leit-motiv în Manifestele futuriste.

[←11]

Cf. G. Amorese, „Il romeno Vintila Horia”, en *La mana,* Caserta, mai-iunie, 1964, p. 149.

[←12]

Ca punct de referinţă pentru această relaţie semantică, mi se pare interesant următorul citat din cartea lui V. Horia, *Giovanni Papini:* „Căci speranţa lui cuprindea şi speranţa tuturor, vreau să spun a tuturor celor care, moştenind de la el acest curaj, se resemnează la libertatea care înseamnă luptă şi aşteptare, credinţă şi rugăciune” (Paris, Wesmael-Charlier, 1963, p. 138).